

DES.
ERASMI ROTE.
DE DVPLICI COPIA
VERBORVM, ET RERVM.

Commentarij duo, multa Capi-
tum, formularumq; accessione loca-
pletari, ac M. Veldorchijs Com-
mentarijs, longe do-
ctissimis, enar-
ratis.

LONDINI
EXCVDEBAT IOANNES
Kynghona.

1562.

D. ERASMVVS ROTERODAMVS

Ioanni Colecto, Decano S. Pauli apud

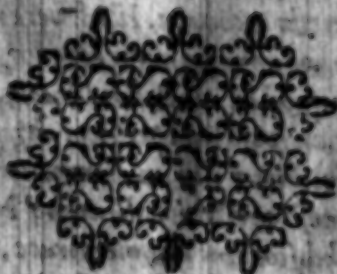
Londonum S. D.

NON possum equidem non vehementer laudare Colecte, singularem istam, vereq; Christianam animi tui pietatem, qui conat ut tuos omnes, omnia tua studia semper hac destinaris, non ut tui priuati commodis consideres, sed ut patrie, ciuib; tuis quā plurimum prodesse. Neq; minus admiror indicium, qui duas precipuē res delegeris, quibus id cumulatisimū consequi posses. Videbas enim amplissimum charitatu fructum in eo situm esse, si quis assiduus concionibus, sacra; doctrina, Christiū popularium suorum animis inserat. Quo tu quidem in negotio iam annos complures versatus, non dicam quanta cum laude, quā tu adeo non spectas, ut nec admittas, sed certe magno cum fructu. Quo nomine Paulus ille tam alioqui modestissimus subinde gloriatur, ac sese sancta quadam insolentia iactat. Deinde quod proximum existimabas, Indum literarum lege pulcherrimum, ac magnificentiissimum instituisi, ubi subelectissimis, ac probatissimis praeceptoribus, Britannica pueri rudibus statim annis simul et Christum, et optimas imbiberet literas, nimirum grauitate intelligens, et in hac aetate velut herba spem Reipublice positam esse, et quanti referat in omnem vitam, protinus ab incunabilis optimis imbui. Iam vero quis non admet etiam generosam istam animi tui celsitudinem, ac sanctam (ut ita dixerim) superbiam, qui utroq; hoc in patriam officium ita gratuitum, ac sincerum esse volueris, ut nec ex tot annorum laboriosissimis concionibus vel gerunt. factus sis diuor, cuius tua seminata spiritalia, nullum unquam carnalia messueris: et schole sumptus, tam videlicet ingentes, ut satrapam quoq; detertere possint, solus omnis ferre volueris. Es cum vulgus hominum nulla in re libentius pecuniam accersere soleat, tu patrimonium, tu censum uniuersum

versum, ad hac domesticam etiam suppellectilem profunderè
 maluisti, quam vltimam mortalem in istius glorie partē admit-
 tere. Quæso quid illud est aliud, quam in vniuersas inornas
 liberos, in vniuersas ciues animum plusquam paternum gere-
 re? Te ipsum spolias, ut illos locupletes, te ipsum nudas, ut illos
 ornes, te ipsum laboribus conficis, quod tua soboles vegeta sit in
 Christo. Breuiter totum te impendis, ut illos Christo lucrifi-
 cias. Nimium profecto sit inuidus, qui talia conanti non im-
 pensissime faueat, impius qui reclames & obstrepat, hostis
 Angliæ qui nō pro sua virili adiuncti aliquid cōferre studeat.
 Ego sane non ignarus, & quantum Angliæ debeam publicè,
 & quantopere tibi priuatim sum obnoxius, officij mei sum ar-
 bitratus, literarium aliquod munusculum in ornamentum scho-
 lae tuae conferre. Itaq; duos hos noxos de copia commentarios,
 nouæ scholæ nuncupare visum est, opus videlicet cum optimis
 pueritiæ, tum non infrugiferum mi fallor futurum. Sed quan-
 tum habeat eruditionis, quantumue sit vtilitatis allaturus hic
 labor meus, aliorum esto iudicium. Illud vere mihi sumere pos-
 sum, argumentum hoc à me primam & excogitatum, & pro-
 ditum fuisse. Nam quod Iulius Pollux Græcè, & antiquus au-
 thor singularum rerum vocabula per locos digessit, & synony-
 ma quedam, ac finitima velut in acervos congescit, quis non
 videt, quid id sit à nostro instituto alienum? Neg. enim Isido-
 ros, Marius, aut Philiscos libes commenerare, homines in tan-
 tum alienos à copia, ut ne semel quæ sentiunt, Latine possint
 efferre. Iam verd libellus ille, qui Ciceroni inscribitur (ego ma-
 gius ab aliquo Ciceronis studio, ex illius scriptis collectū arbi-
 tror) quæso quid aliud habet quam tumultuariam paucarum
 vocum congeriem? Nos formulas quasdam copiae, seu fontes
 ostendere solum conati sit ut à generalibus per gradusque parti-
 culares deueniremus. Quanquam & fateor, & doleo hac o-
 peris iustam curam defuisse. Siquidem olim rudem materiam
 in futurum opus temere congesceramus, ad quam exponen-

AD IOAN. COLETVM

dam plurimum vigili, plurimorum auctorum lectione videlicet
opus fore. Itaque non admodum in animo erat adere. Ve-
rum cum intellexisset quosdam his commentarijs
infidari, parum absuisse, quin incastigatissi-
mos etiam ediderint, coactus sum vixit
emendatos in lucem emittere. Nam id
malum visum est leuius. Bene
vale Colere optime: Lon-
dini. Anno. 1572.
3. Cal. Maii.

DES. ERASMI ROTERO-

DAMI DE VERBORUM CO-

PIA COMMENTARIJS

PRIMVS

Periculosam esse Copia affectationem.

CAPVT PRIMVM.

T non est aliud vel admirabilius, vel magnificius, quam oratio, diuinae quaedam sententiarum, verborumque copia aurei fluminis instar exuberans: ita res est profectio, quae non modici periculo affectetur, propterea quod iuxta proverbium: Non cuius homini contingit adire Corinthum. Vnde non paucis mortalibus vsu venire videmus, ut diuinam hanc virtutem sedulo quidem, sed parum feliciter emulantes, in fulem quandam, ac deformem incidant loquacitatem, de inani, citraque delectum coepta, vocem, & sententiarum verba pariter, & rem obscurant, & miseris auditorum aures coarctant, adeo ut litteratores aliquot hac ipsa de re, si displiceret, etiam precepta tradere conati, nihil aliud asscendi viderantur, quam quod copiam profecta, suam prodiderunt inopiam. Quae quidem res nos commouit, ut partim e medijs artis rhetoricae preceptis ad hoc institutum idonea deligeret, partim quae diutino iam decodi, scribendi que vsu sumus consecuti, variaque plurimorum autorum lectione obseruauimus accommodantes, utraque de copia rationes aliquot, mox exempla, denique formulas copulantes proponeremus, non id quidem conantes ut libro rem tantam absolute complectamur, sed edito veluti commentariolo, doctis, & studiosis viam aperuisse contenti, quasiq; stylum quandam operis futuri subministrasse, hoc q; solo iuvandi studio ad hoc laboris capeffendum adducti non inuidentur. Epistola autem sit vel tota gloria, modo a nobis ad studium inue-

*Horatius
Epistola*

A. iij.

tueret

DE COPIA VERBORVM

etiam aliqua manarē utilitas, siue q̄ graviorib⁹ studiis addi-
ti sumus, quam vt in his vtilissimis quidem illis etiam ad
maxima, sed tamen in speciem minutis, vacet permaltum o-
perā collocare.

PRAEFATIO IN COPIAM ERASMI.

Quia non decet ignorare titulum libri, quem legis, ideoq̄ à
definitione qualis explicetur recte me incipere puto. In-
scribitur ergo hoc opus Erasmi de duplici copia, verborum, ac
rerum, verum copia est facultas eiusdem sententiae, vel rei va-
riande multipliciter, alia, atq̄ alia orationis forma, & argu-
mentorum, figurarumq̄ varietate. Est haec quidē copia est du-
plex, scilicet verborū, & rerum, copia Verborum quidem copia
nascitur ex Grammatica, rerū copia nascitur ex Dialectica. Sed
vtrūq̄ suum orationis ornatum, & lumen adfert Rhetorica.
In primo itaq̄ cōmentario à principio in septimum vsq̄ caput
reddidit Erasmus attentū auditorem à cōmendatione, & laude
copiae. Atq̄ sic emeretur beneuolentiam lectoris, in cuius gratiā,
& vsum vtilissima se praecepta traditurū esse de copia vtrāq̄
promittit. Deinde in capite septimo Plinius proponit & definit
vtrāq̄ copiam, & primaria capita numerat. Reliqua ergo no-
bis progrediētib⁹ se offerent, aded vt supernacaneum sit pro-
lixum huius operis encomium decantare, cuius utilitatem stu-
diosi tuos demum non modo gustabunt, sed plenē abundēq̄
haurient, cum ipsi imitatione, et sedulo vsu tales regulas copio-
se dicendi sibi fecerint familiares. Nam quae vel à grammaticis
parsum, vel à nonnullis Dialecticis argutē, vel à multis Rheto-
ricis prolixē tradita sunt praecepta de copia, & promptitudine
facilitateq̄ dicendi, Latine et perspicua illa Erasmus in unum
suum cōmentarium non solum clarē colligit, verum etiam
exemplis, & experimentis comprobat, quae docendi ratio qua-
drat maxime ad inuilem captum.

IN CAPVT PRIMVM.

Prima cōmendatio copia à difficultate. Quae enim pulchra
sunt, difficilia sunt. Incipit autē à comparatione. De laude
copiosa

epiosæ orationis abunde est apud Cicero. in præfatione orationis ad Q. Fratrem, & apud Fab. in fine. 12. Adire Corinthum) .i. rem difficilem assequi, vide Gellium in lib. 1. caput. 8. Aemulantes) iuxta illud: Stulti dum vitant vitia, in contraria currunt. Quæ res) id est, difficultas. Rationes) .i. regulas. Exempla) experientias. Formulas) scilicet Synonymia. Libro) .i. unico commentario. Omnem rem) scilicet tam latè patentem. Absolutè) id est, perfectè. Commentariolo) .i. ex tempore scripto, vel indice. Viam) scilicet ad plura querenda. Syluam) id est materiam rudem, et impolitam. Maxarum) id est proueneris. Grauioribus) scilicet theologicis.

A quibus inuenta, & à quibus exercitata Copia.

G A P. II.

Porro ne quis hoc inuētum, tanquam neotericum, ac nuper domi nostræ natum aspiciendum existimet, sciat hæc orationis variæ rationem ab homine doctissimo, pariter & diligentissimo Quintiliano locis aliquot leuiter attingi, & nobiles aliquot Sophistas in compendium contrahendi sermonis, viam ostendisse. Quod facere nequaquam poterant, nisi, pariter & explicandi ratione demonstrata. Quorum si libri extaret, aut si quod admoxit Fabius, id plenè tradere voluisset non admodum futurum erat opus in meis præceptuanculis. Accedit ad huius negocij commendationem, quod nequaquam piguit viros omnis doctrinæ principes diligenter in hoc genere exerceri. Siquidem extant etiamnum mirabiles aliquot Maronis experientiz de speculo; de fluuio gelu concreto, de Iride, de Solis exortu, de quatuor anni partibus, de signis celestibus. Idem satis indicat Apologus ille Esopicus de Vulpe & cornu, quem Apulcius in ira verborum parsimonia perstringit, & eundem plurimis verbis quam fusissimè explicat, exerceat diu videlicet, ostentandiq; ingenij gratia. Sed age quem tandem possit posthac huius studij poenitere, qui Ciceronem videat illū omnis eloquentiæ parentem, adeo huic exercitatiōi indulgisse, ut cum Mimo Roscio familiari sup solitus sit cōtendere, utrum

DE COPIA VERBORVM

Ille sepius eandem sententiam variis gestibus effingeret, am ipse per eloquentiæ copiam sermone diuerso pronūciaret.

IN CAPVT II.

SEcunda commendatio & laus copię ab inuentoribus copia, et ab auctoribus, qui eam exercuerunt, nō tantū per lūsum, verū & serio in grauib; argumentis, iuxta & minutis, Neotericum). i. nouitum. Aliquos) ut in. 3. lib. cap. 2. & in. 10. cap. 1. Nam Quintilianus in. 1. lib. 10. peculiariter docet, & ostendit modum bene discendi, & studendi, qua ratione acquiratur verborum, orationis ac rerum copia, quę fluit ex verborum, & rerum scientia, quam suppeditat multa optimorū auctorū lectio. Copiā verō instruit imitatio, et scriptio. Sophistas) scilicet Gręcos. Explicandi) scilicet per copiā, quia contrariopū eadem est doctrina. Ad plenum, ut etiam regulas, & præcepta de copia ostendisset, non solum exempla. Apuleius) in floridis. Sed age) ab auctoritate Cic. Gestibus) scilicet corporis. Et cum Mimo) Vide Plutarchum in Cicerone.

Autores quemadmodum luserint ostentatione
copię. CAP. III.

Quid quod iidem auctores non in palæstra solum, verū etiam in opere serio nonnunquam ostētanda copia luserunt, dum rem eandem nunc ita cohibent, ut adimere nihil queas, nunc ita locupletant, dilatantq; ut nihil possit adiungere: Homerus teste Fabio utraq; iuxta te mirabilis est, tum copia, tum breuitate. Quanquam in præsentī animus non est exempla persequi, tamen vnum, atq; alterum ex vno Vergil. proferemus, a quo quid breuius dici potuit, quā illud: Et campos vbi Troia fuit? Paucissimis verbis ut ait Macrobius ciuitatem haussit, et absorpsit, ne ruina quidem relicta. Rursum hoc ipsum audi quam copiose:

Venit summa dies & ineluctabile fatum
Dardania, suūq; Troes, fuit illū, & ingens

Gloria

LIBER PRIMVS.

*Gloria Teucrorum, ferus omnia Iupiter Argos
Transtulit, incensa Danaï dominantur in urbe.
O patria, & diuū domus Ilium, & inchoa bello
Mœnia Dardanidū.*

*Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut possis lachrymis æquare labores?*

Quis fons, q̄s torrēs, quod mare tot flumīnibus, quo hic verbis Exploratio
inundauit? Verū hoc exemplū ad sententiarum copiam magis
referendum alicui videatur. Lusa & verborum luxuria, cū ai;

Superat ne, & vescitur aura

Aetherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris.

Sed hoc Nasoni familiarius est, ita vt eo nomine taxatus sit
quod in copia modū non teneat. At taxatus à Seneca cuius to-
tam dictionem damnant Fabius, Suetonius, & Aulus Gellius.

IN CAPVT III.

PAlastra). i. tāquam per lūsum. Cohibent). i. breuiter per-
stringunt, vefferunt. Locupletant). i. copiose explicant.
Teste Fa. m. 10. ca. 1. Quanquā quia sigillatim exempla indi-
care et persequi, pertinet ad iustā interpretationē vel ad colla-
tionē autorū qui breuiter, & qui copiose scripserint. Vt si quis
cōferat vitas Græcorū imperatorū ab Aemilio Probo scriptas
cū illis, quā Plutarchus enarrat. Illud) In. 3. Aeneid. Macrojini
g. cap. 1. Saturna. Ne ruina) quia quod fuit, iam non superest.
Hoc ipsum) de excidio Troiæ. Explicat) scilicet in. 2. Aeneid.
Dies) circumstantia temporis. Fatum ineluctabile). i. excidium
vel exitium fatale. 2. circumstantia. Fuimus Troes) Synonymia.
Nam idē significant illa tria: Ilium, est indruiduum. Dardani-
dū). i. Troianorum, & est patronymicum. Ferus omnia) à causa
efficiente. Non fuit humanarum varū excindere tātam urbē
nisi peculiari fato. Ferus) male propius. Argos) id est, ad Græ-
cos. Incensa) alia causa efficiens. O patria) affectus ab excla-
matione. Quis cladem) amplificatio à signis. Illius noctis) scili-
cet qua capta est Troia. Labores). i. calamitatem. Quis fons)
verba Macroby. Hic). i. Virgilius. Sententiarum) scilicet, quia
continet

DE COPIA VERBORVM

continet enumerationē causarum, & distributionē. *Luxuria*) id est, copia. *Superat*) id est, superflus ne est. *Vescitur aura*) Periphrasis sumpta ab effectu vel signo. *Spirat ne*) quia omne spirans vivit, & omne vivens spirat. Nec adhuc) *Synonymia* ex opposito. Sed hoc) scilicet uti copia verborū. *Nasoni*) id est, *Ovidio* (*Non teneat*) *Exempla* huiusmodi verborum copia, multa sunt in *Metamorpho.* ubi *Ovidius* in opere serio tamen non abstinet ab ostentatione copia, ut in. 13. lib. in querela *Hecubæ*. Cuius) id est, *Senecæ*. *Fabius*) in. 10. cap. 1. ad finem. *Suetonius*) in libello de *Rhetorica*. *Gellius*) 12. cap. 2.

Quibus vitio data immodica copia.

CAP. IIIL.

In ramis
Aristophani.
id est Ve-
rio & post
minore re-
co.

NEq; quicquā mea refert, si quibus vel immodica, vel perperam affectata copia, vitio data est. Nam in *Stefichoro* *Quintilianus* notat nimis effusam, & redundantem copiam, sed ita notat, ut vitium esse fateatur non admodum refugiendum. *Aeschilo* probro datur in vetere comœdia, quod bis idē dixerit *ἦ καὶ κατέρχομαι*. Interdum *Seneca* vix fert *Maronem*, eundem sensum bis, aut ter accinentem. Et ne frustra longum catalogum recenscam, nō defuerunt qui *M.* etiā *Tullium*, ut *Asianum*, ac redundantem, nimiaq; luxuriantem copia damnarent. Sed hæc, ut dixi, nihil ad me pertinent, qui quidē nō quomodo scribendum, aut dicendū sit, præscribo, sed quid ad exercitationem faciat, ostendo, ubi quis nescit omnia iusto maiora esse debere. Deinde adolescentiam instruo, in qua *Fabio* non displicet orationis luxuries, propterea quod facile, quæ supersunt, iudicio resecantur, quædam etiā ætas ipsa deterat, cum interim tenuitati, atq; inopix, nulla ratione moderi queas.

IN CAPVT IIIL.

EXpolitio à contrario, quod liceat etiam liberius usurpare copiam, præsertim iuueni. *Stefichoro*) *Poeta Lyrico*, qui est unus ex antiqui *Lyricis*, cuius tamen nihil extat. *Aeschilo*) *poeta Tragico*, qui longe post *Stefichorū* fuit, *ἦ καὶ κατέρχομαι*
de hoc

LIBER PRIMVS.

61

de hoc vide Gellium in 13. cap. 24. ubi citat locum ex Aristophane. *Asianum* id est immodicè copiosum, vide *Fa. lib. 10. ca. 1.* & in 12. cap. 10. in lib. 10. cap. 3, & 4. & apud Cicero in 1. de oratore. *Tennitatis* id est, breuitati nimia, *Quedā etiam*) Sic Cicero in prologo Bruti testatur suam orationem canescere, & quodammodo deferuere.

Eiusdem artificis esse breuiter, & copiose dicere.

CAPVT V.

IAm si qui sunt, quibus vsq; adeò placet Menelaus ille Homericus οὐ πολὺ μῦθος. rursus displiceat Vlysses, fluminis instar hybernis aucti niuib; ruens, si quos impendiò Laconissimus ille, & breuiloquentia delectat, ne hi quidem nostro labori debent obstrepere, quippe quem nec ipsi sunt in frugiferum experturi, propterea quòd ab eadem ratione proficisci videatur, vt vel breuissimè dicas, vel copiosissimè. Si quidem quē admodū argutè Socrates apud Platonem colligit, eiusdem hominis esse scitè seu mentiri, seu verum dicere, ita non alius artifex melius ad breuitatem arctabit orationē, quā qui calleat eandem quā maxime varia suppellectile locupletare. Nam quantū ad verborū attinet breuitatem, quis constrictius dixerit quam is, cui promptum sit ex immenso verborum agmine ex omni figurarū genere, statim deligere, quod sit ad breuitatem accommodatissimum? Rursus quantum ad sententię breuitatem, cui magis in manu fuerit rem quā paucissimis expedire verbis, quā qui cognitum ac meditatū habeat quę sint in causā pręcipua, quasq; columnę, quę proxima, quę locupletandi negotij gratia sint ascita? Nemo certe citius certiusq; videbit, quid citra incommodum possit omitti, quā is, qui quid, quibus modis addi possit, viderit.

In Hippia minore seu demondatio.

IN CAPVT V.

Aletra expoliio ex contrarijs per exemplum Homericū, de quo Gellius in. 7. ca. 14. & admonet hoc eiusdē esse artificis breuiter & copiose dicere, Breuem quidem orationem dialectica disponis, copiosam vtrē instruis Rhetorica.

DE COPIA VERBORVM

ὁ πολὺμῶς ὁ .i. non multiloquus, non verbosus. Laconismus, id est, breuiloquentia, quali gaudebant Locones, ut scribit Plutarchus quoque in Lycurgo. Siquidem probat ἀχρεῖα.

Socrati. Ascita, hoc Dial. est officium, videre quae omittuntur, vel non omitti possunt commodè in tractanda causa.

De stulte affectantibus vel breuitatem, vel
copiam. CAP. VI.

Id est, ma-
in affecta-
toribus.
Vide Fab.
libro. cap.
de ornatu.
QUOD si casu, vel huc, vel illuc ducimur, periculum est ne nobis visu veniat, quod quibusdam Laconismis κακοζήτης videmus euenire. Qui cum pauca dixerint, tamen in ipsis paucis multa supersunt, ne dicam omnia. Sicut est diuerso imperitis copiae affectatoribus euenit, ut cum immodicè loquaces sint, tamen parum dicat, multa nimirum dictu necessaria praetereuntes. Nostrae igitur praeceptiones eos spectabunt, ut ita rei summam quam paucissimis complecti possis, ut nihil desit, ita copia dilates, ut nihil redundet tamen, liberumque tibi sit, cognita ratione, vel Laconismum aemulari si libeat, vel Asianam illam exuberantiam imitari, vel Rhodiensem mediocritatem exprimere.

IN CAPVT VI.

QVI modus in copia sit seruandus, ne aberret in vanam loquentiam, & suilem loquacitatem. Huc) ad breuitatem. Illuc) id est, ad copiam. κακοζήτης) id est, affectatoribus incautus. Ne dicam omnia) quia sunt inepta. Praetereuntes) scilicet & gantum supernacua ingerentes. Quam paucissimis) id est, Dial. Dilates) scilicet rhetorice) Ratione, id est, arte, & prudentia. Mediocritatem) quia Rhodium genus dicendi erat medium inter breue, & copiosum. Vide Macro. librum 5.

Duplicem esse Copiam.

CAPVT VII.

PORTO duplicem esse copiam non arbitror obscurum esse vel Fabio declarante, qui inter ceteras Pindari virtutes, praecipue miratur beatissimam illam rerum, verborumque copiam

plam. Quarum altera consistit in Synonymia, in Heterossi si-
ue Enallage vocum, in Metaphoris, in mutatione figuræ, in
Hodonymiis, reliquisq; id genus variandi rationibus. Altera in
congerendis, dilatandis, amplificandis argumentis, exemplis,
collationibus, simulibus, dissimilibus, contrariis, atq; aliis hoc
genus modis, quos suo loco reddemus accuratius, sita est. Hæc
quæquam alicubi sic coniunctæ videri possunt; ut haud faci-
le dignoscas, ita alteri inscruit altera, ut præceptis potius quàm
exemplis, atq; vsu discretæ videantur, hos tamen docendi gratia ita se-
parabimus, ut neque superstitionis in secundo, neque rursus
negligentiæ merito damnari possimus.

IN CAPVT VII.

SEPTIMO hoc capite docilem reddit Erasmus lectorem breui
ser, & perspicue proponens partitionem totius operis hu-
ius & materia institutæ, scilicet duplicem esse copiam, nempe
verborum, ac rerum. Copia verborum est prompta facultas e-
iusdem sententiæ varianda multipliciter, & hæc prorsum finis
est scientiæ verborum, quam studioso suppediunt, primam græ-
matica; deinde lectio diligens, observatioq; bonorum, & præcia-
tione copiosorum autorum. Deniq; vsus latine loquendi fami-
liari quotidianus. Constat autem hac prior copia in Verborum
electu potissimam, ut infra eod. cap. 10. & sequentibus ostē-
dam, quia verborum alia sunt propria, alio synonymia, alia fi-
gurata, quanquā sint & aliæ vocabulorum differentie. Sicut
aut ex literis connexis fiunt syllabæ, ex syllabis dictiones, ita ex
dictionibus componitur oratio perfecta, plenum sensum rese-
rens. Ceterū sicut vocabula sunt varia, ita & oratio. Est au-
tem uniformis, aut multiformis, et varia, prout oratio alia est
breui, alia longa, pro dicentis arbitrio. Verum in genere septem
sunt capita copie verborum, de quibus præcipitur. A capite
10. vsq; in 13. Primum caput est synonymia duplex, scilicet ver-
borum, de qua in cap. 10. & sequentibus duobus, & synony-
mia constructionis, de qua in cap. 11. Ad hanc refertur etiam
equipollētia triplex, de qua in cap. 24. & sequentibus duobus

DE COPIA VERBORVM.

Secundum caput est Heterosis, vel Enallage partiu, aut accidētis de qua infra eodem cap. 13. Tertiū caput est Metaplasmus hoc est, schema orthographiæ, aut prosodiæ in versu vsitatum quàm in prosa. De hac infra in fine cap. 13. Quartū caput est tropus dictionis, & metaphora cum suis partibus infra eodem cap. 14. Quintū caput est tropus orationis, ut allegoria, ironia, infra eodem cap. 18. Sextum caput est Schema dictionis primi ordinis, qualia attingit tantum cap. 30. Ad cuius finem admonet quoq; de connectendis, aut resoluendis commatibus, membris, & periodis. Septimum cap. est Schema orationis secundi ordinis, qualia item attingit cap. 32. quia ut metaplasmi à grammaticis, ita schemata dictionis & orationis à Rhetoribus tractantur copiosius. Atq; 7. hec capita copię verborū in vniuersū referri possunt ad triplicem Synonymiam scilicet verborū, constructionis, & figurarum. Nam hæc copia trifariam orationem mutat, & variat, primò, cōmutatis verbis secundò, cōmutata constructione, tertio cōmutatis figuris, atq; schematibus, quæ tria tamen eandem sententiam referunt alijs, & alijs verbis. Et in hunc modum propositum habemus breuem indicem primi cōmentarij. Declarante Fab) scilicet in libro 10. cap. 1. Altera) scilicet verborum copia Synonymia, de qua in cap. 11. & 12. Mutatione figuræ). i. schematibus dictionis infra ca. 20. vel in schematibus orationis infra cap. 32. Isodynamis). i. equipollentis infra cap. 24. Altera) scilicet rerū copia. Hæ) scilicet dñe copię. In secundo) In discernendo. Ad finem capituli addita. Copia verborum non auget quidem corpus orationis, & materiam, sed tantum variat, fingitq; orationem, & verba, sed copia rerum auget ipsam corpus orationis, & materiam dilatat, prolixiusq; explicat.

Quas ad res conferat hæc exercitatio.

CAPVT VIII.

Elocutionem intelligit. Vide

Nunc quo studiosa iuuentus propensionibus animis in hoc studium incumbat, quas ad res conducat, paucis aperiemus. Principio quidem in populum ad phrasim illam nō

parum

parum adferet momenti hæc variandæ orationis exercitatio. Peculiariter autem conferet ad vitandam ταυτολογίαμ *Fabius lib. 8.* vitium cum sædum, tū odiosum. Ea est eiusdem verbi, aut sermonis iteratio. Neq; raro vsu venit, vt idem nobis crebrius sit dicendum. Vbi si destituti copia, aut hæsitabimus, aut κόνυγ in morem eadem identidem occinemus, neq; poterimus sententiæ colores alios, aliosq; vultus dare pariter, & ipsi *De Corcy Plin. lib. 1. capite. 9.* ridiculi erimus, nostram prodentes infantiam, & tædio miseros auditores enecabimus. Est ταυτολογία peior ὁμοιολογία, quemadmodum Fabius ait, que nulla varietatis gratia lenat tædium, estq; tota coloris vnius. Quis autem est auribus vsq; adeo patientibus, vt vel paulisper ferat orationē vbiq; sui similem? Tantam vbiq; vim habet varietatis, vt nihil omnino tam nitidum sit, quod non squalere videatur, atra huius commendatione. Gaudet ipsa natura vel imprimis varietate, quæ in tam immensa rerum turba nihil viquam reliquit, quod non admirabili quodam varietatis artificio depinxerit. Et si cut oculi diuersarum aspectu rerū magis detinentur, ita semper animus circumspectat, in quod se veluti nouum intendat, cui si cuncta sui similia occurrant vndiq; tædio protinus auertitur. Atq; ita perit totus simul orationis fructus. Hoc igitur tantum malum facile vitabit, cui præoptum erit sententiæ eandem in plureis formas vertere, quā Proteus ipse se transformasse dicitur. Neq; verò mediocriter contulerit hæc exercitatio ad æ temporalem, vel dicendi, vel scribendi facultatem, præstabitq; , ne subinde vel hæsitemus attoniti, vel turpiter interileamur. Neq; difficile fuerit, vel temere cœptam orationem commode ad id quod volum⁹ deflectere, tot formulis in prociñctu paratis. Præterea in enarrandis autoribus, in vertendis ex aliena lingua libris, in scribendo carmine, nō parum adiuuenti nobis attulerit. Siquidem in ijs, nisi erimus his instructi rationibus, sæpenumero reperiemur aut perplexi, aut duri, aut inuti deniq;.

DE COPIA VERBORUM IN CAPVT VIII.

Tertia laus, & commendatio copiae ostenditur hoc cap. 8. ab immensis eius utilitatibus, & comodu. Nam utraq; copia adfert omnino quatuor utilitates, quia primū copia valet ad latinam, emendatam, perspicuam, atq; ornatam rationem dicendi, & hic finis est ei cum grammatica, & rhetorica communis. Secundo valet ad evitanda eloquutionis, verborum atque rerum vitia. Tertio valet ad extemporalem facundiam, facilem & emendatam acquirendam, cuius est plurimus usus in scholasticis serijs, & forensibus quoq; negotijs, & qua facultas magnam laudem cum dignitate adfert dicendi, ut Fabius in 10. cap. ultimo indicat. Quarto valet ad exponendos, & intelligendos authores. Ad haec ergo quatuor studiosis necessaria est utraq; copia, id quod verbius paulo iam libet explicare cum requiratur haec praesentis capitis materia. Latinitas consistit in verbis proprijs, & significantibus, & in grammatica, congruaq; verborum constructione. Perspicuitas constat item proprietate, & facili, equabiliq; compositione sermonis secundum commata, mebra, & periodos. De qua infra in fine capitis. 30. & Fabius in. 8. ca. 21. Ornatus verd est in figuris, Gramaticis, & Rhetoricis, de quo Fab. in. 8. ca. 3. & sequentibus & haec tria, ut dixi, spectant ad primam utilitatem copiae. Porro vitia in oratione sunt, aut rerum aut verborum. Vitia rerum, hoc est, inuentionis, cum sint quidem innumera, tamen hi sex generibus comprehenduntur, quae sunt falsum, stultum, contrarium commune, superuacuum, ineptū. De hijs Fab. in. 3. cap. 3. Atq; haec rerum vitia cauere docet dialectica, aperiens locos sophisticos, quibus incautiores decipiuntur, sed cauti ex hijs se facile explicant, discernentes inter verum, & falsum, inter certa & dubia. Huc etiam requiritur certa scientia rerum, petita ex philosophia, secundum illud Horatij:

Scribendi, recte sapere est principium, & fons.

Rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae.

Et quid sit pulchrum, quid turpe, quid rpie, quid aosa.

Verborum

LIBER PRIMVS.

Verborum deinde vitia referantur in hac tria genera scilicet, barbarum, obscurum, & inornatum, quæ genera pugnant cum tribus virtutibus orationis, quia Latinitati barbarum, perspicuitati obscurum, ornatui inornatum opponitur, quod appellat quidam inordinatum. Verum species horum trium generum vitiosorum à Grammaticis, & Rhetoricis certo numero collecta sunt. 27. circiter, & descriptæ, ut facilius deueniantur agnitæ. Barbari itaq. species sunt tres, ut primû eloquutionis vitium sit barbarismus, error in orthographia, prosodia, vel etymologia. Secundum Barbaralexia, hoc est, cû barbaræ, & peregrinæ, vel inusitata dictio inferuntur orationi. Tertium solæcismus, hoc est incôgrua oratio, peccans cõtra regulas Grammaticas, & latinitatem, ut supplico te, adiuvò tibi. De his vide Gellium in. 3. cap. 20. & in. 13. cap. 6. Suntq. hæc peculiariter pueris eruenta, atq. vitanda, quæ Grammatica docet cavere, & emendata loquendi cõsuetudo. Opponitur autem barbaro, ut dixi latinitas, prima orationis virtus, de qua Fab. in. 2. cap. 9. & in sequentibus duobus, & in. 1. cap. 1. ubi docet latinitas cõstare his quatuor, regula, analogia, auctoritate, & consuetudine. Obscuri autem, quod inordinatû dici potest, species diversò modo numerantur ab eruditis, sed parâ ad modû refert. Sunt ergo vulgo decem obscuri species, ut eloquutionis quartû vitium sit improprietas, ut habeo tibi fidem, pro sermo tibi fidem, cum significet propriè, credo tibi, ut dare verba pro loqui, cum significet verbis decipere, & circumducere. Quintû est Ambiguitas, equivocatio verbi, aut orationis, ut dicit Vergiliû vidisse Ciceronem. His nescias utrum Cicero Vergiliû, an Vergilius Ciceronem viderit, & de utroq. horum vitiorû docetur in his Sophisticis. Sextû, Hyperbatû, perplexitas, i. impedita, & confusa constructio, vel iusto longior, qualem facere solent imperiti affectatores periodorum, & ceteri nec Livius quâdog, nec alij præcati auctores abstinēt ab hyperbatu, quos tamen excusat avaritia. Septimû, Pleonasmus

DE COPIA VERBORVM

nasimus, superfluitas, ut oculi video venientem, ut pedibus ambulat. In quod aberrant serē, qui immodicē vtiuntur periphrasi. Octauum Perissologia, id est, superuacui; vel nimis, pleonasmo affine vitium, nisi q̄ verbis solet fieri pluribus, à quo nec Ouidius abstinet alicubi sed cū gratia vivit, praesertim in mouendis affectibus, ut in cōmiseratione, in dolore, in luctu, quia dolor, & affectus facit disertos, atq̄ vertosos. Vide querelam Hecuba in 13. meta. Nonū Tautologia, nugatio, hoc est inutili repetitio eiusdē verbi, vel cōstructionis, quae saepe ingeminatur magno audientium fastidio, id quod arida, & inexercitata plerunq̄ accidit, ut eadē per eadē dicant, & eandē quasi cāilenā recantitent, chordeq̄ oberrent eadem. Decimū Periergia curiositas, quae & leptologia, id est, futilitas vocatur, cū de re nihili, & in sentētia lenicula multum verborū absumimus, nimisq̄ futiliter immoramur, id quod copiam malē affectantibus est valde obuiū, tāesi & Homerus, & Ouidius cum gratia saepe immorentur, leniculis aliquanto curiosius describendis, ut in 5. Iliad, ubi describitur currus Iuionis, & alibi. Undecimū Macrologia, garrulitas, cū tota oratio, vel aliqua sententia sit iusto longior, ut audientem fatiget, sicut: Nō missura catem nisi plena cruori hirudo. Apuleius immodicē garrulus est in fabella psychis, tāesi ea requirit allegoria. Duodecimū Echypsis, id est, defectus, cum necessaria dictio sentētia deest, ita ut perfectū sensum non referat, quale est in vergilio. 3. Aeneid. Quem tibi iam Troia. Qualia multa in epistolis ad Atticū deprehenduntur, ubi saepe Cicero maluit obscurius significare quid suo Attico. Decimumtertium Brachylogia, cōcisum, cum de re graui nimis breuiter, & angustē loquimur, quae longiorē, & apertiorē requireret sermonē. Ab hac non abstinet saepe Plinius maior, estq̄ hac familiaris Symmacho rhetori, & Ausonio in epist. Atq̄ haec sunt decē species obscuritatis, cui opponitur secunda virtus orationis, perspicuitas, constans proprietate sensu & compositi-

compositione, ut docet Fabius in 8. cap. 2. Ceteri inordinati species sunt. 14. breuiter describenda. Decimumquartū elo-
cationis vitium est tapinosus, humilitas, cū ineptè vocabulum
sordidū, & iacentem, seruilemque sententiā tribuimus rei ho-
nestæ, atq; graui, ut si quis principi humilem sordidūq; titulū
tribuat, appellans eum pastorem suarum ouium. Decimūquin-
tum vitium est meiosis, diminutio, superiori uizio affinis, nisi ex
pluribus uerbi fiat, ubi de re magna, & ardua, est iusto te-
nuior, & simplicior oratio, quā res ea ferat, utpote si quis ma-
teriam grandē & splendidā sermone quotidiano. & iacētē,
seruiliq; proferat, ut Sophista de rebus arduis minuta, & hu-
mili oratione nugatur. Sic Vergil. in exordio quartæ Eglogæ
excusat tenuitas ē sermonis Bucolici in argiomenno grādiore.
Decimumsextum Bombologia, tumiditas, contraria Meiosi,
ubi res tenues, & leuiculae effervuntur affectata, tumida, &
speciosa, nimisq; magnifica oratione, ut si quis ad amicum in
epistolo, vel ad rusticos, & indoctos splendidus nugeatur perio-
dis, quod vitium sic irriat Horatius in arte:

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatus?

Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

Talem quidem tumiditatem, & orationis fastum comici
pro decoro personæ, suis militibus, & parasitis tribuunt.

Decimumseptimum Asiaticismus. i. Asiaticū genus orationis
immodicum uerbis, & figuris, sed rebus inane, de quo uide
Cicero in fine Brutii, & l. a. in. 12. c. 10. Decimū octauū as-
chrologia, turpiloquiū, cum à rei turpis uocabulo proprio, &
ab oratione seceda nō abstinetur, quæ res turpis, vel dissimu-
landa, vel circūloquenda erat, quo vitio laborant Cynici, qui
regēda, & turpia palam proferebāt, & in propatulo agebāt
contra sermoniū, & pudoris decorū, ut Cic. in. 1. 1. Offi. docet
cap. de temperatīa. Sic Martialis, Catullus, Ausonius à tur-
piloquio nō abstinēt. Decimū nonū Cacopharō, vel Cacopho-
nia, id est, absurditas, vel absonum, cum duriter, & confra-

DE COPIA VERBORVM

gōit inter se cohercent, et colliduntur stridentq; literæ, & syllabæ, & vitium hoc prosodie est, in versu maxime cauendum, nisi ubi res tumultuosior requirit talem asperitatem vi: Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum. Item in illo Ennii apud Cic. pro Murena: Spernitur orator, &c. Rem repetunt, regnumq; petunt? Vadum solida vi. Ea talis cacophonia sæpe est apud Horatium in Hæxametri, ubi versus duriuscule sonant: Maluit enim ille simplicitatem orationis captare, quàm sonoritati versuum indulgere. Sic, & Ciceroniani versus sæpe duriusculi sunt. Huc refert illas ingeminationes earundem syllabarum, vel literarū, ut

O Tute tute Tati tibi tanta tyrannæ tulissi Item:

Carmina clarisoni Calus cantate Camæne.

Et similia vitia iterationis, tam in prosa, quam in versu cauenda. Vigessimum cacozelia affectatio, si quis eam oratione affectet, cui non sit par, neq; assuetus, quod euenit in exercitatu in imitatione speciali. Vigessimum primum, aschematicū, id est incomptum, cum oratio omni ornatu verborum, & figurarum caret, qualis est sermo sophistarum, vel contra, cum oratio ineptè est figurata, figuris nihil ad rem facientibus. Nā id vitium ducit culpa fuga, si caret arte. Vigessimum secundum homæologia, miret adiosum vitium, quod vocatur putidū, omnibus figuris, & affectatione carens, nihil habens varietatis, aut suscitatis. Eodem ducitur semper tenore, sicut cantilena aliqua tadiofior, neq; numeris, neq; sonis distincta probè, & variata. Estq; superiori simitimum, & sequenti contrarium. Vigessimum tertium, Pkilologia, coloratum, putido contrarium vitium, ubi nihil in oratione rectum, aut proprium est, sed omnia immodicè figurata, & sicut versicolor vestis scurriliter picturata, et confuta sunt. Talis est fere sermo Apuleianus, atq; hoc idem vocatur, aliàs immodicè floridū, ed quod pueriliter, & effæminatè flosculis figuratum immodicū, & leuiculis ludas, atq; hoc irridetur bellè à Lucilio poeta apud Ciceronem in Oratore perfectio.

Es

Et lepida lexes composita, ut Tessera omnes
 Arte pavimento, atq; emblemate & ermiculato
 Vigessimumquartum Sorasmus, id est, Miscella, est commix-
 tio inepta sermonis ex variis linguis, & idiomatibus cōsuta,
 ut si quis Græcas figuras, aut germanica idiomata, & el bar-
 baros idiotismos orationi latine commisceat, id quod mali in-
 terpreses saepe faciunt. Item si quis poeticas figuras orationi
 prosa temere assuat. Vigessimumquintum Anarithmon tra-
 ctum genus dicendi orationis, est oratio prorsum carens nu-
 meris, & compositione tolerabili, ut si quis merè brevibus
 brevibus, aut merè longis longa cōtinuet, aut perpetua comma-
 tibus tinniat, vel cōtinuatū membrū increpet, vel perpe-
 tuū periodū incedat pompose. De quo vitio Fab. in. 9. cap. 4.
 Et Cicero in oratore perfectō præcipit. Etenim quedam tem-
 peratura syllabarum est facienda, quam, & aurei mediocri-
 ter purgata sentiāt, & probent, ut Pontanus scribit in opere
 de Euphonia. Vigessimum, sextum. Cacozyntheton, incompo-
 situm, ubi verba male congeruntur, peiusq; coherant, alioqui
 bona, si in loco ponerentur. Vigessimumseptimum, & vltimū
 anæconomicum, indistinctum, superiori affine vitium, peccās
 contra decorum orationis, & dispositionis, in qua nulla est
 æconomia, sed omnia confusa sursum, deorsumq; miscentur,
 & fit plerūq; verbi plurimū in oratione longa, que caret
 arte, et ordine, neq; habet dispositionem artificialem, neq; na-
 turalem, & in summa, cū verba, & oratio male rebus conue-
 niunt, & contra hoc vitium scriptus est fere totus liber de
 arte. Atq; hæc sunt quatuordecim species inordinati. Habes
 itaque breviter admodum descripta vigintiseptem orationis
 vitia, tamen quidam in rebus etiā peccāt. Quia verò apud
 probatos autores aliquando huiusmodi vitia inveniuntur, ni-
 hil admodum eleuat scriptorum auctoritatem, que facile ista
 in virtutes mutare potest. Habetur enim probata auctoritas,
 pro arte, & lege. Nobis autem talis auctoritas, & licentia nō
 conceditur,

DE COPIA VERBORVM

conceditur, qui veterem, & emendatam loquendi rationem mutare nullo iure possumus. Nunc quo studiosa) Commendatio copiae à causa finali, & ab usu. Utilia sunt discenda: scientiae copiae est utilis: ergo scientia copiae est utilis: ergo scientia copiae est dicenda. In proximo) id est in promptu, est metaphora ab armatura militari.

Quibus exercendi rationibus hæc facultas
paretur. CAP. IX.

DEinceps, quibus exercitationibus hæc paretur facultas, reliquum est, ut paucis admoneas. Præceptis diligenter memorię mandatis, sæpius ex industria sententias quasdam sumamus, easq; versemus quàm numerosissimè, quæ admodum monet Fabius. Velut eadem, inquiens, ceteræ, aliæ, atq; aliæ formæ duci solent. Is porro labor vberiores adferret frugem, si complusculi inter se conficerentur vel voce, vel scripto, proposito in medium rhemate. Tum enim mutuis inuentis adiuuabuntur singuli, & velut ansa præbita plura quisq; inueniet. Deinde totum aliquod argumentum pluribus tractabimus modis. Qua quidem in re conueniet Milonis illius Crotoniatæ solertiã imitari, ut principio bis, deinde ter, deinceps sæpius, ac sæpius vertendo, ad eam facultatem proficiamus, ut iam sine negotio centies, ac ducenties variare possimus. Ad hæc vertendis Græcis autoribus non mediocriter augebimus sermonis copiam, propterea quòd hæc lingua rerum verborumq; ditissima est. Fuerit autem utilius interdum paraphrasi quoq; cum illis certare. Profuerit plurimū carmina poetarū oratione prosa retexere, rursum orationē solutā numeris astringere, atq; idē argumentum in aliud, atq; aliud carminis genus transfundere. Magnopere iuuabit & illud, si eum locum qui maximè videbitur scatere copia, ex autore quopiã emulemur, & cū nostro Marte vel æquare, vel etiã superare contendamus. Præcipuam autē utilitatem adferet, si bonos autores nocturna,

diurna

diurna; manu versabimur, potissimum hos, qui copia dicendi præcellerūt: cuiusmodi sunt Cicero, A. Gellius, Apuleius: Atq; in his vigilantibus oculis figuras omneis obleruimus, obseruatas memoria recodamus, reconditas imitmur, crebraq; vlturpatione cōsueſcamus habere in promptu.

IN CAP. IX.

Vltima commendatio Copia à causis efficientibus, & ab instrumentis, quibus ea comparatur. Præſcribit autem Erasmus hoc nono capite rationes quasdam, & modos octo, quibus vtraq; copia præcipuè acquiritur, quales etiam Fabius in 10. cap. 5. indicat, quibus modis exerceatur scriptio atq; stylus, unde maxima nascitur copia. Præcepti) primus modus. Versemus) i. variemus, secundum synonymam, & formulas. Is porro) Secundus modus certare copia cū alijs studiis. Conſiderentur) i. certent. Themate) scilicet variando. Inſa) i. occasione, materia quarendi. Deinde) tertius modus orationem iustam variare, et idem argumentum diuerſè tractare Miloni illius Crotoniata) scilicet robusti luctatori, qui primum portauerat vitulum, deinde iuuenctum, postea, & bouem portare potuit per consuetudinem adiutus. Deinde) verterendi) quartus modus vertere Græca, aut vernacula in Latinum. Propterea quod, &c. Quia in lingua nostra vernacula sumus alioqui promptiores, magisq; verbosi. Profuerit igitur præscribere argumenta in nostrate lingua, & ea Latine vertere. Fuerunt autem) Quintus modus paraphraſi) i. liberiori, & copioſiore expoſitione ludere, præſertim in locis poeticis, vel alioqui uberioribus Profuerit plu.) Sextus modus resolvere versus in proſam, & contra ligare proſam versibus. Retexere) i. resolvere ita tamen ne figuras poeticas soluta orationi inserat imprudenter, & illicenter qui phraſis vtriusq; orationis obseruari debet. Numeru) i. versibus. Magnopere) Septimus modus, certare copia cum autoribus alioqui copioſis, & attere) i. abundare, Metaphora est à

DE COPIA VERBORVM

fontibus sumpta. Nostro Marte). i. ingenio, et stylo. Præcipuè autem) Octauus modus, legere, & imitari copiosiores auctores. Atque hæc sunt quidem octo exercitamenta, quibus copie usus, & praxis comparatur. Versabimur) scilicet, & imitabimur. Cicero, in utraq; copia. Au. Gellius) in copia verborum. Apuleius) in rerum copia, quia phrasis Apuleiana non imitanda, sed mixta ex nouo est, & antiquario genere dicendi. Figura) scilicet verborum orationis, & rerum. (Vsurpatione) id est, usu, & consuetudine bene loquendi, ac scribendi. In promptu) id est, ut his utamur, quosies sit opus.

Prima præceptio de Copia. CAP. X.

HÆc quasi præfati, superest ut ad præceptionum traditionem accingamur, tametsi & ipsa quæ diximus, præcepta quædam videri queunt. Videmur autem nõ absurdum, si præceptiones hinc auspicemur, ut præmoneamus, copix candidato in primis esse curandum, ut apta, ut latina, ut elegans, ut pura sit oratio. Neq; quicquam existimet ad copiam pertinere quod abhorreat à linguæ Romanæ castimonia. Elegancia partim sita est in verbis receptis ab autoribus idoneis, partim in accommodando, partim in compositione. Exemplum primi fuerit, ut si quis piissimûs dicat. Quod verbû (teste Cicerone) Latinis auribus inauditû est. Quanquam & hoc reperitur apud auctores haudquaquã reiiciendos. In huius igitur locum sustinere licet quoduis verbum barbarû, aut solœcûm. Veluti si quis dicat auisare, pro præmonere. Barbaries autem etiam vitiosa scriptura, aut pronuntiatione committitur. Ut si quis docere sonet prima acuta, aut Christû dicat Cristum, aut parcam dicat Percam, aut lego priore producta. Secundi exemplum fuerit, si quis ita loquatur: Dedit mihi licentiã abeundi, pro eo quod est: fecit mihi potestatem abeundi. Hic nulla est vox non Latina, sed in abusu vitium est. Potestas enim generale nomen est ad omnem facultatẽ, licentia vergit in malum. Hic igitur pecca-

Elegancia
in quibus
ita sit:
Philip. 13.

peccatur in perperam accomodando vocem, velut si quis dicat cōpilare, pro colligere. Latina vox est compilare, sed in alium sensum. Significat enim furto spoliare. Hor. Serui fugientes cōpilant dominos. Item. Ne me Chrysippi serinia lippī cōpilasse putes. Tertiū genus huic simillimū est, cum voces bonas malē connectimus, veluti si quis eodē sensu dicat, iniuriā dedit, quo, dānum dedit. Nam dare dānum eleganter dicitur: Facere autē iniuriam dicitur, qui lædit, non dare iniuriam. Dare malū Latine dicitur, dare iacturam, aut dolorē, non recte dicitur. Facere iacturam emēdatē dicitur, qui dānum patitur. Facere infamiam, qui infamia afficitur, non recte. Facere iniuriam qui lædit, Latine dicitur: facere contumeliā M. Tullius Latinis vītatū esse negat, quāquam hæc sermonis forma apud Plant. Teren. aliosq; probatos auctores reperitur, & fieri potest, vt ætate Ciceronis abierit in desuetudinē. Accepit iniuriā probe, dicitur, qui affectus est iniuria, accepit contumeliā, non ausim dicere. Facere æs alienū dicitur, qui contrahit debita, vt facere vorfuram, qui creditorē mutat. At non recte ad eum sensum diceretur, facere inuidiam, aut similitatem, qui eam constat sibi. Aedes vitū fecerūt, quæ ex sese corruptæ sunt. Rimas fecerūt, nō ausim dicere, quum rimas agere Latine dicatur. Sic facere stipendium recte dicitur, qui militat stipendio: Facere salariū nō item. Fecit sui copiā, recte dicitur, dedit sui copiā nō ausim dicere, quum tamen eleganter dixerit Vergilius: Et coram data copia fandi. At fecit spem, ac dedit spem, vtrunque Latine dicitur: Interdū vox non in loco posita vitiat orationem, quod genus: Quid sibi vult hic homo, recte dicitur. Quid sibi vult hic mortalis? inepte diceretur. Sed ad rem: quod est vestis nostro corpori, id est sententiis elocutio. Neq; enim aliter, quā forma, dignitasq; corporis, cultus, habitusq; itidem & sententia verbis, vel commendatur, vel deturpatur. Itaq; plurimum errant, qui nihil arbitrantur interesse, quibus

Cicero
In Phi. 13.
Phormio-
cer te apud
Terē. dicit
Quin no-
uo modo e-
faceres cō-
tumelias.
Idē similit-
est apud
Fa lib. 11.
ca. de apti-
dicendo.

DE COPIA VERBORVM

bus verbis quę efficitur, modo vtcunq; possit intelligi Neq; diuersa est cõmutandę vestis, & orationis variandę ratio. Sit igitur prima curarum, ne vestis, aut sordida sit, aut parũ apta corpori, aut perperam composita. Nam indignum fuerit, si forma per se bona, vestis sordibus obfusa displiceat, & ridiculum sit, si vir muliebri amictu prodeat in publicũ. & sordum, si quis veste prepostera atq; inuersa conspiciatur. Quare si quis copiã affectare velit, priusquã lingue Latine mündiciem sibi compararit, is meo quidem iudicio non minus ridiculũ fecerit, quã si quis pauper, cui nec vnica sit vestis, quam sine magno pudore possit induere, subinde mutato vestitu, aliis, atq; aliis pannis obsitus in forum prodeat, ambitiosẽ mendicitatẽ suam ostẽtans pro opibus. Hic quod sæpius id fecerit, an nõ hoc videbitur insanior? Videbitur opinor. Atqui nihilominus absurdẽ faciunt isti quidã affectatores copię, qui quum ne semel quidẽ possint, id quod sentiunt, mundis verbis efferre, tamen perinde, quasi pudeat eos parũ balbos videri, ita balbutiẽ suã aliis, atq; aliis modis reddunt balbiorem, quasiq; certamen ipsi secum lumperint, ut quam possit barbarissimẽ dici, dicant. Volo ego multiingũ esse domus opulentę supellectilem, sed totam elegantẽ esse volo, ne mihi salignis, siculnis, ac famiis vasculis omnia sine referta Volo in splendido conuiuiõ diuersa ciborũ genera proponi, sed quis ferat si quis centum apponat eduliorũ formas, quorum nullum sit quod non nauscam moueat? Hęc nõ temere pluribus verbis admonui, quod exploratam habeam plerorũq; mortaliũ precipitem audaciam, qui præteritis fundamentis, statim, & illotis (quod aiunt) pedibus, ad summa malunt festinare. Neq; multo leuius peccant, qui sordida miscntes elegãtib; purpuram pannis deturpant, ac vitrea gemmis intertexunt, Atticisq; bellarijs iungunt alibiata. Nunc variandi formulas proponemus, eas nimirum, quę ad verborum pertinent copiam.

LIBER PRIMVS.
IN CAPVT X.

14

Haftenus quedam praefatus in laudem, & rationem copia utriusq. iam hic praecepta copiae verborum incipit tradere, quorum primum est: De verborum deletu agendo. Nam ea partim singula, partim ea constructione coniuncta, & complexa oportet expendere, et ad iudicare an sint laeta, propria, perspicua, congrua, bene figurata, ut infra cap. proximo dicam. Hunc deletum agere docet assatim Valla in libro Eleganti. & Hadrianus Cardin. Item dictionarij latini, ac probati, quales sunt Varro, Marcellus, Pompeius, & Perottus, atq. probati commentarij, ut Seruius, Donatus. Et in summa hic admonet perdiscendam esse grammaticam, Etymologiam, & Syntaxin sine qua quicquid superstruxeris, corruet. Praefati scilicet de utilitate copiae utriusq. Praeceptionum scilicet de verborum copia. Ut apta, et Latina id est, ut habeat verborum singulorum, & coniunctorum intellectum, & deletum, quia non cognitum partib. impossibile est totum cognosci. Castimonia id est, Latinitate. Elegantiā id est, latinitas. Receptū id est, vsitatis. Idoneū id est commodū, bonū. In accommodando id est, in proprietate, & consuetudine, scilicet ut verba habeant propriam constructionem, & vsitatam. In compositione. i. in phrasi, & idiomate. Primi scilicet de latinitate. Secundi scilicet de propria, & vsitata constructione. Terti de Phrasi. Cicerone scilicet in secunda Philipica. Sed ad rem expolito praecepti primi à simili, d. vestitu, et habitu corporum, quia res vestiuntur verbis, & oratione, sicut corpus veste ornatur. Deturpatur i. deformatur. Quare accomodatō similitudinis. Lingua munditiem). i. artem Grammaticam, et Latinitatē. Hic id est, mendicis. Mundū). i. Grammaticū, & latinū Balbutiem) & barbariem. Volo ego) expolitio ab alijs similibus, & allegorijs. Fundamentū). i. grammaticū, & Latinitatis. Mahunt) scilicet per ambitionem.

Prima variandi ratio per Synonymiam.

CAP.

DE COPIA VERBORVM

CAP. X.

Prima igitur, ac simplicissima variandi ratio, in his ver-
bis sita est, quæ diuersa quàm sint, eandem omnino rem
declariant, ita vt ad significationem nihil referat, hoc an illo
malis uti. Quæ quidem synonyma grammaticis dicuntur,
contraria his quæ dicuntur homonyma. Illa quidem audent
dicere æquiuoca, hæc vniuoca, licet hæc cognomina iuxta
dialecticos magis cōgruant rebus ipsis, quàm vocabulis. Nam
voce diuersas rem eandem significantes rectius dicemus
ἰσοδυναμοῦσας, & his contrarias πολυσήμους. Pri-
oris generis sunt, ensis, gladius, domus, ædes, codex, liber,
forma, decor, pulchritudo. Horum itaq; maxima vis vnde-
cunq; è bonis autoribus contrahenda, varia comparanda su-
pellex, & (vt Fabius ait) diuitiæ quædam extruendæ, quibus
vbicunq; desideratum erit, possit nobis constare verborum
copia. Neq; sat erit huiusmodi vocum mundum copiosum
ac penū diuitem parasse, nisi non solum in promptu, verum
etiam in conspectu habeas, vt protinus vel non quæ sit sese
ostendant oculis. Qua tamen in re illud in primis cauendū,
ne quod quidam faciunt, citra delectū velut ex aceruo, quic-
quid primū occurrerit, quolibet loco dicamus. Primū enim
vix vsquā duo verba reperies adeò ἰσοδυναμοῦντα, quin
aliquo discrimine dissideant. Nam quid tam idem signifi-
cat quàm homines & mortales? Et tamen qui passim om-
nes mortales, pro omnes homines dixit, Græco isto notatus
est promerthice τὸ ἐν Φακῇ μύθου, i. in lenticula vnguē-
tum. Et aliquibi literæ, & epistola rem eandem significant.
Vide Eras-
Chiliade
prima, cēt.
prouer-
bi, 23.
Tum, vt demus in significatu nihil omni-
no discriminis esse, tamen sunt alia aliis honestiora, subli-
miora, nitidiora, iucundiora, vehementiora, vocaliora ad ex-
positionem magis concinna. Proinde dicturo delectus ad-
hibendus, vt ex omnibus optima sumat. In promendo iu-
diciū

Lib. 10.
Cap. 1.

Id est in-
lente vn-
guentum
Vide Eras-
Chiliade
prima, cēt.
prouer-
bi, 23.

ficium requiritur, in condendo sedulitas. Vt iudices, præsta-
bit diligenter obseruata sermonis elegātia, proprietatēq; . Vt
quā pluriſima recōdas, omnis generis autorum assidua le-
ctio dabit. Siquidem aliis verbis multa eloquuntur poete, a-
liis oratores. Sunt & ætatibus, ac seculis sua quodam pecu-
liaria vocabula. Qui iidem etiam scriptores rem eandē se-
penumero diuersis modis efferunt. Primum igitur ex om-
ni scriptorum genere, verba quā optima seligenda. Dein-
de qualiacunq; erunt, tamen in congeriem addentur, neque
vox vlla reiicienda, quæ modò apud scriptorem, nō omnino
pessimū, reperiatur. Nullū enim verbū est, quod non alicubi
sit optimū. Proinde quātūvis erit humile, inusitatū, poeti-
cum, priscum, nouū, obsoletum, durum, barbarū, ac peregrī-
tū, tamen in suo veluti grege, nidoq; reponatur, vt si quā-
do venerit ylus, tum acceratur. Quod si verebimur, ne ver-
bi vetustas, aut nouitas aures offendat, rectum erit Fabiano
vū consilio, vt meminerimus *σπερ πικλὸν ἴσπερ*. Id fiet iis
sermō rationibus. Caro librōrum helluio, si tamen eo verbo
fas est vti in re tam præclara. Ipsissimus, vt Plauti more lo-
quar. Cūr enim nō vtar Ennianis verbis? Nā Horatiano ver-
bo libēter vtimur. Sic enim isti Neoterici loquuntur Agno-
scis Castrense verbū. Vt poete loquuntur. Vt Prisci loque-
bantur. Vt dicā antiquē. Si sic loqui licet. Si mihi permittis
vulgato more loqui. Dicā enim Græcē, quod dicam melius.
Idem faciūdum in his verbis quæ vocantur *κακὲ μὲν φάτο*
hoc est, quæ vergunt ad obscenæ rei significationem.

Sordida.

Sordida igitur sunt, quæ humiliora videbuntur, quā
pro rei dignitate, veluti si quis amicum, ac familiarem
congregationem appellet, literarum auditum helluonem. Nam
acetum, spongia, pulegium, demiror cū Senecæ verba sordida
videantur. Mihi rectius sordida videntur, quibus ipse ylus
est

*Id est, præ-
castigare,
si quando
vel obscu-
rius, vel
durius vi-
debitur.*

DE COPIA VERBORVM.

est in quadā epistola, Philicrepi, botularij, & crustularij. Huiusmodi fere sunt, quæ à sordidis artib. ac opificijs sumuntur, velut à balneis, à culinis, à coriariis, à popinis, quibus tamen necessario utimur, si de talibus argumētis sit differendū. Siquidem chirurgi, ac medici coguntur interdū uti verbis aptis potius q̃ splendidis. Et Plinius iocatur in verba castrēsia. Et turburcinandi verbū latronum sodalitia nobis dederunt. Quædam aut per se sordida sunt, alia ad argumentum, ad personas, aut alias circumstantias relata. Veluti stercus, & stercoreare non est sordidū verbū si apud agricolas de agricultura loquaris, secus si apud principem de Republica habeatur oratio.

Inusitata.

Olim plurimum ius erat cōsuetudini publicæ, quemadmodum testatur & Horatius: Multa renascuntur, quæ nunc cecidēre, cadēntq;. Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus. Nunc quoniam loquendi ratio non à vulgō, sed ex cruditorum monumentis petitur, non est eadē cōsuetudinis autoritas. Inusitata tamen videri possunt, quæ rarius occurrunt apud eos autores, qui frequentius teruntur ab eruditis, & hodie dāda est opera, ne molestē loquamur, lōgq; recedamus ab istorū studio, qui rectē loqui putāt inusitatē loqui, quod in L. Sisenna viro aliqui docto notat M. Tullius, quiq; quod elegāter dictū est à Diomede, ita sibi demū videntur ingeniosi, si ad intelligēdos ipsos opus sit ingenio. Deniq; qui malūt scribere, quæ miseretur homines magis, q̃ intelligāt. Nec vno tamē modo fit, ut sermo sit inusitatus, quod ex his, quæ sequuntur fiet perspicuū. Si quis exemplū requireret: Inusitatē loquetur, qui passos senes dicat pro rugosis, interduatim, & interatim pro interdum, & interim. Titululitium, pro re nihili, vagorem, pro vagitum.

Poetica.

Sunt & apud poetas, quibus parcus est utendum præsertim in oratione libera. Cuiusmodi sunt apud Horatium

etiam eliminare, pro efferre foras arcanum. Quo tamen vsus est M. Tulli, pro eijcere. Iuuenari pro iuueniliter lasciuire, quæ vox ad Græcam efficta est: *νεανίσκη*, & *νεανίευσ*. Fusari; pro in furorem agere. Clarare, pro illustrare. Aeternare, pro sempiternæ memoriæ tradere. Inimitare, pro inimicitias concitare. Pauperare, pro damno afficere. Cinctu-
tis, pro cinctis. Inuideor, pro mihi inuidetur. Et apud Ver-
gil. Agmen, pro actu, seu ductu: Leni fuit agmine Tybris.
Indomitum fuit, pro indomitæ. Acerba tuens, pro acerbæ.
Sperare, pro timere, siue expectare. Hunc ego si tantum po-
tui sperare dolorem. Et perferre soror potero. Similiter. Te-
tentius. Nam quod speras, propulsabo facile. A qua tamen
sermonis formâ non abhorruit M. Tulli. in epist. familiari.
Et mobili in me, meosq; esse animo non sperabam. Græcis
mira sclicitas in componendis dictionibus, quam interdû
imitantur poete, quàm idem non perinde succedat oratori-
bus Latinis. Quod genus sunt, vulnificus, tristificus, tabifi-
cus, fatidicus, laurigeri, caprigenum pecus, veliuolum mare,
vitilator, aliq; id genus innumera. Vitiligratores ausus est
Cato dicere. Alius officiperdam. Ad poeticam licentiam acce-
dunt historici.

Prisca.

Prisca gratiam addunt, si modice, & aptè, velut emble-
mata intertexantur, quod genus sunt expectorare, pro
eo q; est, expromere verbis, quod est in animo. Actua-
tum, pro quam primum. Antigerio pro valde. Oppidò, pro
eodem. Creperum bellum, pro dubio. Hostire, pro pensare.
Hostimentum, pro pensatione. Vitulantes, pro gaudentes.
Iumentum, pro vehiculo. Perduelles, & perduellio, pro hoste
patriz. Duellum pro bello. Cluerè, pro pugnare. Temetum,
pro vino. Emathia pro Thessalia.

Obsolæta.

Inusitata sunt, quorum rarus est vsus: Prisca, quæ ex scrip-
tis ob antiquitatem relictis à posterioribus decerpta sunt,
velut ex iis tabulis, ex Ennio, & Lucilio, Næuio, & Pa-
cuius

DE COPIA VERBORVM.

cuius. Obsoleta sunt, quę prorsus in desuetudinem, & obliuionem abierunt. Cuiusmodi sunt, Bouinani, pro tergiuersari, apludam edit, & floeces bibit, pro fursure vescitur, & foccem bibit, quę merito deridet Gellius. Hostem, pro hospite, ac peregrino dixit antiquitas. Nunc ridiculus sit, qui tenet ad eum loqui modum. Obsoletis non video quis sit locus, nisi per iocum, & ironiam. Veluti si quis ineptum antiquitatis affectatorem ita notet: Hic profecto dignus est, qui apludā edat, & floeces bibat. Hic nō solum habenda est ætatis ratio, verum etiam studij, & affectationis. Est enim antiquitas iam exoletā, ac rudis, qualis videri potest ab ætate Liuij Andronici, quę paulatim enituit vsq; ad M. Tullij tempora quibus sic expolita est Romana eloquentia, vt quō cresceret, non haberes, sed vt sunt res humanę paulatim ab illo summo candore degeneraret. Necesse enim fuit, vt posteriores, cum aliter dicere conarentur, peius dicerēt. Et tamē Sallustius quam eadē ætate scripserit, quā Cicero, Catoni Censorio, q̃ Ciceroni similior est. Ac Meccenas quū idem ferme ætatis vixerit, tamen à seculi sui puritate longissime abest. Itidē Valerius Max. quū Taberij Cęsaris ætate fuerit, quā nōdum degenerat Tulliani seculi candor, tamen suo, potius q̃ ætatis suę more scripsit De Tacito, Suetonio, Plinius, AElío, Lampridio, alijsq; posterioribus nihil dicam. Ceterum quę admodum iure laudatur illorum institutū, qui sese ad illius felicissimi seculi imitationē cōponunt, ita non probarim quosdam, qui cœu barbarum horrent, quod in his posterioribus reperiunt, præsertim quum fieri possit, vt quod hic refugiunt, apud M. Tullium fuerit in libris quos desideramus.

Dura.

*Vide Ci. 3.
de Oratore
de quę gel.
li. 18. cap.
11. Curti
tius. lib. 3.*

DVra sunt, quę parum commodē trāsferuntur. Notatus est, qui Remp. dixit castratam morte Camilli, cū sentiret ciuitatis robur illius morte concidisse. Et Flaccus rettē notat Furium quendam, qui scripserit: Iupiter hyber-

nas eana niue conspuit Alpes. His adfimile fuerit illud, campos pacis iustulit, belli montes excitauit. Mollius erat si à mari tranquillo, ac turbato duxisset metaphoram.

Peregrina.

HAbent suam & peregrina gratiam in loco adhibita Veluti, quum Gazas dicimus pro diuitijs, quæ vox Persica est, Celebrata est autem eius gētis opulentia, & opulentia comes luxus. Acinaces pro gladio, Medicum verbum est. Effedum pro rheda, Britānicum. Vngulum, Olcorū lingua, annulus dicitur. Cascus pro vetulo lingua Sabinorum est. Vri pro bubus feris, Gallica vox est, quæadmodū & merga pro medulla siue adipe terræ, qui effoditur ad lætificandos agros. Et gessa pro teli genere, Parasanga, pro spacio triginta stadiorū, Persicum verbum est. Quin & Camurū, pro eo quod in se recurrit inter peregrinas voces censetur. Apud veteres Christianos recepta sunt Nonnus, & Nonna pro sancto, & sancta, quæ vocabula sunt AEgyptiorum, q̄ olim illic monachorum, & monacharum examina sanctūmonia nomine cōmendarentur. Quod si quando necessitas cogit, vt barbaris vtamur, non sine honore præfatione sunt adhibenda, quemadmodum ait Plinius. Sunt alix permultæ voces, quæ à barbaris nationibus vnā cum ipsis rebus ad Græcos, à Græcis ad nos dimanarunt. Quod genus sunt Sinapi, piper, zinziber, &c.

Obscena.

Obscenas voces oportet ab omni Christianorū sermone procul abesse. Nec audiēdi sunt Cynici, qui nūl putāt turpe dictū, quod turpe factū non sit. Rursus quod turpe non sit in occulto facere, id nec in publico turpiter fieri, veluti reddere lotium, aut exonerare aluum. At ē diuerso, nō statim turpe dictū est, quod factū turpe est. Parricidium, & incestus verecundē nominantur, quum vtrunque factū sit turpissimum. Verū vt sunt quedā corporis membra, quæ quum per se inhonesta nō sint, tamen pudore quodam hu-

DE COPIA VERBORVM

mano velantur: ita sunt actiones quædam mediæ, quæ verecundiæ gratia celantur. At non statim quod indecorum est propalam facere, turpe est suo nominare vocabulo. Parere verecundè dicitur, quod tamen turpe fieret in propatulo. Meiore, non est verbum obscœnum, tamen si reddere lotium verecundius est, palam tamen meire inuerecundam est. Contrà, cacare est verbum obscœnum, cum actio sit, æquè mediæ. Venter pudicè nominatur, impudicè ostèditur. Vulua verbum est honestū, quum cunnus sit obscœnum. Vnde igitur ducitur obscœnitatis ratio? Non aliunde quàm ab vsu nō quorumlibet, sed eorum quorum est casta oratio. Nā poete, præcipue Satyrici, in his sibi nimium permiserunt. Interdū metaphora simplici verbo est obscœnior. Quale est illud Horatii: *Alienas Permolere vxores, & patritiæ immeire vuluæ.* Et apud Catullum: *Despuit patrum, & deglubere viros.* Quædam detorta sunt in obscœnum sensum, cum per se sint honesta. Vt dare fidem verecundè dicimus, & tamen obscœnum est, quod est in Priapeis. Simplicius multò est, dā, Latine dicere. Et Martial. *Vis dare, nec dare vis.* Ab his igitur, quæ manifestam habent obscœnitatem in totum est abstinendum. Quæ mediæ sunt, possunt ad verecundum sensum accommodari, veluti si quis dicat se ex osculari, aut dissuauari ingenium alicuius, quo valde delectetur, aut philologix procum appellet, eruditionis candidatum.

Notata.

Nouata trifariam accipi possunt, vel quæ finguntur noua, vel quæ in alium vsum deflectuntur, vel quæ compositione nouantur. Primi generis exemplum fuerit, quod Nero morari dixit prima producta, pro fatuum esse, à voce Græca *μωρός*. Secundi, quod Sallustius dūctare exercitum dixit, cum dūctare apud Terentium, aliosque veteres, sensum habeat obscœnum. Vt meam dūctes gratis. Item patrare bellum, pro gerere bellum, cum patrare prius diceretur, qui da-

ret operā creandis liberis. Tertiij generis sunt vitiligator à vitio litigandi, quod ante retulimus. Bubsēqua pro bubulco. Item illa Pacuuij, Nerci repandirostrum, incurui ceruicū pecus, quōrum meminit Fabius. Ad hanc classē pertinet, quæ deriuationē nouantur. Vt, vituperones, amorabū-
 dus, nupturire, verbigerari, cuiusmodi vocibus præcipuē gaudet Apuleius, Martianus Capella, Sidonius Apollinaris, & qui ad horum exemplum sese cōposuerunt. Habent & hæc gratiam, si modo in loco, modicēq; velut aspergantur. Nam vt eleganter est à Fabio dictum, in cibis interim acoripse iucundus est. Porro Græca Latinis in loco intermissa non mediocrem addunt gratiam. In loco adhibentur, vel cū Græca vox est significantior, vt λογομαχία pro contentione, siue rixa, vel cum est etiam breuior, vt Φίλαυτος, pro eo qui sibi placet: vel cum est vehemētior, vt γυναικομαχίς, pro mulieroso, vel quum est venustior, vt si quis de rebus arduis, sed inutilibus disserentem dicat eum μετεωρολόσχης, aut eum, qui sibi sapiens videatur, cum sit stultus, appellet μερόπορον. (Nam Græcæ vocis gratiā nulla Latina posset assequi) vel cū ad locum, aut dictum auctoris alicuius alludimus, veluti cum notantes aliquem inconsideratius loquutū, dicimus, πολλοῦ ἐστὶ &c. quod est apud Homerū, aut indicantes aliquem nō respondisse ad id, quod proponebatur, dicamus, ἄμας ἀπὸ κῆρυ, quod si Latine dicas, falces petebant, perit sermonis lepos. Allusionem habet illud Horatianum: Ter vincti trans Tyberim nanto, irriguūq; meo sub noctem corpus habento. Facit enim Træbatiū loquētem iurecōsultum. Solent enim ij verbis duodecim tabularum delectari, quod & Marcus Tullius imitatur in libris de legibus. Deniq; quum volumus id quod dicimus, à quibuslibet

DE COPIA VERBORVM

huilibet intelliigi. Ac ne singula persequar, quoties inuitam aliqua cōmoditas, recte Græca Latinis inter texentur, præsertim quum ad eruditos scribimus. Ceterum, quum nihil huc inuitat, velut ex instituto sermonē semilatinum, & semigræcū texere, fortassis in adolescentibus, semet ad vtriusq; lingue facultatē exercentibus veniā mereatur, in viris, mea sententia, parum decora fuerit hæc ostentatio, neq; plus habeat grauitatis, quā si quis alternis & ē prosa oratione, & metris librum misceat, quod tamen ab eruditis quibuldā factum videmus, ab Arbitro Petronio, sed non sine specie demeritię, à Seneca in ludicio Encomio Claudij, & quod magis admirandum, à Boëtio in argumento serio, qui tamen in carminibus adeo sui dissimilis est, vt docti vix credāt ipsius Martē fuisse conscripta. Boetium imitatus est Ioannes Gersonensis, scriptor haud contemnendus, si in hoc seculum incidisset. Iam fit interdum, vt aut longo circuitu cogamur efferre quod sentimus, aut à Græcis mutuo sumere, vt in πολυπραγμοσύνη, φιλαυτία, ἀφαιμερτοεπής, πολυφιλία, δυσωπία, περιθολογία, ταυτολογία, σαττολογία, atq; id genus sex millibus, de quibus fortassis alias nonnihil dicemus. Sunt nō pauca Græcorum voces quas antiquitas Latinitate donauit. Iis petinde atq; Latinis vt licebit, vt rhetor & orator, hypotheca & pignus, helleborū & veratrum, sceniculū & marathrū, sycophāta, calumniator, præbibo, quo vsus est Apuleius, & propino, mastigia, verbero. Quædā ita recepta, vt desit verbum Latinum, sicuti Philosophus, Theologus, Grammatica, Dialectica, Epigramma, in quibus ipsis inerit nonnihil varietatis, si modò Græca, modò Latina forma inflectantur, vt scorpius & scorpio, elephantus & elephas, delphinus & delphin, lāpas, lāpada, dæ, grammatica grammaticæ, grammaticæ, grammatices.

IN CAPVT. XI.

*Hic &
Terent.
vsus est.*

Secunda

Secundum præceptum de copia verborum, quod discrimina latinorum verborum sunt diligenter obseruanda. Alioqui enim delectum istum, de quo dicitur in primo præcepto cap. 10. comode non posse haberi. Verborum discrimen quingfariam partitur, quasi in quing classes. Prima plerisque verbis semper tutissime utimur, qualia sunt. 1. bene latina. 2. propria. 3. perspicua. 4. significantia. 5. usitata. 6. sonora. 7. apta. 8. elegantia. Secunda sunt verba, quibus recte quidem utimur, et tunc sed non tamen nisi in loco suo, et pro ratione, quam tibi usus, et auctoritas ostendit, qualia sunt. 9. primitiua. 10. derivatiua. 11. simplicia. 12. composita. 13. Metaphorica, et translata. 14. figurata. 15. synonyma, de quibus synonymis peculiariter hoc cap. 11. præcipit. Tertia sunt verba, quæ tunc quidem, et cum gratia, sed tamen rarius, et caute usurpamus. Vt. 10. mixta. 1. Græca, quæ latinam formam induere, ubi latini alioqui carerimus. 17. peregrina. 1. barbara, ea tamen, quæ in Latinitatis formam, et usum abiire, ut satrapa, gazæ, carrui, ubi cauere oportet, ne plura effingamus temere. 18. æquiuoca, quæ tamen obscuritatem non pariant. 19. ficta, quæ usus tamen probarit, ut fibilare, grânire, bombardæ. 20. nouata, si probos habeant auctores, ut apud Ciceronem, et interpretes bonos multa nouantur vocabula. Quarta sunt quedam verba, quæ non admodum tunc, ideoque, et rarissime cum bona venia potius, quam gratia usurpamus, si ita res ferat, qualia sunt, vigesimo primo impropria, vel abusiua. 22. obscura. 23. poetica, scilicet in prosa oratione. 24. sordida, vel humilia. 25. dura. 26. prisca. Huius classis verba erunt excusatione, et cum venia petitione mollienda. Quinta, sunt innumera verba, quæ nusquam tunc, et impune, sed magno cum dedecore, et risu usurpamus, ut sunt. 27. inusitata. 28. absurda, et turpia. 29. obsoleta, 30. mere barbara, et si qua alia cum latinitate pugnant. Hæc autem eadem discrimina verborum. 30. orationi quoque conueniunt. Tam enim diuersa est oratio, quam verba sunt varia. Ceterum di-

DE COPIA VERBORVM

huilibet intelligi. Ac ne singula persequar, quoties inuita aliqua cōmoditas, recte Græca Latinis inter texentur, præsertim quum ad eruditos scribimus. Ceterum, quum nihil huc inuitat, velut ex instituto sermonē semilatinum, & semigræcū texere, fortassis in adolescentibus, semet ad vtriusq; lingue facultatē exercentibus veniā mereatur, in viris, mea sententia, parum decora fuerit hæc ostentatio, neq; plus habeat grauitatis, quā si quis alternis & c̄ prosa oratione, & metris librum misceat, quod tamen ab eruditis quibuldā factum videmus, ab Arbitro Petronio, sed non sine specie demeritiæ, à Seneca in ludicio Encomio Claudij, & quod magis admirandum, à Boëtio in argumento serio, qui tamen in carminibus adeo sui dissimilis est, vt docti vix credāt ipse Marte fuisse conscripta. Boetium imitatus est Ioannes Gersonensis, scriptor haud contemnendus, si in hoc seculum incidisset. Iam fit interdum, vt aut longo circuitu cogamur efferre quod sentimus, aut à Græcis mutuo sumere, vt in πολυπραγμοσύνη, φιλαυτία, ἀφαιμερτοεπής, πολυφιλία, δυσωπία, περιθολογία, ταυτολογία, σατυρολογία, atq; id genus sex millibus, de quibus fortassis alias nonnihil dicemus. Sunt nō pauca Græcorum voces quas antiquitas Latinitate donauit. his perinde atq; Latinis vti licebit, vt rhetor & orator, hypotheca & pignus, hellebōrū & veratrum, sceniculū & marathirū, sycophāta, calumniator, præhibeo, quo vsus est Apuleius, & propino, mastigia, verbero. Quædā ita recepta, vt desit verbum Latinum, sicuti Philosophus, Theologus, Grammatica, Dialectica, Epigramma, in quibus ipsis inerit nonnihil varietatis, si modo Græca, modo Latina forma inflectantur, vt scorpius & scorpio, elephātus & elephas, delphinus & delphin, lāpas, lāpada, dægrammatica grammaticæ, grammaticæ, grammatices.

IN CAPVT. XI.

*Hic &
Terent.
vsus est.*

Secus

Secundum præceptum de copia verborum, q̄ discrimina latinorum verborum sunt diligenter obseruanda. Alioquin enim delectum istum, de quo dicitur in primo præcepto cap. 10. comode non posse haberi. Verborum discrimen quinq̄ fariā partimur, quasi in quinq̄ classes. Prima plerisq̄ verbis semper tutissimè utimur, qualia sunt. 1. bene latina. 2. propria. 3. perspicua. 4. significantia. 5. usitata. 6. sonora. 7. apta. 8. elegantia. Secunda sunt verba, quibus rectè quidē utimur, et tūc sed non tamē nisi in loco suo, et pro ratione, quā tibi vsui, et auctoritas ostēdit, qualia sunt. 9. primitiua. 10. derivatiua. 11. simplicia. 12. composita. 13. Metaphorica, et translata. 14. figurata. 15. synonyma, de quibus synonymis peculiariter hoc cap. 11. præcipit. Tertia sunt verba, quæ tūc quidē, et cum gratia, sed tamē rarius, et cautè usurpamus. Vi. 10. mixta. i. Græca, quæ latinā formā induere, ubi latini alioquin caremus. 17. peregrina. i. barbara, ea tamen, quæ in Latinitatis formā, et vsum abiire, ut satrapa, gazæ, carrus, ubi cauere oportet, ne plura effingamus temerè. 18. æquiuoca, quæ tamē obscuritatē nō pariāt. 19. ficta, quā vsus tamen probarit, ut sibilare, grūnare, bombardæ. 20. nouata, si probos habeāt auctores, ut apud Ciceronem, et interpretes bonos multa nouantur vocabula. Quarta sunt quedam verba, quæ non admodum tūc, ideoq̄, et rarissimè cū bona venia potius, quàm gratia usurpamus, si ita res ferat, qualia sunt, vicesimo primo impropria, vel abusiua. 22. obscura. 23. poetica, scilicet in prosa oratione. 24. sordida, vel humilia. 25. dura. 26. prisca. Hu. 2 classis verba erūt excusatione, et cū venia petitione mollienda. Quinta sunt innumera verba, quæ nusquā tūc, et impune, sed magno cū dedecore, et risu usurpamus, ut sunt. 27. inusitata. 28. absurda, et turpia. 29. obsoleta. 30. mere barbara, et si qua alia cum latinitate pugnant. Hæc autem eadē discrimina verborum. 30. orationi quoq̄ conueniunt. Tam enim diuersa est oratio, quàm verba sunt varia. Ceterū di-

DE COPIA VERBORVM

indicare hæc discrimina, et inde verborū delectū agere docet Grammatica, quæ cōstat regulis, analogia, auctoritate, et cōsuetudine, ut supra dixi de latinitate ca. 6. In vltimā vero classē refert & vitia elocutionis plerāq; ferē, supra ca. 8. enumerata, ut barbarū, obscurum, inordinatū, & horū species. Verū priores quatuor classes verborū, & orationū referri debent ad vulgata genera & virtutes orationis quatuor, scilicet ut verba, & oratio sint latina, perspicua, ornata, decora, de quibus Cicero in. 3. de oratore, & Fab. in. 1. ca. 10. et sequētib; & in. 3. ca. 1. & inde vsq; in cap. 4. lib. 9. & 13. cap. 1. Hoc ergo ca. 11. Erasmus de verborū, et orationis discrimine obseruādo, et peculiariter de synonymia quoq; tractat, quæ triplex, scilicet, prima verborū. 2. cōstructionū. 3. figurarū. De prima tantū hic loquitur. Et synonymia est forma verborū, aut orationū, qua diuersa verba, vel diuersæ orationes et figure eūdem plane sensum referūt. In qua tamē cauere oportet, ne ineptē omisissū p̄p̄iis captemus impropria et inusitata.

Capita summaria.

Capita copię verborū breuiter sic possunt colligi. Nam ea locupletatur, aut sine figura scilicet per synonymiam verborū aut orationis, & per enallagen partis, aut accidētis, aut locupletatur cum figura, & hoc trifariā, scilicet metaplasmo, de quo in fine cap. 11. & tropo, qui est dictionis vel orationis, & schemate, quod item est dictionis, vel orationis. In genere ergo sunt. 7. ca. copię verborū, ut supra dixi. Variādi scilicet per copiam verborum. In his verbis scilicet synonymis, vniuocis. Quæ diuersa scilicet voce, & casu. Synonyma scilicet vniuoca Grammaticis, et dialecticis appellantur cōuertibilia, & eadē numero. Homonyma). i. equiuoca. Vis). i. multitudo. Mundū). i. supellectilem. Penum). i. thesaurū. Dissideāt). i. differāt. (ὁ φακὺν μύρον) . i. in lenticula unguentū. i. in tenui vocula captare faciendæ laudē. Tamē sunt alia vide Fab. in cap. 13. & in 10. cap. 1. & hic loquitur de discrimine

verborum

verborum & differentiis, de quibus supra. In promendo) ad
 usum. In cōdendo) i. in congerendo rapsodias. Vt indices) sci-
 licet, ut bene utamur. Obseruata) scilicet per grammaticam
 artē. Auctorū) scilicet bonorū. Alys oratores) & inter hos me-
 dij sunt historici, Diuersis modis) et tamē synonymis verbis,
 et orationibus idē valētibz. In congeriem). i. cōmentarium,
 vel rapsodiā, qualis infra ponitur a cap. 34. Vsq; in finē. i. li-
 bri. Pesimū) i. barbarū. Nouitas) aut insolentia, vel licentia
 πρὸς τὸ πλῆτ(δ) id est, prae molire, prae mitigare. Helluo)
 s. vorator, auidus lector. Quo melius) & significantius.

SORDIDA.

Sordidum verbum est quod rei significatae dignitatem nō
 satū exprimit, vtpote nimis humile. Enumerat autem hic
 aliquos discrimina verborum, sed non omnia tamen.

INVSITATA.

Inusitatum verbum est, à quo abstinet bona loquendi cō-
 fuetudo, & hic nata Caesarū dictum apud Gellium in primo
 cap. 10. Habe semper in memoria atq; in pectore, tanq; scopu-
 lum sic fugias inauditū atq; insolens verbū. Poetica.

Poeticum verbū est, vel oratio poetica est, quae rectē quidē
 in versu, sed nō licenter vsurpatur in prosa. Veluolū mare)
 in quo vela cum nauibus volāt. Id genus alia) scilicet licen-
 ter à poetis composita.

PRISCA.

Priscum verbum est, quod in desuetudinem abiit, tamen si
 apud antiquos fuerit bene vsitatū, qualia apud Plautū, Ca-
 tonem, & in fragmentis veterum poetarum inueniuntur.
 Sic etiam prisca oratio vocatur antiqua, sed nunc inusitata,
 qui archaismos dicitur, à quo Terentius alicubi non absti-
 net: ut, ille ubi videt me in tantum honorē esse, pro in tanto
 honore, est archaismos. Itē in astu venit, pro in urbē venit.
 Ceterū plurima verba inusitata, poetica, prisca, & obsoleta
 quoq; annotauit Marcellus, & Pōpeius, & Perottus in suis
 dictionarijs. Expectorare) i. ex animo abducere. Vuulantes)

DE COPIA VERBORVM

(*id est, lascinientes. Temetum*) *Id est, quasi tenens mentem.*

OBSOLETA.

Obsoletum est omnino abrogatum, & obscurum verbum.
Tergiversari) *id est detrectare.* D V R A.

Durum verbum, est ineptius ascriptum, aut affectatum longum, quod in remotis metaphoris saepe accidit, & in duris constructionibus, & coactis. Custrata). i. viribus prinata. *Caperare*) *id est crispare, contrahere, & rugare à cornibus caprarum incurui. Conspuit*). i. dealbauit. Et tamen sordibus, ac duris saepe rectè utimur contemptus causa, et extenuationis.

P E R E G R I N A.

Peregrinum verbum est aliqui barbarum, & tamen usurpatum à bonis autoribus, quasi pro latino, ut missa, papa, patriarcha. Lenca) *id est, miliare Gallicum. Rediens*) *id est in se reflexum. Camurum*) *ut camura cornua.*

N O V A T A.

Novatum verbum, est ab aliquo probò, & recepto autore nuper inuentum, qualia boni interpretes saepe fingere coguntur, & hic observa vobis neuiquam licere, aut verba aut orationes fingere nouas, quia talem auctoritatem nò habemus, qualem probati auctores merentur. Ductare) i. ducere. *Patrate*) i. perficere. *Vnilitigator*). i. rixosus, qui nescit rixari. *Amorabundus*). i. plenus amore. *Nuptuvire*) non etiam licet novare aut fingere vocabula, et constructiones quamvis grammatica analogia permittit, nisi sint, à probatis usurpata, ut infra eodem cap. 20. dicitur, quia bona consuetudo loquendi refragatur. *Verbigerari*) i. verba gerere. *Nugari*) *In vanum verba spergere. Haec*) *novata. Porro Græca*) *Græcè, vel mixtum verbum est, quod in Latina lingua usurpatur, aut in Græca, aut in in latina forma, & in huiusmodi quog est modus seruandus. Neceßitate*) s. quia Latini aliqui caremus. *Πολυπραγμοσύνη*, *id est curiositas præsertim in rebus alienis. Latinitate*) *id est forma Latina.*

Verbero)

*Verbero) verberibus dignus. Quadam) mixta, vel Græca
Forma) declinatione, inflexione.*

Actatum propria vocabula.

CAPVT XII.

N Illigenter itaq; conueniet obseruare, quid in vsurpan-
dis vocibus etas varietur. Beatitudinem, & beatitatem
mulierosum, & mulierositatem, Cicero primus ausus est
dicere. Declamare, pro exerceri ad eloquentiam, illius etate
nouum erat. A Etate Varronis ædituus pro æditimo nouum
erat. Sic enim ab æde dicebatur æditimus, quemadmodum
à lege legirimus. Interim pro interdum, Obiter pro interea,
& velut aliud agendo, Subinde pro identidem, Quintilia-
ni sæculo nata sunt. Reatum Messala primus dixit: Manera
rium Augustus. Fauor, & vrbanius sæculo Ciceronis voces
erant nouæ. Obsequium primus dixit Terentius, vt existi-
mat Tullius. Ceuicæ numero singulari primus dixisse fer-
tut Hortensius. Piraticam, musicam, fabricã pro artibus, vix
dum à suis præceptoribus recepta fuisse, testis est Fabius.
Huiusmodi vocum idē pollentium congeries, quam Græci
συναθροισιν, vocant, conducet non tantum ab hoc, vt si
quando res eadem crebrius erit repetenda, vitemus ὁμοιολο-
γία, id est, similem ubiq; sermonis colorem, verum etiã ad
δεινωσιν, id est, vehementiã faciet. Abijt, erupit, excoësit,
euasit, Parentem necasti, patrē occidisti, progenitorem tru-
cidasti. Quod genus rhetores inter orationis decora referunt
vocantq; interpretationem, ego magis arbitror ad exercita-
tionem adhibendum esse, quam ad orationem. Difficilimū
enim variandi genus est, si manente sermonis habitu sensum
eundem læpius alijs, atq; alijs verbis, idem pollentibus effe-
re consuecas. Vt adire periculum, subire discrimen, suscipe-
re periculum, aggredi discrimen. AEdificat domum, extruit
ædes. Emit librum, mercatus est codicem. Ablegauit puerū,
anandaniq;

*Ci. li. 3. epi.
Ept'a qui
incipit, Et
si primus
te non solū
hominem
sapiens ē,
verum me-
tiam vt
nunc loquā-
tur vrbani-
um. &c.*

DE COPIA VERBORVM

amandauit ministrum . Hic tibi ab illo habitus est honor,
hæc tibi ab illo relata est gratia . Hoc premij recepi , hoc
fructus tuli. Cōdonauit culpam, remisit noxam, ignouit ad-
missum. Quoties eius dici recolo, quoties recordor , quoties
reminiscor. Nihil est humanis auribus fastidiccius , ac recte
præcipit Horatius : Vt currat sententia, neu se Impediat ver-
bis laesis onerantibus aures. Secus est, quum , & affectui ser-
uit iteratio, & varietas aliqua leuat repetitionis tedium.
Quod genus illud est Maronis: Superest ne, & vescitur aura
Ætherea, nec adhuc crudelibus occubat vmbis ? Huic simi-
lis est illa, Marci Tullij copia pro Q. Ligario: O clementiam
admirabilem, atq; omnium laude, prædicatione, literis, mo-
numentisq; decorandam , &c. Similia dixit, non eadē. Lau-
datur etiam, idō; meritō ex eadem oratione locus rem can-
dem alijs, atq; alijs verbis inculcans. Quid enim Tubero tu-
us, ille distinctus in acie Pharsalica gladius , &c. Hæc eō di-
ligentius admoneo, quod celebris aliqui nominis concio-
natores, præsertim apud Italos, senserim hoc ceu præclarum
affectare, vt huiusmodi synonymistempus eximant, veluti
si quis interpretans illud Psalmi : Cor mundum crea in me
deus, ita loquatur: Crea in me cor mundum, cor purum, cor
nitidum, cor immaculatum , cor expers sordium, cor nullis
vitjs inquinatum , cor purgatum, cor lotum, cor niueum,
atq; idem faciat in ceteris verbis. Atqui hæc copia non mul-
tum abest à battologia.

I N C A P V T XII.

*De consuetudine præcipit hoc capite, vt ne alijs vocabulis,
aut orationibus utamur , nisi quæ probarit recepta bene lo-
quentium consuetudo, et quæ moluerint ætatum vsu proba-
to. Vide autem de hoc Hadrianū Cardinalem in præfatione
de lingua Latina, vbi Latinitatis secula quatuor enumerat.
Possumus autem numerare quatuor ætates latini sermonis.
Nam est prima ætas ante Plautum , & Terentiū, cuius nihil*

extat nisi Catonis opus de re rustica, & fragmenta quedam
 veterum poetarum apud Marcellum, Gellium, et Macrobi-
 um, et Ciceronem. Secunda est perfecta etas, scilicet Cicero-
 niana, cuius optimi autores sunt Plautus in plerisq; (habet
 enim alioqui multos archaismos) et Terentius, item Lucreti-
 us, et deinde Cicero, Catullus, Caesar, Probus, Vergilius, Oni-
 dius, Tibullus, Propertius, Fabius, Liuius, Sallustius. Tertia
 etas media est, in qua paululum deflexit a recto, & inclina-
 uit Latinitas a cadore ciceroniano, cuius optimi autores sunt
 Plinius uterq;, Cornelius Tacitus, Iustinus, Florus, Suetonius
 Martialis, Statius, Lucanus, Elacrus, Lactantius, D. Hiero-
 nymus, & similes. Quarta etas, est noua, cuius authores sunt
 Theologi Aphri, item Claudianus, et Ausonius, Prudentius,
 Prosper, & scriptores Caesarum, Boetius. Reliqui autem hu-
 ius etatis vix sunt tolerabiles, ut Apuleius, Sidonius, Sym-
 machus. De recentioribus autem nihil dico, quorum alij se ac-
 commodare voluerunt ad Ciceronis seculum, ut Valla Lon-
 golius, Bembus, Pontanus. Alij ad mediam etatem, alij ad no-
 uam quoq;, ut Pius, Beroaldus. Verum illa demum optima
 est dictio, quae Ciceronianae etati proximè conuenit. (Aetas)
 scilicet Latini sermonis. Mulierosum). id est mulieribus de-
 ditum. Reatum). i. crimen. Munerarium). i. quod datur loco
 muneris. Huiusmodi vocum) hic praecepit de synonymis vo-
 cibus, & orationibus, quae diligenter obseruandae, praesertim
 à iuuenibus. Nam synonymia est fons, & origo copiae. Idem
 pollentium, Id est, Synonymarum. συναθροισι μόν) id est,
 coacervationem. Interpretationem) scilicet speciem expolitio-
 nis, de qua in lib. 2. Ad exercitationem) scilicet copiae. Orati-
 onem) seriam. Difficillimum) & utilissimum. Manente) id
 est, non figurata. Ut adit) Huiusmodi formae quidem synony-
 mae in verbis, & orationibus studiose sunt pueris colligendae
 ex Cicerone, Terentio, Liuius, Vergilio, & alijs copiosis, praesertim
 autoribus bonis.

DE COPIA VERBORVM

Ratio variandi per Enallagen, siue ἐνέργησις.

CAP. XIII.

Proxima variandi ratio est, cum eadem voce modice flexa varietatis quoniam nihil reconciliatur, ut Edax edax, bibax, bibulus, bibosus bibo, loquax locutuleius, nugator, pugo, blaterator blatero, fallax falsus, voluptuosus voluptuarius. Huius generis est, cum substantiuum nomen adiectiuo commutatur, aut contra. Vt iuxta sententiam Homeri, iuxta sententiam Homericam. Vir mirè facundus, vir mira facundia. Insignitè impudens, insignita impudentia. Cum verbum actiuum mutatur in passiuum, aut contra. Plurimam habeo gratiam, plurima tibi à me habetur gratia. Magna me tenet admiratio, magna teneor admiratione. Non sic amat filium mater, non sic amatur à matre filius. Et ut rem infinite variam summam dicam, duobus potissimum modis constat hæc mutatio. Vel cum pars ipsa mutatur, vel cum eadem orationis parte manente, qualitas nouatur, ea totidem rationibus commutari poterit, quot sunt res, quæ voci cupiam accidunt. Prioris exemplum erit. Nō confido facturum me, non est fiducia. Nō dubito quin possit, nō est mihi dubium quin adsit illi facultas. Iudicent alij, aliorum esto iudicium. Quid huc redisti? quid huc reditio est? desine nugari, desine nugas. Id mihi anus iudicium fecit pro indicauit. Est illi mira sitis auri, mirè sitit aurum, non est apud illum discrimen amici, & inimici, id est, non discernit amicum ab inimico. Nostrum istud viuere triste. Infinitum verbum pro nomine. Virtus est vitium fugere, id est, virtus est fuga vitiorum. In his orationibus verbum nomine permutatur. Amantè redama. Promerenti benefac. Redama eum qui te amat. Benefac ei qui promeretur. Tui desiderantissimus est, te maximè desiderat. Nemo tui videndi cupientior, nemo qui te magis videre cupiat. Hic verbum participio commutatur. Venit creptum, venit eripere, venit crepturus

erepturus, venit, vt eripiat. Hic verbum supino, aut participio commutatur. Ad congerendas pecunias inhiat, ad congerendum pecunias inhiat. Hic gerundium vt vocant, gerundio commutatum est. Hoc dictum oportuit, hoc dicere oportuit. Si quid recte curatum velis, si quid recte curari velis. Hic infinitum verbum participio commutatur. Magnū dat ferre talentum, ferre pro ferendum. Stelenus sciens pugnax, id est, sciens pugnandi. Cupidus litium, cupidus litigandi. Hic nomen positum pro gerundio. Libitum est, pro libuit. Misertum est, pro misertus sum. Pertesum est, pro tædedit, Placitum est, pro placuit, Puduit, puditum est. Hic supinum pro verbo. Meliuscula est, meliuscule est. Plurimū est in foro, plurimus est in foro. Rarus est conuiua, raro est conuiua. Multus est apud mulierem, multum apud mulierem versatur. Frequens est in aula, assiduus in lteris. Hic nomine commutatur aduerbium frequenter, & assidue. Verum alijs fortassis, vt commodius, ita & copiosius de his dicemus. Nunc de qualitatis variatione docendi causa pauca ponamus, quasi digito fontes ipsos indicantes.

NVMERVS.

V Surpatur numerus pro numero. Romanus prello victor pro Romanis victores. Haud secus ac patrijs acer Romanus in armis. Vterunq; armato milite complent, armatis militibus. Omnen pecuniam assumpsit, omnes pecunias, Populo imposuimus, id est, imposui. Et oratores visum sumus, cū de vno loquatur Cicerone. Vergilius: Sed nos immentum spacijs consecimus æquor. Hominis vultus pro vultu. Datur ora tueri, pro datur videre faciem. Animos pro animo. Nam in prima persona pro singulari pluratiuum numerū ponere, frequentissimum est, aliquoties modestiæ causa. In secunda nunquam, nisi genus ipsum significamus. Quæ vestra libido est, id est, virorum. In tertia inuidiæ causa mutauit Terentius. Cum ad uxores ventum est, sum sunt senes

9. Aeneid.

Horat. 1.

Odant.

Ode. 5.

Ex libro.

8. Aeneid.

Ad Brutum

2. Geor.

3. Geor.

senes

DE COPIA VERBORVM.

In Phor. Senes, cum de vno Chremete diceretur. Inexplicitosque Platonas, Martialis, cum de vno Platone dicat. In genere mollior, ac frequentior est numeri mutatio in nominibus, quæ Græmatici collectiua vocant. Cuiusmodi sunt, vulgus, populus, grex, ordo, pars in frustra secant. Item in his quæ non vnum aliquod indiuiduum, sed genus, aut speciem declarant. Nihil enim refert vtrum dicas, elephante decimo demum anno parit, aut elephanti. 10. anno pariunt.

P E R S O N A.

Teren. in Adelphiis **V**ariatur & persona pluribus modis, vel cum certa, pro qua vis ponitur. Quid facias? vt homo est ita morem geras. Videas & flumina sicca, id est, videri poterant. Idem fit per primam personam itidem, vt per secundam.

Nec mihi tum molleis sub diuo carpere somnos,

Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbam.

Neue tibi ad solem vergant vinea cadentem.

Nonnunquam pro prima, aut etiam secunda persona tertiam usurpamus. Vt, ait Clodius, negat Cicero, id est, tu ais, ego nego. Vergilius: Nec me meminisse pigebit Elyse, id est tui. Idem: Et tandem Turnum experiatur in armis, Turnum dixit pro me. Item, Manibus hoc referes telo cecidisse Camillæ, id est, meo. Huc pertinet, quæ vocatur Apostrophe, cum orationem ad aliquam personam, aut ad rem, tanquam ad personam vertimus. Vt, Scipiadas duos bello, & te maxime Cæsar. Polydorum obtruncat, & auro Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames? Verg. Parenthesim cum Apostrophe coniunxit in illo:

Apostrophe.

2. Geor. circa finem.

8. Aene.

Haud procul inde citæ Metium in diuersa quadrigæ

Distulerant (at tu dictis Albane maneres)

Raptabatque viri mendacis viscera Tullus

Ad hanc formam pertinet, quoties verbum personale impersonali commutamus, vt non te hæc pudet? Non te horum pudet? Apud barbaros assidue bella iur, Barbari continen-

ter bellant. Dicitur passim, Pontificem aduentare, Plerique dicunt, Pontificem aduentare. Dici non potest, quàm te amem. Nemo dixerit facile, quàm te amem.

G E N V S.

EST nonnihil varietatis & in generis commutatione, vt Lacrymat pro lacrymatur. Luxuriat pro luxuriatur. Fluctuatur, pro fluctuat. Præuertere, pro præuerti. *Et id non humidat. cælo præcipit. 2. Aeneid.* Præcipitat pro præcipitatur. Avertit, pro auertitur. Reuerto, reuertor. Impertio impertior. Assentio assentior. Solebat fieri, solitum est fieri. Non quiuuit compesci, non quita est compesci. Desist haberi in pretio, desita est haberi in pretio. Causa cœpit agi, cœpta est agi. Assentior, & assentio tibi. Conspicor, & conspicio. In quorum postremo mutatur & συζυγία, Nam illa quæ refert Diomedes, frustra, patio, moro, demolio, auxilio, populo, digno, atque id genus alia, prisca arbitror relinquenda, nisi in carmina inciderint. Nam tum excusatiùs adhibebuntur. Consimiliter in nominibus. Pileum & Pileus, hæc ficus, & hic ficus, hæc barbitus, hic barbitus, hoc barbiton, hic helleborus, hoc helleborum, hoc nasum dixit Plautus.

C A S V S.

CAsus etiam mutatur. Eius rei mihi venit in mentem, ea res. Non sum id nescius, non sum eius rei nescius, Quedam etiam citra tropum duplicem habent cōstructionem. Vtor hac rem, & hac re. Egeo tui, egeo te. Diues pecore, ditès pecoris. Dono te libro, dono tibi librum. Imperator heram hoc malo, Impertior heræ hoc malum.

S P E C I E S.

Species variatur, cū deductitijs vtimur pro primogenijs vt magnis negocijs prohibitus, magnitudine negotiorum prohibitus. Cum diminutiuis loco simplicium, vt loquaculus pro loquax, nasutulus pro nasuto, paucula pro pauci, pauxillum pro paulum. Cum frequentatiuis verbis pro

DE COPIA VERBORVM.

pro primitiuis. Dictito pro dico, voluto pro voluo, iactito pro iacto. Cum sustantiuo pro adiectiuo, vt si quis pro pestilente, pestem appelet, pro scelerato, scelus dicat, cui finitimus est, quum Italas artes dicimus, pro Italicis, Batauas aures, pro Batauis, Hispanos mores, pro Hispanicis, cum comparatiuum aut superlatiuum absoluti loco ponimus. Vt,

Tristior, & lacrymis oculos suffusa nitentes.

Æneid. Et facundissimus, pro vehementer facundo. De quibus suo loco dicemus. Cum patronymicum loco primogenij ponitur, vt, Scipiadas pro Scipionibus. Verum hoc in carmine fortasse liceat, in oratione prosa nemo tulcrit.

FIGVRA.

Figuræ mutatio copiam adiuuat, quoties simplici dictione pro composita vtimur, aut contra, siue id Tropo fiat, siue citra Tropum, vt temnere pro contemnere. Ruere pro eruere. Ponere pro deponere. Mittere pro omittere. Rursum conscribere pro scribere. Comedere, pro edere. Demirari, pro mirari. Inaudire, pro audire. Incognoscere, pro cognoscere. Conspicere pro sapere. Complacare, pro placare. Dependere pro pendere. Deridiculus pro ridiculus. Quandoquidem pro quando. Fit, & hoc modo. Non potest pudescere, non potest pudefieri. Tempus est vt expergiscaris, vt expergesias. Calefcere, & calefieri. Ad hanc formam fortasse referendum est illud, quoties compositam dictionem simplicibus circumloquimur. Magnanimus vir, vir magno animo. Relege, denuò lege. Magnopere te rogabat, magno te rogabat opere. Non animaduertit, non aduertit animum. Non satis facit, non facit mihi satis. Interdum variatur compositionis ratio, vt exprobrare, & opprobare, persolvere dissolvere, exoluere, resolvere res alienum.

TEMPVS.

Tempus quoque non rarò commutatur. Memini legere, & memini legisse, prædiceres pro prædixisses.

vel prædicere debuisses. Laurus erat, pro laurus esset. Vicimus, pro vincemus. Salutato, pro saluta. Imus, venimus, videmus, præsens pro præterito.

MODVS.

Hic finitima est modi variatio, vt Vicro pro vincā. Salutabis pro salutato. Ne crede, ne credas, si voles, si volueris. Vbi voles, vbi volueris: Cū vacabit, cū vacauerit. Quia bene natus est, quia bene natus sit. Venari pro venabatur.

DECLINATIO.

In nonnullis licebit & declinationem variare, Vt hilarus & hilaris, violens & violentus, imbecillus imbecillis, cōtagium cōtagio, iuger & iugerū, capo & capus, pauo & pauus, scorio, scorius, senectus senecta, iuuentus & iuuenta.

CONIVGATIO.

In aliquot coniugationem, vt lauere pro lauare, feruere & feruere, accersere & accersire. Variatur eadem dictio his quoq; modis. Prothesi, vt tetuli pro tuli, gnat^o pro natus. Epēthesi, Mauortis, p Martis. Proparalepsi, vt admitier, accingier, dicier, pro admitti, accingi, dici. Paragoge, potestur pro potest. Aphæresi. Ruit omnia late, pro cruit. Linquere castra, pro relinquere. Sincope, extinxti, dixti, pro extinxisti, dixisti. Apocope, Mage pro magis, vin pro vīne. Quæ quidem species sunt Metaplasmī, propterea quod dictionem quasi transformant. Reliquas species prudens omitto, quod non admodum ad copiam facere videntur. Et nobis propositum est, ea duntaxat persequi, quæ propriè pertineant ad id, quod instituiimus.

IN CAPVT. XIII.

Secundum caput Copia verborū est enallage .i. permutatio. Figura, qua vel pars orationis alia parte, vel accidens partis alio accidente mutatur, & est duplex, scilicet anisimeris cum pars parte mutatur, & heterosis, id est, alteratio, cum accidens partis accidente mutatur. De priore specie

D.j.

Linacety

DE COPIA VERBORVM

Linacer in secundo libro, de posteriore idem in secundo, & in sexto lib. precipit abundè satis, estq; hæc enallage prorsum species synonymiæ facilima intellectu, & vtilissima. Proxima) scilicet synonymiæ affinis species. Modice) scilicet in aliâ partem, vel accidens partii. Huius generis) scilicet enallage est. *Edax edo)* prima per enallagen species derivatiuæ, cum unum derivatiuum pro altero sumitur. Huius generis) secunda. Cum verbum) tertia species. Mutatio) id est enallage. Pars) scilicet orationis. Mutatur) scilicet per antimeriam. Qualitas) id est, accidens partii per heterosim mutatur. Voci) id est, partii orationis. Accidit) ut species, cõparatio, genus, numerus, figura, casus, ut forma, modus, tempus, persona, cõiugatio atq; alia accidentia apud Grammaticos. Non cõfido) Quarta species, nomē pro verbo ponitur. Infinitum) quinta, & hoc valde vstratum est. In huius) scilicet sequentibus: Hic verbum partii) 6 participio, vel participali nomine. Hic verbum) 7. Hic gerundium) 8. Hic infinitum) 9. Hic nomen) 10. Hic supinum) 11. De quali) id est de heterosi accidentiis. Numerus) scilicet pro numero. Certa) id est secunda, vel prima persona, quæ sunt finita pnomina. Tibi) .i. cuilibet. mihi) .i. cuiq;. At Clodius) scilicet tu. Negat) scilicet ego. Apostrophe) .i. auersio ad secundam personam absentem. Parēthesin) id est, interpositionem quæ abesse poterat, integro tamen sensu. At tu) scilicet Meti, quia loquitur de Metio Suffetio proditore. Nullus) id est, rex. Vri) id est, Meti. Dicitur passum) dicitur passum pōtifex aduentare, quæ est personalis constructio quia nominatiuus pōtifex regitur à verbo, dicitur. Genus) scilicet pro genere in nominibus, aut verbis. Syzygia) id est cõiugatio. Priscis) scilicet non nobis. In nominibus) scilicet genus genere mutatur. Barbitus) id est, musicum instrumentum. Et alia vide in Heteroclitis nominibus. Casus) .i. pro casu. Vxor hanc rem) Priscū, sic in describēdis formis vtitur genitiuo, vel ablatiuo, vel etiā accusatiuo poetice. Puella pulchra facie, &

puella pulchra facie, et puella pulcha facie. Huc et antiprosis
 pertinet, ut litera, quas misisti fuerit iucundissima. i. litera.
 Huc item refer alias constructiones varias, cum nomen, aut
 verbum, diuersos regit casus. Species) scilicet pro specie. De-
 ductiuis). i. derivatiuis. Prosa). i. quæ abstinet à patronymi-
 cis. Figura) pro figura simplex & cōposita. Tempus pro tēpo-
 re. Primogenijs). i. primitiuum. Modus pro modo. Venari pro
 uenebatur, & hic tropus mirè vsitatus est historicis, ut infi-
 nitum verbo utantur pro indicatio, adiuncto quoq; nomi-
 natiuo, ut Catilina inter primos agere milites, adhortari. i.
 Catilina inter primos milites adhortabatur. Declinatio) vi-
 de Heteroclitia in grammaticis. Variatur eadem dictio) Ter-
 tium caput copie verborum est metaplasmus, figura dictio-
 nis, qua non temere licet uti in soluta oratione, ubi habetur
 pro barbarismo, sed tantum in iusto carmine usurpatur.
 Et metaplasmus est figura mutans orthographiam, aut prosodiam
 dictionis, causa metri, aut decoris. Cuius species. 14. Di-
 medes in. 2. lib. & Mosellanus in tabulis suis, aliq; nume-
 rant, qui de syllabarum quantitate & versibus scribendis
 præcepta tradunt. Vide tabulas Mosellani. Prosthesi) id est,
 appositione literæ aut syllabæ ad initium dictionis. Variatur)
 scilicet in orthographia aut prosodia, his modis) scilicet per
 Metaplasmi species. Epenthesi) id est, appositione literæ aut
 syllabæ in medio dictionis, ut induperator pro imperator. Pa-
 rago) eadem est cum proparalepsi. i. appositione literæ aut
 syllabæ ad finem dictionis. Apheresi). i. ablatione literæ aut
 syllabæ ab initio dictionis, ut temnere pro contemnere, apud
 Plautum: Quid spicis, pro conspici? Sincope). i. ablatione li-
 teræ aut syllabæ à medio dictionis. Apocope) id est abiectione
 literæ aut syllabæ à fine dictionis. Ut mage pro magi. Quæ
 quidem) scilicet sex. Transforment) i. in orthographia, vel
 prosodia. Reliquis) scilicet octo, quæ ad syllabas, et prosodiam
 ferè pertinent.

Metaplas-
mus.

DE COPIA VERBORVM

Variandi ratio per Antonomastiam.

CAP. XIII.

Proxima variandi sermonis ratio constat Antonomastia. i. nominis permutatione, vt si quis pro Achille Peliden, aut AEacide dicat. Pro Romanis Romulidas. Pro Troianis, Priamidas, aut Dardanidas. Pro Hercule, Tyrinthium, Pro Venere Cytheream aut Cypridem. Pro Diana, Cinthiam, Pro Ioue Saturnium. Pro Mercurio Cillenium. Nomen quā epithetō pro nomine ipso subiicere licebit. Verg. Thalamo quē fixa reliquit Impi⁹. Impiū pro Aeneia dixit Lini. Pœnum pro Annibale. In Terentio saepe senex, pro persona heri Eiusdem generis est, si quis poëtam dicat, Homerū sentiens, Philosophum, Aristotelem significans. Quēadmodum Græci, persarū regē Γασιλέα, nomināt. Neq; ab hoc genere abhorret, si quis pro fure Verrem dicat pro molli Sardanapalū, pro diuite Cicerum, pro crudeli Phalaridē. Quē suo loco referemus.

IN CAP. XIII.

Quartum caput copia verborum, est tropus dictionis, quī tropus est figura transferens dictionem à propria, & vulgata significatione eius ad nō propriam significationem, causa decoris, aut necessitatis, aut significatiue. Huius species numerātur diuerso quidem modo, sed ab Erasmo hic undecim describuntur, scilicet Antonomastia in cap. 14. Periphrasis cap. 15. Metaphora cap. 16. & 17. Catacrexis cap. 19. Onomatopœia cap. 20. Synecdoche cap. 23. Auxesis cap. 27. Hyperbole cap. 28. Miōsis ca. 29. Tamen si re vera tantū octo vidētur esse dictionis tropi, quia Auxesis, Hyperbole, & Miōsis aliorum pertinent. Sed parū refert, quia & Fab. cap. 6. & Diomedes in 2. plures numerāt, vide etiam tabulas Mosellani. Horū verō troporū genus est, quasi metaphora, & ceteri omnes huius species videntur esse. Ratio id est, per tropū dictionis. Antonomastia est pronomination, quī vltimur appella-

latino

latius nomine loco proprij per excellentiã. ut quĩ apostolũ & Paulo, Saluatorem pro Christo, imperatorẽ pro Carolo dicimus. Permutationes). s. à cõmuni significato in. nomen proprium, Pro Achille, Pelidem. Sic in alijs quoq. patronymicis cõmittitur hac figura sed tantum in versu, & non item in prosa. Pro Diana, sic in patriis nominibus saepe committitur hac figura. Epithetõ). i. adiectiuum. Pro nomine, scilicet proprio. Heri) ut Simonis. Eiusdem generis) scilicet per excellentiã alicui tribuit nomẽ appellatiuum. Neg. ab hoc genere) scilicet cum econtra nomine proprio vtimur pro appellatiuo, ut si Catonem dicas pro sapiente, Ithraasonem pro glorioso, & similia, quæ suo loco referemus, ut infra cap. 46.

Variandi ratio per Periphrasim.

CAP. XV.

ID si pluribus verbis fiat, periphrasis erit, quam quidam circuitiõnem nominant, ut si quis euerforẽ Carthaginis, & Numantiz pro Scipione dicat, ut Troiani belli scriptorem dixit Horatius pro Homero. Item si Mantuanus vates ponatur pro Vergilio. Venusinus poeta pro Horatio. Peripateticæ scholæ princeps, pro Aristotele. Stoicæ familiæ pater, pro Zenone. Voluptatis assertor, pro Epicuro. Hæc autem ratio plurimis constat modis. Etymologia, notatione, finitione.

Etymologia.

ETymologia, cum nominis rationem explicamus, ut si quis hæredipetam dicat, qui hæreditates alienas appetat, captetq;. Aut pro parasito, hominẽ cibo ventriq; deditũ. Aut pro philosopho hominem sapientiæ studiosum. Pro grammatico, qui literas doceat, pro assiduo, qui det æra, pro locuplete qui plurima loca possideat, pro pecunioso, qui magnam pecorum copiam possideat.

NOTATIONE.

Notatio

NOtatione constabit, cum notis quibusdam accideri- ire. um rem quampiam describimus, ut si quis iram intelligens,

D.iiij.

telligens,

Lib. i. ep.
sto. i.

DE COPIA VERBORVM

Inue. Sa. 9
Vide pro-
verb.

intelligens, animi, aut bilis effervescentiam dicat, quæ pallorẽ vultu, ardorem oculis, tremorem membris inducat. Eiusdẽ generis est & illud: Qui digito scalpunt vno caput, quo molles, & parum viri significantur, Aut si dicas: Cubito se emungit, salsamentarium indicans.

FINITIONE.

Finitione constabit, vt si quis artem bene dicendi pro rhetorica dicat, peculatorem, virum qui ciuitatis ætæ rium compilasset. Hominem tyrannum, qui vi leges ac ciuium libertatem oppressisset.

IN CAPVT XV.

Periphrasis est circuitio verborum, quoniam pro vno vocabulo utimur pluribus verbis, vel decoris, vel necessitatis causa, vt in sordidis, dissimulandisq. opus est periphrasi. Itẽ in interpretando, & transferendo, præsertim Græca. Huius autem immodicus usus speciem habet Asiaticam. Id est, verbum mutare. Periphrasis id est, circumloquutio. Ratio) scilicet circumloquendi. Etymologia) quæ est definitio Grammatica vocabuli expositio, vt imperator est, qui summum tenet imperium. Locuples quasi locorum & possessionũ plenus. Rationem) significationem. Parisito) pro sectatore cibi. Notatio) est definitio. Rhetorica) i. descriptio subiecti per accidentia. Vt omnium oratorum princeps est Cicero. Salsamentarium id est, qui conficit salsamenta. Notu) i. signu. Qui digito) à signo. Finitio) finitio est dialectica, definitio plane) quæ est quadruplex, scilicet essentialis, per genus & differentiationem data, causalis per genus & causas, partialis per genus & partes, officialis per genus & officia, vel effectus proprios. vide dialecticam. Compilasset) id est, exhausisset.

Variandi ratio per metaphoram.

CAP. XVI.

Alia verò varietatis ratio ex metaphora nascitur, quæ latine translatio dicitur, propterea quod vocem à genuina,

genuina, ac propria significatione ad non propriam transferret. Ea multis modis tractatur.

Deflexio.

Primum deflexione, quoties vox est propinquo ad rem proximam deflectitur, ut video pro intelligo, audire pro obtemperare, aut credere, sentire pro intelligere, perspicere pro cognitum habere, odorari, olfacere, pro suspicari, ac deprehendere, concoquere pro ferre, deuorare pro vincere, ac perferre, complecti, exosculari, pro amare, suspicere pro admirari, despicere pro contemnere. Ita stupet animus, stupent oculi, stupent dentes. Siquidem in his, quod est corporis, ad animum transfertur, quo metaphora genere nihil vtitur. Huc fortassis pertinent & illa, quoties cano pro dico, canto pro scribo dicimus. Praconium pro laude. Bucinari pro celebrare.

Ab irrationali ad rationale.

Proxima species est, quoties à bruto animante, ad animal ratione praeditum fit translatio, aut contra: ut si hominem odiosum, atque insulse loquacitatis, rudere dicas, aut blaterare, aut grunnire, aut gannire. Si oblatrare pro obtrektare, allatrare pro conuiciari dicas. Contra, si colorem canorum, muscam lusciniam, perfidam vulpem, ambitiosum leonem, assentatorem canem, parcam formicam, operosam apem dicamus, cuiusmodi multa Vergil. tribuit apibus, dum quicquid agitur in hominum Reipublica id traducit ad hoc animal.

Ab animali ad non animal, aut contra.

Longius erit petita translatio, si ab animali ad inanimatum traducatur, aut contra. Verg. Si tantum pectoris robur Concipis, hic robur à ligno ad hominem transtulit. At procul excelsa miratus vertice montis. Animale ad inanimatum transtulit, cum verticem pro cacumine dixit. item: Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos. Et: Ridet ager. Contra: ambo flores et aetatibus. Et viridis aetas,

DE COPIA VERBORVM

& vernat ætas, iratum mare, indignatus Araxis, avidū mare, miratur Gargara, Quod genus & plura sunt exempla & frequentius obuia, quā ut hīc debeant referri. Interdū translatio fit ab animali, ad animal, ut si quis corvum sui inquitantem dicat, & pascentes apes.

Ab animato ad animatum.

SVmetur Metaphora, si quis sylvam scaterere dicat, quod est fontium. Aut odium suppullulascere, quod est fruticum. Aut si quis pilos fruticare dicat, aut barbam sylvescere, quod est arborum. Si quis orationem fluere dicat, aut fluctus, & vndas negotiorum. Eiusdem generis est, si quis collem verrucam dicat, quemadmodum Cato.

IN CAPVT. XVI.

Metaphora est tropus dictionis utilissimus, trāsferens vocabula propter similitudinem aliquam à propria significatione ad impropriam, estq; hæc genus aliorum troporum, & adfert lumina quedam illustria orationi, ut quasi stellis quibusdam interluceat, teste Cicerone in 3. de oratio. Est autem duplex, metaphora scilicet propinqua, qua sumitur à simili propiore, ut cum dico: Cato solius est allatrare Scipionem. Item præsidium, & dulce decus meum. Remota Metaphora, qua à remotiore simili durius etiam quandoq; sumitur, ut cum aliquem voco caudicem, stipitem, corticem, truncum, qui sit ingenio non ita docili. In vniuersum verò omni metaphora est breui similitudo, & propinqua metaphora, ut magnam adferunt gratiam, & lucem, sic etiam yis magis utendum. Remotæ autem non ferè, nisi grandi orationis generi conueniunt, quales sunt crebræ in orationibus Ciceronis, apud Lin. in tragædijs & sat. Cetera à Cice in 3. de Ora. & Fab. in 8. cap. 6. require. Deflexio id est, metaphora ex propinqua similitudine, & valde affini sumpta. E propinquo id est, ex valde simili. Proximā id est, ad similem. Video pro intelligo. Hæc à potentia sensitiua ad potentiam intellectuam sunt translata,

translatâ, que tamen non licet vertere, ut intelligere pro oculis, & idere non dicitur. Ab irrationali secundus modus. Contra) Hoc si contra fiat, ut ab homine ad animal brutum transferas vocabulum, remotam habet metaphoram, & quasi speciem prosopopœiæ, qua affingimus affectum, vel actum hominis alicubi bestia. Ab animali) tertius modus Longius erit) et hæc sæpe speciem habet prosopopœiæ. Verticem) scilicet qui est caput animalis suprema, & media pars. Obuia) scilicet apud poetas præsertim, sed non ita in soluta oratione, nisi cogat necessitas, ut apud Plinium, & rei rusticæ scriptores. Plurima morborum, & qualitatum in animalibus vocabula transferuntur ab arboribus, ad fruges, ad plantas, & similia inanimata. Ab inanimato) Quartus modus.

Metaphora reciproca.

C A P. XVII.

QUædam translatione reciproce sunt, siue communes quas Græci vocant ἀναλλοθάσ. Nam ut pro gubernatore aurigam, item pro auriga gubernatorem recte dixeris. Quædam vnius duntaxat partis, quas ἀναλλοθάσ appellant. Siquidem ut verticem recte transfers ab homine ad montem, ita non recte caeumen ad hominem traduxeris. Facit autem metaphora non solum ad copiam orationis, dum præstat, ut ait Fabius, ne vlli rei nomen deesse videatur, verum, & ad ornatum, ad gravitatem, ad euidenciam, ad sublimitatem, ad festiuitatem. Nonnunquam & necessaria est, quemadmodum rustici gemmam dicunt in vitibus, gemmare vites, sitire agros, fructus laborare, luxuriare segetes, nos durum hominem, asperum. Neque enim aliud habemus verbum. Sed quot modis adhibeatur translatio, & quatenus differat à finitimis tropis, non est huius propositi scrupulosius persequi. Illud admonuisse profuerit, ut qui volet in dicendo copiosus esse, ex optimis autoribus maximam insignium translationum vim adnotatâ

comparet

*Vide eadē
apud Ciceronem in
Bruto, &
fab. lib. 3.
cap. 6.*

DE COPIA VERBORVM

compareret, & ad eandem rem complures adhibeat similitu-
dines. Sunt autem apud M. Tullium optimæ, apud Quin-
tilianum plurimæ. Sed in his vix alius felicior, quam Plu-
tarchus. Ex adagijs item non pauca colligi poterunt, propte-
rea quod pleræq; aut allegoriam habent, aut aliquam me-
taphoræ speciem. In his colligendis nos elaborauimus, haud
scio quā feliciter, magnis certe vigilijs. Nihil verò prohibet,
quo minus ipsi vel ex lectis, vel ex animaduersis rerū omniū
naturis vndecunq; metaphoras fingamus, modo ne sit dura
translatio, ne sordida, ne maior, quā oportet, ne dissimilis,
ne nimium crebra, præsertim in eandem speciem. Illud item
non abs re fuerit admonere, metaphoram interdum in sim-
plici nomine sitam esse. Vt si quis hominem ventri addictū,
pecudem appellet. Nonnunquam in epitheto, vt cum laxeu-
m hominem, aut ferreum scriptorem dicimus, aut vitreas
yndas, floridā etatē. Interim in verbo simplici, vt auolat ætas,
labuntur anni. Interdū additur quiddā, quod metaphoram
explicet. Inflāmauit hominem cupiditate gloriæ, incēdit ira.

IN CAPVT. XVII.

De usu metaphora hoc caput perspicue docet, & modo.
Reciproca) id est, conuersim dicuntur de se inuicem
ἀλλοιούθαι) id est, consequētes. Quādā vnus. id est, nō sunt
reciproca, & non dicuntur conuersim de se inuicem. Atque
hoc discrimen tibi homini capius indicat, & obseruatio le-
xionis probat. ἀναλλοιούθαι). i. non sequentes. Euidenti-
am). i. Perspicuitatem. Necessaria) scilicet cum caremus ver-
bis proprijs. Quatenus) scilicet non ita multum, quam hæc sit
aliorum troporum gens. Vm) id est, copiam, multitudinem.
Metaphoræ speciem) vt homo bulla est, item sententia malo-
rum, manipulus furum, & similia. Laboramus) scilicet in
opere adagiorum. Rerum scilicet, et artificiorum) vt ex arte
militari, rustica nautica, venatoria, et similibus. Dura) id est
remota nimis. Dissimilis) id est, remota nimis. Crebra) quia
modus

*Vt Cicero
lib. de fini-
bus.
Atticum
vocat.*

modus est seruandus in metaphoris. Simpliciter id est, vno vocabulo substantiuo. Epithetico id est, nomine adiectiuo. *Vires) virides. Ferreum) id est, durum.*

Variandi ratio per allegoriam,

CAP. XVIII.

Idem efficit allegoria quod metaphora. Neq; enim aliud est allegoria, quam metaphora perpetua. Vt pedem conferre, pro eo quod est, concertare argumentis, iugulum petere, pro eo quod est caput cause aggredi, & tragulam iniicere, pro eo quod est fallaciam intendere, vt etiā nauē perforet, in qua ipse nauiget. i. ciuitatē euertat, qua subuersa, sibi quoq; sit pereundū. Huius vsus frequentior est in sententijs prouerbialibus, ac prouerbijs, vt flamma fumo est proxima, quo significatur tempestiuiter cauendum esse periculum, & vino vendibili suspensa hedera nihil est opus, cum significamus rei per se laudabili nihil opus esse cōmendatione aliena, & Cretizandum aduersus Cretenses. i. mendacis, ac dolis agendum cum subdolo, ac vano. In huiusmodi parcemijs allegoria nonnunquam exit in ænigma. Neq; id erit vitiosum, si doctis, vel loquaris, vel scribas. Imò ne tū quidem si vulgo. Neq; enim ita scribendum, vt omnes omnia intelligant, sed vt quædam etiam vestigare, ac discere cogantur.

IN CAP. XVIII.

Quintum caput copie verborum, est tropus orationis, quo non vnum verbum solum modo, sed tota constructio, vel oratio aliud verbum, aliud sensu præ se fert, per similitudinē, vel contrarium. Cuius species sunt octo apud Rhetores, scilicet allegoria, antiphrasis, ex contrario, charientismus, Astisimos, Sarcasmos, paræmia, & ænigma, de quibus I. ab. in 8. cap. 6. & Diomedes in 2. alijs rhetores, & Grammatici. Insuper aut hic de allegoria caput post metaphoram, quia allegoria nihil aliud est, quā perpetua metaphora, constans pluribus verbis. Perpetua, *logior) Tragula) Telu.* Huius vsus, quia
allegoria

DE COPIA VERBORVM

allegoria est quasi genus aliorum septem troporum orationis
Aenigma est plane obscura sententia, ut, Dimidium plus to-
po. Item, Mater me genuit, quæ eadem mox gignitur ex me,
qualia sunt apud prophetas, & in Apocalypsi, qualia sunt e-
tiam oracula deorum, & Sibyllarum enigmata. Vel scribas)
ut Cicero ad Atticum pluribus vititur anigmati.

Variandi ratio per Catachresim. CAP. XIX.

Eandem vim obtinet Catachresis, quam Latini dicunt
 Abusionem, atque hæc nota secernitur à Translacione
 quod Abusio est ubi nomen omnino defuit, translacio, ubi
 aliud fuit. Veluti quum parricidâ dicimus, qui fratrem oc-
 ciderit, quia fratricida non dicitur, & piscina, in qua laua-
 mus, nec pisces insunt, vires hominis breues, longum con-
 silium, minutum animû, pro paruo. Illud orationis genus
 maxime probat Quintilianus, in quo trium permixta est
 gratia, Similitudinis, allegoriæ, & Translacionis. Ut apud
 Ciceronem, Quod fretum, quem Euripium, tot motus, tan-
 tas, tam varias habere creditis agitationes, commutationes,
 fluctus, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio
 comitiorum? Dies intermissus vnus, aut nox interposita
 sæpe, & perturbat omnia, & totâ opinionem parua non-
 nunquam commutat aura rumoris. Similitudo est explica-
 ta, & ad rem accommodata metaphora, quam Cicero vo-
 cat collationem. Totus exanduit ira, metaphora est. Non
 aliter quam ferrum igni incandescit, ita ille per iracundiam
 toto vultu inflammatus est, collatio est. Itaque quod æstus
 Euripi comparat inconstantia comitiorum, Similitudo est.
 Quod ait: quantos æstus habet, Allegoria est. Aura rumoris,
 Metaphora est, quanquam hi tropi pertinent etiam ad copi-
 am sententiarum, de qua. 2. lib. nobis dicitur.

INCAPVT XIX.

Catachresis est tropus dictionis, quo propter necessitatem
abutimur vocabulo in significatu improprio. Hæc abusio est
crebra

Cicero pro
Nurena.

crebra in artibus, & professionibus, quibus sua vocabula etiam abusu sunt permittenda, ut in Theologia, fides, iustitia, iustificatio, lex, caro, spiritus, gratia &c. ut in iuris scientia, adoptio, arrogatio, seruitus, prædictum præscriptum, præscribere. Sic in medicina, sic in artibus. Nomen proprium. Aliud proprium. Parricidam) quia fratricida non dicitur, tamen si Cicero fingat. (Illum genus.) Allegoricum, & metaphoricum. Trium figurarum) similitudinis ex re, allegoriæ ex verbis, translationis ex utroq.

Variatio per Onomatopœiam.

CAP. XX.

Non nihil accidit varietatis & ex Onomatopœia, quæ fictio nominis dici potest, quod genus sunt Taratantara, pro cantu tubæ, sibilus, murmur, mugitus. Ad eandem formam pertinet Paragoge. i. deductio, ac derivatio novorum verborum, ex analogia sumpta, quæ cur nobis etiam sit fugienda, non video, si quando sententia postulabit. Syllaturire, pro eo quod est Syllæ mores imitari velle. Et quem admodum dicimus, cacaturire, micturire, esurire, quid vetat quod minus iuxta analogiam dicamus, dormiturire, scripturire, pscripturire, dicturire, bellaturire, nupturire? Et quem admodum dicimus Græcari, cur non itidem dicamus inuenari? poetari, cornicari, rhetoritari, philosophari, theologari, Vulpinari ἢ ἁλῶν ἐκίρειν ausus est dicere Plautus. Ut lautati, nūmati, scutati, cur non itidem pileati, larvati, personati, & si qua sunt similia? Cur non successere, sicut arefcere. Et in his quidem fictionibus Græci longe sunt Latinis sceliciores. Quorum sunt illa, Cretissare, Platonissare, aliaque innumera. Nobis tamen non nihil audendum censeo, præsertim in carmine, & in vertendis Græcis autotibus. Certe quæ reperiuntur apud idoneos autores, et sunt audacter usurpanda. Neque enim vllum verbum nobis videri debet durum, aut obsoletum, quod apud scriptorem probatum reperiat. Qua quidem in re

longe

Paragoge

Cic. lib. 10

ad Atticum

Syllaturis

animus.

De quo

Gelli. lib. 2

cap. 23.

DE COPIA VERBORVM

longè lateq; dissentio ab his, qui vocem omnem ceu barbaram horrent, quam apud M. Ciceronem non legerint. Quia illud etiam perobseruandum, eiusdem dictionis interdum variam esse Paragogen, quemadmodum superius attigimus, voluptuosus, & voluptuarius, edax, & edo, homunculus, homuncio, homulus, pauxillum, & paucula. Harum igitur omnium rerum obseruatio copiam, orationis non mediocriter adiuuabit, propterea quod in his fastitijs nominibus magna pars opum linguæ Latinæ sita est.

IN CAPVT XX.

Hic tropus finitimum habet eum qui vocatur Paragoge, i. deductio, & nouatio verbi secundum analogiam grammaticam, ut sicut à patre patrisare, ita, & à matre matrisare, à fratre fratrisare dicis, et similia. In qua tamē dictione nobis non temerè permittere debemus, aut indulgere, nisi quatenus doctorum consuetudo, & autoritas patitur, (Nominis) Vocabili. Mugitus) & similia vocum verba, vide in Philomela Ouidij Ex analogia) i. similitudine, & proportionē regularum, quæ sine autoritate, et vsu probato nihil tamen valet. Vetat) prohibet. Cornicari) imitari cornicē, Idoneos) Latinos non barbaros. Paragogen) derivationem, deductionem. Superius) id est, cap. 13. de Enallage. Fastigijs) derivatijs.

Variandi ratio per Metalepsin.

CAP. XXI.

Abusioni confinis est Metalepsis, quæ transsumptio Latinis dicitur. Ea erit, ubi gradatim itur ad id quod ostendimus, vt Speluncis abdibit atris. Nam nigrae intelliguntur, ex nigris obscuræ, & per hoc demum in præceps profundæ. Sic Græci vocant acutum, quod velox intelligi volunt. Verum huius figure vsus magis incidet in carmine, quam in oratione soluta. Et Synecdoches species videtur, si potest, quemadmodum, & ea quæ sequitur.

IN CAP. XXI.

Metalepsis

Metalepsis est trāstatio verbi à causa vel effectu sumpta, vā Post aliquot mea regna vidēs mīlabor aristas. Nam per aristas intelligit messes, per messes, æstates, per æstates intelligit annos. Sic trīstu egestas dicitur per Metalepsin, quia trīstes facit. Equidē sequentes trē tropi, nomine magis, quā re ipsa à se inuicē differunt. Vbi gradatim itur) ab effectu ad causā

Variandi ratio per Metonymiam.

CAPVT XXII.

NEquē mediocriter ad copiam orationis facit tropus, qui vocatur metonymia, quæ dicitur nominis trāsmutatio. Ea fit complutibus modis. Vel quum inuentorem, pro re subiecta ponimus, vt apud Maronem, *Ce- Terent. in*
rerem corruptam vndis. Apud Terentium: Sine Cerere, & Eunuchō
Baccho friget Venus. Apud Horatiū: Receptus terra Neptū- Hora. in
nus, Classes aquilonibus arceat, Vleano dicare, vario Marte arte poe.
 pugnare. Venus confert oculis, & voci. Hic inuentor, aut qui præsidet, pro re subiecta ponitur. Quod si veritas, erit durius, vt: Vinum precemur. Nam hic deus præsens adest. hic vinum pro Baccho positum est. Vel quum id quod continet pro eo quod continetur vsurpatur, vt: Epotos cados. Coelo gratisimus amnis, id est, coelitisbus, Seculum foelix. Aut contrā, id quod durius, & violentius fit. Vergilius: Iam proximus ardet Vcalegō, hominem pro domo posuit Terentius, Eamus ad nos, id est, ad ædes nostras, & cum dicimus hominem deuorari, cuius patrimonium consumitur. Hunc tibi *In Eunt-*
 comedendum propino. Horatius. De sene gustarī, id est, de pecunia tenis, vbi dominus rei pro re ipsa ponitur. Vel cum *Lib. 2. sero*
 ex efficiente effectū significamus. Hic melior remus, signi- *Sat. 5*
 ficat enim velocitatem, sed quæ per remos fit, vel contrā, vt, Frigus pigrum, mœstumq; timorē mittite, pallida mors *1. Aeneid.*
 audax iuuenta, Pallentesq; habitant morbi, tristisq; senectus, præceps ira, hilaris adolescentia, inconsultus amor, in- *Horat.*
 uercunda nox, audax vinum. Vel quum ducem ponimus,

DE COPIA VERBORVM.

*Lia. lib. 8.
decad. 3.*

pro his qui subsunt, ut quum ab Annibale cæsa apud Cānas sexaginta millia dicimus, aut quū autorem pro opere ponimus, ut quum dicimus, Vergiliū vendi, Pliniū semper in manibus habendū. Simile est huic, quum sacrilegiū deprehensum dicimus, non sacrilegum. Et armorum scientiā habere, non artis. Ad hanc classem arbitror referenda, quæ pariter, & ad personam, & ad rem referuntur. Ut facundus homo, facunda oratio, audax homo, audax facinus, confutasti hominem, confutasti hominis argumenta. Sed quoniā hæc passim obuia sunt, desino persequi.

IN CAPVT XXII.

*Metonymia est vulgari tropus in soluta quoq; oratione v-
tens vicino vocabulo pro vicino, ut signum pro signato, ut
fasces pro imperio consulari, sceptrum pro regno, gladius pro
magistratu, stadium pro cursu. Sic:*

Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.

*Item cum ponitur circumstantia, pro eo quod descriptum est
per circumstantiam. Huius nouem modos hic enumerat Eras-
mus. Metonymia id est, transnominatio. Cum inuentorem)
Primus modus. Neptunus) Mare, cui præest Neptunus. Vul-
cano tradere) igni addicere. Marte) bello, cui præest Mars.
Venus) libido. Hic) in præcedentibus exemplis. Quod si)
Secundus modus. Vel cum) Tertius modus, continens pro con-
tento. Epotos cados) vinum ebibitum. Celo) celitibus, vel cele-
stibus dñs. Aut contrā) Quartus modus, quando contentum
sumitur pro continente. Vcalegon) domus Vcalegonis. Hunc
comedendum) huius bona deuorāda. Vbi) in hoc quarto mo-
do. Vel cum ex) quintus modus. Vel contrā) Sextus modus, cū
effectus pro causa ponitur, quem alij dictū pertinere ad me-
talepsim. Mastum) qui facit mastos. Vel cum ducem) Septi-
mus modus. Aut cum) octauus modus. Simile huic) Nonus
modus. Cum opus, vel actum ponimus pro autore) ut in no-
minibus virtutum, vitiorum, artium plerumq;. Furium est)*

fin

fur est deprehensus. Artis) militaris.

Variandi ratio pe Synecdochen.

CAP. XXIII.

Vehementer adiuuabit copiam et synecdoche, quana quidam intellectionem vocant, quoniam aliud ex alio intelligimus, vt cum ex vno plures intelligimus. Vt quod supra retulimus, Romanus praelio victor. Et Pœnus fugatus, pro Pœni. Ex parte totum, vt mucronem, pro gladio, tectum pro domo. Retroq; vt ingens à vertice pontus. Et fontemq; ignemq; ferebant. Pontum dixit pro procella, fontem, pro parte aquæ, ita Maro. Ex specie genus. Hora. Iracundior Adria, pro quouis mari, Acheloia pocula, pro quouis fluuio, Maro. Quod non ita commodè vertitur. Ex materia rem confectam, vt ferrum pro gladio, abies aut pinus pro naui. Ex præcedentibus sequentia, vt, Virgineam soluit zonam. i. deuirginauit. Subdidit equo calcaria. i. cucurrit. Item, quum lautum, & vnctum dicimus, quod mitidum, ac splendidum volumus intelligi. Breuiter, eum quocunq; modo aliud ex alio intelligitur. Vixerunt, pro mortui sunt. Nos quoq; floruimus. Et fuimus Troes. Et iâ summa procul villarum culmina fumant, noctem imminentem intelligimus, cum longe aliud dictum. Porro hic ex signorem signatam colligimus.

IN CAPVT XXIII.

Synecdoche est tropus dictionis, quo pars pro toto, vel totum pro parte sumitur, vsitata in versu, nō item in prosa. Quare etiam raritate differt à metonymia. Huius septem modos enumerat hic Erasmus. Synecdoche) comprehensio. Vt cum) Primus modus, cum singularem numerum pro plurali ponimus figuratè. Romanus) Romani. Ex parte) secundus modus. Parte) integrali, non prædicamentali. Retroq;) Tertius modus, cum totum pro parte ponimus, vt, cælum rubet. i. pars cæli) Pontus) fluctus, pars ponti. Fontem) partem fontis

E. j. Ignem)

1. Arnei.

Ho. in od.

9. lib. 5.

1. Georg.

*Vox Cic. d. coniu-
rati-
iam puni-
tu.*

Plutarch.

in vita C.

ce. Virg. t.

æglog.

*Synecdo-
che.*

DE COPIA VERBORVM

Ignem) partem ignis. *Ex specie*) Quartus modus, cum nomen speciei pro genere ponitur, ut *hybleis apibus florem depasta*, &c. *Acheloia pocula*) id est, quilibet fluminis. Quod non ita) quia genus pro specie rarius, & obscurius sumitur in figura. *Ex materia*) Quintus modus. *Ex precedentibus*) Sextus modus. *Breuitate*) septimus modus. *Vixerunt*) apud Sallustium pro obierunt. *Floruiimus*) id est felices fuimus. *Troes*) salices fuimus. *Ei iam summa*) hoc exemplum magis ad Metonymiam pertinet. *Colligimus*) scilicet per Metonymiam, ut supra dixi.

Variandi ratio per Aequipollentiam.

CAPVT XXIIII.

PRAecipua variandi ratio sumitur per ἰσοδυναμίαν) id est, per aequipollentiam. Ea constat negationis additione, deductione, geminatione, & verbis contrariis. Ut primas obtinet, non est in postremis. Vir egregie doctus, vir minime indoctus. Omnia fecit, nihil non fecit, non nihil fallaciae intendendum in hominem, id est, aliquid fallaciae. Assumpto autem verbo diuerso, & apposita, aut adempta negatione, statim nouam orationis faciem constitueris. Placet, non displicet. Accipio conditionem, non recuso conditionem. Verum de his, reliquisq; aequipollentibus exactius suo loco tractabimus. Eorum verò, quae inter se pugnant varia est ratio. Quaedam contraria sunt, ut, amor odium, iratus propitius, formosus deformis. Quaedam priuatiue dissident, ut caecus, & videns, mortuus & viuus, surdus & audiens, mutus & loquens. In his quod remouet, non praedicatur, nisi de his, quorum natura capax est oppositi. Neque enim lapis dicitur mortuus, aut caecus. Quaedam contradictione dissident, ut nolo, volo, doctus, non doctus, probat, non probat, est puella deformis, est minime formosa, est minime deformis, est egregie formosa, est homo minime surdus, est egregie auritus, est parum auritus, est surdaster. Non possum non probare. De rebus mox dicemus.

Ad

Terentius,
a heau.
in An-
bria, acce-
dit condi-
tionem,

Ad hanc formam pertinent quę actionem & passionem declarant. Ab illo graue vulnus accepit, infixit illi graue vulnus. In Cicerone quędam desiderantur à doctis, in Cicerone docti quędam desiderant. De his alibi dictum est.

IN CAP. XXIIII.

Hęc tria sequentia capita, non pertinent ad tropos, sed ad caput synonymia, de qua supra in. 11. & 12. & vocatur hęc synonymia constructionis, quę est quadruplex. Prima per æquipollentiã signorum. Secunda per commutationem contrariorum. Tertia per commutationem relatiuorum. Quarta per variationē constructionis (infra cap. 31. Negationis) Negatiui signi, de qua vide Dialecticos, & infra eodem cap. 48. vsq; in cap. 52. Contrariis) inuicem commutati per signa negatiua. Diuerso) contrario. Negatione) signo negatiuo. Tractabimus) cap. 98. & sequent.

Variandi ratio per Comparatiua. CAP. XXV.

IN nonnullis comparatiuis dictionibus fit hęc commutatio citra negationem, trāslatis duntaxat partibus. Vt anteponit famam pecunię. Posthabet pecuniam famę. Minoris facit famam, quā pecuniam. Pluris facit pecuniam quā famam. Prius habet lucrum, quā honestum. Posterius habet honestum quā lucrum, Atq; hęc quidē copia nascitur ex cōtrarijs. Cuiusmodi sunt, Suspicit, despicit, curat, negligit appetit, fastidit, atq; id genus innumera.

De commutatione contrariorum siue signorum.

Innumera) scilicet contraria.

Variandi ratio per relatiuorum commutationē,

CAPVT. XXVI.

Facilis est item variandi ratio per dictiones relatiuas, quę & ipsa ad contrariorum genus pertinet. Vxor illius esse non vult. Non vult illum maritum. Recusat illius esse socer, Recusat illum generum, Pudet me huius nurus, pudet me huius socrum videri. Nō alium mihi patrem optē, Nullius

E.ij.

malim

DE COPIA VERBORVM

malim esse filius. O me tali scilicet præceptore. Felice me qui tuus sum discipulus. Caue isti locaueris agrum. Ne committas, ut hic agrum conducat tuum. Iamdudum expectat, ut viro nubat. Expectat ut se vir aliquis ducat. Nolim tibi debere. Nolim te tibi creditorem. Hoc me docuisti, hoc ex te didici. Hoc mihi retulit Paulus, hoc ex Paulo audiui. Cautes te genuit. E caute natus es. Plurimum ex ea recapis emolumentum, Ea res plurimum tibi adferet emolumentum. Literæ non parum ornamenti tibi conciliabunt. Ex literis non parum ornamenti tibi accedet. Pater filio reconciliatus est. Filius cum patre redijt in gratiam.

IN CAPVT. XXVI.

De commutatione relatiuorum. Sunt autem relatiua, binæ voces quarum neutra sine altera potest esse, vel intelligi, et conuersim de se inuicem in genitiuo, alione casu dicuntur. Vide prædicamentum relationis. Nurus est uxor filij, Socrus est uxoris, vel mariti mater.

Variandi ratio per amplificationem.

CAP. XXVII.

*De ampli-
ficatione
Vide. Fab.
lib. 8. ca. 4*

EX Auxesi, hoc est, amplificatione variatur oratio, cum amplificandæ rei gratia verbum atrocius subiicimus locum proprium, ut cum occisum dicimus, qui sit cæsus. Latronem, qui sit improbus Occidisse, cui res acerbior acciderit. Exanimatum, dolore affectum. Enectum crudatum. Murum, qui nihil responderit. Reuixisse, qui spem receperit. Oblitum iniuriæ qui ignouit. Huc pertinent & appellationes illæ exaggerantes, de quibus ante non nihil memini, quum carnificem appellamus hominem immitem, Sacrilegum, sceleratum, Veneficam, malam. Præterea illæ: Scelus, monstrum, pestis, labe. Postremo & hæc, Atreus pro crudeli. Sardanapalus pro effeminato. De quibus suo loco copiosius.

Sequentes tres figure non sunt reuera tropi, sed tamē faciē habent troporum, quia in his tribus uocabulum aut plus, aut minus

minus solito significat. Amplificatiōe) amplificatio est duplex scilicet verbi, de qua hic loquitur, et rerū, de qua infra in secundo cap. 9. Exanimatum) id est, dolore affectum. Memini) supra cap. 18. Suo loco) infra cap. 46.

Variandi ratio per Hyperbolen.

CAP. XXVIII.

Variat & hyperbole, quam quidam superlationem *Vititur Ci-* nominauit. Hoc mēdacio, ut inquit Seneca, perueni- *ce. lib. 2. ac* mus ad verū. Plus enim dicit hyperbole, quā res habet, at- *Att.* tamen, quod verū est, ex falso intelligitur, ut, hic vel saxa sua loquacitate possit rumpere. Cælum digito attingere. Ocyor Euro. Et fulminis ocyoralis. Sublimi feriam vertice sydera.

IN CAPVT. XXVIII.

Hyperbole) superlatio. Hyperbole est supra fidem amplificatio, vel extenuatio facti ut, Sublimi feriam sydera vertice, ut, leuior pluma, indoctissimo indoctior, estq; poetis familiarior hæc figura.

Variandi ratio per $\mu\epsilon\iota\omega\sigma\iota\upsilon$, id est, diminutionem.

CAP. XXIX.

Diuersus variandi modus per $\mu\epsilon\iota\omega\sigma\iota\upsilon$, hoc est, per diminutionem. Veluti quoties attigisse dicimus eum qui pulsauit, læsisse, qui vulnerauit. Interdū diminutio sapit hyperbolen, ut vix ossibus hærent. Breuior Pygmxo. Minus habet quā nihil. Verū de his quoq; nonnulla suo loco disceremus.

IN CAP. XXIX.

Diminutio item est duplex scilicet verbi, de qua hic loquitur, rerū, de qua infra lib. 2. cap. 9. Atq; contemptus, aut verecūdia gratia utimur hac figura. Diuersus) contrarius. Diminutionem) verbi Hyperbolen, extenuationem incredibilem. De his infra cap. 46. in comparationibus hyperbolicis.

Variandi ratio per compositionem.

CAPVT XXX.

E.ijj.

Variatur

DE COPIA VERBORV

Variatur oratio nonnihil & ex compositione. Ex *stata* est in his ferme figuris, asyndeto, polysyndeto, Veni vidi, vici. Maro: Tectumq;, laremq;, Armaq;, Amyclatumq; canem, Cressamq; pharetrā. Syzeugmeno. Id fit quoties ad vnum verbum plures sententiae respondent. Fit autem triariam, aut quum praepositur, aut quum sequitur, aut quū interponitur, vt deflorescit forma, vel morbo, vel ætate. Hic praepositur. Vel morbo, vel ætate forma deflorescit. Hic subiicitur. Aut ætate forma deflorescit, aut morbo. Hic in medio intercedit. Item M. Tull. Vicit pudorem libido, timorē audacia, rationem amentia. Contrā: Neq; enim is es Catilina, vt te aut pudor vnquam à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocaret. Nonnunquam & per iterationem repetitur non coniunctio, sed nomen aut verbum quam Epanalepsim vocant. Nihil ne te nocturnum praesidium palatii, nihil vrbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic magnificentissimus senatus habendi locus, nihil horum ora vultusque mouerunt? Simile huic fuerit: Vicit pudorem libido, vicit timorem audacia, vicit rationem amentia, aut per synonymiam: Vicit timorem audacia, rationem superauit amentia, libido pudorem expugnauit. Experiamur igitur quot rationibus eadem sententia possit per has figuras variari. Contemnit deos, contemnit homines. Deos contemnit, homines contemnit, contemnit & deos, & homines. Et deos, & homines contemnit. Deos contemnit, atque homines. Ad hunc locum pertinent & illa, Inedia, quam frigoris patientior. Lucri quam gloriae cupientior. Cupientior lucri quam gloriae. Lucri cupientior quam gloriae. Chariorem habeo neminem, & neminem habeo chariorem. Quanquam haec non ita multum adferunt momenti, adiuuant tamē. Et quibus de causis Ob eam rem. Eam ob rem. Ob causam tam paruulam. Tam paruulam ob causam. Veniam ad te, quando ita vult pater, Quando ita vult

vult pater, veniam. Eiusdem rationis est, cū ex oratione simplici duplicem facimus, aut contrā, vt, Omnia tua mihi debes. Quicquid habes, id omne mihi debes.

Sextum caput copiae verborum est schema diſtioniſ rhetorici cum primi ordinis, quo non quidem significatio vocatūdi, sed ordo situsq; verborum figuratur, & mutatur, atq; non nihil variat à vulgata constructione grammatica. Huius sunt. 22. species; Repetitio, copulatio, traductio, Asyndeton, polysyndeton, similiter cadēs, similiter desinens, hyppallage, agnominationio, antanaclassis, echypsis, reticentia. Huius duodecim adduntur adhuc quinq; figurę constructionis, κῶλον, κέμμεα, περίοδος, περιβολή, ὑπερβατόν. Es has quidem species decē, & septem schematis in diſtione, Erasmus hoc cap. 30. valde tenuiter attingit, remittens nos ad præcepta rhetoricum, ubi harum, et definitiones, et exempla querere oportet. Ex compositione) i. ex schemate primi ordinis, quod diſtioniſ vocatur, ubi neq; significatio, nec affectus, sed tantummodo situs, & ordo verborum consuetus mutatur. Figuris) schematibus primi ordinis. Asyndeto, dissoluto, ubi desunt coniunctiones vehementia causa. Polysyndeto, coniuncto, ubi sunt coniunctiones supernacule. Syzeugmeno) coniuncto per disiunctiuam coniunctionem, & est plane species polysyndeti. Contra) polysyndeton. Epanalepsi) ingeminationem. Per has figuras) per repetitiones. Adiuuant tamen) præsertim exercitationem scribendi versus. Eiusdem rationis est) pauci huius verbi de oratione simplici, & duplici Erasmus rem maximi momenti, & utilissimam perstringit ad se num, aut exercitatorium styli rsum. Est ergo oratio vel constructio orationis, secundum Erasmus hoc loco, alia simplex, alia duplex, & composita. Simplicem orationem vocat eam, quę crebrioribus conmatibus, & membris constat, non ita longis, qualis est Ouidij in elegiacis, Terentij, Ciceronis in breuioribus epistolis, Salustij, Iustini. Probi, Flori Eijj. Vergi.

DE COPIA VERBORVM.

Vergil. in Bucolicis. Oratio duplex, & composita est, quæ mēbris, aut longioribus, aut crebris periodis, aut flexibus constat, qualis est periodica Ciceronis in exordijs, & perorationibus, qualis est historica Linij, & Cæsaris aliquando: Item. Verg. in Aeneid. Admonet ergo hoc loco breuissime de oratione simplici connectenda, & alliganda in periodicā, & flexuosam & contrā de oratione composita resoluenda in simplicē, id est, de periodis, et flexibus resoluendis in cōmata, vel mēbra. Verūm ad hāc rem. Scire oportet, q̃ sunt quinq̃ forme cōstructionis secundū Græcos, ut apud Arist. m. 3. Rhetor., & Latinos, ut apud Ciceron m. 3. de Orat. & in oratore perfecto, & apud Fab. in. 9. Primò κόμμις, incisum, vel articulus. Secundo κᾶλον membrum. Tertio περίοδος comprehensio. Quartò, περιβολή, circuitus, aut flexus. Quintò, ὑπερβατόν, transgressio. Primum ergo κόμμις est breuis cōpositio verborū, non semper plenum, sed semplenū plerūq̃ referens sensum: ut, Vos isthac intro auferre, abite, Sofia ades dū, paucis te volo. Dictum puta, et reliqua, & similes orationes concise in quotidiano sermone et familiari, qui modo breuia, modo longiuscula habet commata, tanquā articulos orationis. Hæc concisa forma v̄sitatissima est in sacris literis, item in colloquijs familiaribus, & non q̃ ex meris cōmatibus aliqua oratio sit consuta, sed q̃ habeat crebriora, ideo vocatur cōmatica, et articulata. Secūdo colon, membrū, est compositio verborum, et cōmatum, referens plerūq̃ plenum sensum, & constat colon duobus minimum commatis: ut. Nā id arbitror apprimē i v̄ita esse v̄tile, ut ne qd nimis Itē. Namq̃ hoc tempore obsequium amicos, veritas odiū parit. Plerūq̃ tamen tria, quatuor, aut plura cōmata sunt in colo, tanq̃ articuli plures i mēbro vno corporis, ut crebrè apud Terentium, Salustium, quādoq̃ apud Cæsarem, & Ciceronē Vergilium, & Ovidiū in Metra, qui tamen in elegiaci habet breuiores

breuiora membra sepius, quia bini versus in Elegia fere sententiam coguntur plenam absoluere. Sed plurimum apud Ciceronem, Lium, & item Cæsarem, & Plautum sepiissime inuenies membra composita pluribus articulis, propè ad iustam periodi formam, aut flexus, ut in epistolis familiaribus, in narrationibus, in dialogis videre licet diligentius obseruari. Tertio περίοδος, comprehensio est densa, et continua frequentatio verborum cum absolute sententiarum. Vel ut Aristoteles definit: Periodus est oratio habens principium, & finem secundum se. i. naturam suam) i. periodus est continuatio commatum, & membrorum, ita inter se rotundè connexorum, ut plenam sententiam, & consequentia, vel conclusionem referant, atq; adeò periodus est oratio, quæ completitur antecedens, & consequens secundum naturam suam. Constat autem teste Aristotele, periodus quandoq; vnicò membro, rotundiore tamen, & prolixiore, ut Salustius: Quæ homines arant, nautigant, ædificant, virtuti omnia parent. Item Cicero: Sed hoc fieri melius, quàm dici, aut scribi volunt. Huiusmodi periodus dicitur μονοκῶλος, id est, vno membro constans, quam Græcus quidem sermo sepius Latino admittit. Δυοκῶλος autem) id est, bimembris. periodus est, quæ constat duobus membris, ut facillè omnes cum valemus, recta cōsilia ægrotis damus. Tu si hic sis, aliter sentias. Τριῶλος, trimembris periodus est, quæ constat tribus membris, ut:

Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset:

Ante fugam soboles, si quis mihi parvulus aula

Luderet Aeneas, qui te tantum ore referret,

Non equidem omnino capta, aut deserta videres.

Tetracòλος, est quadrimembris periodus est, quæ constat quatuor membris, ut:

Sed

DE COPIA VERBORVM

*Sed trahit inuitam noua vis, aliudq; cupido,
Mens aliud suadet, video meliora, proboq;
Deteriora sequor.* *Item:*

*Nunquā ita quisquā bene subducta ratione ad vitā fuit,
Quin res, usus, etas semper aliud apportet noui,
Aliquid admoncat, ut illa, quæ te scire credas, nescias,
Et quæ tibi putari prima, in experiundo repudias.*

Es quamuis Cicero in oratore perfecto dicat, vix plura, quā quatuor membra in vnā periodum conuelli, tamen constat ex ipso Cicerone, & usu, periodum sepius componi ex pluribus, quā quatuor membris, ut apud Terentium quoq; in .i. scena Heaut. actus. i. Quanquā hæc inter nos &c. quæ Periodus habet. 6. membra, satū proluxa. Atq; infinita sunt exempla longiorum periodorum apud alios auctores quoq; quā Ciceronem, aded ut quaternarius numerus membrorum sit quasi medius modus periodi. Nam & paucioribus, & pluribus ea fere constat, ut manifestè apparet in exordijs, in locis communibus, in digressionibus, in amplificationibus, in perorationibus apud Ciceronem. Atq; hæc de forma orationis periodicæ dicimus. Quod verò ad materiam periodi attinet nō putes, quamlibet constructionem proluxam esse statim periodum, ut infra dicam de περιόλη. Nam hæc demum est periodus, in qua sententia in vna commatum, ac membrorum circunductione, & connexionē continet causam, et effectum, vel antecedens, & consequens, vel duo pluraue similia, aut diuersa, aut opposita. Etenim in summa periodus non tam verborum, & orationis, quā rerum est connexio in vnā sententiam, aded continua, & apta, ut insit conclusioni, & premissarum cohereat, atq; speciem hypotheticæ propositionis, vel etiam iustæ argumentationis plerūq; habeat, id quod facilius studiosus obseruator in Cicerone, & alijs auctoribus deprehendet. Sunt autem peculiariter quedam verba, & particula ad faciendas periodos aptæ, & in hunc usum in-

finire

ſituta, aut nomina *relatiua*, aut *comparatiua*, & *pronomina*, aut *coniunctiones* pleraq; & præſertim *aduerſatiua*, *cauſales*, & *rationales*, ut *participia*, & *aduerbia temporis*, *loci ſimilitudinis*, & *ablatiui abſoluti ſignificantes conſequētiā* ut *gerundia*, & *gerundiua nomina*, quorum exempla propter prolixitatem huc nequeo congerere. Sūt ergo querenda apud autores, ut apud *Ciceronē*, et *Vergilium*. Quarto *περιβολή* i. circuitus, aut flexus, eſt oratio ſinuoſa, et prolixiſſima, conſtans fere pluribus membris, quā vulga *periodus*, & hic flexus proprius eſt *historicon*, in quo plura membra, & commata ſua ſerie ita ſe equaliter conſequuntur, ut tamen perſpicua ſit continuata, & longior conſtructio, a quali ſtatim oratur *Vergil. Arma virumq; cauo*, &c. uſq; ad *inuo-cationem*. Ab huiusmodi flexu mox incipit *Linus* quoq;. Iā primum omnium ſatis conſtat &c. Huc aliam conſtructionis ſpeciem ſubnectunt *Græci*, quam ipſi *ἰσμοῦ* *Ariſtoteles* *καμπήρεα*, *Latini* *trahum*, vel *nexum* vocant. Sed reuera eſt *περιβολή*, longior paulo, quā ſuperior flexus aut circuitus, niſi quod pluribus membris, et *periodis* quoq; cōſtat, cuius exemplum proponimus ex lib. 6. *Aeneid. Principio cæli* & *terras camposq; liquentes*, cum. 10. verſib. ſequentibus *Item ex Sileno: Nāq; canebas* uti, cum verſibus ita m. 10. qui ſequuntur. Differt autē *peribole* à *periodo* non ita multū niſi quod in *periodo* tam rerum quā orationis conſequentia, & *coherentia* requiritur bene coagmentata, Sed *peribole* eſt *historica*, & longior conſtructio orationis non ita nexis inter ſe antecedentibus, & conſequentibus, quin facillimè poſſit in ſua membra reſolui, ut videre licet, & ex priori in *Liuiō*, in *Saluſtio*, in *Cæſare* cauere tamē oportet ne illa ſit iuſto prolixiſſima, & obſcuritate, vel tardum pariat. Summatim ergo *periodus* eſt circuitus orationis oratoriae, *peribole* eſt circuitus orationis *historicae*. ſ. *hyperbaton* ut ſupra dixi eſt *impeditior*, et obſcurior conſtructio, ut in *exordio Georg. Vos d pulcherrima*

DE COPIA VERBORVM.

pulcherima mūdi Lumina, labentem celo quæ ductū annis,
 cum versibus sequentibus. Item in. 12. Interea reges ingenti
 mole Latinus, cū sequenti parenthesi longiore. Et tamē Li-
 uius, ac Vergilius, aliq̃ bene docti sæpe non abstinent ab hy-
 perbato, quos auctoritas tueretur, & excusat operis magnitudo.
 Jam ergo ad finem huius cap. 30. breuissimē admonet Eras-
 mus orationem cōmatibus, & membris solutam, & non ita
 coherentem, sed liberam, qualis solet esse oratio epistolica, aut
 familiaris, innectere, & illigare periodis, aut flexibus, ut si
 quā epitomas Flori dissolutam quasi habentes orationem ex
 mēbris, et ex cōmatibus crebrioribus illiget periodis, aut fle-
 xibus, & cōtrā admonet orationē periodicam, aut flexuosam
 resolvere in cōmata, & membra, ut si quis exordiū aliquod
 Ciceronis aut locū Liuium resoluat tanquam nodum, &
 explicet, quod tamen si puerile, & frivolum videtur, tantaq̃
 maiestate indignum, tum exercitationis causa & usurpatum
 multum adiuuabit discipulum ut melius iudicet de orationi-
 bus ita dissimilibus. Valet enim hac, et prior exercitatio mira-
 biliter ad comparandam orationis perspicuitatem, id quod
 non nisi experiri possunt credere. Et in hexametro Elegiacōq̃
 versu permutando inuicem, hæc ratio exercetur rectissimē,
 quod elegia non permittit prolixiores circuitus, aut flexus,
 quales sæpissimē recipit hexametrum carmen, non ita aptum
 cōmatu, et membru continuu, Confer ergo constructionem
 Flori, aut Iustini, aut Probi, cum Casariana, & hanc cum
 Liuiana. Confer diuersa Terentiana cū Ciceronis in dialo-
 gis. Confer hexametra cum Elegiacis. Confer historiam Lu-
 cirtia descriptam ab Ouidio in fine. 2. Fast. cum narratione
 Liuiana in fine. 1. lib. Atq̃ hæc in præsens de hac materia sa-
 tis dicta sint, quibus ad priuatam exercitationem, & vsum
 oportet accedere. Simplicem)commaticam, et membrofam. Dupli-
 cem)periodicam, aut flexuosam. Aut contrā)scilicet cum ex
 oratione duplici periodica, aut flexuosa facimus, resolvendo
 orationem

orationem conumaticam, aut membrofam.

Variandi ratio per $\sigma\upsilon\nu\tau\alpha\ \xi\iota\omega$, id est, constructionem.

CAPVT XXXI.

EX ordine, siue constructione item, nonnulla sermonis varietas existit, id quod superius attigimus. Nam pleræque dictiones sunt, quæ non respuunt diuersam constructionem, ut multum pudorem, & multum pudoris. Scripsit mihi, & scripsit ad me. Diuersum, seu alienum huic, & diuersum, seu alienum ab hoc. Idem huic, & idem cū hoc. lætat maiores suos, lætat se de suis maioribus. De te somniaui, te somniaui. De te ridet, te ridet. Tota nocte potauit, totā noctem potauit. Romanorum sumus, sumus inter Romanos. Seruitus morte durior, seruitus durior, q̃ mors. Damnatus est de repetundis, damnatus est repetundarum. Natus gloria, natus ad gloriam. Tuz partes sunt, tuarum est partium.

*Cicero. 11. Philip. A-
gitua aut
liberi ne
uiamur
an mortē
obeamus
qui certe
seruituti
an ponē-
da est.*

IN CAPVT xxxj.

Hoc caput pertinet ad synonymiam constructionis. Nā precipit hic de varietate syntaxeos, cum eadem dictio variè aliàs regit dictiones, vel ab alijs variè regitur, ut bona indole iuuenis diligenter literis incumbit, & iuuenis bonæ indolis diligenter incumbit in literas. Plurima exempla variæ constructionis vide apud Linacrum in .4. & .5. lib. Huc pertinent etiam figura constructionis in syntaxi, quæ sunt. 6. vel plures. Vt Synthesis, Sylepsis, Prolepsis, Zeugma, Antiprosis, Appositio, & Euocatio. Et fortassis plures inuenias similes. Existit id est, apparet, vel emergit.

Variandi ratio per mutationem figuræ varijs modis.

CAP. xxxij.

Variatur oratio quoties alio atque alio affectu, ac velut habitu profertur, quam interim figuræ mutationem licebit appellare, ut non est miserum mori, & usque adeo ne mori miserum est? nihil est te vanius, an quicquam te vanius? Hic per interrogationem variata est figura. Non magnam

*Figure mu-
tatio.*

DE COPIA VERBORVM

magnam laudem assequutus es. Egregiam vero laudem es
 assecutus. Non ista curat populus. Id populus curat scilicet.
 Hic per Ironiā commutata est sermonis facies. Vehementer
 amat pecuniam. Dij boni, quam amat pecuniam, per admi-
 rationem versus est orationis color. Tū deos contemnit, tum
 homines. Haud scio magis ne deos contemnit, an homines.
 Hic per dubitationem cōmutata est orationis forma. Nihil
 mihi charius, aut antiquius fama. Dispeream, si quid mihi
 charius fama. Hic per adiurationem variatus est sermo. Ista
 nunquam cogitavi, Dij meliora, quā vt ista cogitarim. Hic
 per abominationem commutatus est color. Est vir insigni
 vanitate. O singularem hominis varietatem. Hic per excla-
 mationem. Non modo virgines aliquot constuprauit, verū
 etiam vestalē incestu polluit. Virgines complures stuprauit,
 vt interim de vestali incestu polluta sileam. Hic per occupa-
 tionem variatus est sermo. Quum, & genere sis obscurissi-
 mo, & re nulla, nullis literis, nulla forma, nullo ingenio,
 quid est cur te adeo iactes? Quid habes, cur tam sis insolens?
 natalium splendorem? atqui genere es obscurissimo, opes?
 at vel Iro ipso pauperior es, eruditionem? sed bonas literas
 nec attigisti vnquam, formam? at ipso Therſite deformior
 es, ingenium? at istud profecto nactus es stupidissimū. Quid
 igitur ista tua iactantia est, nisi mera insania? Hic per subie-
 ctionem variatus est orationis habitus. Neque vero solum
 per omnes figuras, verumetiam per locos propè omnes va-
 riat potest oratio. Cæterum quoniā hæc magis videntur ad
 rerū copiam pertinere, secundo cōmentario diligentius disse-
 remus. Hactenus formas sermone omneis paucis indicaui-
 mus, quibus, manente sententia, commutatur oratio.

IN CAPVT XXXII.

*Septimum caput copie verborum est schema orationis rhe-
 toricum secundi ordinis, quo nō significatio verborum a pro-
 pria*

pria in impropria mutatur, neq. vulgaris ordo, & situs verborum trasferitur admodum; neq. orationis corpus augetur, sed tantum figuratur, & variatur habitus, & vestitus quasi, adeoque adfectus orationis, cuius species paucas hic perstringit Erasmus, reliquis permittens rhetoricis, à quibus cum varia numerentur, tamen nouem sunt primaria, Interrogatio, subiectio, exclamatio, dubitatio, paradoxon, vel admiratio, cum communicatio, prateritio, auersio, & licentia. Quanquam Graeci, & Latini rhetores illos sequuti, longè plures numeret; sed inutile est prorsum augere immodicè numerum schematum quem praestat esse modicum, & certum. Atq. hac duo ultima capita referuntur ad synonymiam figurarum, quia in uniuersum copia verborum omnis oritur, & fluit ex synonymia, tanquam ex proprio fonte, et inde deriuatur variè. Nam ut saepe iam dixi, synonymia est triplex, verborum constructionis, et figurarum. Haec autem figurata constat metaphasmi, tropu, & schematibus primi, secundiq. ordinis; quae diuerso modo figuratae orationis duae pluresue tamen eundem sensum referant. Affectu) schemate orationis. Mutationem figura) schema rhetoricum secundi ordinis. Nō est) interrogatio. Non magnam) Ironia, quae tamen ad tropum orationis pertinet supra cap. 18. Facies) id est vultus, Vehementer) admiratio. Tum deos) Dubitatio. Nihil mihi) obtestatio. Admirationem) obtestationem. Ista nunc) abominatio. Est vir) exclamatio. Non modo) Occupatio, vel prateritum. Occupationem) prateritionem. Cum, & genere) subiectio qua nobis ipsis respondemus, sicut occupatione respondemus alijs quippiam nobis obiecturis. Subiectionem) responsionem. Per locos) per qualeslibet schemata rerum quoq. quae nascuntur ex locis tropici in Dial. Quanquam affinitatem habent non modicam inter se schemata secundi, & tertij ordinis, de quibus mox infra in libro secundo videbis, quia tertij ordinis schemata rerum sunt figurae. Formae) id est, septima capita, vel

DE COPIA VERBORVM.

vel genera verborum, & horum species. Primum enim caput synonymia habet duas formas, synonymiam verborum, & synonymiam constructionis. Secundum Enallage, item duas, Antimeriam partium, & Heterosin accidentium. Tertium, Metaplasmus, habet. 14. species supra eodē in fine cap. 13. Quartum, tropus orationis, habet octo species. Quintum, Tropus orationis, habet octo species, Sextū, schema primi ordinis habet. 12. species. Septimum schema secundi ordinis, habet. 9. species. In summa ergo. 7. sunt generalia capita, et horum circiter. 50. species. His ergo constat omnis copia, quibus variatur, & locupletatur oratio, licet argumentum, vel materia eius non augeatur, quia manet eadem sententia in sermone, quamlibet commutato variē, ut hic ad finem huius capituli aperte dicit. Quae verò inde à cap. 33. ad finem usq; primi libri copiae sequuntur, cum sint merae experientiae, & exempla copiae verborum, & synonymiae verborum, constructionumq; ideo non opus est in his exponendis tempus, & operam terere, quae studiosus sua industria, mediocriter rei Grammaticae peritus assequetur. Et vtilissimum fuerit similes pluresq; formas synonymiarum ex Cicerone, Terentio, Plauto, Caesare, Liuiο, Vergilio, Ouidio, alijsq; bonis, et copiosis autoribus, etiam recentioribus ad has Erasmi formulas addere. Et praeterea quisque priuatim exercere debet verborum copiam illis, pluribusq; modis, quales supra eodem cap. 9. Erasmus, & Fabius in .10. cap. 5. diligenter praescripserunt, quia sine exercitatione, & labore benè scribendi nunquam comparabitur orationis copia, sed perpetua ariditas, & inopia durabit.

Experientia.

CAPVT xxxij.

Nunc quo res fiat dilucidior, experiundi gratia sententiam vnā, atque alteram proponamus, conemurq; quoad fieri poterit eandem, veluti Protum in omnem speciem

ciem vertere. Non quod omnis variandi ratio in vnam, quampiam orationem possit, incidere, sed quot incident, tot vtiemer, sumaturq; illud exempli loco.

Tuz literæ me magnopere delectarunt.

Tuz non admittit synonymiam. Tuz amplitudinis, Tuz celsitudinis, Tuz maiestatis, periphrasis est. Si nomen proprium ponas, puta Fausti, Heterosis est, & partis, & personæ. Fausti literæ. Si Faustinz literæ, Heterosis substantiui in epitheton.

LITERAE.

Epistola, literæ, tabellæ, synonymia est. Literulæ, epistolum, tabellulæ, Heterosis. Schedæ, scripta, Synecdoche. Quod ad me scripsisti, Periphrasis est.

M E.

Animum meū, pectus meum, meos oculos, vel Periphrasis, vel Synecdoche. Nos pro me, Enallage numeri, Erasmus Heterosis est personæ.

MAGNOPERE.

Valde, vehementer, nimium, mirè, mirificè, magnificè, &c. synonymia est. Magnopere, summopere, supra modum, præter modum, vnicè $\alpha\upsilon\gamma\eta\sigma\iota\varsigma$ est. Haud mediocriter, non parum, non vulgariter, per contraria, & negationem. Dici nō potest quantopere, incredibile dictu, verbis consequi nequeam, atq; id genus alia hyperbolen sapiunt.

DELECTARVNT.

Oblestarunt, recrearunt, exhilararūt, synonymia est. Nisi quod in exhilararūt, metaphora videtur esse. Voluptatem attulerunt, voluptati fuerunt, incundæ fuerunt, & similia periphrasim habent. Voluptate perfuderunt, mellitissimæ fuerunt, & consimilia, translatitia sunt. Non iniucundæ fuerunt, non insuauēs, à contrariorum permutatione. Reliqua citra contextum commodè ostendi non possunt. Nunc igitur experiamur. Tuz me literæ magnopere delectarunt. Delectarunt mirum in modum tuz me literæ. Maiorem in modum me tuz delectarunt literæ. Hactenus præter compositionem nihil ferme mutatum est, Tuis literis sum ma-

F. J.

gnopere

DE COPIA VERBORVM.

gnopere delectatus. Delectatus sum maiorem in modum tuis literis. Hic genus verbi duntaxat est commutatum, Epistola tua me vehementer exhilarauit. Tua quidē epistola sum vehementer exhilaratus. Tuz literulæ non mediocriter animum meum refecerunt. Humanitatis tuę scriptis sum non mediocriter animo refectus. Ex amantissimis literis tuis incredibilem cepi voluptatem. Hyperbole & relatio. Amantissimę tuę literę incredibilem mihi voluptatem attulerunt. Nouam quandam lætitiā schedę tuę mihi pepererunt. Tuis ex schedis mirificā lætitiā concepi. Sūmmum gaudium tua scripta mihi apportarunt.

Tuis ē scriptis summum mihi gaudium allatum est.

Ex excellentię tuę literis magnam hausimus voluptatem. Et hic relatio est, cętera sibi quisq; facile adnotabit. Ex Fausti mei literis plurimum hausi voluptatis. Tuis ē scriptis haud vulgaris mihi voluptas accessit. Epistola tua sum vnicę delectatus. Ex Faustinis literis mirificū quoddā oblectamentū percepi. Tuę literę sanē q̄ delectarūt animum meū. Ineffabili gaudio tuę mę schedulę perfuderunt. Hic metaphora est. Tuis ex literis noua quadā delectatione sum perfusus. Incredibili lætitiā tua me scripta delibutum reddiderunt, & hic metaphora. Haud parum delectamenti tua mihi conciliauit epistola. Legendis tuis literis oppido quāsum delectatus. Lectio tuarum literarū singulari voluptate deliniuit mentem meā. Admodū delectabilis mihi tua fuit epistola. Eximia quadam lætitiā tuę me literę affecerunt. Tuis ex literis singulari sum affectus lætitiā. Maximę voluptati mihi tua fuit epistola. Summo oblectamēto tua mihi scripta fuerunt. Incredibili gaudio mihi tua fuit epistola. Nimis quā iucūda nobis tua fuit epistola. Vix credas quantopere in tuis scriptis acquiescam. Ita M. Tullius frequenter vitur acquiescere, pro oblectari. Summę iucunditati nobis tua fuit epistola, Suauissimę mihi tuę fuerunt literę. Tuis
ex literis

ex literis singularis mihi profecta est lætitia. Tux literæ se-
cerunt, vt prorsus exilirem gaudio. Tuis acceptis literis, læti-
tia gestiebam. Vbi mihi tux sunt redditæ literæ, lætitia sum
expletus. Lectis tuis amanuissimis literis, noua quadam læti-
tia correptus sum. Acceptis literis tuis, incredibilis voluptas,
cepit animum meum. Inusitata lætitia me tua demulsit epi-
stola. Quod ad me scripseris, id mihi tam iucundum fuit, q̃
quod iucundissimum. Quod ad me tuas literas dederis, id
vehementer fuit gratum. Quod me tuis dignatus es literis,
eo nihil mihi potuit accidere gratius. Tux me literulæ oppi-
dò gaudibũdum effecerunt. Tuis literis oppidò quàm læta-
bundus sum effectus. Quod me tuis literis certiorẽ reddi-
disti, fuit id mihi non gratum modò, verũ etiam iucũdum.
Cum tua ad me perferretur epistola, vidisses me gaudij ma-
gnitudine gestientem. Quod me saltem epistola salutaris, id
protecto volupe fuit. Literis tuis nihil adferri potuit optati-
us. Epistola tua ad nos venit vehementer expectata. Literis
tuis nihil adferri p̃tuit desideratius. In his tribus metalep-
sis est, aut certè synecdoche. Nam iucunda solent accidere,
quæ magnopere desideramus. Non possunt non esse iucun-
dissimæ Erasmo Faustinae literæ. Non in iucunda mihi tua
fuit epistola. Neutiquam insuauẽs mihi tux venerunt lite-
ræ. Huiusmodi quàm ingrata mihi tua scripta acciderunt. Tã
mihi dulcis tua fuit epistola, quàm ea, quæ sunt dulcissima.
Literas tuas multa cum voluptate perlegi. Epistolam tuam
non sine summa voluptate recepi. Qui mihi tuas reddidit
literas, is mihi gaudiorum cumulum detulit. Dictu minũ,
quàm me tua ceperit epistola. Schedæ, quas abs te missas ac-
cepi, noua quadam gaudiorum luce pectus meum serena-
runt. Literæ tux, quicquid in animo memoris erat, id omne
protinus excusserunt. Miram animo persensĩ voluptatem,
cum tua nobis redderetur epistola. Tuis ex literis voluptas
insolita animo incelsit meo. Tux literæ fuerunt in causã,

DE COPIA VERBORVM

ut affatim gauderem. Tuis literis effectum est, ut totus exul-
 tarim gaudio. Dicit vix queat, quantum mihi lætitiæ tuis ex
 literis obortum sit. Vix possim sermone consequi quantum
 gaudiorum ex tua mihi natum sit epistola. Dictum mirum est,
 quantum voluptatum nobis ex tuis affulserit literis. Deum
 immortalem, quàm ingens gaudiū nobis ē tua prouenit epi-
 stola? Papæ quantas lætitiæ causas nobis tuæ literæ suppe-
 ditarunt? Dij boni, quantam vim gaudiorum tua mihi scrip-
 ta subministrarunt? Maiorem lætitiā tuæ mihi tabellæ
 attulerunt, quàm ut explicare possim. Plurimum volupta-
 tis nobis tuus tabellarius adportauit. Vix credas quantum
 aceruum lætitiæ literæ tuæ in animū inuexerint meū. Ver-
 bis eloqui nequeam, quātis gaudiis me tua oneravit episto-
 la. Cur autem sic verear loqui cum Terentius dixerit, mul-
 tis commoditatibus oneratū diem? Tuæ me literæ gaudiis
 onustum reddidere. Tuis literis valde sum gauisus. Tuis li-
 teris vnice sum lætatus. Tua scripta nobis vberriam læti-
 tiæ copiam offuderūt. Lætissima mihi tua fuit epistola. Tuis
 literis factum est, ut prorsus frontem exporrexerim. Visis
 tuis literis protinus animi mei frontem explicui. Inter le-
 gendum ea, quæ ad me scripsisti, mira quædam voluptas a-
 nimo obrepfit meo. Simul atq; tuas inspexissem literas, no-
 ua quædam gaudiorum vis mentem occupauit meā. Inspe-
 ctis tuis literis incredibilis quidam æstus lætitiæ pectus su-
 biit meū. Acceptis humanissimis literis tuis, immensa quæ-
 dam lætitiā me totum obsedit. Emoriar si quicquam vnquā
 accidit iucundius tuis literis. Dispeream si quid in vita sua-
 uius obigit tuis literis. Ita me Musæ bene ament, ut nihil
 ante hac accidit tuis literis gratius. Caue credas rem vllam
 obici à fortuna posse iucundiorē quàm tuæ sunt literæ.
 Quam ipse charus es animo meo, tam me iuuant tuę literę
 Papæ quantum gaudiorū tua mihi excitauit epistola? Quā-
 gum risus, quantum plausus, quantum tripudiorum tuę no-
 bis

his attulerunt literę elegantissimas tuas literas legens, inso-
lita quadam lætitia tangēbar. Calamus tuus me gaudiis ex-
aturauit. Multam voluptatem mihi tua præbuit epistola.
Totū me gaudiis imbuīt tua tam elegans epistola. Omnis
pectoris mei sinus voluptate referit tua tam amabilis epi-
stola. Rara quadam voluptate me tuę resperferunt literę.
Tua quidem epistola nouam quādam animo meo volup-
tam asperfit. Tuis literis nulla res vnquam accidit mihi fe-
stinior. Nihil vnquam vidi tuis literis lubentius. Hand est
quicquam, quod gaudentiore acceperim animo, quā proxi-
mas Fausti mei literas. Quo me credis affluxisse gaudio, quū
tuum animum tuis in literis agnoscerem? Cum tabellarius
tuam mihi traderet epistolam, statim animus mihi lætitia
ineffabili prurire cœpit. Quid ego tibi nunc referam, quæ
voluptas, acceptis tuis literis, animum Erasmi tui titillauit
Animus gaudio velut exundabat, quum tua mihi reddere-
tur epistola. Vt lubens tuam accepi epistolam. Posteaquā
epistoliū tuū ad me delatum est, animus nimirum mihi
gaudio efferbuit. Vix eram apud me præ gaudio, cum tuas
acceperem literas. Literarum tuarum lepos, præcipua qua-
dam voluptate remoratus est animum meum. Non pos-
sum non vehementer gaudere, quoties tua scripta ad nos
aduolant. Mel merum mihi tuę fuerunt literę. Quicquid
literarum abs te proficiſcitur, id mihi saccharo, ac melle fue-
re videtur. Opiparis literarum tuarum epulis sum lautissi-
mē refectus. Tua scripta sunt mihi quauis Ambrosia sua-
uiora. Schedule mei Fausti mihi fuere vel mēsis Siculis lau-
tiores. Nulla voluptas, nullę sunt delitię, quas cum tuis li-
teris conferre velim. Nausea sunt omnia præ tuis literis. In-
ter legendum amantissimas literas tuas Erasmi pectus gau-
dio subsultabat. Chartę digitis tuis exarant, me, quantus e-
ram, gaudiis explerunt. Merę delitię cordi meo sunt, quic-
quid scriptorum abs te redditur. Nil nisi gaudiū tua spirat

DE COPIA VERBORVM

epistola. Festum diem attulit is, qui tuas attulit literas. Triumphum adduxit, qui tuum adduxit epistolium. Nullum ego nectar tuis scriptis anteposuerim. An ego vllum mel Attici cum tuis amantissimis literis contulerim? Saccharum non est

De loto. saccharum, si cum literis tuis componatur. Nulli mortalium *Pli. cap. 7.* tam sapit lotus, quam mihi literae tuae sapiunt. Quod sitienti *lib. 13. Ho.* vinum, hoc mihi tuae sunt literae. Quod apibus Cerylam, *p. Odyf.* quod lilignae frondes capellis, quod vrsio mel, hoc mihi tuae *Pli. li. 8. ca.* sunt literae. Epistola tuae celsitudinis, mihi fuit quouis melle *13. C. 24.* mellitior. Vbi recepissem tantopere expectatas tuas literas, dixisses Erasimum plane gaudiis ebrium. Vt reddite sunt ab te literae, statim vidisses nos nimia quadam letitia quasi temuletos. Quam vnice te diligo, tam vnice tuis epistolis delector. Nil nisi merum delitium tua mihi scripta videntur. Non tam palato blandiuntur vllae cupedie, quam animum meum tuae literae deliniunt. Nullae lautitiae suauius titillant palatum, quam tua scripta mentem titillant. ἀμαξίας ἡδονῶν attulit, qui tuas reddit literas. Voluptatum δόθου adportauit tabellio tuis ad me redditis literis. Gaudiorum δόχλασσαι aduexit is, qui schedas pertulit tuas. Mihi plane tuae literae fuerunt, quod Persis Αἰὼς ἐγκέφαλος, quemadmodum aiunt Graeci. In his porro si qua videbuntur eiusmodi, ut in oratione soluta vix toleranda putentur, meminerit hanc exercitationem ad carminis quoque compositionem accommodari. Age iam ad eundem modum in altera quapiam sententia variandi facultatem experiamur. Ea quoque deligatur, natura non admodum fecunda, neque ad varietatem idonea, quod magis appareat quantum possit haec commutandi ratio, si vltu, atque exercitatione confirmetur. Hanc igitur sententiam sumamus.

Semper dum viuam, tui meminero.

Pincipio aduerbio semper nullum respondet idem pollens, neque in aliam vocem deflecti potest. Deinde Viuam,

Viuam, nullum item habet finitule, & verbum est vnice vocis, id est, neutralis, nec vllum ex se propagat nomen præter vitam. Deinde, meminero, nõ solum vnice vocis est verbum verumetiam maneam, & mutilum, penesq; sterile, vtpote à quo nulla soboles proficiatur, præter memor, & memoria. Porro duo verba quæ his opponuntur, mori & obliuisci videlicet, & ipsa sunt tum manca, tum sterilia. Tamen aggrediemur. Cæterum variandi rationes ex superioribus per se lector agnoscat. Semper dum viuam tui meminero. Nunquã dum viuam, tui non meminero. Nunquã quoad victurus sum, me tui capiet obliuio. Haud vnquam dum vixero, tu animo excideris meo. Nunquã donec viuam, mihi venies in obliuionem. Nunquam quoad in viuis ero, tui nobis veniet obliuio. Non prius tui meminisse desinã, quàm viuere. Non me ante tui memoria, quàm vita ipsa reliquerit. Vsq; dum spirabo, tui memor fuero. Donec hac luce fruatur, tu animo hærebis meo. E viuorum contubernio citius migrauerim, quàm tui memoria nostro è pectore demigrarit. Ipse prius è viuis excessero, quàm Morus è nostra excelsit memoria. Lux hæc prius me deficiet, q̃ tui immemor esse cœpero. Vita me non serius destituet, quàm tã chari capitis recordatio. Idẽ dies mihi tui memoriã eripiet, qui vitã. Eadẽ lux obliuia tui nobis est adductura, quæ mortem. Idẽ nostrę tui memorię vitęq; finis erit. Dum memor ipse mei fuero, tui meminisse neuti quã pigebit. Non alius nostrę tui memorię, quàm lucis erit interitus. Is solus dies tui memoriã extinxerit qui vitam. Ante mei ipsius, quã tui obliuisci incipiam. Nostro è pectore non prius elabetur Mori memoria, quàm hæc anima. Præter vnã mortẽ nullus omnino te mihi casus expectorabit. Ego ne tam iucundi conuictoris vnquam viuus queam obliuisci? Tum demum Mori sui obliuisci poterit Erasmus, cum ipse sui desinet memor esse. Dum mihi sensus vllus mei reliquus erit, tu semper

DE COPIA VERBORVM

animo nostro obuersaberis. Cordi meo charior es, quàm vi-
 uuo quidem in obliuionem venire possis. Intimè nostris in
 præcordiis repositus est Morus, sic ut præter vnā mortem
 nulla res illum illinc queat eruere. Orco tradar ipse prius,
 quàm te mandem obliuioni. Dum spiritus his oculis, his
 manibus imperabit, tu pectori insidebis meo. Dum spiritus
 hos reget artus, tui meminero. Quàm diu supererit in nobis
 halitus, non quiuero tui nō meminisse. Dū uiuis agam, vs-
 que uiuet in me tui memoria. Is mihi dies vitæ finis erit, qui
 tui obliuionis erit initium. Idem casus hanc animam, teq; e
 meo reueller animo. Donec superstite esse sment superi, tui
 perpetuò recordabor. Dū quicquā vitalis calor in hoc pe-
 ctore palpitabit, tui memoria nō euanescet. Non mihi diu-
 turnior vita futura est, quàm tuorum in me meritorū me-
 moria. Non mihi breuior fuerit tui memoria, quàm ipsa
 vita. Non minns durabilis erit tui capitis recordatio, quàm
 hæc ipsa vita. Me mihi eripiat is dies, qui tui memoriam ad-
 met. Ipse mihi subducit prius, quàm te in memoria habere
 destitero. Haud longior mihi erit huius vitæ functio, quàm
 tuæ benignitatis memoria. Non mihi posterius suppetet
 viuere, quàm tui meminisse. Extra me fuero citius, quàm
 Morus intra hoc pectus esse desinet. Vita hæc tuiq; memoria
 pari studio ad metā decurrent. Prorsus nō erit Erasmus, quā
 Mori immemor erit. Non extabit hoc caput, ubi tam singu-
 laris amici qui uero obliuisci. Donec super terram acturus
 sum, nō cōmittam ut obsolescat apud me tuæ comitatis me-
 moria: Donec cōmunem hunc aërem hauriam, tu crebrò a-
 nimo occurabis meo. Nūquā serius futurum est Erasmo
 vitam, quàm tui memoriam obtinere. Nō ante de te cogi-
 tandi finem fecero, quàm Atropos fatale filum secuerit. Si
 qua dies ynquā tui paritura est obliuiscētiā, ea certē
 nunquā antecesserit ei, quæ me luce orbabit ipsa. Sol hic
 qui uidet omnia, nunquā me videbit nō memorem tui.

Mors

Mors vnâ tui recordationem his e præcordijs emouebit.
Donec vlla vitæ portio his in artubus residebit, Morus ab
Erasmi cogitatione nunquàm aberit. Quamdiu sanguinis
vlla pars hoc in corpusculo calebit, nunquàm apud me re-
fixerit Mori memoria. Mihi quidem dum vita aderit, tu à
mente mea nūquàm es absfuturus. Quousq; manebit huius
animæ, corpusculiq; copula, tu à mea memoria nullo tempo-
re sciungeris. Prius animus corpori, quàm tu animo meo
præfens esse defines. Spiritus ipse citius ex huius corpuscula
domicilio demigrabit, quàm animo impressa meo imago
tui deleatur. AEque diuturna fuerit apud me tui memoria,
ac vitæ cursus. Eadem erit, & viuendi, & de te cogitandi meta.
Non arctionibus potueris tui recordatio elaudetur, quàm
ipsa vita. Quoad vlla vena mihi vitali tepore saliet, dulcor
fuerit vsq; tui meminisse, Quantum mea Lachesis fatale sta-
men extenderit, tantundem extendetur, & mea tui memo-
ria. Eadem mihi, & viuendi, & de te cogitandi mensura fu-
erit. Quoad corporis molem flatus viuificus sustinebit, ani-
mum maxime tui memorem gerā. Dū lucis vsum coelitus
indulgentia concedet, te semper animo feram. Dum vitam
permittent superi, non cōmitteremus, vt tam fidi cōgertonis
vnquàm nobis obrepāt obliuio. Donec me nō deficiet ani-
ma, animum hunc, & memorem, & gratum nūquàm po-
suero. Quoad vsq; sole volubili frui fas erit, hunc hominem
habebis tui memorem. Viuum nō videbit Erasmi, qui vi-
debit oblitum tui. Quanto tempore vita mihi duratura est,
mens quidem hæc manebit tui recordatissima. Quandiu su-
pero hoc loue contingeret frui, non mihi contigerit obliuisci
tui. Donec vita perseuerabit, tu cordis obrutibus temper es
obuersaturus. Nominis ante mei, quàm tam rari amici mi-
hi ventura est obliuiscencia. Ipse mihi prius excidero, quàm
tui vultus imago. Viuenti quidē Erasmo haud vnquàm ex-
cidet Morus. Nulla diuturnitas æui, tui apud me memoria
obliterabit

DE COPIA VERBORVM

obliterabit. Nō nisi mecum tui extinguetur memoria. Ante
 te fatalem diem ē nostra memoria non elimināberis. Ante
 obitum non desistam tui meminisse. Ante suprema funera
 non cessabo tui memor esse. Non ante exacta vitæ statmina
 tui queam obliuisci. Viuo quidem Erasmo Morica memo-
 ria haud vnquam effluet. Tui apud me memoriā nulla vn-
 quam ætas antiquabit. Ante summum diem nō abrogabi-
 tur in me memoria tui. Nulla neq; locorum, neq; temporis
 iniuria efficiet, quo minus tui quā maximē meminerim in
 vita. Per omnem vitam tui meminero. Hęc vita quam lon-
 ga continget, cum tui memoria semper erit coniuncta. Ad
 ipsum vsq; iugum me tui memoria prosequetur. Mei sen-
 su carebo, priusquam cōiunctissimi hominis cariturus sim
 recordatione. A meis ipse membris distrahar, antequam tu
 ab animo meo diuellare. Mors mihi citius acciderit, quā
 obliuio tam dilecti capitis. Certum est mortem oppetere
 potius, quam tui memoriā nō iugiter obtinere. Non nisi
 me sepulto, tui recordatio sepelietur in me. Tui quidem aut
 mecum, aut nunquam est integritura memoria. Donec expi-
 rem ipse, spirabit in me Mori mei memoria. Donec apud su-
 peros agitabimus, nunquam mihi inerit tuæ benignitatis
 obliuio. Ante obitum, nunquā animo meo tui incurrer ob-
 liuio Sic enim loquitur Seneca. Nihil tam arduum hæc vita
 mihi gignere queat, vt tui memoriā ex his præcordijs pos-
 sit extundere. Nulla res tam atrox mihi possit in hac exo-
 riri vita, quę tui conciliet obliuionem. Viuo nihil possit ex-
 istere, quod mihi tuæ erga me humanitatis consuet obliuif-
 centiā Sic in me radices egit memoria tui, vt nullis omni-
 no casibus, qui quidē viuis soleant accidere, sit vnquā cessu-
 ra. His nimirum monumentis animo meo consecratus es, vt
 ea nullum quī spacium valeat demoliri, nisi forte mors, cui
 nihil rerum mortalium non cedit. Nisi ipse mortalis essem,
 non dubitarem hanc de te memoriā immortalē fore pol-
 lici.

liber. Si immortalis esset Erasmus, immortalis itidem foret
 tui apud illum memoria. Eiusmodi statuâ in animi mei pe-
 netralibus tua merita crexerunt, vt ea, quoad me tellus susti-
 nebit, nullo casu sit diruenda. His titulis Morus inscriptus
 est cordi meo, vt eos nulla temporis iniuria possit vnquâ
 exedere. Non nisi vna cum etate tui recordatio in me con-
 senescet. Iple mihi prius excutiar, quàm Mori nomen ex
 adytis cordis exigatur. Id vnum tibi, & confirmo, & præ-
 stabo, donec in mortaliû numero futurus sum, tu è scrinio
 memoriæ nostræ nunquàm dimouebere. Vt omnia tēpus
 possit, certè hoc vnum illi non licebit vnquàm, vt viuo mihi
 tui pariat obliuionem. Semper hic animus tui cum primis
 meminerit, neq; id me dies quâlibet longa dedocebit. Donec
 me tellus alet, vnū illud nunquā quibo deditocere, videlicet tā
 chari sodalis meminisse. Donec futurus sum ἐπιχθόνιος
 vt Homericō dicam verbo, Mori memoriā cōtinenter con-
 tinebo. Quoad mihi cōtinget iter σίτου ἐδόντας (vt Ho-
 merice loquar) annumerari nunq̃ hoc de pectore Mori vul-
 tus labetur. ὁ δὲ ἄνθρωπος ὡς γὰρ ἔσσι μετέωρὸς μοι δίλτα
 γούνατα ὁρώσα, quēadmodū inquit Homerus, tu mihi
 nūquā es obliuiscendus. ἐμεῦ γὰρ ὦντο, καὶ ἐπὶ χθονὶ
 διερχομένοι, vt est apud Homerū, nunq̃ te auferet obliuio
 Tui memoriā perpetuo pariter cū ipso vitę progressu produ-
 cam. Superstiti Erasmo sublimitatis tuæ memoriā nullus
 vnquā dies expunxerit. Corpore quidē abs te distrahi pote-
 ro, verūm animo te semper intuebor, quoad numina vitam
 largiētur. Donec aura vitalis hos artus moderabitur, tu à no-
 stris cogitationibus nullo momēto es absuturus. Vtq; adeo
 penitus his præcordijs tui impressa est memoria, vt nul-
 lo vnquàm pacto videatur eradenda. Vt omnia tempo-
 re marcescant, tui certe memoria ad occasum vsque vitę
 apud me vigebit. Arctius Morū meum animo complexus
 sum.

*Id est, su-
perstes.*

*Id est, cibū
edentes.*

*Id est, do-
nec aasim*

viuētur,

*et mihi ge-
nua moueā*

*antur, Ili-
ad. 12. Id*

est, me vi-

nente, et in

terra con-

spetto. Illi,

qd. 1.

DE COPIA VERBORVM

sum, quàm vt viuo possit elabi. Eadem me lux exanimè vi-
 debit, quæ tui conspiciet immemorem. Adeò viuam quandā
 imaginem tui pectori insculpsisti meo, vt vix etiam mors
 ipsa sit abolitura. Non erit Erasmus tui memoria viuacior.
 Tam viuax erit tui apud me memoria, vt ipse nō sim futu-
 rus viuacior. Nunquā intercideret apud me Morica memo-
 ria, donec ipse non intercideret. Semper hunc hominem ex-
 perieris tui recordantem, donec vitæ particeps erit. Ex-
 pers huius vitæ fuero, prius quā à tui memoria alienus. Adeò
 viuax est in me tui memoria, vt ipse nō sim illi futurus su-
 perstes. Altius meæ memoriæ insedisti, quàm vt vlla te res
 inde queat emoliri. Tenacius inhæres cordi meo, quàm vt,
 præter mortis casum, quicquā aliud inde te queat eijcere
 Penitus hoc in pectore conditus es, quàm vt hinc vlla ratio-
 ne sis excludendus, donec mihi vitam fata non inuidebunt.
 Interius insitus es animo nostro, quàm vt inde incolumi
 quidem queas extirpari. Fixius impressum est cordi meo
 simulachrum tui, quàm vt superstiti possit vnquā detra-
 hi. Sic effigies tui cogitationi meæ penitus impressa est, vt
 eam nulla sit ætas abrogatura. Dum vita suppedabit, nil
 extiterit quod fixam animo meo Mori statuam valeat labe
 factare. Fieri nunquā poterit, vt vel viuā parum tui memor.
 Donec apud superos commorabor, ne tota quidem Lethes
 aqua tui memoriam poterit abolere. Donec aura vascar æ-
 thera, subinde tui reminiscar. Vitam modo deus impartiat
 ego tibi mentem perpetuò tui memorem polliceor. Si quis
 mihi vita functo sensus erit, tam dulcis amiculi recordabor,
 tantū abest, vt viuus sim obliuisciturus. Omnia mihi citius
 acciderint in vita, quàm obliuio tui. Tum sursum versus
 recurrent amnes, vt Græcis est in prouerbio, quum Erasmus
 Mori sui poterit non meminisse. Non alius me visurus est
 oblitum tui, quàm qui visurus est arduis pronos relabi ri-
 uos montibus, & Tyberim reuerti, vt ait Flaccus, Ante leues
alto

alto pascuntur in æthere cerui, quàm viuum Erasmus Mori capiat obliuio. His coloribus in tabula pectoris mei depicta est imago tui, vt eam nulla annorum series possit elluere. Supremus vitæ dies me tui memorem deprehendet. Sospi te vita, non me fugiet memoria tui. Salua vita hac non demorietur apud me tui memoria. Quoad hæc mihi vita comes erit, comitabitur, & tui recordatio. Hæc me vita tui memorem relinquet. Non auolabit à nobis tui memoria, nisi auolante vita. Ad supremam vsq; viuendi limitem, tui nobis memoria perseuerabit. In obtinenda tui memoria non fuero mihi dissimilis, nisi viuus esse desiero. Donec hoc vitæ munus diuina benignitas mihi saluum esse volet, non intermoriatur apud me tuæ benignitatis memoria. Vita defungar, prius quam tui recolere cessabo. Diem obiero citius quàm te ventis, & auræ mandem. Clauis adamantinis nostræ memoriæ infixus est Morus, quos non nisi vna mors valeat abrumpere. Ad ipsos vsque cineres pergam tui meminisse. Ad extremum vsq; senectam tui me comitatura est memoria. Per vniuersum vitæ spacium Mori meminerit Erasmus. Ad extremam vsq; rogam tuorum erga me beneficiorum memoria prorogabitur. Fatalis ille dies deniq; me tui memorem est reperturus. Dabo operam, vt tuæ humanitatis recordatio ad libitinam vsq; proferatur. Nunquàm mihi quicquam obrigerit in vita, neq; tam lætum, neq; tam acerbum, quod tui nominis recordationem è sinu pectoris mei queat expellere. Quoad hic animus in hoc corpusculo tenebitur alligatus, non exulabit mea memoria Morus. Citius futurum est, vt alterum in orbem tui memoriam mecum deferam, quàm vt hic abijciam. Animam egero, prius quàm te memoria tenere desiero. Si quando corpus vmbra suam poterit effugere, hic animus tui quibit obliuisci. Non ante quam diem vitæ nouissimum clausero, desiturus sum tuam in hac beneficentiam animo circumferre. Quam longa dabi-

rur

*De hoc vi
de Plutar
in probl.
Suet. in
Nero. Ho.
li. 4. Oda.
Ode. 31.*

DE COPIA VERBORVM

tui vita, tam erit longa tui memoria. Par nobis erit memoria
 rix vitæq; modus. Tui meminero, quoad auras carpsero vi-
 tales. Absit vt mihi breuior fuerit tui memoria quàm vita.
 Quamdiu superabit Erasmus, tãdiu tui meminisse nõ gra-
 uabitur. Vita orbabor anteqũã tui me relinquet memoria
 Supero priuabor lumine, vt priscorum more loquar, citius
 quàm Morus ex animo deleatur meo. Ocius hoc mihi cor-
 pusculum morte refrigerit, quam tui memoria frigescat a-
 pud me. Inextinctam tui memoriam semper tenebo. Quan-
 tum temporis anima fruatur (sic enim loquitur Salustius) tan-
 tundem tui meminero. Perpetim tui recordatus fuero. Sing-
 fine tui meminero. Nulla res mihi obliuionem tui inuere-
 rit, nisi quæ me ex hac luce euexerit. Orbẽ hunc vertenim ci-
 tius, quàm animum hũc tui memorie vertero. Vita me ex-
 uerit is casus, qui tui importabit obliuionem. Crudelibus
 vmbis occubero, quemadmodum loquuntur poëte, citius
 atque tui recolere desiturus sim. Effera ipse citius, quàm tui
 memoria e corde efferratur meo. Ad ipsum vsq; bustum tui
 memoria prosequetur. Ne defunctus quidẽ tui possim ob-
 liuisci, nedum viuus. Viuenti mihi nõquàm obolefcet ho-
 minis tam benemeriti recordato. Quando futurum est, vt
 apud Erasmus euanescat Mori memoria, nempe dum vita
 destituetur. Vsque tui memor ero, dũ in viuus agam. Vsque
 dum spirabo, te corde gestabo. Quamdiu dabitur anima
 frui, vt Salustiano more loquar, non desinam tui memoria
 frui. Sed iam sit modus. Neque enim id agitur vt osteremus
 quousq; nos in cõmutando progredi possimus, sed vt studi-
 osis adolescentibus exemplo demõstremus, quantam ora-
 tionis vbertatem paritura sit hæc exercitatio. Sententiam
 enim non admodũ scelicẽ, neque magnopere ad cõmutan-
 dum fecundam ferme ducentes, vt opinor cõmutauimus
 neque tamen minutulas illas variandi rationes sumus anxie
 persequuti. Nunc quod reliquum esse videtur, varias quas-
 dam

Virgil. 1.

Aeneid.

Nec adhuc

crudelibus

occupat

ymbrũ.

iam orationum formulas proponemus, non id agentes, vt omnes persequamur (nam hoc vtilissimū quidem) verūma prorsus infiniti fuerit operis, sed vt ostensis aliquot velut exemplis, vel sibi quisq; similia fingat, vel alius aliquis, cui plus otij suppetet, quā nobis, huiusmodi dicendi figuras ex omnibus autoribus petitas, copiosius, atq; accuratius impertiat copiz candidatis.

Quibus modis tribuimus plura ex æquo.

CAPVT XXXIIII.

Est vir tum eruditus, tum probus. Est iuuenis, & formosus, & bene ingeniatus. Atque repetitum poctarum est. Vergili: Atque deos, atque astra vocat crudelia mater. Est vir doctus pariter, ac probus. Est vir doctus simul, & integer. Est vir tam doctus, quā bonus. Vir est doctus iuxta, ac bonus. Vir est non minus probus, quā literatus. Vir est nō inferior literis, quā moribus. Vir est ex æquo probus, atq; doctus. Vir est æque literatus, atque incorruptus. Vir doctus æque, ac probus. Vir perinde doctus, ac probus. Exquisitē doctus est, itidem, & facundus. Vir est non minore morum probitate, quā doctrina præditus. Vir est quemadmodū doctus, ita, & integer. Vir est doctusque, bonusque in carmine. Vir simul eruditus, simul integer. Vir est doctusque, & integer, in carmine. Vir est haud secius eruditus, ac probus. Vir est vt doctus, ita & probus. Vir est doctus, & idem probus. Vir est optimus, idemq; doctissimus. Vir est pari vel doctrina, vel probitate præditus. Vir est non tantum eruditus, sed & integer. Vir est non modò doctus, verum etiam probus. Vir optimus quoq; est, nō modò doctissimus. Non tantum ferunt, sed impellunt. Hæc sermonis forma peculiaris est Senecæ, vt omittatur etiam, Vir est, præter summam eruditionem etiam optimus. Vir est, præterquā quod doctus est, etiā optimus. Vir est, de quo dubites, doctior ne, an melior. Vir est, in quo cum literis probitas morum ex æquo
certat,

DE COPIA VERBORVM.

terret. Vir est, qui literas æquarit cum vitæ sanctimoniam. Vir est, cuius eruditioni respondet morum integritas. Vir est, qui parem vitæ castimoniam cum eruditione copularit. Vir summa quidem doctrina, verū morū integritate ne utiquā inferior sese. Interdū idē pollet, vel, Literis tuis maiorem in modum sum delectatus, vel quod essent elegātissime, vel quod humanitatis plenę. Vir est in literis egregius, neq; tui dissimilis in moribus. Vir est clarus imaginibus, neq; nō illustis egregijs in Remp. meritis. Officiū beneficio cumulasti. Corporis formam animi dotibus æquiparas. Cū dijs ex pari viuit. Oratione tua grauitur offensus est, partim quod esset incondita, partim quod arrogās. In hoc probitas æquat eruditionem. In hoc fortuna cum probitate facit paria. Ita Seneca. Vir est egregiē doctus atque item probus, Vir est similiter doctus, ac facundus. Vir est hand dissimiliter eloquens, ac doctus. Vir pari doctrina, ac probitate. Vir est perinde facundus, vt doctus. Cines, hostes iuxta metuit, dixit Salustius, pro eo quod est, ciues æquē atque hostes.

Fortunæ corporis, animiq; bonis, iuxta diues. Ita Salustius. Plebi, patribusq; iuxta charus. Idem, Hyemem, atq; æstatem iuxta pati. Plinius: iuxta diebus, noctibusq; tacitus labitur mundus. Idem: in Italiæ partibus quibusdam iuxta hyeme, & æstate fulgurat. Ad hanc formam pertinent, & illa. Plautus, iuxta mecum rem tenes, id est, æquē atque ego. Idem in Persa: iuxta tecum, si tu nescis, nescio. Salustius in Catilinario. Quo in loco res sitas sunt, iuxta mecum omnes intelligitis. Huc pertinent, & illa minus quidem vñitata, sed tamen apud probatissimos auctores reperta. Terent. Quo iure, quaq; iniuria me in pistrinum dabit, id est, siue iure, siue iniuria. Cicero ad Att. At quam honesta, quam expedita tua consilia, quam euigilata tuis cogitationibus, qua itineris, qua navigationis, qua congressus, sermonisq; Cum Cæsare. Idem ad eundem. Quum video te dissentissimum esse, qua
de Butroijs,

de Butrotis, qua de Bruto. Qua posuit pro tum.

Quae commodius copulanti contraria.

CAPVT XXXV.

Vir est doctrina quidem egregia, verum moribus illaudatus. Est ille quidem vir bonus, verum parum eruditus. Vir est ut lingua blandissima, ita ingenij amarulenti. Vir est ut optimis prognatus maioribus, ita pessimis praeditus moribus. Vir est tam deformis animo, quam corpore formosus. Petrus quemadmodum est tacitus conuiua, ita est loquacissimus sulsus. Hic saluator quidem est comis, sed virulentus obrectator. Blandus est vultu, ceterum animo truculento. Ferox est in timidos, at in feroces timidus. Aestate friget, contra hyeme calet. Plautus sic vsurpauit, item: Venis hoc mihi in mentem Megadore, te esse hominem diuitem factiosum, me item esse hominem pauperum pauperimum. Item dixit pro contra. Inimicis supplex, in amicos contumeliosus. Hic nullum additur aduerbium. Voluptas parit dolorem, contra dolor voluptatem.

Quibus modum aequaliter remouemus.

CAPVT XXXVI.

Vir est neque doctus, neque probus. Nec literis, nec moribus probatus. Vir est non indoctus modum, verum etiam improbus. Vir est ut indoctus, ita & improbus. Non minus improbus, quam illiteratus. Vir est tum indoctus, tum improbus. Aequè indoctus, atque improbus. Quintilianus: Nescias praestare velint minus, an possint, id est, tam non possunt praestare, quam nolunt. Pariter & indoctus, & improbus. Vir pessimus est, & nihilo doctior. Seneca. Flamma deprimi non potest, non magis quam quiescere. Vir cui nihil sit omnino bonarum literarum, bonorum quoque morum tantundem. Breuiter iisdem ferme rationibus remouemus, quibus tribuimus

Quibus modum tribuimus inaequaliter.

CAP. XXXVII.

G.

Vir

DE COPIA VERBORVM.

VIt est cum doctus, tum probus, iuuenis cum eleganti forma, tum vero moribus optimis. Non pecuniâ modò, verum etiâ vitâ tibi paratus sum impedere. Vitam etiam tibi impenderim, non modo pecuniam. Verùm hæc verba nō solum, & similia, communia sunt tum ad equalitatem, tum ad inequalitatem. Non sat erat impulsisse, nisi & proderet. Non sufficebat spoliasse, nisi & iugularet. Parum erat deformem esse, ni mores forma dignos addidisset. Nihil erat deformi esse vultu, nisi moribus etiâ esset teterissimis. In hac sermonis forma eleganter interdū altera pars subauditur, eaq; fere potior. Vt Chrylostomus non ore tantum aureus. Subauditur, verum etiam pectore. Et Cornelij Gracchorum matris epistolę seruatię sunt, non tantum in sexus honorem, Subauditur, sed etiam ob admirationem eloquentię. Vidisti hominem non corpore tantum distortum, subauditur, verum etiam animo.

Inequaliter remouemus his modis.

CAP. XXXVIII.

Non modò non intelligit, verum ne legit quidē. Non solum parum intelligit, sed nec legit. Non tantum nihil intelligit, imò nec legit. Ne legere quidem nouit, nedum intelligat. Non nouit vel legere, tantū abest vt intelligat. Tantū abest ab intelligendo, vt ne legere quidem noſcit. Adeo non intelligit, vt nec legat. Vsq; adeo non intelligit, vt nesciat vel legere. Hic in Græcis literis nihil, quid dicam intelligere? Imò nec legere potest. Hic nihil in bonis literis nō dicam intelligit, imò ne legit quidem. Ingenium quoq; senectus deterit, nedū corporis vigor perpetuò durer Horat. Nedum sermonis stet honos & gratia viuax. Nedum nouē posuit, pro eo quod est, tātū abest vt. Ne pecuniâ quidem impenderet amico, nedū vitâ. Fam figurâ Quintilianus nouauit ad hunc modum. Nec enim de omnibus causis dicere quisquam potest, saltem de præteritis, vt tacam de

Quæ

futuris, id est, nec de præteritis, tantum abest, ut de futuris.

Quo pacto tribuamus, aut remoueamus ordine

CAP. XXXIX.

VT quisq; est gloria dignissimus, ita gloriæ est negligētissimus. Vt quisq; gloria est maxime dignus, ita gloriæ minime est auidus. Optima quæq; vitæ per quam ocysime præternolat. Catullus. Tanto pessimus omnium poeta, Quanto tu optimus omnium patronus. Quam vos facillimè agitis, tam vos maximè æquum est æqua facere.

Per comparatiuum eadem effertur sen-

tentia. CAP. XL.

QUO quisq; dignior est, qui laudetur, hoc minus laudari gaudet. Quanto quisq; fama dignior, tantò minus affectat famam. Quo quisq; magis promeretur honorem, eo minus honorem appetit.

VERTI POSSUNT.

Hoc minus ducitur laudis cupidine, quò quisq; laude sit dignior. Tanto quisq; minus optat pecuniam, quanto minus possidet pecuniar.

Formule augendi positium. CAP. XLI.

POSITIUS augentur compositione harum dictionum, per, perquam, præ, perdifficile, perquamdifficile, præ longus, præualidus, præpotens. Quod idem contingit in verbis, peruelim, perquam velim, percupio. In quibus idem interdum efficit hæc præpositio, De: Deamo, demiror. Eandem vim videtur obtinere, Ad. adprobe, adprime, abfabre, adamo. Adiungunt iureconsulti præpositionem, In, tanquàm idem pollentem, sed errant mea sententia. Quod enim illi legunt indifficile est, pro valde difficile, legendum est, in difficili est, pro difficile est, quæadmodum dicimus, in proclui est, pro eo quod erat, procliuè est, & in promptu est, pro promptum est, in tuto est, in causa est, in vicio est. Augetur positium & citra compositionem, quam, sed figura-

De.

Ad.

In.

Quam

Vi.

DE COPIA VERBORVM

e.
rem. in
ologo.
ad.
 Quam temerè amat filium quam nihil pudeat. Ut, candi-
 vim obtinet. Ut gaudet ut est seuerus? Immane quæstum di-
 stat. Papæ, quam is sibi placet? ad hanc rationem pertinenti
 Præterea his aduerbiis intenditur, oppido quam, sane quæ,
 nimis quam, antigerio, quod priscum est. Atq; hæc, ut dixi,
 non repudiuntur & à verbis, perquam velim, percupio, sane
 quam cupit. Neq; diuersam vim habere videtur, næ? Ne ego
 infœlix homo sum. Faciunt næ intelligendo, ut nihil intel-
 ligant. Item aduerbia illa omnia epitalin significantia, ad-
 modum, valde, egregie, insigniter, insignitè, magnopere, ma-
 ximopere, summopere, imprimis, adprime, cum primis, in
 paucis, pro egregie apud Quintū Curtiū, tantopere, & quan-
 topere figuratè. Adeo pro valde. Fratrem adeo nobilem.
 Maiorem in modum, mirum in modum, supra modū, præ-
 ter modum, singulariter, vnice, eximie, impendio, impense,
 effuse, abundè, assatim, atq; alia innumerabilia. Vel, vtrunq;
 efficit, augeat. Cicero: ut vel perire maluerit. Seneca: vel umbra
 usquam satis est. Amico non vel teruntium impatiat. Salust. Qui-
 bus rebus supra bonum, & honestum perculsus, id est, ma-
 gis quam decuit. Plusquam, item magnam vim augendi
 obtinet. Homo plusquam insanus. Senex plusquam delirus.
 Plus æquo scuit. Cui finitimū est, non tantum, non ut res-
 pondeat illi Græco *μόνον ὄνχι*, sed ut idem valeat quod
 plus quam, velut homo nō tantum vino temulētus. Vir nō
 tantū imaginibus nobilis, de quo paulo ante meminimus.
eneid. 1.
 Terq; quaterq; beati, Græcicum est, Latinis tamen vsur-
 patum, in carmine potissimum. Sunt & alia formæ, longius
 petite: Incredibile dictu quam elegans, Salust. immane di-
 ctu. Dici non potest. Sermonem consequi nequeam, & rare
 quidam modestia. Præcipuum honorem, Primariam laudem.
 Incredibili sapientia. Haud vulgari doctrina. Et Deum im-
 mortalem, qua doctrina virū, id est, egregia. Plus satis ani-
 mosus. Plus nimio tristis. Plus quam par est. Atq; id genus
alia.

alia, non absurde in fortassis adiungantur. Nam vulgata est illa amplificandi ratio, quoties superlatius pro positivo ponitur. Plurima, p multis admodum. Maxima, pro vehementer magnis. Dicere tibi propiusculum est, mihi facere facillimum.

De variando positivo.

Videmur vulgo comparatiuis pro absolutis, vel ipso Quintil. autore. Ut si quis dixerit infirmiores. i. meticulosum.

Rationes minuendi positivum. CAP. XLII.

Minuitur e regione positivus adpositis præpositionibus. Subtristis, subrusticus, subobscurus, subasper, subnuidus, subinanis, subfuscus. Quod idem accidit in verbis, suppuet, subirascitur, subolet, subridet, subodoratur, subrimet. Minuitur & adverbis appositis. Non nimis molestum est. Vicinè iucundum fuit, Aliquantulum mordax. Quæ verbis etiam adiunguntur. Vicinque sapit, paululum delirat. Præterea de formatione in vocē diminutivam, quæ varia fingitur, Argutulus, acutulus, minutulus, rancidulus, putidulus, diutile, sepicule, ebriolus, sciolus, tenellus, nigellus, integellus, philosophaster Tullius. Comparativus positivi loco diminuit, ut tristior, id est, subtristis. Sed ferme in vitium accipitur, addito adverbio paulo, & per Ellipsin. Vir integer quidem, sed seuerior, id est, paulo seuerior, quam convenit. Facundus homo, sed paulo loquacior. His igitur modis vitium fere significamus cum extenuatione. Diminuntur & verba vocis deflectione, ut vellico, cantillo, cantito, volito, dormito, victito. Parum & non admodum, idem efficiunt. Ne parum multa scire viderentur. Vir non admodum senex. Non admodum adolescens. Non perinde sapiens ut dives. Non satis mihi liquet, Parum mihi liquet, Minus competum habeo. Idem efficiunt vix, & semis. Vix vivus, semiuius, vix bene græca, parum bene græca, cum semiuiro comitatu, id est, parum virili. Ad idem valent, saltem, & 44. Caro, Si non eodem die, at postidie, M. Tul. Si non propin-

G. iij.

quitatis.

*Est cum po-
fideant po-
rima, plu-
ra per se
Onidi.*

*Lib. 6. ca-
de verb-
rū figur-*

*Subtristis
visus est
liquantur
And.
Id est p-
defectum
quum ad
quid de-*

DE COPIA VERBORVM

quiritatis, at ætatis suæ, si non hominis, at humanitatis rationem haberet. Si non primus, certe non postremus.

Quibus rationibus augetur Comparatiuus.

CAP. XLIII.

Comparatiuus peculiariter his aduerbiis amplificatur Longè, multò, nimio, tum his, multis partibus, in immensum, in infinitum, infinitis partibus. Longè venustior. Multò grauior. Nimiò seuerior. Horatius: Ne doleas plus nimio memor immitis Glycæ. Multis partibus præstantior. In infinitum utilior. Infinitis partibus diuina humanis sunt potiora. Tanto & quanto figuratè idè efficiunt. Tanto corpore præstantior est animus, id est, multo. Idem efficit, quò & eò cum subiiciuntur. Est prædiues, quò magis admittor hominis sordes. Eò magis admiror. Pape quæto latus est amicis, quàm pecuniis abundare.

Quibus modis immittitur comparatiuus.

Mittitur aduerbiis positiuis. Paulò venustior est Cælius quàm Macrobius, aliquanto breuior est hic, quàm ille. Nihilò ditior. Ne tantillo quidem melior eris, si diues fueris. Minimo fuerit honoratior, si titulus accesserit. Quantulo figuratè, pro quàm paulò. Pape, quantulo hic homo sapientior est, id est, pene nihilo: Minuuntur & deflexione vocis. Grandiusculus, id est, paulo grandior Meliusculus. Celeriusculè.

Quibus rationibus augetur superlatiuus.

CAP. XLIIII.

Superlatiuus augetur eisdem aduerbiis, quibus comparatiuus, longè, multo. Accedit autem facile. Cicero longe faciliissimus, & idem vir multo omnium optimus. Eius ciuitatis longe princeps, aut facile princeps, aut primus. Idè efficitur per tanto, & quanto figuratè posita, vt: Deum immortalem, quanto Socrates philosophorum omnium optimus? Quam in compositione nonnihil addit augmentis

Quàm

Quàm plurimos vidi. Vt quàm optime res cadat, tibi nihil commodi fuerit. Per hyperbolen augetur hoc modor. Mulier plusquàm pessima, & pessima peior. Homo non loquacissimus, sed ipsa loquacitas, & ipsa loquacitate loquacior, ipsa Venere venustior. Nam in Salustiano illo: Quàm quisq; pessimè fecit, tam maxime tutus est, æqualitas est, nō augmentum. Superlatiuus non recipit diminutionem, nisi forte per quidem, aut similem coniunctionem. Est ille quidem doctissimus, verum moribus non perinde probatis.

Periphrasis comparati. CAP. XLV.

Comparatiuū circuitione reddimus per aduerbia comparandi, magis, & minus. Auidior voluptatum, quàm pecuniz. Magis auidus voluptatum, q̃ pecuniz. Huic finitimu est potius. Voluptatum auidus potius quàm pecuniz. Item: Non tam voluptatum appetens, q̃ pecuniz. Minus auidus pecuniz, q̃ voluptatum. Nō perinde literarum admirans, quam pecuniz. Breuiter modis illis omnibus, quibus diximus æqualitatem significari. Obtinent & verba quædam vim cōparatiui, præstat lucrum pudori, id est, potius est *De cōpara* lucrum pudore. Cicero Platone facundior. Plato Cicerone *tione Hie-* doctior. Cicero Platonem superat eloquentia. Plato Cicero- *ronomi* nem antecellit eruditione. Hieronymus Augustinum vin- *Augustini* cit rerum scientia. Augustinum Hieronymus antecit ingenij *viae erud.* subtilitate. Plaut Pol iniores mihi anteuenterunt gaudia. *sist. epistola* Terēt. Quanto herum anteco sapientia. Plaut. Præuerti hoc *Eras. ad* certū est aliis rebus omnibus, id est, præferre rebus omnibus *Eccum.* Liuius: Conati noui consules omnibus eam rem præuerti. Cicero: Si vacas animo, neq; habes aliquid quod huic sermoni præuertendum putes. Plautus dixit anteuenire, pro præcellere, & Salustius: Homines, qui per virtutem soliti erant nobilitatem anteuenire. Huc pertinent & illa. Antaponere, præferre, posthabere, præcellere. Notū dixit Sallustius: Inuidia, atq; superbia postuere. Idem,

DE COPIA VERBORVM

Pacundia Græcos, gloria belli Gallos ante Romanos fuisse, id est, præcelluisse, cedere, secundum esse, præripere laudem, & si qua sunt similia. Nā his ferme modis orationem comparatiuam variamus. Magis amat pecuniam, quam famam. Pecuniz Socrates amans est magis, quā famæ. Pecuniarū amantior est, quā famæ. Famam pecuniz posthabet. Famæ pecuniam antepōnit. Minus famæ cupiditate ducitur, quā pecuniz. Impensius amat pecuniā, quā famā. Huic potior est pecunia, quam fama. Huic prius est lucrum, quam honesta fama. Huic antiquius est laudari, quam admoneri. Huic vilior est vita, quam pecunia. Simile vim obtinet præ. Cicero: Omnium minas, atq; omnia pericula præ salute sua leuia duxerunt. Idem: Non tu quidē vacuum molestiis, sed præ nobis beatus. i. beator. Teren: Ludum, iocumq; alterum dico illum, præ ut huius rabies quæ dabit. Plaut. Nihil Hercule hoc quidē, præ ut alia dicā. Idē dixit, præ quam, pro, præ ut.

Quibus modis Superlatiuum variamus.

CAPVT XLVI.

Superlatiuum variatur primū aduerbiis quæ apponuntur, vel verbis, vel nominibus positiuis. Amat te maxime. Amantissimus est tui. Effusissime te diligit. Vir indoctissimus, vir minime doctus. Minime multos, id est, quā paucissimos. Variatur & per cōparatiuum, idq; affirmatiue, sed inusitatus, negatiue frequētius. Cicero reliquis omnibus eloquentior. Cicero, quo non alius eloquentior. Quis non præstantior alter, id est, omnium præstantissimus. Nihil minus amat, quā assentationem. Nulla re minus capitur, quā gloria. Nihil hūc æque delectat, atq; musica. Nihil prius habet, quā adesse conuiuiis. Nihil pulchrius ducit, quā diuitem vocari. Nihil minus faciam, nihil minus sentiebā, quā quod tu suspicabare. Homo quidū potius, quā doctus. Efficiā ut intelligas omnia mihi defuisse potius, quā fidem, ac diligentiam: Omnia potius quā illud agnosce.

ignosceat Quiduis potius, quam vanitatem fatebitur. Nullo inferior, id est, lumini. Nullo non inferior, id est, omnium infimus. Nemine non deformior, id est, omnium deformissimus. Per verba nonnunquam idem efficitur. Cicero superat omnes dicendi copia. Vincit omnes candore. Nemini cedit candore. In dicendo principatum obtinet. Primas tenet. Arcem tenet. Adde huc, & illa. Vir præter ceteros spectatz fidei. Præter omnes te diligit. Supra cunctos tuæ gloriæ fauet. Ante omnia rei studendum. Vnicus, & solus, primus, & similia, natura superlatiuam significationem habent, vt, & singularis. Vnicè te amat. Solus est homo homini amicus. Singulari beneuolentia te prosequitur. Primam laudem obtinet. Tullius eloquentiæ princeps. Penultimæ Alpha dixit Martialis. Eodem pertinent: Tam facundus, vt eum hoc nemo sit conferendus. Tam eruditus, vt ei nemo sit æquandus. Tam prudens, vt parem nõ inuenias. Horatius: Sic vt mihi nunquam in vita fuerit melius. Adco placet, vt magis non possit. Item, & illa: Quis hoc vno facundior? Quid inuenias pecunia vilius? An quicquam est patria dulcius? Erras, si credas mihi quicquam esse vno te charius. Sunt, & illæ orationes annotandæ, Officium tuum tam mihi gratū fuit, quam quæ gratissima. Tam te amo, quam qui maxime. Terentius: Amabat, vt cū maxime tum Pamphilus. Cicero: Domus celebratur, ita vt cum maxime. Rursus hæ quoque, Hoc crede mihi, si quid vnquam es crediturus. Homo doctus, si quisquam est omnino doctus. Homo vorax, vt si quis alius. Homo quantū alius nescio doctus. Nullus æquè pernouit hominis ingenium, atq; ego. Haud aliū reperiet perinde tui studiosum. Neminem adeoque times, atq; te. Si aliàs vnquam, nunc summa vigilantia viuendum est, id est, nunc maxime. Si quando alias amicum præstitisti nunc ostende quanti me facis. Quantum potest, quoad fieri potest, & consimilia, superlatiuū vim videntur obtinere.

Tu

*Marcia
liber. 2.*

*Quem
lacertus
blus men
vincit non
ipse Co-
arum.*

*Alpha pe-
nultimæ*

Alpha r-

canis præ-

*puum, &
quasi pri-*

*matem
παρὰ μὲν
ἀνδρῶν.*

*Item in. 5.
ad Cadrū*

Cic. 5. ep.

ad Met.

Ita sum

*mans re
quam q
maximo.*

DE COPIA VERBORVM

Tu quātum potes abi, id est, quam otylsimè. Enitar quoad potero, id est, quam maximè. Haud ab re fuerit huc annu-merare denominationes, & comparationes illas per hyper-bolen sumptas. Vt si quis hominē crudelissimum, Atreum appellet. Eloquentissimū, alterum Ciceronem. Seuerissimū, tertium Catonem. Tum per comparationem. Hic est niue candidior, Scythia barbarior, Graculo loquacior, aut turtu-re. Verūm huius generis aliquot exempla commemorare non inutile fuit. Sumuntur autem varijs modis, vel à re quapiam eximia, vt niue candidior. Pice nigrior. Vel à no-mine abstracto (quod vocant) cæcitate cæcior. Vel ab ani-mante insigni, vt talpa cæcior, Caprea oculatior.

Vel à persona insigni, vt Phalaride crudelior: Tum ad-hibentur per simplicem denominationem: Vt si rem vehem-menter suauem, mel, aut nectar appelles. Rem vehementer acerbam, fel. Hominem supra modum senem, senū ipsum. Vehemēter scelestum, scelus. Odiosum, odium, Ganeonem; cœnum. Lurconem, barathrum. Contaminatū, labem. Cō-temptum, quisquiliās. Impurū, sterquilinium. Perniciosum pestem. Tenebrionem, tenebras. Inquinatum, lutum. Infamem, propudium. Protentuosum, portentum. Dedecoro-sum, dedecus. Molestum, vlcus. Vitiosum, septinam. Odi-osum, odium hominis. Brutum, pecudem. Virulentum, vi-peram. Vehementer cæcum, talpam. Vehementer rapacem, lupum. Impendio deformem, Therpsitem.

Eadem hæc nomina per comparationem
effieri possunt.

Terentius
in Eunu.
Dij perdāt
psūm se-
uium.

<i>Sequentia</i>	<i>Melle dulcior</i>
<i>plemet</i>	<i>Niue candidior</i>
<i>Era.</i>	<i>Oleo tranquillior</i>
<i>Adagys</i>	<i>Auro purior</i>
<i>plucq.</i>	<i>Stripide tardior</i>
	<i>Silice diuor</i>

<i>Pice nigrior</i>
<i>Pluma mollior</i>
<i>Auricula infima mollior</i>
<i>Plumbo stupidiior</i>
<i>Caudice stolidior</i>
<i>Cortice lenior</i>

Littore

Littore surdior
 Iracundior Adria
 Harenis sitientior
 Vtro fragilior
 Cothurno instabilior
 Cote durior
 Buxo pallidior
 Alga vilior
 Glacie frigidior
 Beta magis insipidus
 Spina distortior
 Piuma lenior
 Vento instabilior
 Barathro capacior
 Charybde voracior
 Chorchoro vilior
 Subere lenior
 Floralibus licentiosior
 Magnete illicibilior
 Cornu siccior
 Dolio pertruso incontinentior
 Cribro infidelior
 Fonte purior
 Oculis charior

Item per hyperbolem eadem voce iterata.

Ipsa cecitate cecior.
 Ipsa fame esurientior
 Voracitate voracior
 Ipsa morositate morosior
 Deformitate deformior
 Confidentia confidentior
 Ipsa stultitior stultitia

Hæc frivola sunt illa.

AEquore surdior
 Spengia bibacior
 AEre Dodonæo loquacior
 Pila volubilior
 Alno procerior
 Sole clarior
 Sardonis herbis amarior
 Rusco horridior
 AEtna æstuantior
 Trutina iustior
 Ampulla inanior
 Ramento lenior
 Morte odiosior
 Rubo arido præfractior
 Clemate ægyptia nigrior
 Crambe recocta molestior
 Claus purior.
 Pistillo retusus ingenuior
 Punice aridior
 Vitis passis aridior.

Laterna magis pellucidus
 Euripo inquietior, aut inconstantior
 Luce magis dilecta

Ipsa nequitia nequior
 Ipsa siti siticuliosior
 Quavis peste pestilentior
 Ipsa loquacitate loquacior
 Quovis monstro monstrosior
 Senio senilior ipso
 Calamitate calamitosior

Vere

DE COPIA VERBORVM.

Venere formosior	Marte bellacior, seu pugna-
Mercurio facundior	Salute ipsa salubrior (civ.)
Fortuna ipsa fortunatior	Ipsa infortunio infortunatior
Vertumno inconstantior	Proteo mutabilior (nat.)
Empusa magni varius	Ipsis gratijs humanior
Ipsa Momo mordacior	Priapo salacior
Minerva doctior	Enterpe concinnior
Pluto ditior	Penia pauperior
Furia furiosior	Harpyia rapacior
His proxima sunt nomina personarum, quae petuntur &	
Tragedijs, aut Comædijs, aut fabulis alijs.	
Gnathone adulantior	Thrasone gloriosior
Phormione confidentior	Geta versutior
Enclione tenacior	Thaide blandior
Demea asperior	Mitione lenior
Parasito edacior	Tamalo sitientior
Atreo crudelior	Horestes insanior
Aiace insanior	Ulysse dolosior
Thersite deformior	Nestore viuacior
Orpheo vocalior	Glaucos stupidior
Cyclope immanior	Penelope castior
Nireos fermosior	Tithono viuacior
Diana intactior	Achille animosior
Eristione esurientior	Niobe fecundior
Stentore clamiosior	Tiresia cecior
Bufride illaudatior	Spinge inuolutior
Labyrinthos intricatior	Dedalo ingeniosior
Icaro audacior	Gignatibus elatior
Grylla stultior	Excorta perunacior
Nestore facundior	

His confinia sunt quae sumuntur ex historijs, ut;

Phalaride crudelior	Timotheo facior
Pelcrate fortunatior	Timone inhumanius

Sardanapala

<i>Sardanapalo nequior</i>	<i>Numa religiosior</i>
<i>Phocione iustior</i>	<i>Aristide incorruptior</i>
<i>Cræso diutior</i>	<i>Catone praefratior</i>
<i>Crasso locupletior</i>	<i>Codro pauperior</i>
<i>AEsopo luxuriosior</i>	<i>Meropstrato ambitiosior</i>
<i>Fabio constantior</i>	<i>Socrate sanctior</i>
<i>Milone fortior</i>	<i>Chrysippo acutior</i>
<i>Lynceo perspicacior</i>	<i>Thracala vocalior</i>
<i>Demosthene facundior</i>	<i>Curione obliuiosior</i>
<i>Hannibale uasrior</i>	<i>Heracito obscurior</i>
<i>Aristarcho doctior</i>	

Huc pertinent, et illa quæ sumuntur à gentibus

<i>Pano perfidior</i>	<i>Scythia asperior</i>
<i>Scythotauris inhospitalior</i>	<i>Cretensi mendacior</i>
<i>Parthi fugacior</i>	<i>Græco uanior seu lenior</i>
<i>Thracibus bibacior</i>	<i>Thessalo perfidior</i>
<i>Care uilior</i>	<i>Leontino luxuriosior</i>
<i>Sybarita fastuosior</i>	<i>Milesijs effeminatior</i>
<i>Arabibus diutior</i>	<i>Pygmeo breuior</i>
<i>Aracide solidior</i>	<i>Cretensi uanior</i>
<i>Asoro luxuriosior</i>	

Addantur his quæ sumuntur ab animalibus.

<i>Muliere loquacior</i>	<i>Passere salacior</i>
<i>Hirco libidiniosior</i>	<i>Cerno uinacior</i>
<i>Coruo uinacior</i>	<i>Cornice uinacior</i>
<i>Graculo loquacior</i>	<i>Luscinia vocalior</i>
<i>Dipsade nocentior</i>	<i>Vulpe fraudulentior</i>
<i>Echino asperior</i>	<i>Anguilla lubricus magis</i>
<i>Lepore timidior</i>	<i>Pisce sanior</i>
<i>Delphino lasciuior</i>	<i>Phœnice rarior</i>
<i>Scorpio facundior</i>	<i>Nigro cygno rarior</i>
<i>Albo corno rarior</i>	<i>Vulture edacior</i>
<i>Scorpio improbior.</i>	<i>Iaculis inexpectantior, aut pestilentior</i>

Tegendū

DE COPIA VERBORVM

<i>Testudine tardior</i>	<i>Cochlea contractior</i>
<i>Glare somniculosior</i>	<i>Sue indolentior</i>
<i>Asello tardior</i>	<i>Hydra immitior</i>
<i>Dama timidior</i>	<i>Tauro robustior</i>
<i>Hirudine bibacior</i>	<i>Cane rixosior</i>
<i>Equo indomito feracior</i>	<i>Vrso hispidior</i>
<i>Stipula lenior</i>	<i>Simia lasciuior</i>
<i>Cane adulantior</i>	<i>Pele rapacior</i>
<i>Ceruo demissu acrib. surdior.</i>	<i>Laro stultior</i>
<i>Coccyce importunior</i>	<i>Scarabeo improbior</i>

Idem pollent quæ sumuntur ab officijs, ut:

<i>Caruifice inmanior</i>	<i>Lenone periurus magis</i>
<i>Cynado effeminatior</i>	<i>Militæ gloriosior</i>
<i>Athleta robustior</i>	<i>Rege magnificentior</i>
<i>Areopagita tristior</i>	<i>Monacho imperitior</i>
<i>Heredisperu adulantior</i>	<i>Tyranno violentior</i>

*Hoc est ab
imis un-
guibus ad
verticem
summum
totus ex i-
gnorantia
concretus.*

E Andem vim obtinent voces denominatiue ab his defor-
matæ. Vt Mellitum pro vehementer iucundo. Niuci
mores pro vehementer puris. Aureum sæculum, pro ma-
gnopere scelici, laudatoque. Plumbeum, saxeum, pro duro.
Ferreus scriptor. Bliteus, betaceus, pro fatuo. Ficulnum,
pro molli. Adamantinum pro duro, ac laborum egregie to-
leranti. Vitreum, pro fragili. Vultureus venter. Vulpinum
ingenium. Leonina ferocia. Thra sonica iactantia. Demeana
asperitas. Stentorea vox. Cicconiana facundia. Cuius ge-
neris plura sunt, quam vt numerum eorum persequi labo-
remus. Illa porro longius petita videntur, sed tamen hunc ad
locum pertinent. Quam curat numerum lupus, aut torrentia
flumina ripas. Non plurius illius conuitia facio, quam cu-
licem elephantus Indicus. Pili non facio. Nauci non facio.
Flocci non facio. Sed hæc alio loco.

Communis omnium graduum variatio.

CAPUT

OMnes gradus circuitione variamus. Vir magnopere doctus. Vir magna doctrina præditus. Magis doctus. Maiore doctrina præditus. Vir doctissimus, vir maxima doctrina præditus. Et res cum magna, cum maiore, cum summa turpitudine coniuncta est. Quæ vocantur ἰσοδυναμία signorum. i. æquipollentiæ non mediocriter ad orationis copiam faciunt. Quare primum vocum ipsarum inter ipsas discriminâ paucis ostendemus. Totus ad partes refertur magis, quâ ad formas. Si mors totum hominem absumeret, meritò tantopere formidaretur. Totū hunc mensem, totam hanc noctem sine fruge translegi. Cūctus ad singula, quæ ratio nominis complectitur, collectim refertur, quasi dictum sit à coniunctis: Cunctos Romanos, cunctos mortales. Vniuersi, omnes simul collectos significat. Aut nullam, aut vniuersam pecuniâ vult. i. omnem simul. Terentius. Id illa nunc abripiet vniuersum. Singuli, huic diuersam habet rationem. Nā omnes quidem ita significat ut vnusquisq; singulatim per se intelligatur. In singulas naves singuli milites accensebantur. Omnis quasi generale est ad omnia. Siquidem omne corpus pro toto dicimus. Et oēm populum, pro toto populo. Et omnem diem, pro singulo die Horatius: Omnem crede diem tibi diluxisse supremum. Omnes, pro cunctos, & omne, pro vniuersum. Terentius. At ut omne reddat. Tamen hic pro toto positum videri possit. Quisq; addit rei cuiuspiam in singulas partes distributionē: Ut sua cuiq; sententia. Natura animalium sua cuiq; dedit arma. Suas cuiq; dotes largitus est deus. Vnusquisque, nihil à quisq; differre videtur, nisi qd, & pro singulo ponitur. Vnūquēq; sua cupiditas ducit. Nunc vnūquodq; etimē cuiusmodi sit, excutiamus. Nihil autem prohibet, & singuli per distributionem huiusmodi accipi. Singulis nauibus singulos duces præficit. Quisquis non absoluit orationem.

Totus.
Cunctus.
Vniuersi.
Singuli.
Omnis.
Li. i. epist. ad Albiū.
In Adel.
Quisque.
Aphrodisi.
Sens in præfatione in problem.
Vnusquisq.
Quisquis.
Quicunq;

DE COPIA VERBORVM

Aeneid. 6.

Quilibet.

Quam.

Τυχόν

Vnusquili-
bet.

Vnusqui-
vis.

Aduerbia.

Vndeui.

Vndelibet.

Vndecunq.

Vter.

Quicumq; modò perficit, modò non perficit. Quisquis gra-
uabitur sementem facere, is non meret. Quicumq; recubabit
laborem, non feret fructum. Aliquoties absoluit propemod-
um, cum significat ignorantiam, vt: Quisquis fuit ille deo-
rum. Quisquis es armatus, qui nostra ad limina tendis. In
obliquis nõnunquã vnico verbo contentũ est vtrunq;. Rem
facias quocunq; modo. Hominem quoquo modo absoluas,
pro quouis modo. Quilibet, & Quiuis citra discrimen vnum
quolibet significant. Horatius: Quelibet in quemuis op-
probria dicere leuus. Resoluuntur autem per coniuñctio-
nem, vel, cum omnis, & reliqua ferme per copulatiuam ex-
ponantur. Quemuis arbitrum cedo, id est, vel hũc, vel illum,
mea nihil refert. Qualibet hirsutas fronde regente comas,
quod Græci dicunt Τυχόν, quasi non delectũ, sed fortuitũ,
& casu oblatum, Vnusquibet consimilem obtinet rationẽ
Significat enim vnũ aliquem e multis, quicumq; sit ille. Deli-
gas tibi autorem vnumquẽlibet. Et vnusquis ab hoc nihil
differt. Hęc autem quilibet, quiuis, vnusquibet, vnusquisvis,
non nisi vnicum verbum admittũt. Semper enim absolutã
reddũt orationem. Quantuscunq;, qualiscunq;, quantusquã-
tus, qualisqualis, eandem obtinent rationem cum quicumq;
& quisquis. Aduerbia item vtut, vtcunq;, vbiubi, vbicunq;e,
quoquo, quocunq;. Breuiter composita semper sequuntur
naturam particulę appositę. Vndeuis, vndelibet, vndecunq;,
quorum duo prima absolunt orationem, postremum cõ-
mune est. Quocunq;, quoquo communia sunt. Quolibet, &
quouis nõ sunt. Quoquouersum, & quaquauersum cõmu-
nia sunt. Vbiuis, & vbiuibet absolunt orationem. Vbicunq;e
cõmune est. Vbiubi. Nõ est, vti, nec vtut, non enim absolutũ
constructionem. Vter, quod ad duo pertinet, cum iisdem cõ-
positum, idem accipit discrimen. Vtercunq;, anceps est, vter-
vis absoluit, vterlibet indem, vtroucunq; anceps, vtrouis, vtro-
libet absolunt, Vterque copulatiuẽ significat, vt & illas
Vtroque,

Vtroq; , vtrinque, vtroq; versum. Aliquis indefinitè signifi-
cat vniquempiam. Quid si hoc aliquis voluit deus? Quam
idem pollet, sed his ferme dictionibus præcedentibus Si, ne
Num, Ec, Vbi. Si quid extiterit noui. Ne quid temerè facias.
Nam quem tuorum offendis? Ecquid tui tetigi? Vbi quis te
leserit. Vbi, pro alicubi, vnde, pro alicunde vsurpatur, dum-
taxat in compositione, vt Sicubi, necubi, nuncubi, sicunde,
necunde. Quidam definitè accipitur. Quendam volo visere.
Nisi cum habet aut contemptum, aut translationem, vt: Isi-
dorum quendam mihi citabat, perinde quasi dicas, Isidorus,
nescio què. Lachrymas emisit, quèdam animi sanguinem,
id est, veluti sanguinem. Seditio morbus est quidam ciuita-
tis. Quispiam, anceps est ad vsum quidam, & item ad vsum
aliquis, tamen refragatur Valla. Sed complurium auctoritas
Vallæ reclamationat. Mittito ad me tuorū quempiam. Est domi-
tux quispiam, cum quo iure debeam expostulare. Quisquā
& vllus inter se conueniunt. Siquidem præterquam quod
habent plusculum vehemētis, quam superiora, illud quoq;
peculiare obtinent, quod gaudet vel negatione, vel signo Si,
vel Ne, prohibētis, vel interrogatione, vt, Haud vllus morta-
lium ista possit præstare, Haud possit mortaliū quisquam
ista præstare. Si quisquam est qui sapientiam cum eloquen-
tia coniunxit, certe Tullius is est. Vide, ne quisquā hinc an-
fugiat. Caue, ne quoquam oculos tuos à meis dimoueat. An
est quisquam, qui suam amicam se præsentet? Num quisquā
est mortaliū tam patiens? Similis est ratio adiectiuorum,
vsquam, & vspiam, quantum ad signa pertinent.

De propositione generali.

CAP. XLVIII.

His iactis oculi fundamentis, ad is o *Αυτομίας*, id est,
æquipollentias progrediamur. Propositionem gene-
ralem, vel, uti vocant, vniuersalem, variis modis efficiamus.
Primi propriis, ac peculiaribus signis, Omnes amicos abie-
ciuit

DE COPIA VERBORVM

Lucil. 9.

*Interroga
no est nega
tione.*

*Horat. l. 1.
Epist. ad
Q. Terst.
in Andria.*

auit. Deinde per negationem: Nemine non alienauit. De
inde per interrogationem. Quem non amicum alienauit?
Vergilius: Quas gentes Italum, aut quas non oraueris vr-
bes? Nulli non maledicis. Duplex generale signum non li-
cet eodem modo vertere. Cicero: Cum omnibus omnia mi-
nabatur. Omnibus omnia inuidet. Neque enim recte nihil
non inuidet alicui. Omnibus maledicis. Quis est, cui non
maledicas? Omnia dixit. Quid non dixit? Ut autem interro-
gatio, addita negatione, generaliter affirmat, ita citra nega-
tionem generaliter remouet. Quid possit dici stultius, id
est, nihil dici possit stultius. Deinde per signa infinita.
Haud pepercit cuiquam. Non est vllum veritus. Haud vllum
veritus. Haud vllum est facinus reliquum, quod non pere-
gerit. Non excepit aliquem, neminem excepit. Idem effici-
tur per quantum, & quicquid, & si quod aliud. Quantum
est hominum venustiorum, id est, omnes venustiores.
Quicquid erat copiarum, eo traduxit, id est, omnes copias
Et si quid erat copiarum amisit, id est, omnes copias. Si quid
alias sibi bonae famae compararat, id nunc perdidit. Reddi-
tur generalitas seu prouerbiali figura, ut cum dicimus: Misce-
bit sacra prophanis. i. omnia. Itē: Iuuenesque, senesque. i. om-
nes. Neque magnum, neque paruum. i. nihil. Est & infinita
propositio: Per fas nefasque. i. quocumque modo: quo iure, quauis
iniuria. Idem efficitur Ad vnum. Verg. Si non exosus ad vnum
Troianos, id est, omnes Troianos.

De Propositione non generali.

CAP. XLIX.

Nonnihil est vel aspicere, id est, aliquid est. Nonnulli
pluris faciunt pecuniam, quam fidem. Non nemo, pro
aliquis. M. Tulli: Non nemo etiam in illo sacratio Reip. in
ipsa, inquam, curia non nemo hostis est. Idem: Quum esset
non nemo in Senatu, qui diceret non oportere. Inest & in-
stantibus non nihil ingenij. Non omne pecuniam absumpsit,
id est,

Id est, est, quam non absumpserit. Qui legat argentum fa-
ctum, nō omne legat argentum. Omittitur interdū signū,
manente sententia. Sunt qui pecuniam anteponant fame,
id est, sunt aliqui, Horatius: Est vbi peccet, id est, aliubī pec-
cat. Est, qui plures agros occupet, id est, aliquis. Vbi non,
nunquā subauditur Quidam. Est in quo mihi posis ma-
gnopere gratificari, id est, quiddam. Negatio iterata non- *Negatio*
nunquam necessitatem significat, non affirmationem sim- *ueritas*
plicem, vt; Non possum nō ridere. Nō possum non mirari,
Non potest non volui cælum. Non potest non stare terra.
Non potest non verum dicere veritas. Id accidit dantaxat in
hoc verbo possum.

Elegantia signorum. CAP. L.

Illud igitur obseruandum, ne signorum differentias in-
variandis propositionibus confundamus, id quod sere fa-
ciunt hi, qui vulgo dialecticam profitentur. Non erit tibi
res cum quoquā, id est, cum nemine tibi res erit. Non e-
rit tibi res cum quolibet homine, id est, erit cum homine
singulari, ac præstanti. Altera est negatiua, altera affirmati-
ua, & longe diuersam habent vim. Non cuius homini con-
tingit adire Corinthum, id est, non contingit, nisi præcipu-
is. Non contingit vlli. Vides quanto aliud pollet. Nō amat
quempiam ē ministris. Non amat aliquem, id est, neminē.
Non satis amat quendam, vnum significat, quem odent.
Non satis tibi fauet quidam. Hoc sensu, quidam vsurpant
certus. Per certos homines hoc scodus direptum est. Iussus
est ad certum diem adesse. Non tibi fauet quisquā, tota ra-
tione dissident. Non recuso quenquā, recte dicitur. Non re-
cuso quemlibet, perperam, nisi in diuersa sententia. Non
exclufit omnes, id est, quosdam non exclufit. Non exclufit
quoslibet, significat delectu quodam alios exclufos fuisse,
alios admissos. Omnia folia huic arbori decident, verē dici-
tur, vniuersa decident, falsō. Singulos salutauit. Non sala-

DE COPIA VERBORVM

tant quemlibet. Luce vnum quemlibet admittat, id est,
 extra delectum quoscunq. Vide, ne cui dicas, id est, nemini
 dixeris. Vide, ne dicas cuiquā. Vide, ne cuiquam dixeris. Vi-
 de, ne dixeris alicui. Vide, ne mortalium vlli dixeris. Hasce-
 nus idem pollent. Vide, ne cuius, aut ne cuilibet dixeris, id
 est, vide cui dicas, & vide ne temere apud hominem quem-
 cunque effutias. Omnes sibi malunt esse recte, quam alia.
 Sibi quisq. vult esse recte, potius quam aliis. Idem pollent.
 Nemo nō malit sibi recte esse, quam aliis. Singuli sibi ma-
 lunt esse bene, quam aliis. Hasce nus idem pollent. Vniuersi
 sibi malunt esse recte quam aliis, inepte diceretur, propter
 ea quod vniuersi peculiarem vim habeat. Toti respondet a-
 liquantum, quod aliquam partem significat. Semper re-
 spondet aliquam diu, id est, aliquanto tempore. Vt superius
 admonuimus, omnis reddi per quantum, itidem totus reddi
 tur per quantum, & quam longus. Homo, quantus erat, hu-
 mi prostratus est, id est, totus. Verg. Nunc hyemem inter se
 luxu, quam longa, fouere, id est, totam hyemem.

n. 4. geor.

la Phor.

Verg. Neuter.

Vterq. vtrique est cordi, mutua est affirmatio. Vterque
 alteri est odio, mutua item, id est, mutuo sese amāt, mutuo
 sese oderunt. Neuter alteri fidit, mutua diffidentiam si-
 gnificat. Neuter neutri non perinde diceretur. Id genus o-
 rationem tot ferme modis variamus. Vterq. alterum odit.
 Vterq. vtrunq. odit. Alter alterum odit. Oderunt alter alte-
 rum. Mutuum oderunt. Oderunt se mutuo. Oderunt in-
 uicem. Oderunt inter sese. Mutuum inter ipsos est odium.
 Neuter alterum amat. Alter alterum vicissim odit.

S E M P E R.

Semper generalitatē habet temporis, cui cōtrariū Nun-
 quam. Huic subiectum est aliquando. Semper litigas. Nun-
 quam non litigas. Quando non litigas? Num quando non
 litigas? An est, quando non litigas?

SÆPE.

Sæpe respondet aliquoties infinito. Multis, aliquot, magno, aliquantus. Sæpe opponitur raro. Neq; raro admonui, id est, admonui frequenter. Haud sæpe me visit. Plernusq; ferme, fere, nonnunquam, & ipsa generalitatis quiddam ob tinet. Ita ferme ingenium est hominum. Eo ingenio plerumq; sumus. Fere sit, ut diuites habeantur in pretio, id est, fere sit, apud omnes. Temere in oratione negatiua simile vim habet. Haud temere peruenit ad frugem, id est, fere nunquam, aut vix ynquam.

Fab. lib. 1.

cap. 3.

De varietate negationis.

CAPVT LI.

Interdum vnica negatio idē efficit quod duæ. Neminem audit, ne parentem quidem audit. Non audit vel parentem. Nemo parem referre gratiam parenti potest, ne malo quidem. Nec malo parenti quisquam parem referre gratiā potest. Non potest par gratia rependi patri, vel malo. Non reliquit ille nec ruinam, Ne ruinam quidem reliquit.

DE TRIBVS.

Tribus interdū negationibus nihilo plus efficitur, quā vna, aut duabus. Nō veretur, neq; deos neq; homines. Neq; deos neque homines vcretur. Non veretur, aut deos, aut homines. Nō metuit hominē, deosue, in carmine. Conduplicare negationem asseuerandi gratia Latinis etiam receptum est, si modo non iteretur sola. Non faciunt, non inquam. Græci solam iterant, interdum etiam citra asseuerationem, οὐ μὴ πῖνω ἐτι. Est autem Atticis familiare plures negationes pro vna congerere. Manentibus iisdem signis tamen, interdum variatur propositio, & mutatis, in altera eadē, mutato verbo, ut omnes admittit. Omnes reicit. Neminem nō reicit. Neminem admittit, Om nibus displicet. Neminini placet. Nulli non displicet. Nulli placet. Hic animadvertendum, quæ verba cum quibus pugnent.

H. iij.

SYNO.

DE COPIA VERBORVM.
SYNONYMA NEGANDI.

*Lib. Valla
cap. 30.*

His ferme vocibus remouemus, Nō, haud, dec, neq; haud
quaquam, neutiquam, minime, minus, parum, absit, di pro
habeant, bona verba, quiduis potius, omnia citius, & simi-
lia. Inter quæ, Haud & Haudquaquam, plusculum habent
vehementie, quā non. Neutiquā assuefactionem habet
peculiarem. Minime, plus quiddam significat, quā nega-
tionem. Homo minime malus, id est, quiduis potius quā
malus. Parum, modestius remouet. Parum eruditus. Ne pa-
rū multa scire viderentur, id est, ne pauca, sine non satis. Mi-
nus diuersam habet naturam. Interdū comparat duntaxat.
Vtrūq; diligit famam & pecuniam, sed illam minus, quā
hanc. Interdum negat duntaxat. Homo minus mihi notus,
id est, parum notus. Nam cum ea voce minus conuenit, id
est, non conuenit. Interdum paniter vtrūq; facit. Quinti-
lianus cap. de Narratione. Cum interim, quod tanquā fa-
cile contemnunt, nescias præstare velint minus, an possint.
Teren. in Ecyra. Non tibi illud factum minus placet quā
mihi. Laches, neq; hic placet, pro displicet positum, vt ex-
ponunt Grammatici. Quis enim sanus id faciat? Sed minus
perinde valet ac si dicas: Non amat me Dionysius, & minus
te, id est, me magis odit, q̄ te. Subaudiendū est enim factum
vtriq; nō placere. Atq; ita minus simul negat, & comparat.

*Lib. 4. ca.
2.*

Connectendi formula. CAP. LII.

Verū de his accuratius disquirere magis ad Diale-
cticos pertinere videtur. Ceterū de huius operis
ratione satis arbitramur vtrūq; paucis attingisse. Nunc
ad reliquas formulas aliquot accingamur, ac primum con-
nectendi. Videmus enim in mediocriter etiam eruditis eam
virtutem desiderari, vt apte, concinnēq; orationis membra,
atq; articulos seu neruis quibusdam cōmittant. Sed quibus
ansulis minutiones orationis particule sint committende,
id prope fuerit infinitum explicare. Maiores his ferme mo-

dis connectuntur. Præterea. Deinde, quod sæpius apud M. Tullium reperitur, pro deinde. Seneca vsurpat, Subinde, sed cum significatione celeritatis, hoc est, pro mox.

Subinde.

Idem facit Suetonius: Præcipuum est stercus columbarum, proximum caprarum, ab hoc ouium, deinde bouum. In nostro orbe proxime laudatur Syriacum, mox Gallicum. Mox vsurpat Plinius aliquot locis, pro deinde. Item in quo principatum tenuit Bæotia, deinde Sicilia, mox Africa. Primo loco,

Ex prim. li. 17. cap. 9.

secundo, aut tertio loco, proximum ab hoc, Porro, porro autem. Quod nouo iam, quasiq; maioris sermonis initio conuenit, annotatore Donato. Cæterum, quo licebit uti, quoties ad diuersa digreditur oratio. Tum pro præterea, Ad hoc, Ad hæc, quod apud Græcos πρὸς τούτοις. Cum hoc similem habet usum, Super hæc, pro eo quod est, præter hæc

Ex lib. 17.

locis aliquot vsurpauit Suetonius. Super ingenuorum prædagogia, & super innumeram turbam. Adde his, accedit his.

In Nereis.

Accedit ad hæc. Huc accedit. Huc pertinet. Eodem pertinet. Huic confine est illud. His finitimum est. Ad hanc formam pertinet. Ad hunc ordinem referendum est. Huic proximum est. Illud haudquaquam prætereundum silentio. Sed

operæ precium est illud audire, iam, aliquoties eandem vim habet, vox Quintiliano præcipue familiaris. Deinde cum progressu incandescit oratio. Iam verò, Age verò, Quid Quod, & consimilia. Iam verò quid referam? Age verò, ad bellum in Africa gestum veniamus. Quid, quod suos etiam incesit. Quin, quinetiam, in super, ad hoc pertinent genus. Interim & per occupationem connectemus, ut ne, dicam inserim, ut omittam domesticas huius sordes. Nam illud quid attinet commemorare? Nam hæc alias. Sed illud suo loco dicitur. Interim per dubitationem, ut illud, Eloquar, an sciam? Nunc idem valet, nunc ad id, quod secundo loco distinximus nos sumus polliciti.

3. A. 1. 1.

Transiuntur varia formula.

H. iij.

GAP.

DE COPIA VERBORVM

CAP. LIIII.

Transitionibus variè connectitur oratio. Siquidem aliquando sumuntur ab æquali. At erant hæc iucundissima, neque minus voluptatis attulerunt illa. Interdum ab inequali. Sed hæc vicinè, ignoscenda, illud quis ferat? Audistis grauissima, sed audietis grauiora. A simili, vt, hæc perfidia designauit, cuius generis sunt & illa, quæ nuper Romæ parasse dicitur. A contrario, vt, Sed hæc priuatim, nunc quæ publice: Hactenus quæ domi gessit, nunc quæ sub signis. Sed hæc iuuenis peccauit, nunc senis virtutes audietis. A diuerso, De moribus habes, nunc de doctrina reliquum est, vt dicamus. Quasi per occupationem: iam ad reliqua properabimus, sed si prius illud vnum adiecerimus. Per reprehensionem: Verum de his plus satis. Quorsum nos transuersos abripuit dolor? ad rem redeamus. Quid his immorror? ad id, quod est huius causæ caput, festinet oratio. A consequentibus siue relatiuis. Habes quid in illum contulerim beneficiorum, nunc quam gratiam mihi retulerit audi. Quid pollicitus sit expositum est, nunc quid ille præfuerit, paucis accipite.

A re, & persona.

CAP. LIIII.

Generalis variandi formula est à re, & à persona: vt, Nihil opus meis monitis. Nihil opus me monitore. Te suatore, tuo suasu. Te impulsore, tuo impulsu. Te instigante, tuo instinctu. Te hortatore, tuo hortatu. Te auspice, tuis auspiciis. Te duce, tuo ductu. Te consule, in tuo consultiu. Te doctore profeci, tua doctrina profeci. Patrem consulem non definit iactare, patris consulatum sine fine iactat. Gloriatu formosa vxore, de vxoris forma gloriatur. De te incolumi superis habeo gratiā, de tua incolumitate gratior superis. Discruciat animum vxor impudica, discruciat animum vxoris impudicitia.

Ex

Ex more

CAPVT. LV.

EX more, Tranquillus dixit, de more, Maro, Pro more. Patrio more, citra præpositionem. More hominum facit. Non insolens istud facis, pro vetere consuetudine. *Ex consuetudine dixit in Tiberio. Tranquillus.*

Subornandi

CAP. LVI.

Subornauit accusatorem. Submisit è consularibus viris, *Cadit bi-*
qui regio genere ortam peierarent. Supponi puerum. *nas de mo-*
Subdere oua in nidum alieni. Submisitij. Suppositij *rebidentes*
partus. Terenti: Ne credas à me allegatum hunc senem, pro *Per. 5. Aen*
subornatum. Cicero. Allegarem ad te illos, à quibus intelli- *Plantus in*
go me præcipue diligi. Quintil: Et ad eos allegandum est, *Amphi. In*
id est, subornandi sunt, qui persuadeant. Ita serui allegant *Andria.*
precatores. Hinc allegationes dicuntur subornationes.
Traslatum est hoc ad citantes autorum testimonia, qui ve-
luti subornantur, quum nobis diffiditur.

Renouandi.

CAP. LVII.

Vetus Atheniensium exemplum renouemus. Pristi-
num more reuocemus. Gratias egit, quod pristini *Cice. in. 2.*
morem retulisset. Reueamus ad intermissa studia. Studium *Tuscula.*
intermissum repetamus. Bellum redintegrarunt. Diu-
inum instauramus honores. Templum instar prioris, quod con-
grat, excitauit. Libertatem amissam restituit. Odium ve-
tus eo dictorio recruduit. Recanduit ira. Refricuit illi vete-
ris iniuriæ memoriam. Horat. Cras ingens iterabimus æ-
quor. Iteranti noxam non est ignoscendum. *1. Aeneld.*

Finales formulæ

CAP. LVIII.

TV vigilas, uti ditescas, ego laboro, quod doctus euadam.
Obiurgo te, quod reddā meliorem. Vt melior euadas,
ob id obiurgo te. In hoc reperta musica, ut animos delectet.
Ad id adhibendæ licet, ut nos reddant melius meratos. Cui
rei

DE COPIA VERBORVM.

rei paras opes? Demulcendis animis excogitatus est vsus vi-
ni. Huc reperte sunt disciplinz. Hunc literis genui, hunc ne-
gotiationi destinaui filium. Quo mihi diuitias? Quorum
numi? Quod spectas? Quod tendis? Quem scopum tibi pro-
ponis? Huc pertinet orationes illæ omnes, quas de supino rei
ore posuimus. Spectatum veniunt &c.

Causales formulæ.

CAPVT LIX.

Non dico, quod quæquàm habeam chariorem. Non
dico, quod parum tua mihi placeant. Ob id te sepi-
us reprehendo, quod impensius amo. Quoniam impensius
te diligo, ob id te sepius admonco. Ideo nulli places, quia ti-
bi nimium places. Quando tu me negligis, tui quod curam
abijciam. Agè, reuocentur copiz, quandoquidem ita tibi vi-
detur. Horatius: lubeas miserum esse libenter, quatenus id
facit. Ad eundem modum locutus est Plinius in Episto. Ma-
neat puella, posteaquàm sponso iucunda est. Posteaquàm
mihi non credis, alios in consilium adhibe. Vergil. Quando
hæc te cura remordet. Neminem ex animo amat, in causa
est pecuniæ studium.

Pertinet, & illa ad formulam ἀτιολογικὴν. Amo So-
cratem, utpote virum integerrimū. Odi Dionysium, quippe
tyrannum. Amplector Petrum, ut optime de me meritum.
Demiror te, qui fidem habeas Afro. Erras, qui credas alios tua
diligentius curaturos, quàm te ipsum. Stultus es, qui id speres,
impudens, qui id postules. Delector Augustino, viro nimirū
festiuissimo. Delector Augustino, ut qui vir sit morib. festi-
uissimis. Amo Nicolaum, tanquàm hominē mei amantis-
simum. Contemne pecuniā. Quid enim ad bonā mentem
cessere? Amandus est tibi Cicero, siquidē te diligit effusissi-
mē. Semper in manibus habendus Tullius. Nā hoc vno au-
tore Latine discas. Vnus Cicero verē Latinū potest reddere,
proinde pueris hic semper in sinu gestandus. Optimus di-
gendi magister. Terentius, quare semper est euoluendus.

Quo

Ouid. de

Horatius.

Vergilius.

Gellius lib

9. cap. 9.

Quo mihi rectius esse videtur, & eò magis, & hoc lubentius id negotij suscepimus. Non habes, quamobrem mihi succenses. Non est cur mihi succenses. Horatius. Non est, quòd multa loquamur. Cic. In viâ, q̄ te des hoc tempore, nihil est. Succenset, ea q̄ gratia nos non visit. Luget, atq; ob id vocatus ad cenam, excusauit. Potest nonnunquam omitti signum. Parentem amo, parricidam non amo, id est, quòd parens est, hoc nomine amo, quòd parricida, hac de causa non amo. Pontifici debeo honorem, Alexandro non debeo.

Quod εἰδικῶς.

CAP. LX.

Id est, non

Eἰδικῶς accipitur, cum speciem generi subiicit. Gaudeo *ut causâ* genus est: Quod me amas, species gaudij. Potest aliquis *declares, s.* multis, varijsq; de causis gaudere, sperare, dolere. *ut expo-* Genus autem, & speciem dico Grammaticorum more, non *nat, quid* dialecticorum. Quòd meæ nugæ non omnino displicent *sit persuas-* doctis, gaudeo. Gaudeo, meas nugas non omnino displicere *sum alicui,* doctis. Quòd res tibi feliciter euenerit, lætor. Lætor rem foelicitèr euenisse. Quod vxorem duxeras, nondum audieram. Vxorem duxisse te, nondum audieram. Quod puellam repudiari demiror. Demiror te repudiassè puellam. Quòd literas reliqueris, doleo. Doleo te reliquissè literas. In huiusmodi orationibus, quod εἰδικῶς accipitur, quod tamen apud Græcos vsitatus est in ὅτι, Latini magis gaudent infinitis verbis, nisi species præmittatur. Vt: Quòd pater renouit, gaudeo.

Vt εἰδικῶς acceptum. CAP. LXI.

Eodem modo nonnunquam accipitur Vt veluti. Spero fore, vt facto gaudeas. Confido futurum, vt te minime facti poeniteat. Non committam, vt vsquam videar officio meo defuisse. Efficiam, vt, intelligas mihi quid potius quam fidem defuisse. Da operam, vt renouescas. Cura vt renouescas. Fac vt nos ames, Fac vt sciam.

Dignus,

DE COPIA VERBORVM

Dignus, & indignus.

Q. 9. Epi.

*Li. 1. epist.
ad Iulium
Florum.*

*Li. 1. epist.
ad Quir.*

Dignus, qui quàm diutissimè viuat. Dignus, vt quàm diutissimè viuat. Longissima vita dignus. Dignus quàm diutissime viuere, in carmine. Marti Disperiam, si tu Pyladi præstare matellam, Dignus es. Horatius Digna sequi potius, quam tortum ducere funem. Meritus est, cui laurea imponatur. Promeritus es, vt tibi decernatur triumphus. Indignus tuo amore. Indignus, quem ames. Indignus, vt abs te diligatur, Indignus abs te amari, in carmine. Hora. Indigni fraternum rumpere fœdus. Idoneus est, qui bellum gerat. Idoneus, vt bellum gerat. Idoneus bello gerendo, Idoneus bellum gerere. Horat. Fons etiam riuo dare nomen idoneus. Idoneus ad gerendum bellum. Non me dignatur alloquio. Non me dignatur alloqui. Dignum patella operculum. Res digna cogitu. Res digna, quæ cognoscatur. Res indigna tua cura. Indigna, quam tu cures. Res est infra tuam dignitatem.

DE CET.

*Tertius. in
Eunucha.*

Haud decet simiam purpura. Deducet simiam purpura. Indecora est simiæ purpura. Pars decorum est loquacem esse virginem. Ornat mulierem silentium, dedecorat garrulitas. Haudquæq; decora est simiæ purpura. Haud decet imperatorem vnâ cum amica ire in via. Haud decet, vt te loquente, ego fileam. Quod solus ambulas, id parum te decet. Demitte pallium. Nâ sic indecorè soles. Hic gestus virginis indecorus est. Ista petulantia iuueni dedecorosa est. Quod huic honestum est, tibi est inhonestum. Quod huic pulchrum est tibi sœdum est. Non congruit, non conuenit, non quadrat.

NECESSITATIS.

Exorandus est pater. Vigilandum ei, qui velit discere. Vigilet oportet, qui cupit discere. Vigilare necessum est ei qui rem cupit facere. Vigilet necesse est, vel necessum est, qui velit diues euadere, discere. Qui literas assequi cupiat, vti sudet necessitas est. Nâ sic Quintilianus subinde loquitur.

Non

LIBER PRIMVS.

Non potest non dolere, qui latus est. Fieri non potest, quin dolcat is, cui sit iniuria. Abibis volens nolens. Vel, velis nolu, hinc abibis. Nō mihi possum temperare, quin lachrymē. Non me contineo, quin clamem. Cogor, compellor. Huc me adigit inopia. Huc redegit fortuna. Ad hæc traxit necessitas. Huc satis pertrahor. Huc oborto collo trahor. Inuitus dicam. Coactus dicam.

LIBERTATIS

Vtunq; voles facito. Vt lubet nidero. Quidlibet & dicas, & facias licebit. Tuo arbitratu facito. Tuo arbitrio rem gerā. Vtunq; visum erit, agito. Animo tuo gerito mōrem. Obsequere animo tuo. Ex animi tui libidine facito. Pro animi tui sententia rem tractabis. Vt animo libitum erit tuo, ita facies. Vtunq; feret animus, ita facito. Libertum est, seu velis à pacto discedere, seu manere conuentis. Nunc integrum non est tibi hac de re, quod velis, statuere. Mihi ius est creditum abs te reposcere. Ius tibi facio pro tuo arbitrio transigendi negotium. Tibi permitto, quomodocunq; velis, viuere. Age tuo more. Sine me nunc meo more viuere. Tibi in manu est, utrum malis efficere. Penes illum est ius vitæ, ac mortis. Summa rerum penes te est. Mar. Tull. Vt ad te familiariter, & quasi pro meo iure scriberem. Idem in Verrem. Quem iure suo adire, aut appellare posset.

Terentius in andria.

STATVENDI.

Decretum est. Deliberatum est. Certum est. Stat sententia. Visum erat. In animo habebam. Erat in animo. Non est animus. Non est sententia. Non est sententia. Non est consiliū, siue consilij. Non erat ratio, apud Ciceronem. Placebat. Placitum est senatui. Decevit senatus. In eam sententiam pedibus ibant omnes. Statueram in animo. Mecum statueram. Vtrum vtro melius, nondum statui. Constitu hoc anno nauigare. Est mihi in animo hoc vere nauigare. Vergilius. Si mihi non animo fixum, immotumq; sederet.

In epist. 12 apud Terentio.

Hæc mea est ratio.

Mihi

DE COPIA VERBORVM

Horat. in Mihi nihil æquè propositum in vita, quam tibi per omnia
epist. gratificari. Si ita animum induxisti tuum. Destinaram in
animo. Hic murus abeneus esto.

ASSENTIENDI

Assentior tibi, tecum sentio. Consentiebant vniuersi. In
tuam sententiam pedibus eo. In eâ sententiam reliqui om-
nes pedibus discedebât. Cice. Frequentes gerunt in alia om-
nia. Accedo tuæ sententiæ. Non his accedo, qui Pythagoræ
sequuntur opinionem. Tuo iudicio subscribo. Sententiæ tuæ
meum addo calculum. Ea sententia plerisq; probatur. Idem
sentio, quod tu. Sententiæ tuæ nemo non suffragabitur. Hæc
mihi tecum conueniunt. Hastenus omnia mihi tecum cō-
stant. Hac de re summus est inter Philosophos consensus.
Huic sententiæ frequenter acclamati sunt ὁμοῖ καὶ οἱ ὁμοῖ
eiusdem sententiæ, eiusdemq; suffragij dicuntur, ὁμοῖ λόγῳ
eiusdem opinionis, eiusdem sectæ vocantur. Idem vno ora-
nes ore confirmabant. Omnibus eruditorum calculis, sine
punctis, eloquentiæ princeps M. Tullius.

DISSENTIENDI

Longè lateq; abest, Dissentio. Ego longè diuersa sentio.
Multò aliter atq; tu, sentio. Ei sententiæ refragabuntur oēs.
Isti sententiæ nemo non reclamabit. Mihi tua sententiā neu-
tiquam probatur. Magnopere nostra cū tua pugnat opinio.
Variatum est sentētis. Id vnum nobis est controuersum. Id
solum est in controuersia, vel in controuerso. Equidem ab
opinionē tua minimum absū. Multū à tua mea discre-
pat sententia. Longè secus atq; tu, sentio. Haud mediocriter
à tua mea dissiidet opinio. Nimum inter tuā, atq; meam,
interest opinionem. Plurimū à tua mea distat opinio. Mihi
secus videtur. Dijs aliter visum est. Huic sententiæ milites
aduersabantur. Bene precandi

Quod agis, bene fortunent; superi. Quod agis, bene ver-

De hoc pro-
 Felicitè cedat, quod instituisti. Dii cœpta secūdent. Op-
 timè occidit. Bene vertat Reip. Sit foelix, faustum, bonumq̃. *candi mo-*
 Reip. Felicitè cedat nobis omnibus. Hanc affinitatem præ-
 cor vt deus nobis omnibus lætam esse velit. Felicitè exeat, *do, vide*
 quod cœpisti, prosperè succedat, quod agis. Ex animi sentē-
 tia procedat quod aggressus es. Deum optimum, maximūq̃
 precor, vt istud consiliū, quā est honestum, tam sit etiā
 auspiciatum. Precor, vt bonis auihus Italiam adcas, meliori-
 bus redeas. Precor, vt hic annus tibi lætis auspiciis ineat, læti-
 oribus procedat, lætissimis exeat, ac sæpius, recurrat semper
 auspiciator, foelicioꝛque. Precor, vt hic dies tibi candidus il-
 luxerit. Incolumem reditum opto liberis tuis. Precor, vt a-
 pud tuos omnia læta reuersus offendas. Vtrinam prosperè
 nauiges, similiq̃ successu renauiges. Bonis auspiciis ancoꝛs
 soluas. Precor, vt tuis optatis omnia respondeant. Faxint su-
 peri, vt alba tibi contingant omnia. Velim vt ex voto res ois
 succedat, O si res ita, vt volumus, nobis eueniat. Precor, vt ti-
 bi secunda occurrant omnia. Precor, vt diis secundis, fauen-
 tibusq̃ negociū hoc conficias. Quæso, vt hanc rem stultis-
 simè cœptam, superi nobis bene vertant. Nihil malim, quā
 vt his pulcherrimis cœpris, dextra aspirent numina. Quæso, vt
 quod instituisti, superis bene fortunātibus absoluas. Precor,
 vt hic contractus commodò sit vtrisq̃. Precor, vt hoc ma-
 trimonium voluptati sit omnibus nobis.

Primi supini variatio.

Venit repetitum depositum. Venit ad repetendum de-
 positum. Venit ad repetendam pecuniam. Venit repetendū
 depositi causa, Venit, vt depositum repetat. Venit repetitu-
 rus depositum. Venit repetere depositum. Græcicū hoc
 postremū, tametsi poëtæ Latini ab hac loquendi forma
 non abstinēt, præsertim Horatius.

Diuidendi formæ. CAP. LXII.

Omnia

DE COPIA VERBORVM

Omnis eloquentia rebus constat, & verbis. Rerum vniuersitas decem generibus continetur. Officium oratoris in quinque partes distribuitur. Oratio sex partes complectitur. Oratio sex partibus absoluitur. Primum genus sex continet species. Quidam in septem species secant. Respublice sunt formae. Respublica in tres diuiditur formas. Enthymema non simpliciter accipitur. Syllogismus trifariam diuiditur. Omnis argumentatio in formas octo diducitur. Id genus in partes septem deriuatur. Huius generi species subiectae sunt decem. Summa diuisione in duo genera digeritur, quorum vtrunque in species complures distrahitur. Praiudiciorum vis omnis tribus in generibus versatur.

Distribuendi. CAP. LXIII.

In Caesari.

Bis me tuae delectarunt literae, partim quod essent mirum in modum elegantes, partim quod eximiam quandam in me beneuolentiam praeseferrent. Pars ingenium, alij corpus exercebant, duriusculè dixit Salustius, sed eleganter. Vtrunque fratrem alienauit a sese, vnum morum asperitate, alterum sordibus. Corpore, atque animo constat homo alterum cum pecudibus habere commune, alterum cum dijs. Neminem non laeessit, hunc scriptis, illū conuijs, alium minis. Hūc negligit, hunc odit, verū id magis in carmine quadraverit. Geminatio verborum interdum habet vim, leporem aliam. Cic. Alios assentatione delinit, alios muneribus corrumpit, alios promissis illectat. Modò ait, modò negat. Interim obiurgat, interim inepte blanditur, quod quidem Fabianū est. Nunc neminem admittit, nunc omnibus occurrit.

*Terent. in
Eunuchis.*

Prohibendi, aut impediendi signa.

CAP. LXIII.

Nemo prohibet quenquā ire publica via. Tu me prohibes, ne publica ingrediar via. Quò minus allecatus sis, fortuna in culpa fuit, non ego. Impedimento fuit, quò scius lex ferretur. Haecenus rescribere non licuit per valetudinem.

dinem, etiam si per occupationes licuisset. Ego id agam qui *In And.*
 ne detur, apud Terentium legimus. Metuo ut ferre possit, *Vi pro ne*
 id est, ne non possis. Etiam si hic ut, pro quomodo, positum *non,*
 videri possit. Id vtile, ut ne quid nimis. Vti ne, ut ne, pro ne,
 quemadmodum apud Græcos ἵνα μή. Non veto quin quæ
 velis facias. Suetonius in Tiberio: Intercessit, quod minus
 in acta sua iuraretur, id est, obstitit, inhibuit, impedimento
 fuit. Per me nō stetit, quod minus victis. Exclusus tēpore nō
 venit, id est, temporis angustia obstitit, quod minus veniret.

DVBITANDI.

Non dubito, quin cupias redire. Non dubito te cupere re-
 ditū. Res in ambiguo est. Nōdū satis cōstitui. Adhuc anceps
 animi sum. Adhuc hæreo. Etā dum ἐπὶ ἔχω, quod est Aca-
 demicorum. Nondū huc, aut illuc inclinat sententia. Adhuc
 in æquilibrio vacillat animus, utroq; nutans. Hætenus sus-
 pendo decretū animi. Nondū liquet, ampliātū est iudiciū.

Sine citra.

Citra præceptoris operam doctos euasit, sine præcepto-
 re doctus euasit. Nullo præceptore doctus euasit. Absque pe-
 cuniis nihil efficias. Extra iocū, pro sine ioco dixit Tullius.

OSTENTANDI.

Ostētat ingenium. lætitat patres suos. lætat se de nata-
 lium splendore. Vendicat sibi eloquentiam. Mirē sibi placet
 de specie corporis. Vbiq; maiorū imagines deprædicat. Sunt
 qui se vulgo sanctimoniz specie venditāt. Ipse sui præco est.
 Ipse suipfius tibicen est. Ipse suarū virtutū apud omnes ca-
 nit encomium. Mirum, quā ipse sibi pulcher est. De ma-
 lorum nobilitate gloriatur. Plurimum sibi tribuit. Suis
 ipsius suffragiis tantum non deus est. Sibi Suffenus est.
 De generis nobilitate dictu mirum quas tollat cristas, quæ
 erigat cornua.

Corrigendi sanandiq;.

Lj.

Huic

DE COPIA VERBORVM

*Plin. li. 20
cap. 13.
In eodem
cap.*

*Idem lib.
10. cap. 2.
Idem lib.
24. cap. 62*

Huic incōmodo paulo moderi possis. Huic malo illud est remedio. Quod iactu cecidit, arte corrigas. Mendum litum tollitur. Animi morbos sanat philosophia. Corporis vitia ingenij dotibus pensantur. Febre leuat^r est. Malis omnibus mors semel liberat. Oculorum vitia ruta emendat. Orationis vitia grammatica castigat. Philosophia morbos animi pellit, medicaturq; Dentium cruciatum vinum lenit. Vteri tormina leuat malua, Capitis dolores mitigat somnus. Sedat tormina, Fugat pruritum. Sopit dolorē. Leuat dolorem. Stomachum labescentem fulcit vinum vetus. Stomacho cōducit pulegium. Vxoris vitium aut mutandū est, aut ferendum. Morbis omnibus arte succurritur. Soli senectuti subueniri non potest. Aduersus podagram efficax est apium. Contra carcinomata valet mel. Obstitit ebrietati cicuta. Aduersus alui tormina remedio est crepitus.

Blandiendi, siue hortandi.

Dic age. Dic sodes. Dic obsecro. Dic quaeso te. Dic amabo, quod frequens est apud M. T. Blanditur. Assentatur. Palpatur. Horatius: Palpum obtrudere. Plautus: Dēmūlcere caput, ad gratiam loqui. Dare auribus. Trebonius Cicero: Noli putare mi Cicero, me hoc auribus tuis dare. Cæsar: Auribus Vari seruiunt, id est, blandiuntur. Fac virum te præbeas. Quid habes, quod ad hæc respondeas? Cedo agendum. Eia age. Vide sis. Quin tu vno verbo rem expedis?

TVA CAUSA.

Nolim id esse verū, vel tua causa Tibi metuo. Mihi gaudeo. Omniura nomine doleo. M. Tullius: Nam ego eo nomine sum Dirrachij hoc tempore, vt quātm celerimē quid agas, audiam. Catullus: Eōne nomine imperator vnicē fuisti in vltima occidentis insula? Tua gratia munus hoc suscepi. Vicoē tuam doleo. Commoda illi respectu mei. Qua loquēdi forma vsus est Quintilianus. Inuenitur & contemplatione tui. Tui causa. In tuam gratiam hæc feci.

VTRVM

VTRVM NEC NE.

Vise vtrum redierit, an non. Vise num iam redierit, an nondum. Vise redierit ne domum. Vise an redierit, an non. Vise redierit ne domum, nec ne. Vise redierit an non. Cogita vtrum famæ malis consulere, an pecunie. Cogita famæ ne malis consulere, an pecuniæ. Cogita famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita an famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita nū famæ malis cōsulere quā pecuniæ. Vide si potes esse possessor. Cicero in oratore suo lib. 2. si pro an dixit, imitatus Græcos, apud quos ἐῖ bifariam significat.

CONCEDENDI.

Finge hominem viuere. Fac ita esse. Fac ita potuisse. Mar. Tul. Facite hoc meum consilium legiones nouas nō improbare. Vt donemus ita esse. Vt hoc interim tibi concedamus. Vt hoc interim tibi largiar. Cice. Vt non referat podern, insistat tamen. Caro. Non est in nostra potestate, sed in natura, vt tamen multū sit in nobis: Pone sic esse in tabulis. Esto sane. Sit ita sane. Vt maxime iusserim, non erat tuum id facere. Etiam si quid asperius dixisset, tuum erat obtemperare. Sed imaginare me donasse, non potes tibi rem vendicare. Et si maxime donassem, non tibi ius est rei vendicandæ. Donarim sane, non statim tibi ius est iniiciendi manum.

PARVM ABESSE.

Pene scopum attigeras, Propè scopum attigeras. Premodum attigeras scopum. Parum aberas à scopo. Parum ab fuit vt scopum attigeris. Parū abest, quin scopum attigeris. Res parum aberat à pugna. Parum aberat, quin pugnarent. Minimū aberat, vt homini manus iniiceret. Minimo minus scopum attigeras. Plautus. Nihil fuit propius, quam vt petirem. Vix hominem cohibui, quo minus manū iniiceret. Tantum non conferebant manus. Tantū non adorabant, quod Græcis est familiaris, μόνον οὐχί. Sucto. de Ty-

DE COPIA VERBORVM

berio Cæsare, Civilem admodum inter initia, ac paulò minus quàm priuatum egit. Paulo minus dixit pro propemodum, ac paulo post: Quod paulo minus vtrunq; euenit, id est, parum abfuit, quin vtrunq; eueniret. Idem de eodem. Sed tantum nō statim à funere ad negotiorum consuetudinem rediit, id est, propemodum statim à funere. Pro tātum non Terent. dixit modo non. Is senem pellexit per epistolam, modo non montes auri pollicens: Nihil longius abfuit quam hosti me dederem. Mar. Tullius: Nec mihi longius quicquam est, quam videre hominum vultus.

INCERTITVDINIS.

Annos natus est ferme viginti. Annos natus circiter octoginta, Circa lustra decem dixit Horatius. Annos natus est plus minus quadraginta. Ad dies viginti. Cicero: Quum annos ad quinquaginta, natus esset. Hora quasi decima. Apud Suetonium. Annos habet, haud scio, an duodeuiginti. Puerum annos natum fortasse. 10, Salust. Diu incerto habuere.

Correctionis, & occupationis formula.

CAPVT LXV.

IN pietate præcipua sclicitatis pars, vel tota potius sclicitas hominis sita est Salust. Vulgi more magis quam iudicio. Doctrina nihil ad virtutem conducit, imò non nihil officit. Tibi præcipue, atq; adeo tibi vni calamitatem hanc acceptam ferre possumus. Ducem hostium intra mœnia, atq; adeo in senatu videmus. Tuum opus vidi, magis quam legi. Græcas literas degustauit verius, quam didicit. Bonas literas sedulitate sua deprauauit (vel vt verius dicam) euerit. Bonas literas non dico deprauauit, sed funditus euerit. Suos omnes læsit, quid dixi læsit, imo subuertit. M. Tul. Sed in hoc ferendus meus error. Ferendus autem? Imo etiā adiuuandus. Quem historicum citius dixeris, quam poetam. Lucanum relege, non tam poetam, quam historicum.

Ni

Ni pater esses, dicerem te desipere. Hic exercitus ductor, pene dixeram seductor. Vertit Homerum, pene dixeram peruertit. Respondebo non orationi tuae, sed conuitio. In summa correctio fit vel augendo, vel minuendo, vel commutando. Augendo, vt Mar. Tull. in Catilinam. Qui de huius urbis atq; adeo orbis terrarum exitio cogitant. Idem pro planco. Insector, posco, atque adeo flagito. Hæc sermone forma frequens est apud Cicronem Minuendo, vt: Sic hic viuimus, aut uictitamus uerius, commutamus, aut in contrarium uerbum, aut in aliud commodius ac significantius. Pro hospite hostem foui domi meæ. Hic legationibus non immoratur sed immoritur. Hic patrimonium omne absumpsit, aut vt melius dicam abligruiuit. Idem aliquoties facit, At. Terent. Fucum factum mulieri: At quem deum? Mar. Tul. Vna mater oppugnat, atque materque &c.

Autores citandi formule. CAP. LXVI.

VT Ciceroni placet, autore Platone, vel quia hoc sensit, vel quia suasisit, vel quia narrat. Nam trifariam utuntur hac uoce teste Varrone. Si Terentio credimus. Ut refertur apud Plinium. Ut ait Protagoras Platonice. Ut apud Xenophontem Simonides dixit. Epicurio teste, scelicitas in uoluptate sita est. Aristoteles bonorum tres ordines fecit. Non spirare animal, cui non sit sanguis calidus, autor est Theophrastus. Apud Plinium scriptum est, elephantos decimo demum anno parere. Pyrrho negat quicquam sciri posse. Id uerum esse testis est Liuius. Extat in annalibus. Veterum literis proditum est. Eius sententiae complures citat autores. Ad eam sententiam quam plurimos allegat testes. Eam sententiam multorum autoritate tuetur. Huic opinioni Plinius astipulatur. Huic sententiae suffragatur Plato. Idem sentit Pythagoras. Aristoteli animal est etiam sponsa. Plinio sentiunt & arbores.

lib. 8. cap. 10. Gel. 15. cap. 10

Lib. 5. de natu. animal. ca. 20

DE COPIA VERBORVM.

Variatio imperatini modi. CAP. LXVII.

Vale, valeas, sic valeas, valeto, valebis, idem polleas, et in quibusdam futurum subiunctiui. Memineris, pro memento, oderis pro odio habeto. In ceteris item si addideris prohibendi signum, ne dixeris, ne dicas, ne dic.

Variatio futuri. CAP. LXVIII.

Poenitebit olim te. Futurū est, vt olim te poeniteat. Spero te gauisurū factō, Breui opinor tædebit te huius vitæ. Opinor fore, vt breui te huius tædeat vitæ. Spero futurū vt factō gaudeas. Dixeris egregiè. Horat. Alligaris filium, Teren. Abibit hinc propediem, Abiturus est hinc propediè. In ea vero periphrasi, futurum est, vt repetas creditum, latini videntur reddere Græcam signā *μέλλει λέγειν*, id est, dicturus est. Est aut familiaris Ciceroni. Necessaria quodā quoties in verbum inciderimus quod futuro careat. Vt spero fore, vt artem breui perdisceas. Nam perdisciturum non poteris dicere. Est futurum quoddā, quasi mixtum cum significatione præteriti, vt, Prius quam in domū redeas, ego epistolam perscripsero. Antequam in portum peruenies, nauis soluerit. Si tales animos in pugna præstabis, vicimus, siue vicimus, id quod finitimū esse videtur *ἔσσι μετ' ὀλίγου μέλλοντι*. Quanquam id alioqui Latini circūloquuntur per iam, iam iam, & mox. Iam aderit, Similis iam iam monituro. Mox audies. Sūt in quibus necessitate abutimur futuro subiunctiui, vt, meminero, odero, nouero. Ad futuri significationē pertinet & illa, cōfido cōmentarium hoc studiosis probatum iri. Et, perspicio te perditum ire filiū.

De Periphrasi generali verborum.

CAP. LXIX.

Commune serē est modis omnibus, vt per Fio verbis, aut similia, circumloquamur. Ita charus eris omnibus, Ita fiet, vt charus sis omnibus. Hoc modo effugit inuidiam.

*Apud Li-
uiū de ca. 3*

diari. Hoc modo factum est, vt effugerit inuidiam. *V*tinam ex aequo me amares. *V*tinam fieret, vt ex aequo me amares. In uxorem pessimam incidi. Mihi vsu venit, vt in pessimam uxorem inciderim.

De modo potentiali. CAP. LXX.

Ad modum potentialem fere pertinent, quæ per potest, aut debet, aut simile verbū exponi possunt. Quid agas cum eo, qui nihil intelligit? Est, quod rideas, non est, quod inuideas. Videas & flumina sicca: Cerneret alios trepidare, alios circūspectare fugam. *V*idisses omnes obmutescere. Equidem istud nō affirmarim. Dixerit hic aliquis. *Maturius venisses.* Et apud Terent. *Prædiceres, pro prædicere debuisses.* Græci addunt syllabam ἄν, λέγοις ἄν.

Æstimandi verba.

CAP. LXXI.

Plurimi me facit. Parui habet. Pro nihilo ducit. Nihili pendit. Pro minimo ducit. Ne huius quidem facio, δεικτικῶς, ostenso pilo, aut flocco. Maximo in precio est apud omnes. Plurimi fit apud omnes. Magni habetur apud suos. Pili non facio. Nauci non facio. Flocci non facio. Boni consulere, M. Tul. Tranquillissimus autē animus meus, qui totū istud æqui boniq; facit. Terentius, isthuc æqui boniq; facio. Salust. Supra ea, veluti ficta pro falsis ducit. Idem Fidem suam interposuit, quam non minoris, quā publicam ducebat. Idem. Quæ prima mortales ducunt, i. quæ plurimi faciunt homines. In gratiam habere, pro eo quod est, beneficij loco ducere. Dixit Salustius: Deniq; regi patefecit, quod pollicebatur, Senatū & P. R. quoniam armis plus valuissent, non in gratiam habituros. Nihil habere pensi, pro nō curare, dixit Salu. Neq; id quibus modis assequeretur, dum sibi regnum pararet, quicquam pensi habebat. Idem, Nihil pensi, nihil moderati. Idem, *V*ilia habere, pro contemnere. *Fide, fortunas, pericula vilia habere. V*nus æstimemus assis

Luij.

dixit

In And.

In Adel.

Catullus,

Plautus,

Mil.

DE COPIA VERBORVM.

dixit Catullus, contra grammaticorum leges, Cassa nucē
non emam. Filius eodem est apud me pondere, quo fuit
ille Cicero. *Emendi formulæ. & similia.*

CAP. LXXII.

Nimio emisti, non reuendes tantidem. Nimio licetis.
Minoris addicturus erat. Quanticunq; indicaris, tã-
ti mercabor. Vide, vt quã maximò æstimes. Nō refert quãti
res ipsa sit, sed quantopere tibi sit opusea. Tu tuum agrum
pluris conducis, quã ego meum emerim. Paulo locas ædes
tuas. Cupiam maximo, si queam. Ene. quã potes, mini-
mo. Reuende, quã potes, plurimo. Assē non emerim to-
tam Ciceronis famam. Labore dii bona sua vendunt. Vili
vendūt, minoris non possunt. Nō emit, qui nihilo emit. Ca-
rē emit, qui rogat. Extrude merces quanticunq; potes, vel
gratis alicui obtrudito, si secus non potes. Redimas te ca-
ptum quanti potes, pro quã potes minimo. Si nequeas pau-
lo, at quanti potes. Cui addictus est ager? Lodouico, quanti
frumentum addictum est, sed nondum admensum. Quan-
ti proscripsit ædes? ducatorum myriade. Quanti cœnastis
Percarē, Magno hic viuatur, Amaturo vilissimē. Bassus carius
cacat, quãui bibit. Magna mercede canit. Maxima tacuit
Demosthenes. Quanto metiris pretio? Iuuenalis, Quanti
stipulatus es? Thais decem milibus dragmarū noctem ven-
ditabit. Nimio constat elegancia. Suetonius, quorum vni
mellita quadragies sesterium constiterunt. Hic enim sub-
auditur auferendi casus quadragies centum milibus.
Discriminis formulæ. CAP. LXXIII.

Nihil interest, facias an dicas. Nihil refert, per te facias,
an per alium. Paruū mea refert, quid nolis, aut velis.
At mea plurimum refert. Quid interest, vtram facias, an in-
stiges? Plurimum interest, maxime refert, quo tempore
virum adeas. Equidem haud magno in discrimine pono,
apud Titum Linium, & apud Valer. Maximum, Respondit
se vitā

se vita malle excedere, quam metu violentę mortis, amicos *stantia Sy*
 inimicosq; iuxta ponere. Salust. Adero, me, vosq; omnibus *ra cusan*
 in rebus iuxta geram. Verg. Tros, Tyriusq; mihi nullo dis-
 crimine agetur. Vtrum probes an improbes, manum non
 verterim. Ad ista sum indifferens. Ita Suetonius. Quędam
 perquā tenui limite diuidūtur, apud Fabium. Vera ne sint
 hæc, an ficta, nihil laboro. Vtrum scripseris an dixeris, feceris,
 nec ne, manum non verterim. Susq; deq; fero. Susque
 deq; habeo. Instigasti, perinde est ac si feceris. Ex æquo in
 noxia es. Tantundem peccasti. Citra discrimen amat, ac
 laudat omnes. Citra delectum omnes in familiaritatem
 recepat. Omnes promiscuę mordet. Passim hæc prædicat.
 Apud quoslibet hæc dicit. Amussis alba in albo lapide.

Affirmandi. CAP. LXXIII.

Promisit se venturum. Promisit, maxime, etiam, pro
 quo greci *vaxi* Mar. Tul. Si non, quomodo tabulas cō-
 ficias? Si etiam, quam ob rem, &c. Idem: Quasi aut etiam, aut
 non, non modo verum esset, sed necessarium. Hunc locum
 ideo adduxi, quod sunt qui putent, etiam non esse confirmā-
 tis. Scilicet, admodum, Quam lubentissime, benigne. Sic ha-
 bet. Sic erit. Ita est. Factum est plane. Mirum ni. Haud dubie
 Dubio procul. Liquet. Constat. Confessum est. In confesso
 est. Extra controuersiam est. Certum est. Pro certo. Com-
 pertum. Liquidū. Indubie. Indubitato. Certo certius. Vero
 verius est. Veriora his, quę apud Sagram gesta sunt.

Accusandi formulę. CAP. LXXV.

Accusatus est sacrilegij. Hic se furti alligat. Postula-
 tus est repetundarum. Delatus proditiōis. Cęsar
 Commentario septimo: Principes ciuitatis infimulati pro-
 ditiōis ab Romanis. Reum egit, vel peregit. In ius voca.
 Lege agit. In ius ambula. In ius duxit hominem. In ius
 trahis. Litem intendit. Dicam scripsit. Filius cum patre
 litem agit. Cum opulentissimo viro illi lis est. Cum Mi-
 da

DE COPIA VERBORVM

da iudicio decertat. Accersitus est capitis Delatus est sacrile-
gii. Peculatus reum peregit Plau. Ad tresuiros deferam tu-
um nomen. M. Tullius. Nomen hominis amicissimi de-
tuli. Idem: Delationem hominis postulauit. Idem, Roscii no-
men deferendum curauit. Diem illi dixit. Ti. Liuius, Ocfoni
capitis diem dicit. Idem. Rei capitalis diem Posthumio di-
xerunt. Eum talionis agentem, exceptione repulit. Agit cū
eo malæ tractationis. Damnatuſ est reperundarum, vel de
reperundis Absolutus iniuriarum. An quisquis gratiam cū
posſit, non refert, ingrati teneatur? An teneatur Reip. læſe
qui quod ſibi licuit, fecit? Læſe religionis ſit actio. Nec au-
dacem timoris abſoluimus, dixit Seneca. Ad hanc formam
pertinent illa, quæ referuntur in titulo laudandi, ac virtu-
perandi. Cice. Qui iam de maiestate poſtulauit. Plaut. Cras
ſubſcribam homini dicam. Idem: Quum iſtam cauſam ſub-
ſcriberent. Vnde ſubſcriptores dicuntur, qui cum accuſato-
re cauſam, & crimen ſubſcribunt, & actori adſunt. Mar-
Tullius. Accuſabat. M. Aquiliuſ, ſubſcriptore C. Rutilio.
Ruſſo. Inde, & ſubſcriptio, Incuſat ſenis parſimoniam. Ip-
ſi ſimulat herum malitiæ. Cauſatur tutorum perfidiam.

Formulæ vilitatis.

CAPVT. LXXVI.

Nihil æquè conducit ad beatè viuendum. Nihil ad pa-
randas opes conducibiliuſ. Nihil ad eam rem con-
fert. Plurimum adfert adiumento. Vtilis ad parados amicos
aſſenſatio. Plus adfert voluptatis, quàm vilitatis. Plurimas ad-
fert hic libelluſ vſui futuruſ eſt. Ad id patruſ in primis ad-
iutare poterit. Quid faciunt ad virtutem nummi? Libet
quidem, verum nō expedit. M. Tul. Viſum eſt hoc mihi ad
multa quadrare. Vtinam hæc res tam frugifera tibi ſit, quæ
futura eſt honeſta. Vtinam tantundem frugis adferat, quæ-
rum adfert gloriæ. Ad id ſola doctrina fuerit adiumento.
Ad hoc pecunia magno adminiculo futura eſt. Ad id haud
mediocriter

mediocriter adminiculantur vires corporis. In id quoque prodest ornatus. Fabianum. Non parum ad id efficiendum momenti habet fama integra. Neque verò illud mediocriter profuerit. Aduuat hoc quoque. Hac ratione nihil proficimus, reliquum est, ut diuersam ingrediamur viam. Nihil plus explicet, ac si insanire paret, id est, nihil plus proficiet. Horat. Erudito ad pietatem plus adfert dispendij, quam compendij, & non tam promouet, quam moratur. Calida sunt amica stomacho, dulcia conducunt hepati. Quod stomacho confert, idem prodest cerebro. Quod ad stomachum facit, idem capiti salutare est. Quod stomacho bonum est, idem cerebro commodum est. Lactuce aluo deijcienda efficacior, & ad somnum conciliandum idonea. Ad ciendos menses valet malua. Aluo sistende sunt utiles fabae affae. Stomachum accutit, excitant, iritant appetentiam edendi. Hac in re solus hic tibi poterit commodare. Plurimum commoditatis adfert pecunia studioso. Vtinam tam tibi comodo sit, quam mihi fuit graue. Magno meo malo tentavi. Et sine pronomine. Liuius: Loquendo quae in rem non essent, die consumpto. Idem: Si e Rep. censeret, veniret. M. Tul. Facis ex tua dignitate, & e Repub. Idem: Scio quae studio dixerit, e Repub. dixisse. Fecisti tuque commodo, nostro incommodo. Si iudicabis in rem tuam esse. Si putabis ex usu tuo fore. Si putabis e re tua fore. Pro te facit, quod dico. Ad philosophiam dialectica viam aperit, viam sternit, viam praestruit. Ad eam rem iam iacta sunt fundamenta. A Erites partus adiuuat. Inflatione stomachi discutit. Pectoris dolores leuat. Bilem extrahit. Pituitam detrahit. Mensum abundantiae auxiliatur. Aduersus serpentes in vigo datur. Deploratis auxilio est Chironia. Morbis omnibus medicatur Panace. Elleboro phthiriasis emendatur. Datur ad serpentum ictus chelidonia. Rhododaphnes folia homini praesidio sunt aduersus serpentes. Auiditatem cibi facit acetum, valet ad ciborum appetentiam irritanda.

Abstinendum

Plin. lib. 19
cap. 8.

Plin. lib.

cap. 4.

Plin. lib. 20

dem cap. 5.

Plin. lib. 2

cap. 10.

DE COPIA VERBORVM

Abinthium fulsit stomachum labentē. *ἐὺς ὁμαχα* dicitur
Græcis, quæ stomacho conducunt. Nullū opere precii fuerit.

Prælagij formulæ.

CAPVT LXXVII.

Ex Plin.
lib. 18. cap.
35.

Sol purus oriens neq; seruens, serenum, diem nunciat.
Concauus oriens pluuias prædicit. Si circa occidentem
rubescunt nubes, serenitatem futuræ diei spondent, sin
spargetur, pluuiam, ventosq; significabunt. Cū oriente radij
non illustres eminebunt, pluuiam portendent. Si in exor-
dio rubescant nubes, maxima ostendetur tempestas. Si onēs
cingetur orbe, ex qua parte in se aperit, expectetur ventus
Si totus defluerit, serenitatem dabit. Lunæ cornu Septen-
trionale acuminatum, inde prælagit ventum, sic enim fre-
quenter vsurpat hanc vocem Plinius, vt prælagire non sit
præsentire, sed portendere. Si quartam orbis rutilus cin-
get, ventos, & imbres præmonebit. Nascent ab atro cornu
pluuias decrescens dabit. Rubicundam venti protinus se-
quuntur. Autūni serenitas ventosam hyemem facit. Volitā-
tes stellæ ventos nunciant. Eadem in plures disiectæ partes
inconstantes ventos effundent. Quum ab Aquilone nocte
serena fulgurauerit, ventum, & imbrem demonstrabit. Nu-
bes vehementius atre ab oriente, in noctem aquam minan-
tur. Nube grauida candicante, grando imminebit. Nebulæ
coelo cadentes, serenitatem promittunt. Pallidi ignes tem-
pestatum nuncij sunt. Mare in tranquillo portu intra se
murmurans, ventum prædicit. Camporum fragor, & cæli
murmur, non dubiam habet tempestatis significationem.
Echini affigentes sese, tempestatis signa sunt. His modis lo-
cutus est Plinius. Ipsa cæli facies futuram tempestatem lo-
quitur. Exoriens Notus venturam pluuiam præmonet. Iris
hymbrium est nuncia. Halcyones nidulantes, futuræ tran-
quillitatis fidem non dubiam faciunt. Præcox pueritia va-
ticiuium est vitæ breuis. Immodica felicitas, signum est ve-

iber. 9.
cap. 32.

fura

curæ calamitatis. Crispantes vnde nautis coarcturos ventos demonstrant. Qui bene conijcit, hunc vatem puta optimum. Stridor dentium in ægrotis, mortis indicium est. Decursum series brevis, & continua, longæuitatem arguit. Occursus puellæ nuper nuptæ, scilicet auspiciū est. Occursus virginis, parum læti ominis est. Nec dubias significationes sæpe iecit, ne reliquis quidem se parsurum. Suetonius: Euidens speciemem dedit, qualis sit futurus princeps. Ex pueritia diuina, qualis sit futurus senex. Hinc collige, hinc augurare, hinc ratiocinare.

Officiendi formulæ CAP. LXXVII

Pirorum esus stomacho grauis. Dulcia stomachum lædunt. Acida concoctioni officiunt. Salia noxia sunt hepati. Lac virilem stomachum offendit. Adusta inimica biliosis. Non obstitam. Non fuero impedimento. Non obturbabo. Non reluctabor. Non obstrepam tuis conatibus. Non renitar. Non reclamo. Non remorabor institutum tuum. Fabius. Aures minis feriunt, pro offendunt, dixit.

*Lib. 9. ca.
de pronū-
ciat.*

Functionis formulæ CAP. LXXIX.

Gessit consulatum. Vbi tū pro cōsulem agebat. Prætoris officio fungebatur. Dictator erat. Bellum administrabat. Siciliam obtinebat. Ita Cic. frequenter pro administrabat. Alioqui obtinet qui impetrat. Prouinciæ præfidebat. Annonæ præfectus erat. Regia negocia procurabat. Munia Tribunitia obibat. Obire bella dixit Litiū. Obire legationes. Cic. Censui præerat. Cum imperio esse, est habere magistratum. Gerere potestatem dixit Cicero in Verrem. 4. Idem dixit piraticā facere. Hoc negocij tibi mandamus. Tibi prouinciam hanc delegamus. Durā suscepisti prouinciā. Duram iustines prouinciam. Fac, vt imperatorem te præbeas. Vide, vt præstes amicum. Scurrē non amici functus es officio. Ego te absente, tuis fungar vicibus. Tuas agam partes. Tuarum partium est, siue tuæ partes sunt, retundere petulantiam

In phorm.

DE COPIA VERBORVM

Ter. Ac. 6. lantiam hominis. Defunctus consulari. Defunctus vita, de
Magnis pe functus malo. Defuncte periculis. Vergil. Descendere victa.
lagi defun Hora. Defendente vicem modo throni, atq; poëte. Ponti-
ficis pericu- ficis personam gerit, paulatim excreuit principem. Sueton-
lis. nius pro eo quod erat, functus est munere principis. Tra-

Li. 1. epist. Etare Remp. Gubernare Remp. Ducere bellum. Gerere, ex-
 ercere bellum. Nauare operam. Satagit rerum suarum. Du-

Li. 1. cap. Etare exercitum. Patrare bellum, quæ duo verba Fabius
de ornatu. notat à Salustio nouata in vsum honestū, quum ante fuis-
 sent obsoleta. In familia bene instituta oēs in officio sunt.
 Non deero officio meo, Nusquam cessabo in officio meo.
 Salust. Curare dixit absolute. Nam is in ea parte curabat.

Quibus modis tribuimus aliquid. CAP. LXXX.

Summo ingenio puer. Summi ingenij puer. Summus
 ingenio puer. Summus ingenium, poeticum est: Vir ad
 miranda sapientia. Vir admirandæ sapientiz. Vir admirati-
 dus sapientia. Vir admirandus sapientiā, in carmine. Vir in-
 credibili præditus sapientia. Vir omniugis corporis, atque
 animi dotibus exornatus. Vir omnibus instructis dolis. Vir
 ex meris mendaciis conflatus, atq; compositus. Id omnibus
 natura insitum est. Id natura nobis indidit. Ita natura com-
 paratum. Id cunctis attribuit natura. Multa vitia nobis
 recepta consuetudo conciliat, nonnulla natura ingenerat.
 Omnibus innatum est, vt vitam suam incolumem esse ve-
 lint. Id vitij non tibi natura adiunctum est, sed accersitum,
 ac receptum praua consuetudine. Inest in homine incredi-
 bilis quædam astutia, vel inest homini.

*Terent. in
 Phorm.*

Titulorum CAP. LXXXI.

Ei rei meminit Plato in dialogo, qui inscribitur Sym-
 posion. Testis Cicero in eo libro quem inscripsit orato-
 rem perfectum. Plinius in opere, cui titulus, historia mun-
 di, Varro in Satyra, cui titulum fecit, nescis quid serus vesper
 echat. Vergil. in Alexide. Terent. in Adel. Hesiodus in opere,

cui

cui titulum nuncupauit Opera, et dies. In libello, cui titulus indidit de verborum copia. In commentariis, quibus titulus prætulit, de nugis aulicorum. In Odarum libro, quem Syllitas nuncupauit. In Phormione Terentiana.

Gratulandi CAP. LXXXII.

GAudeo te nobis optantibus incozum esse redditum. Gratulamur tibi victoriam. Sic enim loquitur Suetonius, & Seneca. Item. Mar. T. Appellat hominem, & ei voce maxima victoriam gratulatur. Isto nomine tibi gratulor. Gratulamur de victoria. Gratulor vicisse te. Quod victor redieris, vehementer gaudeo. Te noua prole auctū esse gaudeo. Saluum te aduenire volupe est. Lector tuo nomine, quod vxor feliciter peperit. Quod gener tibi tantopere probatur, magnopere tua causa gaudeo. Voluptati mihi est, quod tibi res ex sententia cesserit. Tua gratia gaudeo, quod res prætē spem bene vertet. Tuam vicem lictor, qui prospere pugnaris. Maeste. Maeste istius animi. Terentius: Abi, virum te iudico. Item in Adel. Syrus.

In Andria

Gratias agendi. CAP. LXXXIII.

QUOD tam officiosē me commendaris principi tuo, gratiam, & habeo, & habiturus sum immortalem. Quod tanta fide mea negocia procuraris, pares gratias agere vix possum, referre nequaquam. Quod me passum amantissimē prædicas, video quantum debeam tuo in me studio. Quod meis commodis tantopere studes, & habetur à me gratia, & semper habebitur. Quod argentū ad diem promissum reddidisti, amo te, & habeo gratiā. Terent. Ecquid nos amat de virgine. Cic. Quod mihi polliceris, valde te amo. Idem: Mulrum te amo, quod spondidisti M. Octauio. Factū bene quod epistolā obsignatā remisieris. Quod nos pro tua virili tueris, gratum est. Grates persolvere dignas, nō opis est nostræ. Verg. Fateor me tibi magnopere deuinctū esse. Hoc nomine plus tibi debeo, quā ut unquā soluedo esse possim.

In Euntio

Ancides

Hoc

DE COPIA RBORVM

Hoc officio arctius me tibi astrinxisti, obligauerem me tibi fecisti. Deuinctiorem reddidisti. Magis obnoxium fecisti, quam vel verbis agere gratias possim. Maior est nostra necessitudo, quā ut vel tu mihi, vel ego tibi pro illo officio debeam gratias agere. Maius est hoc beneficium, quam ut orationem postulet.

Referendi beneficium CAP. LXXXIII.

In phormi;
Gratiam referre. Reponere merita. Rependere officia. Pensare beneficium. Remunerare beneficium. Remeriti beneficium. Perfoluere beneficium. Reddere beneficium. Respondere meritis. Par esse beneficijs acceptis. Efficiam, ut tuum in me officium ad te non sine scenore redeat. Fœneratum hoc tibi beneficium palehte dices. Dispercam nisi beneficium istud tibi conduplicauerit. Statim regerere beneficium, est nolentis debere. Hoc non est referre beneficium, sed refutare. Ceruemus mutuis inter nos officiis. Beneficium vltro citroq; commutare debet. Cum scenore reponendum, quod acceperis. Quisquis gratę munus accepit, iam gratiam retulit. Retaliare iniuriam, in malam partem. Respondere malefactis. Reponere iniuriam. Pensare. Remeriti. Referre, ac ferme omnia, & in malam partem possunt accipi. Inuenitur, & retaliare apud Gellium, in bonam partem, neq; natura vocis refragatur, id tamen est inusitatus.

Originis verba CAP. LXXXV.

Haud dubito, quin hæc ab amore quodam in me singulari proficiſcantur. Vniuersum hoc malorū agmē ē bello nobis natum est. Hinc omnis illa simultas inter eos orta est. Tu malorum omnium autor. Cupiditas pecuniarū vitiōrū omniū parens. Inuidia totius huius odii seminariū fuit. Natura nobis paruulos igniculos dedit. Hinc omnis illa turba venit. Hinc fluxit. Hinc manat omne, quod beati reddimur. Horatius: Græco fonte cadunt. Hinc scaturit omnis illa vitiorum colluvies. His fontibus totus ille tumultus

voluitur rerum exiit. Hinc surgit odia. Hinc litis prosequunt. Hinc veniunt iurgia. Ab his exordis Romana nobilitas ducitur. Omnium magnarum rerum à diis immortalibus principia ducuntur, dixit Marcus Tullius in *Vatinium*. Regibus ortus. Roma oriundus. Atrius adire regibus. Maximis prognatus ducibus. Sate sanguine diuisum. Ex his pululant odia. Gliscunt inuidie. Subnascitur simultas. Frutiscantur dissidia. Syluescunt factiones. Illa è philosophorum fontibus haurienda. Reliqua è poetis petenda.

Pensandi.

CAP. LXXXVI.

QUOD corporis viribus deest, id ingenij donis exæqua, quod corporis formæ detractum est, id animi donibus natura pensauit. Tu opulentior, nos eruditiores, atque ita tecum paria fecimus. Absentiâ nostrâ crebris literis sarciamus. Quod hæstenuß cessatû est, id oportet diligentia recuperare. Quod illius stultitia peccatum est, id tua sapientia restituas oportet. Quod illius incititia admissum, id oportet ut tua prudentia redimas. Supplendum diligentia, quod ingenio deest. Quod corpori detractum, id ingenij donibus accessit. Studio reponendum, quod negligentia præteritum est. Quod ademptum est fortunæ, id ingenij donibus additum est. Quantum corporis viribus deest, tantum animi virtutibus superest. Natura quod alibi detrahit, alibi reddit. Quod suis eripit, hoc hospitibus accumulat. Onidius. Ingenio formæ damna repêdo meæ. Famæ dispendiû pecuniæ compendio resarsit. Famæ iacturâ pecuniario lucro solatur.

Aptitudinis formulæ.

CAPVT. LXXXVII.

QUARE vxorem aptam tuis moribus, aptam ad tuos mores. Amicum delige tuis moribus appositum, accommodatû, vel ad tuos mores. Amicû delige, qui tuis moribus, vel ad tuos mores conueniat. Non est na-

DE COPIA V RBORVM

Li. 3. ca. 3. **T**ura compositus ad artem poeticam. Ostentationi composi-
Li. 3. ca. 3. **f**itum dixit Fabius, pro eo quod est: Ad ostentationem para-
 tum. Idem: Iuri magis an aequo sit appositus, ad est, propen-
 sior ad ius, an ad equitatem. Rursus idem: Constatq; rebus
 ad faciendam fidem appositus. Ad Mathematica videtur
 esse propensior Vir maximis rebus, vel ad maximas res na-
 tus. Vir factus ad huius nequitiam. Ad huius mores factus,
 fictus, sculptus esse videtur. Aded ad huius mores quadrat.
 Oratio non est naturæ consentanea. Facta non respondent
 orationi. Hæc non cōpetunt in senem. Hæc non competūt
 viro graui. Non hæret in Catonem huiusmodi crimen.
 Non consentiunt tui mores cum huius moribus. Non con-
 cisum tua, atq; huius studia. Non concordat huius institu-
 tum cū tuo. Concinnus transitus. Concinna digressio. Ista
 non coherent. Non consistunt. Non cadit in sapientē ani-
 mi perturbatio. Non recipit tua simplicitas adulationis
 suspicionem. Non congruunt literæ cum studio pecuniar.
 Non bene conueniunt, nec in vna sede morantur, Maiestas
 & amor.

*Terent. in
 Hecyra.*

Ablegandi verba. CAP. LXXXVIII.

Hic mihi est ablegandus aliquod. Puerum hunc prius
 amāda quopiam. Hunc Argum aliquo, si potes, amo-
 lire. Non possum hunc amouere quopiam. Ego hunc neq;
 vti amittam à me, neq; vt retineam, scio. Non possum me-
 met ex hoc grege nebulonum excutere. Hic vitanq; est ex-
 trudendus aliquod.

*Rus hinc
 cōcedam,
 Terent. in
 Eunuch.*

Proficiscendi. CAP. LXXXIX.

Rus hinc abeo. Rus hinc concedo. Discedo, abscedo, de-
 cedo. Galliam repeto, inde Britanniam aditurus. In
 Italiam iter instituit. Tum Neapolim cogitabam. Appa-
 ras iter. Adornas profectionem. Compos fascinas, ingres-
 sus est viam. Quo paras proficisci? Quo paras profectio-
 nem? Quo tendis? Quo te Mœri pedes? Quid teneas iter? Quo-
 nam

Argloga. 2

nam iter est? Rus me offero. Domum me recipio. Domum reuertor. Certū est in patriam reuolare. Certum est veteres amicos reuifere. Redde te patriæ. Fac recurras in patriam. Restitue te tuis. Fac te quam primum reducem videamus. Ad rem inutile est subinde mouere castra. Haud temere distescunt, qui crebro vertunt solum.

Conatus, CAP. XC.

DA operam, vt conualeſcas. Cura, vt reualeſcas. Enitere, vt cum parentibus in gratiam redeas. Adnitere totis nervis, vt in virum tuo genere dignum euadas. Illud totis viribus agito, vt parentum expectationi facias ſatis. Pro virili conatus ſum. Pro mea virili. Pro viribus. Hoc vnum ſtude, vt te in régis beneuolentiam inſinues. Literis incumbas. In hæc ſtudia incumbite. Ad id eluctare. Ad hoc inuigila. Efficies ſi modo aduigilaris. Vigilandum eſt, qui ſua negocia velit tempori conſicere. Manibus, pedibusq; connitere. Id vnū elaborat. Eo velis, equiſq; contendit. Huc velis remiſſq; feſtinat. Horat. Hoc ſtudium parui properemus & ampli. Vt doctus euadas dies noctibus continua. In ea te vehementer eſt ſudatum. In id plurimū laboris exhaustum, exanellatum. Rem perdifficilem conamur. Rem arduā molimur. Summo nixu. Sūma ope. Summa vi. Quātum potes, adlabora. Pecuniæ cauſa nihil non tum facit, tum patitur.

Explicandi, & Implicandi. Cap. XCI.

Vbi his malis emerſero. Vbi his turbis memet extricauero, Vbi ex his negociis me expediuerō. Cum ex his negociorū exiero labyrinthis. Simulatq; his me tumultib⁹ exoluero. Vbi his ē nugis memet extriſſero. Si quādo licebit memet ex his negociorū fluctibus emoliri. Si licebit ab his curis diſcedere. Si contingeret liberari, leuari. Si quādo ab his negociis me ipſum vindicauero, aſſeruero, abſoluero. Vbi ex his malis eluctatus fuero. Vbi ex his calamitatib⁹, enataro. Implicatus malis. Inuolutus negociis. Dīſtri-

*Horatius
In. 2. epig.*

*Terent.
And. D.
hinc faſci
ex illis ſe
ſe emerſe
rū malis.*

DE COPIA VERBORVM.

Atus curis. Occupatus negocijs. Distentus, Distendi. Distin-
neri negocijs. Distorqueri curis. Immeffus, obrutus, operatus
negocijs. Intricatus, impeditus, illigatus, obuiectus, dispan-
ctus, obseptus, oneratus negocijs, oppressus, oppletus. Tot me-
res circumeallant. Tot me pericula circumstant, circumfi-
stunt, obsepiunt, cingunt, obsident, premunt, virgunt.

Verba finis, seu propositi. CAP. XCII.

*Tus. li. 5.
Vide Cice.
de finibus
bonorum &
malorum
lib. 1. & 2.*

SToici in vna virtute summū bonum cōstituant. Epi-
scurus foelicitatem voluptate meditat. Peripatetici vñ
virtutis beatitudinem definiunt. Herillus in scientia sum-
mum bonum collocat. Quidam in indolentia boni finē pō-
suerunt. Est qui in pecunia foelicitatem sitam esse existimet.
Maxima pars hominum spectat vtilitatem. Pauci sibi pro-
ponunt honestum. Huc omnes conatus tui spectant, vt disces.
Huc respicis, huc tendis. Omnes spes meas in te vno fixi.
Quidam famæ seruiunt. Alij lucri rationem habent. Hic vo-
luptatem vbiq; sequitur. Ille caput gloriam. Hic ad prius-
tam vtilitatem omnia refert. Huc reliqua omnia sunt con-
ferenda. Huc omnia illa pertinent, spectant. Horat. Quor-
sum hec, tam putida, tendunt? In hoc etiam popularem lau-
dē petit. Admirationē Aristoteles maximē petendam putat.
Illud genus, ostentationi cōpositum, solam petit audientis
voluptatem. Negociatorum vnicus scopus est pecunia.

Qua est impudentia. Cap. XCIII.

*Terent. in
Phormio.*

Sicrimen illi palam obiicias, sat scio, qua est impuden-
tia, vel, cuius est impudentia, vel, ea est hominis impu-
dentia, inficias ibit. Vel sic, sat scio, vt est impudēs, infi-
cias ibit. Vel sic, sat scio, pro solita sua impudentia, inficiabi-
tur. Quanquā hoc postremū minus habere vehementer vi-
detur. Adeo est impudens, vt mox sit iustificatus. Vt siuē
sunt mores, id est, pro huius seculi moribus. Vt est barbaro-
rum ingenium, id est, pro conditione barbarici ingenij.

Quam vt. Quam qui. CAP. XCIII.

Vir melior est, quā qui velit mentiri. Simplicior, quā qui possit. Superbior est, quam ut velit doceri. Stupidior, quam ut possit discere. Adeo pauper est, ut nec obolum habeat. Adeo ignauus, ut malit inedia perire, quam artem discere. Sic de me meritis es, ut tibi succensere non debeam. Sic mihi charus, ut irasci, ne si velim quidem, possim. Melius de me meritis es, quam ut tibi possim succensere.

Bene est.

CAP. XCV.

Bene res habet. Bene se res habet. Bene habet. Bene est. Optime est. Bene tibi habent principia. Optimo in loco res est. Peiore in loco res esse nō potest. Quoniam in statu res sunt tuæ?

In Eunu-

In Adel.

Mea sententia.

CAP. XCVI.

Mea quidem sententia. Pro mea quidem sententia. Ut ego quidē sentio. Ut mea fert opinio. Meo quidem animo. Plautinum. Meo iudicio. Ut mihi quidem videtur. Ni fallor. Si quid iudico. Meo quidem suffragio. M. T. vicit Demosthenem. Tuo calculo victus est.

In Eunu-

Plus et plusquam.

Audiui plus millies. Audiui plusquam millies. Calesces plus satis, plusquam satis. Huiusmodi orationes omnes bisariam proferuntur in aduerbiis, ac nominibus, in verbis non itidem. Sapit plus, quam expedit. Mulier plus, quam decet, condita, plusquam necesse est facunda. Rursum, Vixit annos plures, quam decem, vel plures decem. Plus quingentos collapsus infregit mihi. Plus quā quingentos, plures quingentis. Amplius quadraginta dixit Suetonius. Hoc igitur orationis genus quadrisariam effertur. Amplius & non amplius interdum præponitur, interdum subiicitur, interdum interferitur. Mar. T. Cum enim Siracusis amplius centum ciues Romani cognoscerent, id est, plures quam centum. Cæsar, amplius horas quatuor fortissimè pugnaverunt. Pompeius L. Domitio, Non amplius quatuordecim ephortes

In Adel.

K.iii.

Lucetiam

DE COPIA VERBORVM.

Luceriam cœgi. Hic præponitur. Terentius. Sexaginta annos natus es, vt conicio & eo amplius. M. Tul. Laodiceæ viginti pondo, paulo amplius. Hic subiicitur. Verg. Tuis pateat cœli spatium non amplius vlnas. Hic intericitur. Eodem ferme modo vsurpatur plus. Cic. pro R. Quintio. At tecum plus anno vixit in Gallia. Idē pro Plancio. Sed nō plus duobus, aut tribus mensib. Hic præponitur. Terent. Dies triginta, aut plus eo in naui fui. Hic in medio ponitur. Centi desiderati sunt, aut plus eo. Hic postponitur. Hunc igitur sermonem ita varies licebit. Amplius ducēti desiderati sunt. Ducenti & eo amplius desiderati sunt. Ducenti desiderati sunt & eo amplius. Desiderati sunt plus quam ducenti, Desiderati sunt plures ducentis,

Ad summum. Vt minimum.

*Cic. p. Mit.
me: Res-
pondit tri-
duo illum,
ad summū
quadrado
veriturum
Idē quādo
nim fre-
quentiis.
Senatuqua
mor ad
ammum
ning. sūt
nenti.*

Semel hominem salutavi, aut summum bis. Vt multū. Vt plurimum. Non minus. Saktē. Vt minimum. Vt minimum dicam. Non amplius cum plurimum, quam septem horas dormiebat. Ita Suetonius.

Mortem gerendi. CAP. XCVII.

Mos gerendus est patri. Monigerādum est patri. Obsequendum est patri. Patri obsecundandum. Patri concedendum. Inseruiēdum. Obseruiendum paternis moribus. Accommoda te paternis moribus. Præbe te illis ætēpus. Attempera te moribus omnium.

Rogandi. CAP. XCVIII.

Maiorem in modum te rogo. Etiam atq; etiam oro. Obsecro, te atq; obtestor. Illud vnū ab te magnopere peto, contendoq; illud à me vchementē contendebar. Efflagitasti quotidianis conuitiis. Implorauit opes hominis. Eblanditus est fauorem. Exambiit reperitur apud quosdam. Extorsit potius, quam exorauit. At istud poscere est, non rogare. Flagitabant verius, quam orabant.

Ignoscendi. CAP. XCIX.

Remisere

Remittere multam. Hanc vnam ignosce culpam. Remisit offensam. Condonamus admissum. Teren. Condonamus argentum quod habet. Salustius: Condonare creditum. Da veniam iuuenilibus erratis: Iurisiurandi gratiam facere pupillis non potest. Est in Pandectis. Item apud Salustium. Ceterum Boccho, quoniam poenitet, delicti gratiam facit. Item Sueton. Coniurandi gratiam fecit. Ad quaedam viua conuenit coniuere.

*Lib. 6. de
iureiuratio*

Abrogandi. CAP. C.

Rescindere conuenta. abrogare legem. Abdicare legem. Antiquare, abolere legem. Obsolescere neutrum Sustollere legem. Irritare pactum. In integrum restituere. Mutare pacta. Obliterare legem. Hæc lex abiit in desuetudinem. Exolescere metum dominorum, dixit Plinius in Epistolis, pro extingui, atque intereidere. Nusquam tui beneficii memoriam apud me intermorietur. Deposuit imperium. Abdicauit magistratum. Abdicatus à magistratu, dixit Salustius.

Ornandi. Cap. 101.

Comere, expolire, perpolire, exornare, venustare, picturare, honestare, Pigmenta, stoculi, locythi. Veneres venustas, lepos, nitor, gratia, decus, lenocinia, emblemata, compositio, colores, myrothecia, fuci, phaleræ, dignitas, cultus, politia.

Inter cœnam. Cap. 102.

Inter cœnam, Suetonius & Seneca. Inter cœnandum. Super cœnam. Cœnantibus nobis. In cœna, idem efficiunt. Inter iocum, Suetonius, Inter iocandum. Sic inter conuentum, pro in conuentu, dixit Suetonius, & inter pœnam pro interpretandum. Per iocum. Inter pocula. Inter potandum.

Post cœnam. Cap. 103.

Post cœnam. A cœna. Sub cœnam. Nam sub significat, & Paulò antè, vel protinus post. Cicero: Sub hæc lectæ sunt quæ literæ, id est, post hæc. A tuo reditu. Post

DE COPIA VERBORVM

etiam reditum.

Similitudinis. Cap. 104.

Est & diuersarum rerum quardam inter se similitudo, affinitas, cognatio, vicinia. His finissima sunt illa. His cōfinia sunt illa. Simiæ figura multum ad hominis formā accedit. Puro tamen fonti, quā flumini propior. Nō multum à tuis moribus hæc abluat imago. Huc alludit illa Terentiana sententia. Vergilianam dictionem æmuletur, exprimit, refert. Haud multum abest, disidet, discrepat à tuis moribus. Ab hac ratione non multum abhorret Fabius. Eiusdem generis est & illud. Eiusdem farinae proverbia-liter. Eiusdem notæ. Eiusdem classis. Mei loci, atq; ordinis hominem. Ex aliquo circulo dixit Cicero. E finis suo, pro è suis familiaribus, dixit Cicero & Plutarchus. Ex eo numero est. Ex illo conuentu quadruplatorum dixit M. Tullius in Verrem. 4. E suis gregalibus dixit idem. Sub hac facie læt adlatio. Plerumq; vitia virtutis personam induunt, ac virtutis simulachrum representant. Sub virtutis specie, virtutis titulo, virtutis prætextu, Sub imagine pietatis. Sub vmbra pietatis. Patrem ore refert. Parentem moribus exprimit. Patruum nomine reddit. Avum voce representat. Patronum imitatur oculis. Amitam nulla re prorsus exhibet. Alter Cicero. Alter Hercules. Faciem mentita Licisca. Formata in admirationem, id est, simulās se admirari. Suetonio. Vultu ad hilaritatem composito. Prætere, præ se ferre. Ante se gerit. Effigie pietatis. Dissimilis huius, & huic. Non ab similibus facie Tyberio, apud eundem. Est ad similibus, pro similibus.

Mutui. CAP. CV.

Mutuum dare. Mutuo dare. Mutuare. Commodato dare. Commodare. Utendum dare. Utendū accipere. Accipit usurariam. Plaut. Opera commodatitia præstat operis usurarias mutuas. Mutuum muli scabunt.

Fallandi. CAP. CVI.

Impe-

Imposuius reipublice. Fefellit nos, Decepit, circumscripsit, circumduxit apud Iurecon-
sultos. Verba dare mihi difficile est. Si senseris eos facum
velle facere. Imposturam fecit, & passus est. Delusit. Elusit.
Frustratus, est nos sperato lucro. Non te fraudabo debita
gloria. Technæ, doli, fuci, præstigiæ, vafriçies, versutia, astus
astutia, fraus. Os mihi subditum est. In fraudem illexit, pel-
lexit, arte me tractauit. Dolo mecum egit, in specie dixit. M.
Tul. Præclara classis in specie, sed inops, & infirma. Quod
si mea fiat captio. Absit omnis captio. M. Tul. Quir igitur
vos inducitis in eas captiones, quas nunquam explicatis?

*Plant. In
Mili. Sub-
leni os illi
lena. Apud
Terent. in
Andr. In
fraudem
illicitis,*

Est Amicus CAP. CVII.

VTor patre familiariter. Est mihi cum illo artificissima
necessitudo. Sû illi summa familiaritate cõiunctus.
Sum illi amicus. Summa mihi cum illo familiaritas inter-
cedit. Multus mihi cû homine quondã vsus fuit. Mutua que-
dam beneuolentia iam pridem inter nos est. Salust. Impera-
tor Iugurthã in amicis habebat, id est, in amicorû numero.

Sperandi CAP. CVIII.

Spero fore. Nonnulla spes est fore. Venio in spem. Vocor
in spem. Erectus in spem. Concepio spem de te optimã
Nonnulla me spes habet. Maxima tencor spe. Adducor in
spem. Nonnulla me spes cepit. Spei non nihil affulsit, aridet
blanditur. Omnia summa mihi de te promitto. Is est, de
quo tibi possis oia polliceri boni viri officia. Nihil medio-
cre de te tui ciues expectant. Iniicere spē. Solicitare spe. O-
stendere spem. Ostendit futurum. Ducimur spe. Lactamur
spe. Ad comediz gratiã Latini ne aspirant quidẽ. M. Tul. Lib. 9.
Ad eam laudem, quam volumus, aspirare nõ possunt. Sal. Et cap. 1.
omnia bona in spe haberet, id est, nihil non speraret.

Ad verbum CAP. CIX.

AD verbum edidicit, quem locum ad literam subieci,
Fabius, eius verba subieci, pro quo vulgo dicunt in
forma

DE COPIA VERBORVM

Etiam reditum.

Similitudini. Cap. 104.

Est & diuersarum rerum quædam inter se similitudo, affinitas, cognatio, vicinia. His finitima sunt illa. His cõfinia sunt illa. Simiæ figura multam ad hominis formam accedit. Puro tamen fonti, quàm flumini propior. Nō multum à tuis moribus hæc abluat imago. Huc alludit illa Terentiana sententia. Vergilianam dictionem æmuletur, exprimit, refert. Haud multum abest, dissidet, discrepat à tuis moribus. Ab hac ratione non multum abhorret Fabius. Eiusdem generis est & illud. Eiusdem farinae prouerbialiter. Eiusdem notæ. Eiusdem clasis. Mei loci atq; ordinis hominem. Ex aliquo circulo dixit Cicero. E finis suo, pro è suis familiaribus, dixit Cicero & Plutarchus. Ex eo numero est. Ex illo conuentu quadruplatorum dixit M. Tullius in Verrem. 4. E suis gregalibus dixit idem. Sub hac facie latet adulatio. Plerumq; vitia virtutis personam induunt, ac virtutis simulachrum representant. Sub virtutis specie, virtutis titulo, virtutis prætextu. Sub imagine pietatis. Sub umbra pietatis. Patrem ore refert. Parentem moribus exprimit. Patruum nomine reddit. Auum voce representat. Patronum imitatur oculis. Amitam nulla re prorsus exhibet. Alter Cicero. Alter Hercules. Faciem mentita Licisca. Formata in admirationem, id est, simulās se admirari. Suetonio. Vultu ad hilaritatem composito. Prætexere, præ se ferre. Ante se gerit. Effigie pietatis. Dissimilis huius, & huic. Non ab similibus facie Tyberio, apud eundem. Est ad similibus, pro similibus.

Mutui. CAP. CV.

*In Amph.
Alcmena
Vxorē ce-
pit usura-
riam.*

Mutuum dare. Mutuo dare. Mutuare. Cõmodato dare. Commodare. Vtendum dare. Vtendū accipere. Accepit usurariam. Plaut. Opera commodantia præstat operas mutuas. Mutuum muli scabunt.

Fallandi. CAP. CVI.

Impo-

Imposuius reipublice. Fefellit nos, Decepit, circumvenit
adulescentem. Circumscripsit, circumduxit apud Iurecon
sultos. Verba dare mihi difficile est. Si senseris eos fucum
velle facere. Imposturam fecit, & passus est. Delusit. Elusit.
Frustratus, est nos sperato lucro. Non te fraudabo debita
gloria. Technæ, doli, fuci, præstigiæ, vafricies, versutia, astus
astutia, fraus. Os mihi subditum est. In fraudem illexit, pel
lexit, arte me tractavit. Dolo mecum egit, in specie dixit. M
Tul. Præclara clasis in specie, sed inops, & infirma. Quod
si mea fiat captio. Absit omnis captio. M. Tul. Quir igitur
vos inducitis in eas captiones, quas nunquam explicetis

*Plant. In
Mib. Sub
leni os illi
lena. Apud
Terent. in
Andr. In
fraudem
illicitis,*

Est Amicus CAP. CVII.

VTor patre familiariter. Est mihi cum illo ætissima
necessitudo. Sû illi summa familiaritate cõiunctus.
Sum illi amicus. Summa mihi cum illo familiaritas inter
cedit. Multus mihi cû homine quondã vsus fuit. Mutua que
dam benevolentia iam pridem inter nos est. Salust. Impera
tor Iugurthã in amicis habebat, id est, in amicorũ numero.

Sperandi CAP. CVIII.

SPero fore. Nonnulla spes est fore. Venio in spem. Vocor
in spem. Erectus in spem. Concepio spem de te optimã
Nonnulla me spes habet. Maxima teneor spe. Adducor in
spem. Nonnulla me spes cepit. Spei non quibilibet assulfit, aridet
blanditur. Omnia summa mihi de te promitto. Is est, de
quo tibi possis oĩa polliceri boni viri officia. Nihil medio
cre de te tui ciues expectant. Inlicere spẽ. Solicitare spe. O
stendere spem. Ostendit futurum. Ducimur spe. Lactamur
spe. Ad comœdiæ gratiã Latini ne aspirarunt quidẽ. M. Tul. *Lib. 9.*
Ad eam laudem, quam volumus, aspirare nõ possunt. *Sal. Sc cap. 1.*
omnia bona in spe haberet, id est, nihil non speraret.

Ad verbum CAP. CIX.

AD verbum edidicit, quem locum ad literam subieci,
Fabius, eius verba subieci, pro quo vulgo dicunt in
forma

DE COPIA VERBORVM

forma. Ipsa hominis verba tibi reddam.

εἰς νεῖα

Cap. 110.

In Eunu. **H**eus bone vir. Scilicet is superis labor est. Is nunc, si dijs placet, nos docebit, qui nihil vnquam didicerit ipse. O mirum amicum. Mira verò militi quæ placeant. Sane vero. Quasi vero.

In Andria

Extrahere diem

Cap. 111.

Sic ille dies extractus est. Hoc agebant, vt dies eximeretur. Ducere tempus. Terere tempus. Ducere bellum. Iam dies exceſſerat.

Paratum, ac facile

Cap. 112.

Paratum, promptum, in promptu, in procinctu. Prodiue, in proclui, obuium, expositum, expromptum. In numero habere, in statione. Ad manum. Ex tempore. Ex temporarium, extemporaneum.

Depellendi.

Cap. 113.

Deprecari inuidiam, Deprecari culpam. Depellere crimen. Auerſari, abominari, reiicere, refellere, negare, inficiari, inficiari, ire, propuſſare, proſſigare, amoliri. Vergil. Dii meliora pias, Quod deus avertat, diui prohibeant.

Agnosendi

Cap. 114.

Agnouit hereditatem, agnoſcit crimen, accipio conditionem, admitte teſtamentum, adiit teſtamentum. Vt admirationem etiam plauſu conſiteretur. Amorem reſtatus eſt. Odium, & vultu præ ſe f. r. Morbum inceſſu, vultuque fatetur.

Ab adoleſcentia

Cap. 115.

ide cap.
13.

Iam inde à puero, ab adoleſcentia, à teneris vnguiculis. Sic à pueris aſſucti ſunt. Terent. Vſque à pueris curauimus ambos. Idem: Mihi magna cum eo iam inde vſq; à pueritia ſemper fuit familiaritas. Varro: Iam inde à cunabulis. Luius: Inde ab incunabilis imbutus odio tribunorum. A rudibus annis, à prima pueritia. Ab ipſo vitæ exordio. Ab ipſo

pud Cic.
ib. 3. Tuſ.

vitz limine. Ab incunabilis. Cum ipso nutricis lacte fugi-
mus errorem. Ab ipsis crepundiis.

*Questio la
principio.*

Accurate. Cap. 116.

Accurate, exacte, elaborate, ad vnguem, adamusim,
examusim, amussatim, examussatim, ad perpendi-
culum, summa cura. Exquisite, conquisitè, circumspectè, at-
tentè consideratus, pro attentus dixit Cicero. Idem dixit ad
perpendicularum exigere. Sagaciter peruestigauit, apud eun-
dem. Item diuinitus dicta pro egregie. Preisus agamus. M.
Tul. de finib. 4. Idem: Nunc cominus agamus.

Perficiendi. Cap. 117.

Absoluit, perfecit. Exegi monumentum. Finem impo-
sui. Finem dicendi faciam. Finit, summam manum
imposuit. Ad vmbriè duxit. Fastigium imponere. Colo-
phonem addere. Supremam addidit manum. Extremum
actum addere. Fabulam vitæ peregit. Exacta ætate. Ad me-
tam usq; perduxit. Peregit fabulam. Dupuduit. Desultauit
canticum. Suetio. Depugnatum est, perdoluit, deferbuit. Vi-
ta defunctus est. Desiit artem.

*Vide Eras
In prouerbijs*

Committendi. Cap. 118.

Leges inter se colliduntur euentu. Vt non compositi me-
lius cum Bitho Bacchius. Quis te cum isto commisit
homine? Concertasti cum hero. Conferte pedem. Conferte
manu. Congredi cum viro. Confligere, colluctari, cōstictari,

Fab. lib. 1.

cap. 2.

Hor. lib. 1.

Ser. saty. 7.

Amandi Cap. 119.

Vnicè te diligit. Amat effusissimè. Charissimū habet
Admiranda quadā charitate prosequitur. Fama ni-
hil habet antiquius. Non amat modò, verum etiam obser-
uat. Singulari beneuolentia prosequitur. Animo toto te cō-
plectitur. Oculis, atq; animo fert hominē. Condon ardebat
Alexim. Deperibat virginem. Deperibat in virginem. Per-
ditè amat. Deperdita amore. Suetonius. Flagrat amore tui.
Amantissimus est tui. Tui, tuorumq; est obseruantissimus.

Studiosissimus

DE COPIA VERBORVM

Studiosissimus est tui. Tui cupientissimus. Ex animo tibi bene vult. Bene cupit tibi. Hunc vnum habet in delictis, habet in oblectamentis. Non perinde illi affectus erat, dixit Suetonius, pro eo quod est, non perinde diligebat. Idē dixit promior Dolobellæ, pro eo quod erat, in illum propensior. Sic omnia tua exosculatur, id est, sic amat.

Cupienti CAP. 120.

*Oui. 1. Me
sa. Apud
Plautum.*

Laudis auidus. Laudis avarus. Auens gloriæ. Cupiens famę. Tui sitientissimus, famelicus glorię. Sitit famā, sitit aurum. Esurientissimus laudis. Mira glorię famę habet hominem. Ambit honores. Nullius, rei quā laudis ambitiosior. Priuati commodi studiosus. Alieni appetens. Appetens laudis. Eloquentię candidatus. Inbiat lucra. Imminet exitio vir coniugis, illa mariti. Gestio videre hominem. Prur it illi tergum.

Malę precandi verba. CAP. 121.

*In Eunū.
In Andria*

*Mart.
Aristoph. in
Pluto.*

Quoties caput tuum diris deuouit? Execratus est tum sese, tum suos oēs. Vt te dii pendant. Abi in malā rem, in maximum malum, in crucem. Dii te eradicent. Dii tibi factis dignū tuis supplicium dent. Dii mentē tibi dent tuā. *Εὐχὰς νόθευκας*. Græci est vñtatissimum. Quæ res illi vertat malę. In morbo consumat, Plaut. Vel capiti vestro. Illud quidem Verg. Dii capiti ipsius, generiq; reseruent. Cic. Quod illorum capiti sit, Dii sint irari huiusmodi Græco.

Pollicendi Cap. 122.

*Quid. 1. de
arte.*

Nescio quid magni promittunt sydera. Magnifico pollicentur amantes. Promissis ductat hominem. Pollicitis diues quilibet esse potest. Cape fidem huiusmodi pollicitationibus. Spondeo futurum. Despondeo. Sponde noxa præsto est. Ego tibi huius nomīne fide iubeo. Recipio tibi facturum hunc, recipio ad me. Salust. in se recipiunt. Hoc tibi meo periculo promitto. Ita mihi stipulanti pactus est. Littoribus nostris ancora pacta tua est. Do fidem
futurum

futurum. Confirmo futurum. Fidē suā interposuit. Clodio Tiberius ea lege cœnā condixit, id est, promisit se venire ad cœnam, apud Suetonium. M. Tul. Nam quā mihi cōdixisset, cœnauit apud me. Prisci lingua nuncupatum dicebāt, & esset ore promissum, ac verbis expressis. Mar. Tul. In officiis. Nam quā ex. i. s. tabulis satis esset eā pręstare, quę essent lingua nuncupata. Vouemus quod deo pollicemur. Catull. At non hęc quondam blando promissa dedisti. Salustius. Quem illi casu oblatum promissis onerat. Dare promissa. Quam hic esles, longe aliā promissa dedisti. Solicitat ingentibus promissis. Spes amplissimas ostēdit. Veterū prouerbiis χρὸς ὁλό γοι, ac dolones dicta, qui multa pollicerentur.

Principatus CAP. 123.

Est copiosum dicendi genus, in quo Cicero principatum obtinet. Breue, in quo Salustius regnat. Subtile, in quo dominatur Hortensius. Floridum, in quo primas tenet Plinius. Varium, in quo præcipuus est Hieronymus. Graue, in quo princeps est Seneca. Festiuum, in quo singularis est Martialis. Simplex, in quo primus est Terentius. Acutum, in quo præcellit Quintilianus. Suauē, in quo vicit Stätius. Antiquum, in quo nulli secundus est Cato. Inaffectatum, in quo nulli cedit, nullo inferior est, nemine posterior est Cæsar. Huius negotij velut antesignanus, dux, vexillifer, signifer extitisti, κορυφαῖος Græc. Homerus omnes protul a se reliquit, Omnes a tergo reliquit. Longo intervallo præcellit, præcedit, præcurrit, præit, antecit, antecellit. In literis Græcæ palmarum tenet. Eloquentiæ, Mar. Tullius arcem tenet, primam laudem obtinet, primum locum obtinet, præmia feret. Ludorum Cap. 124.

*Ex epistola
Phyllidis
apud Ovidium.
In
Tiberio.*

*Sic Horatius
prima sua
res barde
virentia
premia*

MVneta gladiatoria populo exhibuit. Aedidit Chœrestes. Fecit ludos scenicos, apud Suetonium in Caligula. Commisit, & subitos apud eundem. Præter cōsuetudi-

DE COPIA VERBORVM

nem musicum agona cōmisit, in Nerone Claudio. Dedit populo centum gladiatorū paria. Centū camelos produxit.

Agere delectum. Cap. 125.

HAbuit delectum, agere delectum, delectibus vndiq; accerbissimè actis, cogere exercitum, contrahere copias, conscribere exercitum. Parare manum, comparare vim militum. Collectis copijs.

Adimendi honorem Cap. 126.

DEposuit dictaturam. Amotus est consulatu. Abrogatum est illi imperium, ademptum imperium, abdicauit se magistratu. Sueton. Priuauit honore, apud eundem Redactus est in ordinem. Multos coëgit in ordinē, hoc est, priuatos reddidit. Misisionem petijt. Rude donatus est. Dimisit cum ignominia. Exautorauit totam legionem.

Persuadendi Cap. 127.

Fecit mihi lachrymis pœnitentiae fidē, Lachrymis mihi persuasit sese facti pœnitere, Lachrymae mihi persuaserunt illum pœnitere factu, Lachrymis effecit, vt crediderim illum pœnitere, adduxit, pertraxit, pellexit, perpulit me in suam sententiam, Coactus est, verius quàm persuasus.

Inferendi seu rationandi. Cap. 128.

Quod animal est, idem corpus sit necesse est, Quod autem corpus, non est statim & animal. Is pauper est qui plurimum cupit. Porro quod quisque magis abundat opibus, hoc est opum appetentior. Igitur ditissimus quisque pauperrimus sit necesse est. Si deus est animus, animi puritate, non victimis corporeis, cum conuenit colere. Cū animus sit corpore præstantior, virtutes aut animi sint possessiones, pecunię corporis, consentaneum est virtutes pecuniis anteponendas esse. In quem cadit misereri, in eundem cadit inuidere. Non cadit autem inuidere in sapientem. Ergo ne misereri quidē. Ipse sibi utilis esse nequit, & vobis erit vsui?
 Fœlix nō est, cui multa defunt. Atqui diuipibus defunt plu-

rima

*Mora. li. I.
epist.*

*Sapiens.
ἀποθῆς
ἐδουκῆ
μότῳ.*

rima. Qui possunt igitur diuites esse felices? Solum bonum virtus. Nam id demum bonum est, quo nemo male potest uti. Virtute nemo male uti potest, bonum est ergo virtus. Bonum est virtus, ut qua nemo male uti potest. An bonum pecunia, qua quisque potest male uti? I nunc, inferendi vim habet sed velut cum exprobratione. I nunc, argentum, marmor vetus, &c. Quæ cum ita sint, quis audeat inficias ire? Hoc cum sic habeat, an non dedisti damnum? Vtrum damnum dedisti, an non? Et dubitamus adhuc?

Nil nisi. Cap. 129.

Nil nisi poeta es. Nil aliud es nisi poeta. Nil aliud quam poeta es. Tantum poeta es. Poeta es, præterea nihil. Nihil es præterquam poeta. Nisi poeta esses, nihil esses. Nil aliud quam fiebat, pro tantum fiebat, apud Fabium. Sed apud Sueton. frequentius, nihil aliud quam vectabatur. Idem Nihil amplius, quam monuit. Cui contrarium est, non tantum osculatus est.

Laudandi ac vituperandi. Cap. 130.

Non omnes probabunt istud consilium, culpabunt plurimi. Animum insimulabunt nonnulli. Nemo mihi vitio verterit. Terentius: Nunc quæ rem vitio dent, quæso animaduertite. Dare crimini dixit. M. T. in Bruto. Istud vituperio dabunt omnes. Tu tibi laudi ducis. Gloriæ tibi tribuis, honori putas fore. At omnes dedecori dabunt, probro dabunt, criminabuntur, damnabunt, reprehendent, improbabunt, sigillabunt, taxabunt, notabunt. Atro calculo notabunt Salust. Quoniam adeo Syllam non poenitet, ut, & facta in gloria numeret. Album addere calculum, Subscribere sententiæ. Suffragari, refragari, laudibus ferre. Ad cælum ferre, Horat. In cælum ferre. Cic. Laudibus vexit, apud Plinium in epistolis. Scit vitio nigrum præfigere Thita. Anaritæ singulos increpans, Suetonius. Tibi malum imputabitur. Tibi fecit acceptum. Tu fueris in crimine. Tā est in

viis

DE COPIA VERBORVM.

vitio, qui deferit amicum in periculo, quàm qui prodit. Sic
M. Tullius: In te refidet facti suspicio. In te redundabit. In te
eudetur hæc faba, proverbialiter. Male audiet apud omnes,
qui hæcenus audisti bene. Catul. Quisquis de meliore notæ:
Vir pessimæ notæ. M. Tul. Homo nullo numero. Nihil illo
contemptius. Item: Vir primæ notæ, vir extremæ notæ. Ho-
mo quinquæ clausis, homo ultimæ fortis. Homo bonæ frugis,
sive bonæ frugi, aut absolute, homo frugi.

Summæ

Cap. 131.

Terminum.

AD summam dixit Horatius. In summa. Ut summam
dicam. Denique, demum, postremo, breuiter. Ut semel
dicam. Ut semel finiam. Dicam in genere. Rem omnem verbo
complectar. Quid quaeris? pro denique, Ciceronianum est. Quid
multum? Quid multis moror? Dicam vniuersum. In vniuersum
habeo, quod respondeam. Dicam verbo. Ad ultimum, pro denique di-
xit. Q. Cur. & eodem sensu Sæ. dixit ultimum, ad extremum Cic.

Perdende operæ.

Cap. 132.

LUstrum operam. Lustrum operæ. Opera, et impensa perit.
Frustra ego hanc operam sumo. Nihil agis. Latetam
lustrum. Actum ago. Actam rem agis. In syluam fers ligna.
Reliquaque proverbia, quibus inanis opera significatur.

Fructus

Cap. 133.

MAGNUM ex ea re fructum tulit. Cepit emolumentum
Lucrum reportauit, Sensit commodum, commodita-
tem demersit. Collegit utilitatem, frugem accepit, lucrum
fecit, compendium parauit. Ea res illi frugifera fuit, fuit e-
molumento, fuit commodo, fuit vsui. Ex ea legatione mes-
sem optimam messuit.

Impudentiæ.

Cap. 134.

Nihil pudet, depuduit, depuditum est, Dediticæ pudor-
rem, oblitus est pudoris, dediticæ pudescere, exuit
pudorem, perficit faciem, perficit frontem, nescit pudet
etiam nihil habet oris, nihil frontis, quo pudet? Quia fronte.

Afficiendi

Affectata verba, affectatus ornatu, affectus ornatus, affectatus decor. Fabius: Et gratiam rei nimis coaptatione consumpsimus. Coaptationem pro affectatione dixit. Capat laudem, venatur gloriam, aucupatur famam, Accersit sibi malum.

Ignorandi aut contra. Cap. 136.

Scio, non ignoro, non me fugit, non me laet, non me praeterit, non sum nescius, non me clama est, quis nescit? nemini dubium, intelligo, video, sentio, compertum habeo, perspectum habeo, cognitum habeo, exploratum habeo, non est obscurum mihi, non me fallit. Salust. Nec ea res me falsum habuit, indoctus disci, rudis horum malorum, imperitus fallendi, ignarus loci, Salustianum.

*Indoluisse
pila disci-
ne trechi-
ne quiesce
Horus. in
arte poet.*

Turpe est, et similia. Cap. 137.

Turpe est, cum turpitudine coniunctum est, laudabile est, cum laude coniunctum est, cum vicio coniunctum est, vicio confine est, non vacat vicio, non caret vicio, non abest a vicio, periculosum, cum periculo coniunctum, in vicio est, in probro est.

Quia, et ut non. Cap. 138.

Rere illa non possunt, ut haec non eodem labefacta motu concidant. Cic. pro Pomp. Quia haec eodem labefacta motu concidant. Non potes studere opibus, ut animi tranquillitatem non perdas. Non potes quin perdas. Non potes, nisi perdas.

Id quod, quid. Ita ut, ut. Cap. 139.

Id quod, pro quod & ita ut, pro ut, frequens est apud Cic. Id et facis. Id quod facis. Quod quidem facis.

*Teret. Ita
ut ingerit
est curat
hominum.*

Amplificandi. Cap. 140.

CAedendum erat hospiti, praeteritum seni, maxime seni pulsavit hospitem, eumque senem, adeo senem, atque hunc senem, atque adeo senem.

DE COPIA V RBORVM

Reciproca constructio quorundam.

CAPVT. CXLI.

In oratione pro P. Peio. Act. 1. Aeglo. 7. Aeglo. 5.

ERit humanitatis vestre, magnum ciuium numerum calamitate prohibere. Citer. Prohibe infandos à nauibus ignes. Verg. Defendit capellas ab aestu. Defendit aestum capellis. Spargere humum foliis. Spargere folia humi. Sternere pallio lectum. Insternere lecto pallium. Inscriptum poculum literis. Inscriptum poculo literas.

Non contentus. CAP. CLXII.

Non contentus victoria. Non contentus vicisse. Non sat habebat vicisse. Non sat erat vicisse. Parum erat vicisse, ni in victos etiam seuiret. Non sufficiebat vicisse: Poenitebat rapinae, nisi parentem quod spoliaffet.

Satisfaciendi. CAP. CLXIII.

Cicero in Oratore ad Brutum.

Interdum non satisfacit Cicero Demosthenes. Non implet aures Ciceronis Demosthenes. Non respondet operibus meis. Non facit satis hominum de se expectationi. Tullius in Demosthene nonnumquam desiderat aliquid. Non is es quem expectaram. Non talis est, qualem vellem. Non nihil in te requiro adhuc. Non facit ad huius cupiditatem.

Impunitatis, aut contra Cap. 144.

Terent. in Andria.

Omnes plura habere cupimus, & tamen id nobis impune est. Haud impune feceris, haud impune feceris. Non fuit illi fraudi magistratum prohibuisse vi. Sine fraude esto. Se fraude dicebant priores. Non sic auferes. Linus: Tulit, ne cui fraudi secessio esset, id est, ut omnibus esset impunitas. Miratur hoc si sic abiret. Malitem impunitate donauit. Nullum facinus impunitum esse oportet. Quod impunius dicax esset. Mar. Tullius pro Quinto. Nullas poenas dedit eius facti. Poenas pendit. Tum pendere poenas Cecropidae iussi. Irrogare multam, dixit Cicero. Exemplum in illos editum. Persoluit, exoluit, luit, pendit. Nullum de eo sumptum supplicium. Ei facto nulla irrogata poena.

Aeneid. 6.

de tan-

de tanto flagitio non est animaduersum, in omnes graui-
ter animaduersum. Exacta poena, opinor capite plectenda.
Noxæ deditus est, animaduersa flagitia, pro punitis dixit
Suetonius. Nec in deditos grauius consultum. Q. Cur-
tius. In te cadetur hæc faba. Vnus dependet pro omnibus,
Tergo luca.

Suadendi, aut consulendi. Cap. 145.

ID ne estis autores mihi? Te autore suscepi negotium, im- *In Adelp.*
pulsu tuo feci, te impulsore feci, tuo suatu, tuo inductu, *Plan. in*
Cicero, te sualore, te consultore, tuo consilio, Abs te persuasi *Stich.*
sus id feci, tuo instinctu, amorem in consilium adhibuisse
videris, tuo persuasu, Cicero: Te flagitatore suscepi negotiū *In epist.*
tuo verberatu, eodem sensu dixit Q. Curtius.

Prudens. Cap. 146.

PRudens fecit, sciens fecit, de industria fecit, Studiose fe-
cit, data opera fecit, destinato fecit, dixit Seneca. Stu-
dio fecit, consulto fecit, consilio fecit. Contra, imprudens,
nesciens fecit, per errorem, errore factum est, per impruden-
tiam, peccavi inconsultus. Ex industria, pro de industria ali-
quoties dixit Quintilianus, composito factum, ex compo-
sito, ex destinato, pro consulto, vt est apud Suetonium in
Caligula.

Causæ. Cap. 147.

PLurimis de causis mihi tuæ literæ iucundæ fuerunt.
Duas ob res hominem odi. Multis modis tuæ mihi iu-
cunda fuit epistola. Duobus nominibus es mihi cha-
rissimus, duplici nomine. Duplici de causa tuis scriptis dele-
ctor. Bis mihi iucunda fuit epistola tua, multifariam tuæ li-
teræ me delectarunt.

Dierum notatio. Cap. 148.

Calendis Ianuariis, ad calendas Ianuarij, id est circi-
ter eum diem, sub idem tempus, pro circiter idem
tempus, aliquoties dixit Suetonius, statis temporibus, statim

DE COPIA VERBORVM.

vior, pro ceteris vicibus dixit Q. Curtius, Calendarum die Nonis Ianuarij, ad Nonas, die Nonarum, Idibus Maij, ad idus Maij, Iduū Nouembrium die, Pridie calend. aut calendarum, Pridie nonas Maias, Pridie nonarū, Pridie idus, Pridie iduum nouembrium, Postridie calend. Ianuarian vel Quarto nonas Ianuarias, Postridie nonas Ianuar. vel, octauo idus Ianuarij, Postridie idus Ianuarij, vel, Decimo nono Calend. Februarij, Præterea decimo calē. Februariar. vel ad decimum calend. Februarij. Ad eundem modum de reliquis diebus, & mensibus dicendum.

De numeralibus.

Cap. 149.

IN numeris illa varietas est generalis, de addita, aut omitta coniunctione. Annos natus quatuor & viginti. Annos natus viginti quatuor, annos natus centum, & viginti centum viginti, viginti supra cētum. Deinde quod duos numeros principali proximor, vel compositē, vel incompositē efferre licet. Duodeuiginti. pro octodecim. Vnde viginti, pro nouendecim, Duodeviginti, vnde triginta, ac deinceps consimiliter vsq; ad centum. Supra centū compositē per adiectiuum, aut incompositē per aduerbium effertur. Ducentos, bis centum. Trecentos, ter centū, atq; eodem modo vsq; ad mille, Mille multiplicamus, vel substantiuē, vel adiectiuē cum adverbio. Mille nummum. Mille nūmos. Bis mille nūmos. Duo millia nummorū. Pergendumq; consimiliratione ad mille millia, aut millies mille. Nonnunquā eādem sententiam effertur, & per cardinalia, quæ vocantur, & per ordinis numeralia. Annos natus viginti. Annū egresus vigesimum. Annū excohit vigesimum. Annū agit primum & vigesimum. Biennium est, quod patriā non reuifirim. Tertius hic annus agitur, quod patriā non reuifi, siue cū nō reuifi Dic quotus esse velis, id est quot cōuiuas velis. Hic non ordo, sed simpliciter numerus significatur. Distributus pro simplicib⁹ in carmine licet v⁹. Vbi vero apponitur

*Hora. lib.
2. epist. ad
Torqu.*

ponitur quippiam, quod distributionem explicet. liberū est vti vel distributiuū, vel cardinalibus. Quotannis duo talenta capit, vel, quotannis bina talenta capit, in singula capita mille nummū distribuit, vel millenos nummos. In diē viuunt, qui viuunt ab/que sollicitudine futuri, M. Tul. Qui in horam viverent, hoc est, ex tempore. Indies idem valet, quod in singulos dies. Lilius. Senescit indies, & mutatur in horas. Horatius indiem dixit, pro quotidie. Ille potens sui, letasq; deget, cui licet in diem dixisse, vixi. Hic annotandum, quod in coniunctione numeri maioris, & minoris pro vno, aut primo, licet ponere alterum. Cicero: Literas accepi tuas, quas mihi Cornificius altero & vigesimo die reddidit, id est, vigesimo primo, idem pro Milone, Centesima lux est hæc ab interitu P. Clodij, & opinor altera, id est, centesimus primus dies. Idem Lilius. Anno trigesimo altero quam condita Roma erat, id est, trigesimo primo. Quin & octa talem coniunctionem alterū frequenter pro secundo ponitur. Cic. vnum, alterum, tertium annum Saxa quiescebāt. Similiter, vnus, & alter, pro vnus, & iterum vnus. Vnus, vel alter, pro vnus, vel duo. Rursus in aduerbiis semel, atq; iterū, pro bis Quoties aduerbio additur genitiuum Sestertiūm, (abandūtur centies mille, vt Decies sestertiūm, id est, decies centum millia sestertiorum.

Aduerbia temporū. CAP. CL.

TEmpus vix dum præteritum, per modò aduerbium significamus Paulo longius, perdudum, ac iam dudum, Hoc etiā longius, per nuper & pridem. Longissimum, per olim, & quondam. Futuri temporis hi sunt ordines. Mox aderit. Iam veniet. Protinus, continuo, ilico, ex tempore, euestigio, tempus significant & hæc continenter insequens, sed fere respondent ad præteritum: Vt literis tuis lectis exemplo domū me contuli. Accepto hoc nuncio, euestigio me domum conieci. Olim respondet ad vtrūq; tempus præteritum

DE COPIA VERBORVM

tum & futurū, olim floruerunt Græci. Forſan & hæc olim meminiffe iuuabit. Proximus itē ad vtrūq; tempus refertur. Proximo anno ſtrenue legiſſit. In proximum annum ſummas copias parat. Proximis hiſ diebus, proximo menſe Proximo partu. Proximo bello. Nouiſſimus, pro eo quod eſt nuperrimus, præteritum dūtaxat reſpicit. Superiore anno, ſuperiore menſe, ſuperiore bello, ſuperioribus diebus, dicimus de re nuper, aut proxime acta. Item paucis hiſ diebus. Quinq; diebus, pro intra, ſive poſt quinq; dies, dixit Horatius: Itidem Saluſtius. Paucis diebus in Africam proſciſcitur. Et ante pauculos dies. Paucis poſt diebus. Poſt paucos dies. Aliquanto ante. Aliquanto poſt. Paulo, multo ante & poſt. Dein, deinde, deinceps, exinde. Sub hæc, vtriuſq; temporis rationem obtinet, id eſt, paulo ante, aut paulo poſt. T. Liuius: Secundum orationem prætoris murmur ortum. Idē Secundum hæc ſilentium fuit, id eſt, poſt hæc. Certe temporis ſignificationem hæc habent. Hodie, heri, nudiuſtertius, nudiſquartus. Quinto, ſexto, ſeptimo, oſtauo abhinc die, hodie, cras, perendie, perēdino die. Quarto abhinc die, quinto, ſexto, &c. Porro verbum additum, temporis diſcrimen facit. Septimo abhinc die mecum cœnabat. Septimo abhinc die iſtic me videbis. Mar. Tullius Attico. Me abhinc annis amplius XXV. ſpopondiſſe dicit. Idem, quo tēpore ab hinc annis quindecim. Durior ſit hæc loquēdi forma ꝑ accuſandi caſum, præſertim quū nō ſignificatur ſpaciū tēporis actionis continuę. Quod genus eſt illud apud Terētiū: ab hinc triennium ex Andro cōmigrauit huic viciniaz. Neq; enim trienniū conſumpſit in migrando ſed trienniū interceſſerat inter relictam Andrum, & aditas Athenas. Marcus Tullius: Quæſtor Caio Papirio conſule fuit ab hinc annos quatuordecim. Horatius: Scriptor ab hinc annos qui centū decedit. Mollius illud Ciceronis in verrem: Horum pater ab hinc duos, & viginti annos mortuus eſt. Nam mortuū eſſe

petpe-

perpetuū est. Hæc & aliter efferimus. Septimus hic dies est; quod mecum cœnauit. Annus est, quod nullas à te literas accepi. Multum temporis est, quod nos non visis. Diu est, quod nos non visis. Seculum exisse mihi videtur, ex quo nullas abs te literas accipio. Iam dadum, ætatem, pro quo iam admodum diu per hyperbolen dixit Terentius. Quidā vice tōū quod, ponunt quum. Plautus: Iam biennium est, quum ille mecū esse cœpit. M. Tul. Multi iam anni sunt, quum ille in ære meo est. Idem. Vigessimus ann⁹ est, quum omnes scelerati me perunt. Reperiuntur apud Ciceronem aliosq; veteres & hæc loquēdi formę. Cato. Postridie, aut post diem tertiuū, quāū lecta erit, id est, altero tertione die post lectam. Idem: Post annū tertium, q̄ seueris, incendio. M. T. Postero die, quāū illa erant acta. Cic. Filius. Aliquando venerūt post diem quadragessimū & sextum, quāū à nobis discesserant. Alcon. Ped. Post annū, quāū pro Cornelio dixerat. Sæuola in pandectis. Post annos cōplures, quāū fecit testamentū. Eadem est ratio de aduerbio, siue præpositione ante. Alcon. Pedia. Ante sedecim ānos, quāū hæc dicta sunt. Mollius est hoc sermonis genus, eo quod post & ante vim obtinent comparatiui, quemadmodum secus, contrā, aliter. Sine his autē durior est oratio, quāū tamen crebro reperias apud Titū Liuium, Lilibeuū tertio die, quāū profectus inde erat, rediit. Item. Die vigesimo, quāū creatus erat, dictatura se abdicauit. Id ætatis erat, vt turpe sibi duceret discere. Non pudet te istuc ætatis lasciuire. Hoc ætatis quum sim, nō admodum timeo mortem. Plerunq; noctem studet Salustius. Crebris ignibus factis plerunq; noctis barbari suo more letari, id est, magnam noctis partem.

Annumeraudi. CAP. CLI.

IN deos relatus, in numerum deorum relatus est. Horat. Inter quos referendus erit. Ascribe me in numero tuorū, ascribe me tuis amicis, ascribiko me inter amicos tuos.

Liiij.

Veteri-

DE COPIA VERBORVM

Veteribus annuerāduſ. Inter ſummos annuerāduſ In-
ter primos cēſendus, ponēduſ, collocāduſ. Recipe me in tuſ
gregē. Multos obſcuros legit in ſenatū. Car hūc hominē af-
ciuiſtiſ in veſtrū contuberniū. Cooptatuſ in collegiū augurū
Aſcituſ, addituſ ordini ſenatoriū. Accerſituſ, ſeu aſcituſ in
militum numerum. Suetoniūſ. Vt ciuitate donatuſ, in
decurias adlegeret. Adde hunc amicorum tuorum catalogo.

Inity ac finis. CAP. CLII.

IN ipſis vitæ primordiis. In ipſis vitæ rudimentis. In pri-
mis literarum elementis. In capite tuarum literarum, in
prima ſtatim fronte, in ipſo vitæ limine, in ipſo quaſi ve-
ſtibulo vitæ. Ab ipſa ſtatim linea. Ab ipſo carcere. In exortu,
In exordio vitæ. Ab incunte ætate. Lubricum tempus incu-
tiſ adoleſcētiæ. Incūte vere mox cū hirundinibus aduelabo.
Exactæ ætate nupturūſ, proueſtæ ætate, vergente ætate, affe-
ctæ ætate, ætate effictæ, decrepita ætate, ingraueſcente ætate,
inclinata, & præcipitata, ſiue præcipiti ætate. Piget hoc æta-
tiſ depugnare. Tacituſ, ad ſerum vſq; diem. Liuiūſ. Primis te-
nebris mouit. Idem, prima vesp̄ra, primo diluculo, primo
crepūſculo. Idem Tacituſ: Aſtare iam adultæ. Liuiūſ, adultæ
autumno. Idem: Adultæ nocte. Idē in exitu iam annuſ erat.
Cicero: quinto anno exeunte. Decurſo vitæ ſpacio. Cygne-
am vocem, pro ſuprema dixit. Mar. Tull. de Orat. libro ter-
tio. In principio. In initio operis. In calce tuarum literarum
in extremiſ tuiſ literiſ, in poſtrema parte tuarum literarū.
Nunc ad metam feſtinat oratio, in extremo vitæ actu, in
portu impingere, in porta caſterio. Ne in apiſ quidē.
In ipſo ſtatim operiſ frontiſpicio. In ipſiſ vitæ ſonbuſ, in
ipſo operiſ ingreſſu. Vitæ ianua. Fauces inferorum, in phi-
loſophiam nondum intulit pedem, nondum fecit veſtigiiſ,
ita Marcus Tulliūſ. Ordini telam, pretereſe. Fundamenta
iacere, auſpicari, inuit conſulatuſ, incunte vere. Liui. Hoc

rhinūſ

ultimum vtrinque initum, finitumque est prelium. M. Tullius Vellem à principio te audisse. Idem, tuas epistolas à primo lego. Idem. Utinam à primo tibi esset visum. Hoc ab initio fuit. Utinam initio abfuisses. Naso: Principio quod amare velis, repente labora. Horatius: ad extremum ridendus.

M. Tul. Consuli non animus ab initio, non fides ad extremum defuit. Habes operis primam manum. Oratorem tibi deliniaui. Adumbratum accipies oratorem, non expressum. Inchoatum, non absolutum. Cicero informatum dixit, quod inchoatum est, & cuius rude quoddam simulachrum ceptum est. Ductum à statuariis, & pictoribus. Exitus acta probat. Ordinur hic ferratam fabulam, quæ sit futura catastrophe nescio. Coronidem addere. Colophonem imponere, Supremam manum addere.

Maior opinione Cap. 153.

MAiora fide. Maiora, quam ut vera credi queant. Minor opinione doctrina. Minor doctrina, quam pro hominum opinione. Citius spe aderat. Celeris expectatione redibat. Citius, ac sperabatur. Ante expectatum redibat. Par famæ doctrina. Non minor doctrina, quam fama celebratur. Supra fidem omnia, id est, maiora fide. Maiora veris renunciabant. Minora, inferiora veris predicabant. Infra veris erant, quæ nunciabat. Minor consulari dignitate cognitio. Minus est, quam ut à consule cognoscatur. Maior consulis dignitas, quam ut hæc causam cognoscat. Tua virtus maior omni prætonio est. Vincit omnem huiusmodi tua virtus.

Contigendi Cap. 154.

HOccine tantum malum de repente mihi obiectum esse. Ingens huic venit, siue obuenit, hereditas. Obigit vxor, qualem volebam. Non cuius homini contingit adire Corinthum. Nactus es vxorem te dignam. Felicissimum ingenium sortitus es. Similes habent labra lactucæ. Habet, quod amari. Is nunc reperit. Merito nobis accidit, ut mali vidcamus

DE COPIA VERBORVM.

*Terent. in
phormione*

dicamur, dum nimum studemus nos videri bonos. Non omnibus datum, vt impune quæ lubeat, dicant. Non quibuslibet licet, quæ lubeat, facere. Mihi vsu venit, siue vsus venit, vt cum intractabili monstro conflictarer.

Refugiendi

Cap. 155.

Refugit consuetudinem seminarum. Alienus est à studiis. Abhorret, à literis. Abhorret ostentum, pro exhorret, dixit, siue. Execratur, detestatur, abominatur literas. Ad studiorum mentionem nauseat, horret mortem. Exhorret mare. Aueratur omnes. Aueritur miseros. Ad poetices mentionem nauseat, vomiturit. Deprecatur publica munia. Grauat splendor mensæ apparatus, id est molestæ fert. Sic Suet. & Horatius. E quis grauat Bellerophonē.

Officiorum vocabula.

Cap. 156.

Erat illi à pedibus. Aberat qui mihi est à manibus. Nā tum aberat meus amanuensis. Qui regi sunt à corpore, à secretis, à sacris scriniis. Rationales, qui sunt à rationibus, à libellis, ab actis, siue actuarij. Latrones, anteambulo-nes, à cyathis, à poculis, pocillator. Nomenclator, à consilijs, & conciliarius apud Suetonium.

Studij.

Cap. 157.

Totus est in literis. Vacat congerendis opibus. Dat operā rei numinarie. Attendit huic negotio. Attendit iuri, pro studuit. Sueton. Intentus est, vel intendit litoris, inhilat gloriæ. Appulit animum ad scribendum. Adiecit animum ad virginem. Accommoda te rebus presentibus. Applica animum tuum ad vxoris ingenium. Dedit se Mammonæ. Deditui me Christo. Dica te totum optimis literis. Dedit se ad leges, Ceteros ad remum dedit. Sueton. Idē. Ad terram dedit, pro deiecit. Inseruit honori. Incumbite honestis disciplinis, incumbite in honestas disciplinas. Deuotus harenæ, pro addictus, dixit Suetonius. Idem, deuotus vobis, pro addictus, ac deditur. Adiunxit animum ad ea, quæ

ratio

ratione temporum postulabat. Vt animum ad aliquod studium adiungant.

Vitiandi Cap. 158.

Corumpunt bonos mores colloquia mala. Inficiunt, vitiant primam ætatem stultæ nutrices. Aurum plūbo adulterant. Gemmæ adulterinæ. Deprauant bonam causam mali rhetores. Deterunt laudem ducis indocti poete. Malus vicinus scabiem suam affricat vicino. Vas insyncerū afficit infusum liquorem. Obtrusit mihi subterator nūmos pro auris. Vereor ne quid veneni tuis afflet, ne quid pestis instillet in tenerum animum, ne quod syncerum est, trahat in vitium. Ne tibi morbum inhalet suum. Ne suum virus insibilet. Ne quid inspiret mali. Puerilem animū impiis opinionibus imbuat. Malitiam vnā cum lacte nutricis imbibit, suxit, hausit. Frequentes offensæ reddunt supputam amicitiam. Gloriam tuam dedecore contaminasti, inquinasti, conspurcasti, fœdasti, obscurasti, deturpasti, offuscasti, denigrasti. Inuasis tibi notam ignominiz. Venenare poeticum est. Potionare, apud Suetonium.

Solitudinis Cap. 159.

Secum viuit. Secum loquitur. Solus est. Solitarius est. Incomitatus incedit. Solus ambulat. In locis solis ambulare tutum non est. Agit in solitudine. Ne musca quidem adest. Secretum agere, pro solum esse dixit Sueton. Fores se venditant, quum apud se sunt, nihil illis lordidius. Vix assemeris, si totum hominem per se æstimes.

Sensus. Cap. 160.

Ratio tua sapit tyrannidem. Resipit stulticiam. Olet hircum. Redolet vinum, Vox tua sonat asinum. Rusticus obolet allium. Vineta crepat mera. Scripta tua spirant Italum. Tinnit aurum. Fragas vnguentum. Ad hanc formam pertinent, Toruum tueri. Titanicum obtueri, quæ figura mollior est apud Græcos *μαλικοῦ ἀλέτῃ*.

Pixlandi

DE COPIA VERBORVM

Præstandi re Cap. 161.

FAc promissa appareant. Exhibe, quod toties polliceris. Talem & se, & exercitum approbavit, ut nulli præmia maiora pereceperint, apud Suetonium vtrunq; . Si fortuna obstabit, quo minus præstem, quod recepi, certe hunc animum tibi probabo. Promittis amplissima, das nihil. Si munificus videri vis, repræsentâ beneficium. Ita Seneca, & Suetonius.

Pœnitendi. Cap. 162.

Nondum huius animi me pœnitet. Me quantum his operis fiat pœnitet, pro non satis facit. Capit me pristinæ benignitatis pœnitudo. Pœnitentia ductus, pœnitentia tactus. Agere pœnitentiam, pro pœnitere, est apud Plinium Iuniorē: Rursus eius pœnitentiæ pœnitentiam ago, i. pœnitet quod pœnituerit. Refertur autem, & ad rē, & ad personā. Ne te pœniteat istius patris. Initi matrimonij me pœnitet.

Disidij. Cap. 163.

Male facta gratia nequicquam coit, & rescinditur. Interrupta familiaritas. Mala lingua dirimit multorum amicitias. Orta est inter illos similitas. Refrigit benevolentia. Amor versus in odium. Discordant. Intercessit offensæ nescio quid: Offensam pro discordia aliquoties usurpat Sallust. Disfluenda est amicitia, nō abruptenda. Disiliit gratia fratrum. Parum inter eos convenit. Miror non bene convenire vobis. Vtriq; cum altero convenit. Concordant. Concordes sumus. Oratio tua cum factis non consentit. Summo omniū consensu. Magna inter molles concordia. Nulla inter nos discordia. Dissident inter sese. Obortum est inter illos subitum disidium. Digressa est à marito. Sueton. Diuertit ab illo. Diuortium fecit cum illo. Repudiavit uxorem. Dimisit matrimonio, id est, repudiavit. Dimisit matrimonium, pro rescidit: Renunciavit illi amicitiam, pro eo quod est, denunciavit illi inimicitiam. Dissedit cum uxore, id est, disidium habuit. Missam fecit uxorem, pro repudia-

uit.

uit, dicit Sueton. Serere disidia. Est illi offensior, pro subitatus. Sueton. Est mihi cū illis, ἄσωνδλ & πόλεμ &

Reconciliandi.

Cap. 164.

SArcire, resarcire gratiam. Reducere, reponere, restituere in gratiam, Redigam vos in gratiam. Retconcinnare pristinam amicitiam. Recollige mihi illius animum. Fac ut mecum redeat in gratiam. Instaura pristinam inter nos beneuolentiam. Cicero: In gratiam cū voluptate redeamus Idem. Pompeius a me valde contendit de reditu in gratiam sed adhuc nihil p̄fecit. Sal Sicuti regi libuerat, pax conuenit.

Sapit, aut contrā.

Cap. 165.

POl homo tu non es sobrius. Insanit, delirat, desipit. Vesanire dixit Catullus. Non est integræ mentis. Non est compos mentis. Non constat animo. Laborat errore mentis Motæ, vel commotæ mentis est. Mente lapsi dixit Suet. Defectus animo. Mente excedit. Valer animo. Laborat ab aſo. Sophocles reus actus est dementiæ. Destituit illū vis animi.

Excipiendi, siue excludendi Cap. 166.

NVllus istuc auderet, nisi tu solus. Nemo præter vnum te. Nemo præterquam tu solus. Nullus aderat extra vnā aniculam. Fortunatus sum ceteris in rebus absq; vnā hac. M. Tul. Extra ducem, paucosq; præterea. Extra prædam, id est, præter prædam. Hæc forma est aliquoties apud Ciceronem, ex imitatione Græcorū. Extra causam, extra iocum, non omnino consimilis sunt formæ. Omnium facundissimū excepto Cicerone. Omnibus nisi vno Cicerone facundior. Omnium doctissimus, si vnū, aut alterum excipias. Nemini cedit, vno te excepto Interdum absq; nomine. Horat. Excepto, quod non simul esses, cetera letus. Iureconsulti interdū recipere vsurpant, pro excipere. Recepit fama recta. Vni tibi permitto, præterea nemini. Tibi quiduis apud me licet. Alioqui non ferrem, aliàs non ferrem, aliter non ferrem, quod postremum est apud Ciceronem in officijs. Super, pro præter

DE COPIA VERBORVM

præter frequenter est apud Sueton. quanquam hoc non tam excludentis est, quam semouentis à ceteris. Super veteres amicos, ac familiares, id est, vltra. Politianus: Secundum te primas tenet, id est, te excepto.

Vt vis, aut contra Cap. 167.

VXorem nactus sum ex animi mei sententia. Vxor mihi contigit, qualem volebam. Hic venatus male respondit votis nostris. Non successit pro votis nauigatio. Nihil accidit non præter animi sententiam. Omnia secus, quam volebam. Omnia contra, quam volebam. Fortuna nõ respondit optatis meis. Fac, vt lubet, fac pro tuo arbitrio, viue tuo arbitrari. Nihil faciam, nisi de consilij sententia. Faciam, vt voles, faciam pro tua voluntate omnia.

Comperta. Cap. 168.

HOmo spectatæ probitatis. Vir probatissimæ fidei. Animum in me tuum habeo multis iam argumentis exploratissimum. Compertum, perspectum, exploratũ habeo quanti me facias. Delectus est, vt industriæ vir expertæ, pro spectatæ, dixit Suetonius. Periculatos mores, pro spectatos dixit M. Tull. Cõperta mihi est hominis perfidia. Deprehensa est astutia. Recõpertum est. Pro certo, pro comperto dicis. Certũ non habeo. Quĩ certum sciero, scribã ad te.

Copia. Cap. 169.

ABundat opibus. Exuberat, redundat, exundat, superfluit, & superfluens, apud Senecam est. Est apud illos ingens aquarum, & graminis copia. Copias pro diuitiis dixit M. T. & Suet. Multum, plurimum, satis vini. Abunde potentie, gloriæq; dixit Sueton. Nimum licentiae. Nimis insidiarum, pro plus satis dixit Cicero. Aflatim vini, pro multũ vini. Linus: Ne cui maior, quã quinquaginta iugerũ agri modus esset. Horatius: Hoc erat in vortis, modus agri nõ ita magnus. M. T. frumenti in summa caritate maximum numerũ miseram. Idem in Philip. Maximus vini numerus fuit.

fuit, permagnum optimi pondus argenti Hircius: Magno inuento numero, hordei, olei, vini, fici, pauco tritici. Immo, si pecuniarum vis reperta est. Salust. Quibus mala abunde omnia erant. Rursus: Abundè libertatū rati, quia tergis abstinetur. Idem: Inopem, & exoptum miseris efficit. Idem: Hæc talia facitiora impune suscepisse parum habuere, id est, non satis erat. Item: Satis habebatis animam retinere.

Indicta causa. Cap. 170.

Indicta, causa coniecit seruos in vincula. Cicero. Quosdā inauditos condemnauit. Sucto. Inauditum capite punitur, citra causæ cognitionem damnatus est, quod iuricon- sulti vocant *ex quo dicitur*.

Prosperitatis, aut contra. Cap. 171.

Prospere valitudine. Incolumi valetudine, incolumi fama. Secundiore fama fuit, id est, minus laborauit in fama. Secundo vento, secundo æstu, secundo amne, siue flumine. Secundo rumore dixit tacitus. Idem aduerso rumore dixit, pro sinistro. Idem dixit secundis numinibus, pro fauētibz diis. Item secunda tempestate, ac fama. Item, secundate vento. Hic, & Lanius secūda prælia dixerunt, pro feliciter gestis. Et Iunone secunda. Vergilius. Dextro Hercule. Secundam existimationem collegit. Suet. pro eo quod est, bonā opinionem, si quā numina læua faciunt. Hic ubi si alia vni- quā, mens læua fuit. Resistat fortuna nihil agas. Cic. Rebus aduersis. Rebus afflictis. Rebus tristibus erigendus est animus M. T. Cecidit bellē. Ita cecidit, ut volebam. Hoc cecidit oportund. Valde optanti vtriq; nostrum cecidit. Hoc ad huc percomodē cadit. Male cecidit. Hæc non succelsit. Ter.

Antiquaria. Cap. 172.

A Borbe condito non extitit homo sceleratior. Duo post homines natos terribilia capita, Dolabella, & Antonius. Consules post hominum memoriam terribili, atq; turpissimi. Post homines natos. Nostra ætate facinus didimus.

DE COPIA VERBORVM

dicimus, quod nobis visus accidit. Nostra memoria, quod à maioribus visum, ab illis audire potuimus. Patrum memoria, utroq; est antiquius, videlicet quod sub atavis, ac tritavis gestum est. Ex omni memoria. M. T. dixit, pro P. Scistio. Idem pro. L. Cor. Balbo dixit. Superiore memoria, pro, superioribus saculis. Post orbem conditum. Post urbem conditam dixit Marcus Tullius.

Totum.

Cap. 173.

Accipite vsq; ad calcem. A summo capillo vsq; ad imi pedis. Debes in solidum. Redder ad assem dixit Plinius iunior. Quod iis ad denarium solueretur, dixit Cicero pro P. Quintio. Bona fide reddidit depositum, vel cum pulvisculo. Cum tota ærugine dixit Iuuenalis. Quantum quantum est, nihil nisi somnium est. Hyemem inter se quam longa est, id est, totam hyemem dixit Vergilius.

Perspicuitatis.

Cap. 174.

Dilucide expediri, quibus oportuit. Vel ceco perspicuum est. Explanatus dicam. Dicam crassiore Minerva. Enodatus explicare. M. Tul. de fin. Ibidem, Eunucleate, pro explanare dicta. Dic exerte, velis an nolis. Candidus sermo, pro dilucido, Græci λευκόμῆλον appellat apertum ac perspicuum, & λευκότερον λέγειν pro apertius dicere. Sole meridiano clarius. Significauit verius quam, expressit. Lex hoc expresse vetuit. Declara mentem tuam. Planam facere, pro declarare frequenter est apud Cice. Oculis subiicere. Ob oculos ponere. Solidum est, pro perspicuum est, dixit M. T. in Verrem, actione prima. At enim illud solidum est, ut me Sæculi maxime velint, alterum illud credo. Obscurum est, & luce clarius. Tuba clarius apud Græcos.

Nobilitatis, & contrâ

Cap. 175.

Vir apprimè nobilis. Minimè obscuris natalib; . Homo minimè nouus. Homo cū primis illustris. Vir clarissimus.

clarissimus. Vir antiquæ nobilitatis, vir honesto apud suos loco natus. Summo loco natus. Domi splendidus. Maiorū imaginibus clarus. Ex illustri stirpe progenitus. Auitis sēmatibus clarus. Homo domi nobilis, pro eo qui ē claris prognatus esset, frequenter est apud Ciceronem, & apud Salustium. Homo domi suæ cum primis locuples, atq; honestus. Hominem veteris prosapiz, ac multarum imaginum dixit Salustius. Cicero, Philargus in amplissima ciuitate amplissimo loco natus. Liuius: Adolescentes nec tenui loco orti, Plinius, Fœmina splendide nata. Obscurus. Liuius. Homo loco obscuro, tenuiq; ortus fortuna. Humili, loco infimo loco natus. Homo nouus. Salustius M. Tullium repertitum appellat, quodd obscuris esset maioribus. Vir equestri loco. Vir senatorij generis. Vicanum pro ignobili dixit Cicero. Horatius ignotos homines dixit, pro ignobilibus.

Violentia. Cap. 176.

Vix à manibus temperatum est. Res ad vim & arma spectabat. A verbis ventum est ad verbera. Rixa impugna verſa est. Vi geritur res. Ferro, non rationibus decertabatur. In manibus ius erat. Ad ſaga properatum est, frequens est apud Ciceronem. Sagū enim veſtis est militaris, quemadmodū toga pacis. Collo obtorto reduxit hominē.

Rumoris. Cap. 177.

Vlgo fertur. Diu fuit populi fabula. Rumore vulgātū est. Conſtās rumor est. Fama paſſim iactatum est. In ore est omni populo. Erat in ſermone res, dixit Cicero, pro eo quod est, rumor erat. Vox erat vna totius prouinciz. In ore, & ſermone omniū. M. T. Male audire dicantur, de quibus malus est rumor. Contra bene, de quibus bonus.

Exempli. Cap. 178.

Maiorum ſuorum veſtigis ingreditur. Vetus inſtitutum reuocauit. A priſca Reip. conſuetudine nō reſciſit. Cæſar, Agere ad præſcriptum. Vetus exemplum est,

M.j.

ſive

DE COPIA VERBORVM.

sue veteris exempli res est, fallere amicum. More hominū fecit, sibi, quam amico maluit consulere. Nouo more, pro nullo maiorū exemplo frequens est apud Ciceronem. Exemplum subiicimus his ferme modis, per vt, & velut. Simile gaudet simili, vt sus sue, velut puer puero. Quod genus, pro eo quod Græci dicunt, *ὁμοιότης*. Verbi causa, verbi gratia, Exempli causa apud M. Tul.

Internectionis. CAP. 179.

FVnditus perit. Radicitus extinctus est. Cupiditas radicatus extrahenda est. A stirpe subuersa est Respub. A stirpe interiit dixit Salust. Pristinæ disciplinæ ne vestigium quidem vllum superest, Græci *πανολεθρίαν* vocant. Extirpari & funditus tolli, dixit. M. T. de Fato.

Atrox. Cap. 180.

ATrox iniuria. Indignū facinus. Infandū apud poetas. Nefarium scelus. Graus contumelia. Non terenda superbia. Intolerandam ferociā, dixit M. T. Contra Rullū. Factum non vna cruce dignum. Facinus eculeo dignū. Noxa capitalis. Crimen inexprabile, piaculare facinus.

Rigoris. Cap. 181.

ADvium exigere. Summo iure mecum agitur. Rigide, seuerè, præcisè, quod Græci dicunt *ἀκροβύτως*, mecum agitis. Iniquè, duris cōditionibus, aut legibus mecum agitur. Etiam si mecum agas ob signatis tabulis, pergitisne vos tanquam ex syngrapha agere cum populo? dixit M. Tul. pro L. Murena. Ibidem dixit, austerè & Stoicè agere. Itidem dici potest, scythicè agere, qui agit inciuilius.

Ascribendi, & imputandi. Cap. 182.

As signamus, adscribimus, attribuimus, frequenter in malam partem, nonnunquam & in bonā. Marcus Tullius ad Atticum, si perturbatior est, tibi assignato. Idem in Bruto: Hæc si minus apta videntur huic sermoni Brute Attico assigna. Liuius: Fletus petijt, ne vnus amentiam ciui-

tati assignaret. Marcus Tullius in Bruto: Peto à te, vt id non modo negligentiae meae, sed ne occupationi quidē tribuas. Idem: Omnes id Verri tunc attribuebant. Item: Vt aliis causam calamitatis attribueret. Si quid mali acciderit, tuae socordiae imputato. Quod viuo, tuae clementiae acceptū fero, siue acceptum refero, hoc est, debere me fateor. Scruola in pandectis: Creditores suae negligentiae expensum ferre debent. Haecenus in malam partem. Si quid sciliciter euenit non fortunae, sed deo adscribendum est, assignandum est, tribuendum est, attribuendum est, acceptum ferre oportet, imputandum est.

Haec in bonam partem. His finitima sunt, vindico, assero, arrogo. Totius negocij laudem sibi vendicat, sibi arrogat, sibi asserit, sibi usurpat. Illa priora sunt sumpta à codicillis rationū, in quibus notatur quid quis debeat, aut quid cui persoluum sit. Haec posteriora ab actione iuris, qua quis sibi ius personae, aut rei defendit legibus. Item illa: Totum me tibi debeo. Quod spiro, & valeo, tui muneris est. Si quid habeo, id totum tuae munificentiae est. Si quid in me boni est, abs te venit, abs te proiectum est, abs te fluxit.

Adiectionis.

Cap. 183.

CVLAE deditus, voluptati addictus, hoc ab actione translatum est. Ventrus mancipium. Seruit lucro. Horat. Inferuit honori. In hoc totus incumbit. Alsider literis. Affixus est poeticoe. M. Tul. Et ad genus id, quod quisque vestrum in dicendo probarent, adhærescerent, hoc est, affigerent sese Denotus in bonam partem dixit iuuenalis: Quod ni tibi deditus essem, deuotusque diens, vxor tua virgo maneret. Terentius: Animū ad scribendum appulit. Idem. Vt animū ad aliquod studium adiungant. Idem: Adiecit animum ad virginem. Dedit se ad leges, dixit Mar. Tull. Me totum, meaque omnia tibi dico, dedico, consecroque.

Facultas.

Cap. 184.

M. ij.

Terentius

DE COPIA VERBORVM

Terentius: Tibi in manu est, ne fiat. Salust. Verum id frustra, an ob rem faciam, in manu vestra est, Quirites. Id in te situm est. Istuc non est meae facultatis. Ver. Non opis est nostrae. Nos pro nostris opibus extruimus moenia. Non est in potestate mea. In potestate, & in potestate habere dixit. Salustius. Si in mea potestate esset. Filius nondum emancipatus, in patris est potestate. Penes te ius est vitæ, ac necis. Non est mearum virium. Meis auspiciis, meis copiis meo Marte cōfectum est hoc negotium. Salustius nonē dixit. Quibus in ocio vel molliter, vel magnifice viuere copia erat. Idem dixit, in manibus. Cic. Pro mea parte adiui, pro mea parte virili, pro viribus, pro mea virili. Salustius pro parte virili, absq; pronomine. In hunc numerum conferri possunt, & illa: Impetrauit com meatum. Facta est illi dicendi potestas, Sal. Pōst ubi fide publica dicere iussus. Idē: Si fides publica data esset. Idem: Eamq; interposita publica fide Romam perduceret. Magnatibus quicquid libet, licet. Vtinam per fortunas liceret pro tuis in me beneficiis gratiam reponere. Vtinam tam adesset facultas, quā adesset prompta voluntas tibi gratificandi.

Iurandi.

Cap. 185.

Percaput hoc iuro. Sancte deierat. At sunt qui nihil vereantur cōceptis verbis peierare. In verba iurabas meae: Horat. Non ego perfidum dixi sacramentum, id est, nō iuravi mala fide. Sacramenta militaria. Non verear vel loquem lapidem iurare. Sic me deus bene amet. Sic mihi Propitius sit Christus, vt ego te saluum cupio. Cic. Sollicitat, ita viuam, me tua mi Tiro valetudo. Idem: Ne sim saluus, si aliter scribo, ac sentio. Idem: Ne viuam, si scio. Idem, Moriar, si quisq; me tenet præter te. Idem: Male mihi sit, si vnquā quioq; tam enitar, Hor. Dispeream, ni optimum erat. Abiuratas rapinas dixit Verg. Salustius. Fidem prodiderat, creditum abiurauerat. Terent. Iusiurandum dabitur. Apud iu-

reconsult-

reconsultos defert iusiurandum, qui parti aduersæ cedit iurandi facultatem. Refert, qui oblatam transfert in offerentem. Huic citius credam iniurato, quàm tibi iurato.

Diffandi. Cap. 186.

PRAETOR dicitur iusiurandum. Facile ero facundus, si tu dicenda dictaueris. Plau. Prazi verbis, quod vis, hoc est precepe verba, quibus me velis vti. Lini. Agedum pontifex, prazi verba, quibus me pro legionibus deuoueam, Idem. Id votum in hæc verba preceunte. P. Licinio, pontifice maximo, consul nuncupauit. Idem pro prazire dixit, prazari. Sunt qui Marc. Fabio pontifice maximo prazante carmen, deuouisse se eos pro patria. Quiritibusq; Romanis tradant Marc. Tulli. Vt vobis voce prazirent, id est, vobis prazscriberet quid essetis pronuntiaturi. Præscribere modum, præscribere finem. Cæsar. Non ad alienum præscriptum, sed ad suum arbitrium imperare.

Tempestiue &c.

Cap. 187.

OPPORTUNE aduenis. Fac ad sis in tēpore. Fac ad sis tempori. Vigilet oportet, qui tempori vult sua conficere negocia. In ipso articulo superuenit. M. T. Satis erat diei, ut Pluteolos excurrere possem, & ad tempus redire. Idem. Ad eris autem ad tempus. Matura reditum. Fac curentur ista mature. Plautus. Per tempus hic venit miles. Idem. Nō potuisti per tempus magis aduenire. Fac adeas hominem in tempore. Tempestiuis conuiuiis delectantur & philosophi Horat. Tempestiua viro. Tempestiuus ista dixeris à cœna. Nihil suaue, quod est intempestiuum. Intempesta nox dicitur media, quod non sit oportuna ad aliquid agendum. Commodum superuenit Chremes. Incommodè me reuocauit senex. Suo quidq; tempore agendum est. Horat. Plazraq; differat, & præsens in tempus omittat, id est, in suum, & congruum tempus. Siquidem hæc dictio præsens ad omne tempus pertinet. Laudatus est ab Augusto Cato, quod præ-

M. iij.

sentem

DE COPIA V RBORVM

sententia Reip. statum noluerit immutari, hoc est, cum statū, qui erat vno Catone.

Ante tempus. Cap. 188.

Vergilius. Sed cadat ante diē. Præmatura morte extinctus est. Ante tempus sapit. Persius. Et rerum prudentia velox. Ante pilos venit. Præpropere duxit vxorē. Nondū natura nuptiis elocata est. Liuius, Abi hinc cum tuo præpropere amore. Illud præcox ingeniorum genus non temere peruenit ad frugem. Præcocia, siue præcoqua mala pluris emuntur. Accelerata consilia rarò sunt foelicia. Festinata consilia rarò prospere cadunt. Præcipitata consilia vix vnquàm foelicè exitura sortiuntur. Quid, Et adhuc tua melis in herba est.

Post tempus. Cap. 189.

Serò sapiunt Phryges. Sera est nunc consultatio. Serum est mortuo adhibere medicinam. Nulla ætas ad discendū sera est. Sera in fundo parsimonia. Aduenit, sed post tempus. Seram rosam, pro serotina, dixit Horatius. Serotini fructus sunt, qui post tempus solitum proueniunt. Post festum, vt aiunt aduenitis.

Celeritatis. Cap. 190.

Mox te reuisam. Breui te reuisam. Propediem te reuisam. Primo quoq; tempore conueniam hominē. Puncto temporis fortuna versa est. Momento temporis corruunt omnia. Verg. Extemplo Aeneæ soluuntur frigore membra. Salustius: De improviso, Ante expectatum. Vergil. Dicto citius timida æquora placat. Simul cum dicto manus adfert homini. Actutum se domum contulerunt. Hæc loquutus, è vestigio se domum recepit. Protinus, ilico, continuo, statim. In ipso statim vitæ limine extinctus est. Confestim se in pedes coniecit. Simul atq; hæc dixerat, repente abiit. Simul vt accepit nummos, aufugit. Martialis, Vix dū dictū erat, illa dedit, quā maturissime, siue maturime, pro quam

quàm primū, q̄ ocyssime dixit Salust. Tacitus. Incisis venis, mortē appropere. i. accelerat. Nec mora, manū iniicit homi ni. Omniū opinione celerius redisti. Omniū expectationē celeritate vicisti. Huc fac q̄ primum recurras. Volasse dicēs, Vbi me his negotiis extricaro, nihil cūctatus ad vos aduo labo. Ad hanc formam redigi possunt anticipan i verba, quorum aliquot alibi recensuimus. Præuenire, anteuertere præuertere, siue præueriti. Ter. Hæc dies illi antecessit. Occupare. Hor. Quum affectaretur nunquid vis, occupo. Idem: Fortiter occupa portum. Anteuenire. Sal. Sed ea omnia luxu antecapere, id est, præueniebat famem, & sitim. Idem. Ac priusquā legiones scriberentur, multa antecapere, quæ in bello vsui forent. Idē: Consul optimum factu ratus noctē, quæ instabat, antecapere. Maturandi verbū frequenter habet celeritatis significationem. Ver. Maturate fugam. Sal. Nisi maturasset pro curia signum sociis dare. Teren. At mature. Maturitas & maturus non itidem vsurpantur.

Spacium loci exiguum. Cap. 191.

Plautus. Si ex isto loco digitum transuersum, aut vnguem latum excesseris: Pedem vbi ponat non habet, Palmū non habet, Pollicem latū agri nō habet. Caue digitum latum ab hoc discesseris loco. Pedem latum nunq̄ à tuis præscriptis digrediar. Culmum latum nunquā recedit ab Epicuro, Pilum latum non recedit à pristinis moribus.

Spacium magnum loci, aut temporis.

CAP. CXLII.

Plautus: Longē vsq; à campis vltimis. Cic. Vsq; à mari supero Romam proficisci. Ter. Ex Aethiopia est vsque hæc vsq; a pedibus ad summum capillum, Plau. vsq; ex vnguiculis. Quod augures oēs vsq; à Romulo decreuerunt, Sal. Omnia, quā visus erat, constrata telis, armis, cadauerib. Quā visus erat, dixit pro eo quod erat, q̄ procul vndiq; patebat prospectus. Ver. Vsq; à proauis verus ordinis ætas.

M. iij.

Metuen-

8

Metuo, ne quod vis, non liceat per patrem. Timeo, ne mihi succenseat. Nullus metus est, ne tibi quis q̄ det verba. Nihil periculi est, ne regno excurtias. Terentius. Metuo, vt subſtet hoſpes, id eſt, ne non ſubſtet. Idem: Firmar, vereor, vt hæ ſint nuptiæ. Horat. O puer, vt ſis vitalis, metuo. Cicero: Omnes labores te excipere video, timeo, vt ſuſtineas. Idem: Accepi à te literas, quibus vereri videris, vt epiſtolas illas acceperim. Sollicitus ſum, vt tantum laborum poſſis ſuſtinere. *Aptitudinis, & contrà. Cap. 194.*

Eloquentiæ caput eſt aptè dicere. Neque enim diſerte dicitur, quod ineptè dicitur. Nihil ad eam rem dici potuit accommodatius. Delige vxorem tuis accommodam moribus. Splendide dixit, magis q̄ appoſite. Nihil adferri poterat appoſitis. Elegans iocus, ſed parum in loco dictus. Tua inſtitutio non quadrat ad huius ingeniũ. Mulieri mulier magis conuenit, magis congruit. Hic militiæ natus eſt, Hic ad huius mores factus, ſculptusq̄ eſt. Magnifica loqueris, ſed nihil ad Bacchum, vt aiunt, ſed ἀπὸς Διονύσου, ſed οὐκ ἐν πρὸς ἐπὸς. Iſta ſarcina nō ſedet humeris tuis. Hæc inter ſe non coherent. Iſtuc ingenioſè interſeruisti verius, quā cōcinne. Non ſibi conſtat tua oratio. Non cōſonat vita doctriinæ. Non concordant facta cum dictis, multa dixit extra cauſam, nihil ad rem pertinentia. Quid cani cum balneo? Iſtuc præclare quidem dictum, ſed alieno loco. Alieno tempore ſementem facis. Terentius: Alieniore ætate poſt faceret tamen. Næ boui clitellas, feli crocoton addidiſti. In lente vnguentum. Non facit ad luctum cythara.

Moriendi.

Cap. 195.

Mortem obiit, vita deſunctus eſt, vixit, in viuis eſſe deſuit, exceſſit è viuis. Exceſſit abſolute, vt deceſſit. Satius eſt millies mortem oppetere, quam turpitudine admittere.

mittere. Cicero. Mihi ipsi fuit mors æquo animo appetenda. Obijt supremum vitæ diem. Diem obiit. Cicero: Obiit. Vitam morte commutauit. Concessit in fata, concessit vitæ, frequens apud Tacitum: Mortalitem expleuit, apud eundem. Item: supremum diem expleuit. Animam reddidit. Spiritum finiebat, spirare desuit. Liuius, & Cicero. Efflauit animam Cicero: Cuius in complexu libenter extremum vitæ spiritum ediderim, Expirauit Cicero. Antequam ex hac vita migro, emigro, demigro. Idem, exire de vita. Ter. E medio excessit. Emori malim. E vita discessit inedia. Tacitus: Mortem occubuit. Et occubuit absolute Suetonius dixit: Voluntariam occubuit necem. Verg. Seu certæ occumbere morti. Viuis exemptus est. Inter viuos agere desuit. Agere animam dicitur, qui iam moritur. Deo, naturæque concessit. Sal. Vbi anima naturæ cecidit, demptis obrectatoribus ipsa se virtus magis, magisque extollit. Idem: Pater vii necesse erat, naturæ concessit. Vitæ peregit fabulam. Letho darus est, Luce orbatus est. Vita orbatus est. Lumine cassus, poeticum. Mortuus absolute dicitur. Demortuus, qui morte sua locum, aut munus reliquit vacuum, in quod qui substituitur, in demortui locum succedere dicitur. Excessus pro morte apud idoneos autores inuenitur. Idem, exitus frequens apud Tacitum, exitu demum Neronis, positus odiis in medium consulere. Idem Laudatis antiquorum moribus pares exitus. Quanquam, exire de vita ferè dicuntur, qui spontaneam obeunt mortem, & exitus eorum qui sponte decedunt de vita, Quod peculiare est etiam, oppetere mortem. Finem pro excessu dixit Tacitus: Comperito fine Augusti.

Mortis spontaneæ Cap. 196

Cicero: E vita, tanquam e theatro exeamus. Impariens malorum mortem sibi consciuit, necem sibi consciuit inedia vitam finit, Veneno sumpto mortem accersuit. Inicis venis mortem appropinquat. Ita Tacitus: Desperatis rebus decreuit

DE COPIA VERBORVM

decreuit sibi adferre manus. Idem: Vim suæ vitæ attulit. Idem
frequentè dicit, mortem sumere, pro, mortem sibi conscif-
cere. Haud credimus sufficere ad constantiam sumendæ mor-
tis. Morte spontanea vitam abruptit. Intercluso spiritu mor-
tem inuenit, Suspendio quæsitâ mors est.

Mortis adactz. Cap. 197.

Occidit, interfecit, peremit, necauit, extinxit, iure cas-
sus est. Neci dedit. Vergilius. Dede neci. Vitam &
cantharides eripere possunt. Terē. Animâ senî ex-
tinguerem. Vita priuauit. Vita, sepi luce orbauit. Nero Se-
nece denunciâuit vltimam necessitatem. Ad necem adegit.

Propositi Cap. 198.

Vuenalis: si te propositi nōdum pudet. Erat animus,
I erat in animo. Proposuerā, statueram, decreuerā, con-
stitueram urbem relinquere. Si stat sententia literis te
addicere, non est sententia frustra niti. Non fuit consilium,
sēcordia, atq; defidia bonum ocium contertere. Non sum
huius animi, vt inanem operam velim sumere. Non est cō-
siliij. Non est ratio. Visum erat ad vos remigrare. Habeam
in animo. Sic apud animum meum statuo, Salustius,

Periculi imminentis. Cap. 199.

Non sentis, quid tibi malorū impendat. Quanta im-
mineat calamitas. Quanta instet tempestas. Non ea
procul abest. Iam virget, ac premit. In foribus adest vltio. Sal.
Dux hostium cum exercitu supra caput est. Sic aliquoties,
& Liu. Nihil malorum non intentabatur. Ver. Præsentēq;
intentant oēa mortē. Hæc ptecemia nobis dira minitantur
In propinquo est discrimen. Non sentis, quæ te circūstent
pericula, quæ malorum procella te circūuallat, quis te ma-
neat exitus, quā tenui discrimine absis ab exitio, Vici-
nius malum est, quā credis. Propior est periculo, quā su-
spicaris. Salustius. Quousq; cunctando Rempublicam intus-
sam pariemini? Intutam dixit, pro periculo obnoxiam,

Idem

Idem: Eo Respublica in extremo sita est. Rursus: Vbi intelligit omnes fortunas suas in extremo sitas. Et gnati vita in dubium veniet. In dubiis rebus consilium adhibendum est. Naso: Omnia sunt hominum tenui pendentia filo, & subito casu, quæ valere, ruūt. Horatius. Et incedis per ignes suppositos cineri doloso. Periculosa plenum opus alex.

Facile, Difficile.

Cap. 200.

Dictu, quàm factu facilius. Nihil facilius, facile est, perfacile est, procliue est, in proclui est, nihil est, negotij. Nullo negotio rem conficies. Salustius: Deniq; omnes Romani vsq; ad nostram memoriam sic habuere, alia omnia virtuti suæ prona esse. Idem: Et profecto dijs iuuantibus omnia matura sunt. Id cuius promptum est. Hoc mihi in promptu non est. Salustius: Si hoc itinere vti decreueritis, cetera in promptu erunt. In procinctu habere, ad manum esse. Difficile est, perdifficile est. Rem arduam moliris

Prætextus

Cap. 201.

Vergilius. Hoc prætexit nomine culpam. Hoc colore tegit, culpā. Obtentu pietatis re impiā moliebatur. Specioso titulo molitur facinus omnium turpissimū. Plausibili titulo. Religionis fūco se venditant, amici specie gefit inimicum. Salust. Quicumq; Remp. agitauere honestis nominibus. Idem. Sed hæ res mire sunt vitiis obtentui. i. his prætexunt vitia. Magni nominis vmbra sese tuentur.

Temeritatis

Cap. 202.

Nihil habet pensi. Inconsultis consilijs agit omnia. Pro sua libidine rem gerit. Audacia illi pro sapientia in consilio est. AEqui atq; iniqui nulla ratio est. Quid deceat, quid non, susq; deq; habet. Salust. Quæ etiam mediocres viros spe prædæ transuersos agit. Idem: Quos priuata amicitia Iugurthæ parum cognita transuersos agit. Impetu fertur, magis quam iudicio ducitur. Nihil habet pensi, quid in quem dicat.

Exequiarum

DE COPIA VERBORVM

Exequiarum. Cap. 203.

EXequias ire. Curare funus. Parentare. Parentalia peregrinus. Salustius. Postquam illi more regio iusta magnifice fecerunt.

Consuetudinis, aut contra. Cap. 204.

Insuevit fallere. Assuevit mentiri. Consueti relinqueretur est. Optimis assuescendum. Armis belloq; desueti. Ad ista iam pridem occidit animus. Longo usu callum duri. Terent. Quid tu Athenas insolens? Insolens iniuriarum dixit Salust. Idem. Interdum timidos insolentia itineris leuare manu. Nihil noui facit. Isthuc insolens facis. Isthuc tuo more facis, isthuc tibi solenne est. Moris est. In usu est. In usu esse desit. Tacitus. Ne vetustissima Italice disciplina per desidia exolesceret, Idem. Græci amictus iam exoleuerant, Liuius. Res aut noua aut vetustate exemplorum memorie iam exoleta. Ista iam in desuetudinem abiit.

Tarditatis. Cap. 205.

Tardat, quod Græci *χρῶνται* Tardius corpore, sed ingenio tardior. Lentus abis. Festina lente age pedetentim, paulatim, sensim infunde. Contari, bellum ducere. Sal. Quem ubi contari accepit, & dubium belli atq; pacis rationes trahere. Idem. Ptolemæus prætio ad dies bellum prolatis. Tacitus: Diem ex die prolatabat. Liuius: Quum is diem de die differret. Cæsar: Diem ex die ducere. Cicero: Procrastinare. Comperendinare.

Non ultra. Cap. 206.

Intra conuitia rixa constitit. Citra sanguinem pugnum est. Perbenignus est, sed non ultra promissa. Effecit dicto tenus, cui veteres liberius, quam nos, addiderunt nomen nunc auferendi, nunc gignendi casu. Crurum tenus dixit Verg. Tacitus: Non patrum saltem porta tenus obuium. Idem: Modo pectore, modo ore tenus extantes. Idem: Vsurpatas nomine tenus, urbium expugnatas distant.

LIBER PRIMVS.

dictitant. Idem: Ianua, ac limine tenus domum claudit.

Idem in vita Agricola: Vnum addiderim, nusquam latius

dominari mare, multum fluminum huc, atque

illuc ferre, nec littore accrescere, aut resorbe-

ri. Sentit mare transire littora. Liuius: In

quos iecit magis hoc consul,

verbo tenus, quam vt re

insimularet. Idem

dixit, vulneri-

bus tenus

Aurium tenus

dixit Fab. Q. Curtius.

Pauci, hostium tenus exacti, pene-

trauere vsque ad portum. A-

puleius: Pallio tenus

philosophos

imitatur,

DE RERVM COPIA COMMENTARIVS SECVNDVS.

Et mox de prima locupletandi ratione.

Osteaquam de verborū copia, quæ veniebāt in mentem, quā potuimus breuitate diximus, reliquum est, vt simili compendio de rerum copia perstringamus. Atque vt hanc operis partem exordiamur ab ijs, quæ superiori generi sunt quam maximē finitimas prima locupletandæ sententiæ ratio videtur, si quod summam, ac generatim dici poterat, id latius explicetur, atq; in partem diducatur. Quod quidem perinde est, ac si quis primum mercedem per transennam, aut peristromata conuoluta ostendat, deinde eadem euoluat aperiatque, ac totam oculis exponat. Huius rationis id erit exemplum:

Rem vniuersam luxu perdidit.

Paradigma Rem vniuersam luxu perdidit.

Eam sententiam in summa comprehensam, quasiq; conuolutam, hūc ad modum licebit exuoluere. Si plurimas possessionum formas enumeremus, siq; varias perdendæ rei vias explicauerimus. Quicquid vel matris vel patris nomine hereditate obuenerat. Quicquid aliorum affinium morte aduenerat. Quicquid ex vxoris dote, quæ quidē neutiquā erat vulgaris, accesserat. Quicquid ex legatis accreuerat (accreuerat autem permultum). Quicquid ex principis acceperat liberalitate. Quicquid peculij castrensis confluauerat, pecuniam omnem, vasa, vestes, fūdos, agros, suppellectilem, vñ cum ipsis, & villis, & pecoribus. Breuiter rem omnem seu mobile, seu solidam. Deniq; familiam etiam ipsam, scdisimis scortorum amoribus, quotidianis comestationibus nocturnis perpotationibus, popinis sumptuosis, obsonationibus, cupedijs, vnguentis, alca, lusbz, paucis diebus ita absumpsit.

sumpsit, abliguriuit, absorbuit, vt ne tertium quidem sibi reliquum fecerit. Hic duo illa verba, rem vniuersam, & luxu perdidit, suis partibus explicantur.

Adiciemus, & alterum. Cyclopaediam absoluit.

In genere dictum est. Id ita poteris explicare. Si singulas disciplinas, omnem doctrine speciem singillatim recenscas. Nullum omnino doctrinae genus est, in quo non sit exquisitè versatus. Nulla disciplina est, quam ille non ad vnguem perdidicerit, & ita perdidicerit, vt in vna qualibet sola laborasse videatur. Adeo mirè poetarum omnium omnes fabulas tener. Adeo quoque rhetorum stolis abundat. Adeo grammaticorum laboriosos canones excussit. Dialecticorum argutias caller, Physices arcana peruestigauit. Ultra mundanae sapientiae ardua superauit. Theologorum addita penetrauit. Mathematicas apodixes perceptas habet. Sic astrorum motus, sic numerorum rationes, sic terrarum dimensiones, urbium, montium, fluminū, fontium, situs, nomina, interualla. Sic vocum concentus, atque discrimina caller. Adeo quicquid est historiarum, tum veterum, tum recentium meminit. Quicquid bonorum autorum, quicquid vel antiquitatis, vel nouitatis, id omne tener. Adde his parem Graecanae, ac Latinae literaturae, linguarūque peritiam. Denique quicquid vnquam eruditionis ab egregijs autoribus repertum, ac traditum fuit, id vniuersum vnus hic absolute perceptum, cognitumque habet, ac meminit.

Item. Omnibus naturae, fortunaeque donbus praeditus. Hoc si cui libeat explicare, commemorabit singula corporis commoda. Deinde singulas ingenij atque animi dotes. Postremo genus, opes, patriam, successus, & quicquid à fortuna solet obuenire. Rursum tertium exemplum erit. Hippias omnicuius. Hoc si quis velit dilatare, referat licebit omnia illa quae in eius viri descriptione recenset Apuleius in floridis non sine varia verborum copia.

DE COPIA VERBORVM

Quæ latinè ob Græciani sermonis ignaros veritam, vè poterò: Docuisti me iam exactè adaptare tibiam, atq; in eius lingulam inspirare tenue quiddam, ac modulatū, tum cōmodo, faciliq; contactu submittere digitos in crebra sublatione, ac demissione vocis, ad hæc ad numerum ingredi, & vè modi congruant ad chorum, præterea quod cuiq; harmoniz generi proprium est, obseruare, Phrygiæ diuinum imperum, Lydiæ Bacchicum furorem, Doricæ gravitatem, ac modestiam, Ionicæ iucunditatem. Quod si in proximo exemplo placuisset in singulis disciplinis facere, quod hic Lucianus fecit in vna musicæ parte, vides quanta sermonis copia fuerit futura.

In his non abs re crediderim illud admonere, simul, & in initio proponi summam rerum, & eadem alia sermonis specie repeti, & ita redeūdum ad genus, quasi singulis enumerandis iam sis defatigatus, etiam si nihil erit præteritum. Præterea cauendum, ne partium ordinem cōfundamus tumultuaria verborū congerie, sursum, ac deorsum miscentes omnia, ne molestam vocum turbam nulla conditam gratia conglomeremus, sed vel ordine scito, vel apta distributione, vel eleganti descriptione, legentis, aut audientis tedium excludamus. Ad hanc formam pertinet, & illud, quoties totū, quod non formis, sed partibus constat in eas diducitur. Vt hic totus monstrum est, hoc pacto dilatabitur. Si prius hominem in corpus, atque animum partiaris, deinde singulas corporis, singulas item animi partes attingas, & animo, & corpore monstrum est. Quacūq; vel animi, vel corporis parte contempleris, monstrum reperiēs. Caput tremulum, oculos caninos, os draconis, vultum furie, ventrem abdomine distentum, manus ad rapinam incuruas, pedes intortos, totam deniq; corporis figuram inspicere, quid aliud quam monstrū præ se ferunt? linguam, & vocē illā beluinaſq; obserua, porpentum dices. Ingenium exerce, prodigiū inuenies.

*Totum in
partes di-
ducitur.*

inuenies. Mores expende, vitam scrutare, omnia monstru-
la comperies. Et ne singula persequar, quantus quantus est
nil nisi monstrum est. Hic si quis velit in singulis velut de-
pingendis immorari, satis apparet, quantum vbertatis sit ac-
cessurum orationi.

Item aliud exemplum: Totus commaduit.

A summo capillo ad imum vsq; calcaneum pluuia cõma *Species ge-*
duit, caput, humeri, pectus, venter, tibiae, totum deniq; cor- *neri abin-*
pus pluuia stillabat. Minutius quidem illud, haud tamẽ in- *gitur, am-*
dignum, quod admoneatur, ad hanc formam referri posse, *plificandõ*
quoties de specie loquentes, genus adiungimus, id quod se- *gratia.*
re sit amplificandi gratia. Quum omnis eruditio plurimũ
adfert & ornamentis, & adiuuenti, mortalibus, tum præci-
pue philosophia. Item, omni quidem ætati sceda est libido,
verum senectuti multo scedissima. Itẽ, cũ omnibus in rebus
plurimũ habet momenti prudentia, tum præcipue in bellis.
Simplex enim erat in bellis prudentiam plurimum habere
momenti. Huius generis est. Illud. Ciceronis in oratione
pro domo sua, apud pontifices. Cum multa diuinitus pōti-
fices à maioribus nostris inuenta, atq; instituta sunt, tũ nihil
præclarius, quàm quod vos eosdem & religionibus decorum
immortalium, & summæ Reip. præesse voluerũt. Quanquã
quid attinebat vnum hoc referre, quum huius formæ ex-
empla nusquàm non sint obuia?

IN LIBRVM SECVNDVM DE

Rerum copia, Præfatio.

Duplicem esse Copiam, scilicet verborũ, & rerũ, vel Titu-
lus huius operis, vel caput. 7. lib. 1. satis indicat. Copia verbo-
rũ est artificiosa facultas, habitusue dicẽdi, vnius, atq; eiusdẽ
sententiæ variãde alijs verbis, alijs atq; alia orationis forma,
quãtũ liber. Variatur ergo sola oratio, manẽse eadẽ sententiã
per copiam verborum, non autẽ augetur corpus orationis, vel

DE COPIA VERBORVM

argumentum. Copia aut rerū est artificiosa facultas cuiuslibet naturae argumenti, vel rei explicanda, et arguenda, variādaq̃ quantū studioso libet. Itaq̃ variatur & augetur argumentū, vel materia orationis, atq̃ illius tractatio. Est vtrāq̃ copia, item vtrāq̃ breuitas, verborū & rerū. pertinet ad ornatū tertiā rhetorice virtutem, quem ornatū tamen si in hac nostra inexperientia, non solū non assequi possumus, sed nec umbra quidem assequimur eius, qui est apud Ciceronē, Liliūm, et ceteros, tamē oportet studiosum hac praecepta tenere, ut nō omnino imprudēter de veterū scriptis iudicet eaq̃ intelligat, ac de sua alienaq̃ oratione nō omnino fatue sentiat, & illū ornatū, pro viribus salū ē, quantulū possit, imitetur.

Est enim aliquod prodissie tenus, si non datur vitra.

In vtrāq̃ porro copia precedere debet delectus verborū, et rerū, & fuga vitiorū in eloqutione, & inuentione capeſcēda est. Delectū verborum agere docet Grāmatica, ut supradocu in. 1. cap. 10. & 12. Sed delectū rerū agere docet dialectica, sicut & vitia verborū fugere docet Grāmatica et itē Dialectica, vitia aut rerū enitare docet item Dialectica, ut supradixi in. 1. ca. 8. Atq̃ hic cauere oportet versiculū Hora.

Stulti dum vitant vitia in contraria currunt. Et rursum:

In vitium ducit culpae fuga, si caret arte.

Sunt autem vitia rerū in genere sex, falsum, stultū, contrarium, cōmune, supernacuum, ineptum. De his cōsule communem experientiam, & prudentiā mediocrem, atq̃ rhetorūm praecepta de inuentione. Verū tota haec res inuenta & exercitata est à doctissimis iuxta ac prudentissimis hominibus. non ad ociosam loquacitatis ostentationē, sed ad docendi, recteq̃ discendi, atq̃ dicendi necessitatē. Nemo enim neg dialectica modum oratorū theſia, vel argumentū rectē explicare potest, sine varietate orationis sine figuris rerum copiae, quas hoc. 2. lib. tanq̃ peculiaria capita copiae rerum luculenter, et vtiliter exponit. Continetq̃ hic cōmentarius veram docendi, atq̃ di-

cendi

endi rationem, quæ indicat usum & modum rei Dialecticæ) id est, breui, & propria, vel oratoria. i. perspicua et copiosa, illustri, oratione, explicanda. Sunt autem in vniuersum in hoc secundo cōmentario. 20. capita copiae rerum descripta, quæ quidem nascuntur prorsum ex locis Topicæ Dialecticæ. ut infra sigillatim videbimus, et experiemur. Primum caput est partitio. Secundum enumeratio antecedentium. Tertiū enumeratio causarum. Quartum, enumeratio effectuum et cōsequentium Quintum, descriptio. Sextum, digressio. Septimā, epistheton, Octauum, circumstātia. Nonum, amplificatio, Decimū, extenuatio. Vndecimum, propositionum multiplicatio. Duodecimum, probatio. Decimum tertium, exemplū. Decimū quartum, similitudo. Decimum quintum, iudicatio. Decimū sextum expositio. Decimum septimum, expositio vel narratio. Decimum octauum locus cōmunis. Decimum nonum, partes orationis Rhetoricæ. Vigessimū, schema rerum tertij ordinis, si quod præter numerata superest. Sigillatim ergo unū quodq; sua definitione & exemplis diligenter explicabimus. Cūpendio) id est, methodo.

PRIMA LOCVPLETANDI RATIO.

Primum caput copiae rerum est partitio, quam vocare potes diuisionem Rhetoricam, licet alij distributionem, alij enumerationem partium appellent. Fluitq; hoc caput plane ex Dialecticæ diuisione, cuius hic usus & praxis apertissimè videtur. Neg differt re ipsa, sed tantum elocutione. Vt enim dialecticus est pressior atq; concisior in diuidendo, sic rhetor est multo liberior, & copiosior in partiendo. Et sicut dial. diuisio triplex est ita & rhetorica quoq; partitio triplex est. Nā prima est partitio generis in suas species, ut officiorum aliud est prudentia, aliud iustitia, aliud fortitudo, aliud temperantia, et hæc proprie diuisio appellatur. Secūda est partitio totius in partes suas, quæ et proprie partitio vocatur, ut homo cōstat animo, & corpore. Atque hic obserua duplices esse partes, scilicet

N. g.

substantiales

DE COPIA VERBORVM

substantiales quas vocant, ut materia, & forma composita. Sic poculum aureum constat ex materia, scilicet auro, & forma scilicet poculo, & alias esse integrales, ut caput collum, humeri, brachia, pectus, venter, dorsum, & ceterae partes corporis. Et rursus hanc partium integralium aliae sunt primariae, qualia sunt vitalia membra in corpore, ut caput, cor, stomachus, &c. Aliae non sunt primariae, sed istorum membrorum articuli, qui sancti absunt, tamen non corrumpitur totum, ut sunt crines, pili, ungues, similesque articuli, et partes. Tertia est partitio subiecti in sua accidentia, ut rerum aliae sunt bonae, aliae male, aliae mediae. Item bonorum aliud est honestum, aliud utile, aliud iucundum. Item bonum aliud est animi, aliud corporis, aliud fortunae, & hanc proprie vocant enumerationem accidentium. Ceterum appellatione partis, Latini significat & species, & partes, et accidentia saepe. *Vsus autem huius cap. 1. tali ordine est instituendus ferè. Primo enim ponenda est propositio totum complectens, genus diuidendum in suas species, vel speciem diuidendam in sua individua, vel totum partitendum in suas partes, vel subiectum distribuendum in sua accidentia, quales sunt haec propositiones Erasmi: Rem uniuersam luxu perdidit. Cyclopediam absoluit. Totus commendauit. Secundo subiicienda est partitio. Tertio ad finem addenda est conclusio, vel conclusio, id est synonymia propositio totius prima, de qua dixi. Quarto possunt interim, vel singulae species, vel aliquot individua, vel primariae species vel eximia accidentia, breuius, aut copiosius sua descriptione, aut commendatione explicari. Possunt interim enumerata secundo loco inter se comparari, quatenus similia, vel diuersa sunt, et vtriusque incredibile fuit copia. Exempla huius cap. 1. satis aperta hic Erasmus enumerat. 7. & infinita sunt apud Ciceronem ut pro lege Manilia insignis enumeratio virtutum, quae in Imperatore requiruntur. In. 2. Catil. item eximia est partitio, quae enumerantur quasi diuersi generis homines in coniuratione Catili-*

na. Cauere tamē opus est in partitione Rhetorica, ut leuiculas partes scitemur, & ea quæ illustrari nequeunt, præsertim in graui materia, & serio argumēto. Tamen est aliquando tenuibus, & leuiculis quoq; partibus sua gratia & venustas. Vt Lucianus ludit in partienda musca, Plin. in partiendo cniclice. Medici in describēda anatomia corporis, minutas quoq; partes non omittunt. Cauere etiam oportet, ne primarias partes, & necessarias in partiendo negligamus, aut temerè prætereamus. Alioquin non cognoscetur, nedum illustrabitur totum. Ratio caput diducatur, partiatur, distribuatur. Solet obuenire. Huiusmodi exempla plurima sunt apud Plutarchum in vitis, & apud alios historicos, qui singulorum vitas describunt. Præter tres illas partitionis species supra numeratas, mirabiliter augeat copiam orationis vulgata partitionis forma, quam subdiviſionem appellant: hæc est partitio, cum non contenti enumerasse species primarias, rursus has enumeratas partes in suas quoq; distinguimus, & diuidimus partes. Atq; ita sub diuisas partes sigillatim quoque describimus. Hoc perinde est, ac si quis corpori hominis partiatur, primum in caput, humeros, pectus, ventrem, brachia, pedes. & c. Atque rursus caput diuidat in verticem, sinuſus, occiput, frontem, tempora, oculos, aures, genas, mentum, linguam, dentes, crines, gulam, & rursus has partes in suos articulos partiatur, sicut in anatomia medica fieri solet, sectione corporis. Hinc certe in credibilis copia dicendi nascetur, si primarias, si mediocres, si minutas partes si denique minutissimas quoque particulas sigillatim quoq; describere, et depingere quis velit. Exemplum habes in. 1. Officio, ubi officium in suas species, & hæc rursus in suas partes, articulos à Cicerone diuiduntur, & seorsum describuntur. Estq; hæc vulgatissima ratio docendi in methodo. Nascitur autem hoc cap. primum ex loci Topici dial. quos vocant à toto ad partes, à partibus ad totum, à sufficiente diuisione, à remotione partium.

DE COPIA VERBORVM

Secunda variandi ratio.

Huic admodum affinis est secunda variandi ratio, quod-
ies non contenti semel exitum rei proponere, ex quo reli-
qua, quæ præcesserunt, per se queant intelligi, singulatim ea
quoq; commemoramus, per quæ ad eum exitum peruentum est.
Huius præceptionis hoc erit exemplum. Cicero Catilinæ co-
natus oppressit. Id ita locupletabis. Catilinæ nefarios cona-
tus per iuvenes perditissimos, totius Romanæ ciuitatis exi-
tium, atq; internecionem molientes, Marcus Tullius Cice-
ro, consul sua sagacitate statim odoratus est, singulari vigi-
lantia peruestigauit, summa prudentia depræhendit, miro
in Rempub. Studio prodidit, incredibili eloquentia conui-
sit, grauissima autoritate repressit, armis extinxit, magna
felicitate sustulit.

Item aliud. Ex ea virgine filium sustulit. Hac ratione di-
lates licebit. Eam virginem, quæ esset singulari forma misere
deperibat. Deinde amoris impatiens, simplicem puellæ ani-
mum promissis sollicitauit, muneribus corrupit, blanditiis
delinquit, officiis in mutuum amorem pellerit, improbitate
vicit, deniq; consuetudinem cum ea habuit, ac deuirginauit.
Aliquanto post tempore uterus virginis cepit tumescere,
fortu videlicet concepto. Demum exactis nouem mensibus
parturiit, ac puerum peperit.

Item aliud exemplum. Urbem cepit, ita poterit amplia-
ri. Principio secales rem repetitum missi, qui pacis etiam
conditiones offerrent. Quas cum oppidani non acciperent,
copias vndiq; comparat, machinarum maximam vim com-
portat, admovent exercitum vna cum machinis ad urbis mee-
nia. Illi contra è muris acriter hostem repellunt, tandem hic,
superior in congressu, consensu mentibus, urbem inuadit,
ac rerum potitur.

Secunda variandi ratio.

*Secundū caput copie rerum est enumeratio antecedentis
quod*

quod prorsum nascitur ex loco topicis dialecti, qui vocatur
 ab antecedentibus, & itē ex eo qui vocatur à cōmuniter ac-
 cidentibus. Verū hac antecedentia sunt ea, quæ alicuius effe-
 ctus, vel facti, aut rei, nō quidem causæ propriæ, vel propin-
 quæ sunt sed vel semper, vel plerumq; saltem antecedere so-
 lent quoquo modo. i. necessario vel nō necessario, vel per ac-
 cidens. Es hinc prouenient quog; circūstantiæ, de quibus infra
 cap. 8. Quāq; dialectici aliter vocant ea demum quæ neces-
 sario tantum antecedunt effectum quemlibet, sed rhetores
 latius antecedentium vocabulo significant qualibet mediā,
 per quæ peruenitur ad effectum aliquem. Sic & causas re-
 motas, aut improprias, appellare licet antecedentia, ut tribus
 exemplis Erasmus probat. Est autem hoc caput secundū lon-
 gē vulgatissimū apud historicos & poetas, præcipuē copiosus,
 ut apud Lium in fine 2. ab urbe condita, ubi breuiter di-
 cere potuisset Tarquinium Superbum regem propter. Sexti
 filij sui vim & intemperantiam aduersus Lucretiā reginā
 pulsionem esse à Bruto, & à ciuib; Romanis, ut Florus id bre-
 uiter perstringit. Maluit tamen Linius alius repetere histo-
 riā, enumerans antecedentia quæ præcesserant fugam regis,
 de oraculo Apollinis Delphici, de simulata stultitia Bruti, de
 osculo terre matris, de iocosa contritione maritorum in
 castris, de hospitio nocturno Sexti apud Lucretiā, & impro-
 bitate eius, de querela Lucretiæ ad suos cognatos, de caede Lu-
 cretiæ, de conspiratione Bruti & ciuion. Item in. 3. ab urbe
 condita, ubi fortasse fuerat satis breuiter dixisse, Decemuiros
 magistratu exutos propter violentiā Appij, sed maluit pro-
 lixam enumerationem contexere, de vindictis Virginie pael-
 le, de contentione in iudicio, de Virginij patris perseuerantia
 in seueritate, de seditione militum & plebi, de Appij con-
 tumelia, donec peruenit ad euentum rei, decemuiros magi-
 stratum esse abrogatum. Hic obioratio nimiam uida &
 breuis nullam speciem argumento adfert, neq; voluptatem

DE COPIA VERBORVM.

oportet longiuscula, & incunda antecedentium enumeratione rem illustrare, & legentium animi quasi depictam proponere. Exemplum huius capituli habes totum secundam *Andriam* lib. ubi tam breuiter, quam *Liuius* potuisset dicere, poena urbem *Troiam* proditiōis, & vi à *Græcis* captam, & vastatam esse. Sic vide narrationem *Simonis* in *andria*, quæ vel sola huic præcepto intelligendo sufficeret. Canere oportet in hoc 2. Cap. vitium *Rhetoricis* valde familiare, ne leniusculis immorantes necessaria prætereamus, neme nimis remota antecedentia repetamus, neq. ut ille ait à gemino uno rem audiamus, sed festinemus scire ad exitum rei.

Tertia ratio.

Res per
causas tra
data.

Ab hac rursus non ita vehementer abhorret tertia loquendi ratio, quoties rem non nudam exponimus, sed altius etiā causas repetimus, à quibus initium sit profecta. Veluti si cui non satis sit dixisse, Bellum intercessisse *Gallis* cum *Neapolitanis*, verum etiam addat quæ fuerint simultatis causæ, quis instigator, quæ suspiciendi belli occasio, quæ vincendi spes, quæ utriusq. fiducia. Hoc ut est dilucidius, quam ut egeat præceptione, ita difficile sit exemplum, nisi plurimis verbis proponere. Quare, supersedechimus, & lectorem ad *Salustium* ac *Liuium* relegabimus.

Tertia variandi ratio.

Tertium caput *Copia rerum*, est enumeratio causarum cuius vs. ac maxime necessarius in omni genere professioni latissime patet, aded, ut sine causis cognitis, nulla certa scientia possit consistere. Siquidē scientia est habitus intellectusque cognoscens res per causas, & effectus. Atq. hic multis paginis possem huius loci encomium facere si liberet, verū experientia ipsa malim sentire nos causarum, & effectuum notitiā atq. commoditates incredibiles, quæ vellent non in dial. & neq. in *Physica* solum, sed in qualibet professione vili. Et quanquā sepe alii de causis solent differi, attamen illa plerūq. hac in compendium

compendium redigere placuit. Etenim dici nullo modo potest, quantum non utilitatis solum, verum et voluptatis secum adferat causarum, et effectum vel mediocriter, nedum solida inuestigatio, et cognitio, iuxta illud diuini poeta dictum:

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Neg. vero hic vocabulo causae planè utimur ut Rhetores cum hypotheseis, id est, argumentum, vel materiam, et subiectum orationis, vel cuiuslibet scripti vocant causas, ut orationis Miloniana causa haec est: Clodium à Milone iure casum esse, ut Dialectici cum probationem, vel argumentationem itidem vocant causam, neg. ut Cice. et vulgus, qui causas efficientem, et finem appellant causas, ut cum dicimus: Deum esse boni causam, diabolum, aut fortunam esse causam mali, id est, autorem. Item voluptatem esse causam, id est, finem operationis humanae. Verum in genere hic appellamus causam, id propter quod aliud est, vel esse potest. Itaque causa est res antecedens, quam suus effectus potest sequi suo tempore, et modo, ut quia pannus est, potest consui tunica: quia pecunia est, et merces, potest contrahi emptio. et venditio: quia verba, et res bonae tibi suppetunt, potes ergo copiosam orationem componere. In vniuersam verò. 12. vulgata causarum diuisiones in scholis numerari solent, quibus hic locus magis inclarescit, et magnum adiutum patrefacit ad obscuriora quaeq; intelligenda in bonis autoribus.

Prima diuisio. Causa alia est prima infinita, à nulla dependens, ut deus primus motor, et effector, vltimiq; finis cuiuslibet rei fatalis, naturalis, fortunae, et voluntariae: quoniam ex ipso, et in ipso, et per ipsam sunt omnia, et quidè sacra litera plurimos euentus, effectusq; in deū referat, tanquā in autorē, et finem primariū. Sic Eschici in deos suos prophanos referunt plurimos euentus ut Verg. in Aeneid. pericula, errores, iactationē Aeneae in Iunonē refert, et contra illius fortunā Veneri ascribit, alijsq; dijs bene fauentibus, atque ita deus est causa

DE COPIA VERBORVM

causa prima efficiens, ac finalis quoque, non autem materia, & forma. Alia causa est secunda finita, dependens à vultu, iunimineque dei, qui agit per secundas causas tanquam per instrumenta. Sicut principi exercet in suos populares iurisdictionem per praefectos, & alios, quibus delegat vices suas, ut prolixè Cicero in. 2. de Natura deorum ex Stoicorum sententia probat.

Secunda diuisio. Finita, & secunda causa est quadruplex, scilicet fatalis. i. fatum in rebus fatalibus dependens, vel à dei voluntate, & sic fatum est insus dei secundum Platonem, vel dependens à cursu, ac influentia celestium corporum, quod isti fatum astrologicum vocant. Alia est causa naturalis, id est, natura in rebus naturalibus, & earum cursu naturali, et certo. Alia est causa fortuita, id est fortuna vel casus in rebus fortuitis, inexpectatus, & improvisus, quarum nulla certa ratio facile ostendi potest. Alia est causa voluntaria id est, liberum arbitrium hominis, agentis secundum electionem, vel artem, & consilium in actionibus humanis, & liberis.

Tertia diuisio. Causa alia est interna pars substantiae in effectu, qua corrupta necesse est effectum perire, ut corpore mortuo, inierunt actiones vitales, & partibus destructis, totum quoque destruitur. Alia est causa extra effectum, qua corrupta, tamen perdurat effectus, ut corrupto vel mortuo parente, tamen supersintes sunt liberi. Sic voluntas in actionibus voluntariis est quasi interna causa. Sic natura in operibus naturalibus est interna causa. Voluntas in fabricalibus ut vocant, est externa causa.

Quarta diuisio. Causarum genera sunt quatuor, scilicet materia ex qua effectus componitur, ita ut huic primioni insit, ut ex rebus, & verbis componitur oratio. Forma est causa qua effectus sortitur suum nomen, & appellationem. Verborum apud ad pedes consutum vocatur calceus. Et substantia ex corpore, & anima rationali composita vocatur homo. Efficiens est causa, à qua effectus componitur, et construatur,

tanquam

tanquam à fabricatore primario, ut orator est causa efficiens bonæ orationis, ut liberum arbitrium est causa efficiens moralium actionum, id est, virtutum, & vitiorum. Finis est causa propter quam mouetur efficiens ut reddat quippiam effectum, id est, finis est utilitas, vel usus rei propter quem agimus. aut facimus quidlibet, ut saturitas est finis cibi, & saturitas finis est alimentum corporis, & alimenti finis est duplex, scilicet ultimus finis, qui primus est in intentione, vel spe, & expectatione agentis, & ultimus in excusatione. Alius est medius finis quem effectum causæ finalis vocant, quia euenit plerumq; vice lociq; finis ultimi nondum consequuti suam causam. Sic propria specierum serè sunt fines medij. Et in summa, quilibet effectus, cuius nondum compos facta est sua causa, vocari potest finis vel causa finalis. Et quilibet finis consequutus, potest item vocari iam effectus. Cum autem omnes causæ agant propter finem, sola fortuna propter nullum certum finem agit.

Quinta diuisio. Causa alia est vniuersali, i. cõmunis, nempe species, vel genus in diuisiua causa, et hinc nascitur theses. Alia est particularis causa, id est, singularis, vel in diuisiua ut Verg. scribit bonos versus, ut Catoni est ducenda uxor, Et hinc nascuntur hypotheses. Et quidē actiones, et operationes tribuuntur proprie nõ vniuersali, vel cõmuni, sed singulari causæ.

Sexta diuisio. Alia causa est per se, id est, propria, de qua necessario, & conuersim prædicatur effectus tanquam in definitione, ut bonus poeta scribit bonos versus, & scribens bonos versus est poeta bonus. Sic quilibet species est causa efficiens propria sui proprij. Alia est causa per accidens, id est, impropria, de qua non necessario prædicatur effectus, neq; conuersim, ut Vergilius scribit bonos versus. Estq; hæc diuisio summopere notanda, ex qua plurima absurda possunt enarrari, ut cum arguitur non causa ad causam. Sic abusus rerum est improprius finis rerum. Sed falsum est rem quidam ex
abusu

DE COPIA VERBORVM.

abusa potius quam à propria causa, vel effectu, ut si argu-
mentum: Ebrietas est à vino. Omnis ebrietas est vitiosa.
Ergo vitium est vitiosum, vel malum.

Septima diuisio Causa alia est propinqua, immediata, vt
homicida faciens eadem. Alia est remota, & mediata, vt
gladius homicida, vel fida. Et rursus hoc quoq; discrimen
summi opere est notandum Vitiose enim plerunq; à causis im-
proprijs, & remotis arguitur, vel describitur quippiam, quia
proprie, & propinque causae rerum debent inuestigari. De-
niq; talis est disputatio in nona Philippica, an occiderit Anto-
nius Sulpitium, cum dederit causam mortis eius.

Octaua diuisio. Causa alia est necessaria, quae se non aliter
ad effectum suum habere potest, & quam necessario conse-
quatur effectus, nec auelli, aut impediri potest. Sic fatum est
necessaria causa, cui ne dii quidem resistere possunt iuxta il-
lud Manibus.

Mitto quod certum est, & inuitabile fatum.

Fata regunt orbem certa stant omnia lege
Sic naturales causae sunt necessariae, quae licet saepe impediun-
tur, quò minus effectus consequatur, tamen quia naturalis
effectus nequit consequi, nisi per naturales causas, ergo quae-
libet naturalis causa recte appellatur necessaria causa. Alia
causa est contingens non necessaria, quae se aliter ad effectum
habere potest, & variare, vt fortuna, & voluntas. Tamen
si ars quoq; videatur plerunq; ex parte necessaria esse causa,
quia certa est quedam artium methodus, & experientia, quae
obsignare, & sequi necesse in actione, & opere artificioso. Et
quidem haec partitio difficilissimas quaestiones, & controuersias
parit de necessitate, & contingencia rerum euentuum.

Noua diuisio. Alia est causa constans, quae habet certum
effectum, vt fatum, & natura. Sic igitur non potest non vire.
Alia est causa inconstans, quae non habet certum effectum
quoniam varia possit, vt voluntas, fortuna, error, ignorantia, &
haec

hac diuisio affinis est proxima.

Decima diuisio. Causa alia est incomplexa, ut statuarium. Alia complexa, ut Policlesus statuarium. Voluit autem hac diuisione Aristoteles admonere, quomodo separentur accidentia peregrina, & non propria à causa, ut sua cuius propria functio tribuatur.

Vndecima diuisio. Causa alia est operans, quam Aristoteles causam in actu vocat, que iam effectum reddit, ut musicus iam canens cantilenam sonat. Alia est causa cessans, vel ociosa, quam Aristoteles causam in potentia vocat, non quidem iam effectum reddens, sed redditura suo tempore, ut arbores in hyeme quiescunt, quibus sub aestate in potentia est germinandi, & fructificandi, & generatim causa agit, mox effectus sequitur actum. Sed causam potentia ad effectum sequitur, non nisi potentia & habilitate.

Duodecima diuisio. Causae aliae sunt connexae. i. subordinate quae plures ad eundem effectum operantur, vel requiruntur semel, vel ordine, serieque sua, ut cum duo trahunt unam nauiculam, ut homo generat hominem, & sol, ut terra vitifera calore, & humore temperata, producit vitem, vitis gemma botri, botrus uua, uua vinum, vinum sumit resinguit, vel inebriat, & plura deinceps. Aliae sunt non connexae. i. non subordinate quarum singulae habent suos effectus, ut sola fides iustificat, sola fides gignit bona opera, solus Deus operatur iustificationem sine libero arbitrio, & ex hac quoque partitione infinitae disputationes oriuntur de connexionem, & ordine causarum. Ea debent nasci Sorites, coacervatio Dialectica, iuxta regulam ante praedicamentoricam. Item climax, vel gradatio, schema Rhetoricum tertij ordinis, de quo infra cap. 3. Et haec sunt duodecim diuisiones causarum. Restant 8. regulae, quae complectuntur officia propria causarum. Prima regula. Causae coincidunt saepe: sed non eadem ratione, verum diuersa. i. idem saepe est in diuerso genere causarum.

DE COPIA VERBORVM

Sarium alio tamen atq; alio respectu, ut anima est forma ho-
 minis, & est efficiens causa operationum vitalium, et est fi-
 nis generationis humane, quia etiam diuersorum respectu i-
 dem, & est causa, & effectus, ut fides est effectus dei, & est
 causa efficiens iustificationis, atq; hoc in plerisq; connexu sub
 ordinatũq; causis apparet. Secunda regula: Cause ingredian-
 tur definitiones, ideoq; & demonstrationes, maxime forma si
 non propriis vocabulis destituerentur, proximè natura, & fi-
 nis, improprie autem idem efficiens. Inde verò sequuntur ef-
 fectus, et officia: ut matrimoniũ est viri, et uxoris individua
 fidelisq; coniunctio, animorum confessio, bonorum, & sacro-
 ra liberorumq; communio, naturaliter instituta. Tertia: Eius-
 dem effectus plures sunt cause, quarum alie sunt propinque,
 alie remotæ, alie propriae, alie improprie, ut supra dictum est.
 Quarta: Eadem causa reddit contrarios effectus, diuersa ta-
 men ratione, ut sol indurat limum, & liquefacit ceram. Quin-
 ta: Secundæ cause agunt, non agunt sine prima causa, id est,
 omnia dependent deniq; à fato, & à deo. Sexta: Antecedentia,
 de quibus in 2. cap. dictum est, sunt rationis affirmia, licet
 non sint cause, nisi quia remotas appellare velis. Septima:
 Cause dependent subordinatim, vel non subordinatim, ut
 finis efficientem, efficiens materiam, materia formam mouet
 ad operandum. Sed hæc regula magis spectat ad physicos.
 Octaua: Sæpius impediuntur cause ne perficiant effectũ
 suum, ut fruges corrumpit tempestas, & germen, ut bona o-
 pera inuertit praua consuetudo. Quod si nullum impedimen-
 tum interuenit cause necessarie, cum non potest non conse-
 qui certus effectus. Atq; hæc interim de tertio Capite copia
 rerũ, id est, de causis annotasse satis sit, quod quidem omnino
 nascitur ex locis topicis, quem ex professo vocant locum cau-
 sarum, materiae, formæ, efficientis, & finis.

Quarta ratio.

Nec admodum discrepat ab his quarta locupletandi ra-
 tio,

bio, quoties non simpliciter proponimus negotium, sed Rō ampliū
 enumeramus etiā illa quę negotium comitantur, vel cō-
 sequuntur. Quod genus sit, Bellum tibi acceptum feremus. cōsequens
 Hoc pacto poteris ditare rem. Exhaustum in barbaros mi-
 lites ærarium, fractam laboribus iuventutem, proculcatas incommo-
 legetes, abacta pecora, inceshos passim victos, ac villas, de-
 sertos agros, euerſa mœnia, compيلات domos, direpta pha-
 na, tot orbos senes, tot orphanos liberos, tot viduas matro-
 nas, tot virgines indigne constupratas, tot adolescentium li-
 centia deprauatos mores, tantum funerum, tantum lachry-
 marum, præterea extinctas artes, oppressas leges, oblitera-
 tam religionem, confusa diuina humanaq; omnia, corrup-
 tam ciuitatis disciplinam. Vniuersum inquam hoc malo-
 rum agmen, quod ex bello nascitur, tibi vni feremus accep-
 tum, siquidem belli fueris auctor.

Quarta variandi ratio.

Quartum caput Copiæ rerum, est enumeratio effectuum, et
 consequentium. Effectus est res consequens, quæ suam ante-
 cedentem causam sequitur suo tempore, et modo. Si autem
 tot modis dicitur vni oppositorum quos modis alterum, certè
 cum relatiuum causa, secundum duodecim diuisiones diui-
 datur, et variet, itaq; et eius correlatiuum, effectus simili-
 ter duodecim diuisionibus variat, quam varietatem iam fa-
 cile tua industria assequi, et iudicare potes per analogiā si sin-
 gulas partitiones effectuum, cum singulis causarum cōpares.
 Ceterum consequens hoc loco vocatur, quidquid comitatur,
 et sequitur causam, vel effectum, necessario siue non neces-
 sario, et contingenter. Tamen si non sis, neq; causa, nec effe-
 ctus. Viriusq; autem effectus, scilicet, et consequentis, enumera-
 tio vulgarissima in historiis in communi-
 bus oratorijs, et propositionibus, et propè in omni genere
 profectum. Quippe tam lætè patet effectus quàm causa,
 et varia, et multa sunt antecedentia, quàm cōsequentia. Vnde
 in narratione

DE COPIA VERBORVM

narrationes Ciceronianas, & Terentianas. Vide expositi-
onem Ouid. de diluvio, et de incendio Phaerontis, atq; alias po-
eticas expositiōnes. Et hoc caput quartum nascitur ex loco
Topices Dialectica, qui dicitur ex professo ab effectibus, vel
eventis. Item à consequentibus, item ex loco communiter ac-
cidentibus, qui tres loci copiosissimam materiam huius capitis
suppeditant, atque ista tria copia capita non solum ad orato-
riam copiam, sed ad inuentionem quoq; Dialectices valent.
Neg. em̄ superstitiose Erasmus in hoc libello elocutionis figu-
ras à loci inuentionis Dial. vel Rhetor. sepe rat, cum utraq;
pars sit iuxta necessaria ad scientiam copiamq; verum. Hinc
anim plerq; utilitates, comoditates, voluptates rerū nume-
rantur, hinc petuntur argumenta ab honesto, ab virili, à in-
tendo. Verantamē hae tria capita sapissime cōmiseruntur, &
cōueniunt in vñ aliquem locum historicū vel poeticū, vt
apud Laniū plerūq;, & apud Vergil. in. 3. Aeneid. apparet,
vbi antecedentia, vbi causa, vbi effectus, vbi comitantia, et
consequentia ad exitum vrbis Troia enumerat.
Quod genus) Exemplum de bello quod longē copiosissimē ex-
plicatur ab Erasmo in declamatione, Dulce bellum inexper-
tū, & in querela pacis.

Quinta ratio.

Quinta locupletandi ratio videtur potissimum ad enar-
giam, quam euidentiam vertunt, pertinere. Ea utemur quo-
tices vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia, rem
non simpliciter exponemus, sed ceu coloribus expressam, in
tabula spectandam proponemus, vt nos depinxisse, nos nar-
rasse, lector spectasse, non legisse videatur. Id ita prestare po-
terimus, si prius ipsi totam rei naturam, omnesq; circumsta-
tias, ac veluti faciem animo lustremus. Deinde ita verbis, ac
figuris idoneis affingamus, vt quam maxime fiat euidentis
perspicuaq; lectori. Hac virtute praeclant quam omnes
poetæ, nam præcipue Homerus, quemadmodum suis indi-
cabinus

excepyia
Vide. Fab.
lib. 9. cap. 3
& li. 8. ca.
de ornatu.

habimus locis. Constat autem, præcipue descriptione rerum
temporum, locorum, personarum.

Descriptio rei.

Rei descriptione locupletabimus orationem, quum id
quod fit, aut factum est non summatim, aut tenuiter expo-
nemus, sed omnibus fucatum coloribus ab oculos ponem⁹
ut auditorem siue lectorem, iam extra se positum, velut in
theatrum, auocet. Hanc ab effingenda rerum imagine, Græ-
ci vocant Hypotyposin, etiam si vocabulum hoc commune
est, quoties aliquid oculis subiicitur. Veluti si quis expugna-
tam civitatem dicat cuncta nimirum in lumina complecti
tur, quæcunq; talis fortuna recipit. Vtar enim Quintilia-
ni verbis. At si aperias hæc, quæ verbo vno inclusa erant, ap-
parebunt effulge per domos, ac templa flammæ, & ruentium
tectorum fragor, & ex diversis clamoribus unus quidam so-
nus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu suo-
rum coherentes, & infantium, seminaturnq; ploratus, ma-
le vsq; in illū diem servati fato senes. Tum illa profanorum
factorumq; direptio, efficientium prædæ, repetentiumque
discursus, & ante summi quisq; prædonem catenati, & co-
nata retinere infantem suum mater. Et siculi maius lucrū
est, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia comple-
ctatur eversio, minus est tamen totum dicere quā omnia.
Hactenus Fabius. Idē huius cvidētiæ exemplū citat hoc ex
Cælio in Antonium. Namq; ipsum offendit remulento so-
pore profligatum, totis præcordiis steruens rusticos spiritus
geminare, præclarasq; obubernas ab omnibus spedi-
transuersas incubare, & reliquas circumiacere passim, quæ
tamen exanimatæ terrore, hostium aduentu percepto, exci-
tate Antonium corabantur. Nomen inclamabant frustra,
cervicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, ve-
hementius etiam nonnulla feriebat. Quorum quum omniū
vocem pectusq; noscitur, proxime cuiusq; collū impleri
petebat,

Hypotyposis.

Lab. 4. ca.

2.

Exemplū

Antonij.

DE COPIA VERBORVM.

*Descriptio
viniq; lu-
curiosi.*

*Exemplum
est in Iphi-
genia Eu-
rop. & in
Thesle Re-
becca Albu-
rt.*

petebat, nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat, sed semisomnus inter manus centurionū, concubinarumq; iactabatur. Nihil, inquit Fabius, his nec credibilis fingi, nec vehementius exprobrari, nec manifestius ostendi potest. Refert idem descriptionem cōiuij luxuriosi: Videbar, inquit, videre alios intrantes, alios verò exeuntes, quosdam ex vino vacillantes, quosdam hesternā potatione oscitantes. Humus erat immunda, latulenta vino, coronis la-
guidulis, & spinis cooperta piscium. Sed huiusmodi exem-
plorum nusquam non magna copia, praesertim apud poe-
tas, ut dictum est, & apud historicos poetis proximis. Pro-
cipue vero narrationes nunciorum in tragediis, quoniam
vix spectaculi subiiciuntur, dum ea referunt, quae represen-
tari in theatro, aut non possunt, aut non conuenit, hae vir-
tute insigniter abundant. Veluti quum in Euripidis Hecu-
ba Talthybius narrat Hecubae, quomodo sit occisa Polixe-
na. Et in Iphigenia Aulidensi nūcius exponit, quomodo sit
interfecta Iphigenia. Et in Troade Senecae nūcius refert
Andromachae, quomodo perisset Astyanax ipsius filius.
Hoc ad exemplum indicasse satis est, quum omnes trage-
diae scatant huiusmodi narrationibus. Nec refert ad hoc in-
stitutum, verum sint, an falsae, quemadmodum in electra So-
phoclis senex sieste narrat Clytēnestrae, quomodo in certa-
mine perisset Orestes. Marcus quoq; Tullius mirus est in
hoc genere artifex. Verū illud arbitror admonendum, hoc
genus descriptiones praecipue quidem constare circumstan-
tiarum explicatione, earum praesertim quae re oculis maxi-
me subiiciunt, ac moratā reddunt narrationē. Nō mediocri-
ter tamē adiuuari collationib⁹, similibus, dissimilibus, ima-
ginibus, metaphoris, allegoriis, & si quae praeterea sunt figu-
rae, quae re illustrent. Quin epitheta quoq; in hunc usum plu-
rimum valent. Veluti quū dicimus aërios scopulos, turri-
geras ribes, caeruleum aut virgatum mare, curuum anatorē,
supercilio.

supersticiosam philosophum, patulas fagos, atque specum,
& apud Homerum $\Delta\upsilon\sigma\kappa\chi\acute{\iota}\varsigma\omega\lambda\epsilon\mu\Theta$, & κορυθαί
ολ Θ ἔκτωρ, βροτολογὸς ἄρς, καὶ τειχεσιπλοῖν
της, quò genere nusquam non scater hic poeta.

Neq; solum in descriptione complectimur, quæ præcesse-
rint, quæ adiuncta rei fuerint. quæ consecuta, verum etiam
ea quæ facta non sint, vel fieri potuisse, si hoc, aut illud eue-
nisset, vel fieri posse demonstramus. Veluti si quis dicat, Vi-
de in quod discrimen adduxisti tempus, qui temere con-
gressus sis cum hoste. Etenim si forte fortuna superassent
hostes, hæc atq; hæc erant euentura, aut si quis monarchi-
am dissuadeat, descriptione ob oculos ponat omnem tyran-
nidis tragediam, iamq; auditores admoneat, ut putent se-
se hæc omnia videre, quæ mox passuri sint, si Democra-
tiam mutarint in regnum. Porro si res agitur sena, tum
catenus adhibendæ sunt hypotyposes, quatenus ad causam
conducit. Verū quum tota res ad voluptatē spectat, quæ ad-
modum in poematis ferme sit, & ἀποδείξει, quæ exerce-
di, ostendēdiue ingenij causa tractatur, licetbit afflictionibus
huiusmodi libetius lasciuiare. Ad hanc formā pertinet descri-
ptiones Homericæ, quoties armat deos tuos, aut heroas, quo-
ties cōuiuium, quoties prælum, quoties fugā quoties cōci-
liū describit. Quid enim iste nō exponit oculis tū aptis cir-
cūstantiis, quæ tamen nonnūquam minutè videtur, tamē
nescio quo pacto mirum in modū rem oculis subiiciunt, tū
epithetis, tum adhibitis similibus. Præterea descriptiones
turbinum, tempestatum, aut naufragiorum, quales sunt
apud Homerum locis compluribus, apud Vergiliū lib.
Aeneid. primo, apud Ouid. Metamorph. vndecimo, pugna
barbaricæ apud Iuvenalem. Item pestilentie, qualis est apud
Maronem Georg. lib. 3. apud Nasonem. 7. apud Senecā in
Oedipo. Item apud Thucydēdem. Præterea famis cuius-

*Quatenus
reb. serijs
adhibenda
hypotyposi-*

O.ij.

modi

DE COPIA VERBORVM.

modi est insignis in quadam Quintiliani declamatione. In prodigiorū, Solis, eclipsium, niuis, imbrium, fulminū, tonitruum, terræ quassationum, incendiorum, inundationum, quod genus est Apud Quid. diluuij Deucalionis descriptio, item seditionum exercituum, præliorum, stragis, excidij, direptionum, monomachiz, pugnz naualis, qualis est apud Lucanum lib. 3. epuli, conuiuiorum, nuptiarum, funerum, triumphorum, ludorum, pomparum. Cuius generis est apud Plutarchum in vita Marci Antonij Cleopatrz, nauis, factorum, ceremoniarum, incantationū, ac maleficiorum, qualis est apud Lucanum in sexto, item apud Horatiū in satyris. Saty. 8. li. 1. sub persona priapi, narrantis quæ viderit. Venationum, cuiusmodi extat Adriani Cardinalis, ceteri docti negant hoc carmen illius esse. Item animantium, quod genus est torpedinis, & histricis descriptio apud Claudianum. Apud eundem, & item apud Lactantium Phœnicis, Plistaci apud Ovidiū in amoribus, & apud Statū. Serpentium apud Lucanum in nono. Multorum pisciū apud Oppianum, apud Pliniū cum innumerabilium animantiū formæ, naturæ, mores, pugnz, concordiz, tum præcipue culicis descriptio, apud Maronem lib. 4. Geor. equi, ac bouis expressio, apum mira representatio. Statuarum item, qualis epist. Pliniani signi senilis, tabularum, & imaginum, est apud Lucanum. Hercules gallicus apud Philo-
ria picturarū argumenta, cuiusmodi sunt, & argu-
textorum, & sculpturarum, aut similium operum,
apud poetas & historicos exempla sunt innumera,
Ovidium libro sexto Metamorphoseos textura.
Qualis est item & clypeus Achillis ab Homero
, AEnex à Marone. Ad hæc nauis, vestis, pævo-
achinz currus. Colossi, Pyramidis, aut si quid ali-
nsimilium, quarum descriptio delectet. Equi-
genus referendum arbitror, quociens formæ,
genus,

gentis, vitæq; ritus explicantur. Veluti si quis Scytharum, Antropophagorum, Indorum, Troglodytarum, aut similiarum gentium imaginem oculis exponat. Aut si vitæ militaris, philosophicæ, aulicæ, rusticæ, privatæ, regis simulacrum quoddam effingas. Verum ut ista probe exprimas, non modo confert ars & ingenium, verum etiam oculis spectasse, quæ velis effingere, plurimum refert. Sunt & fabulosa rerum descriptiones, quæ tamen ad veras alludunt. Velut ætatis aureæ, argenteæ, ferreæ. Quæ in somniis Lucienus. Lucienus. Aulæ, calumniæ, eruditionis, aliarumque complures. Apud Homerum Officiorum. 2. Illorum. ates, & Litarum, apud Ovidium tæmæ, liuoris. Apud Iud. Iliados. 9. lib. 1. me eundem, & item apud Maronem famæ. Quod si quis malit tamorph. hæc ad personarum descriptionem pertinere, de qua mox dicam, Aeneid. 4. equidem non magnopere repugno.

Personæ descriptio.

His igitur est proxima personarum descriptio, quam *περὸς ὡπιοῦσι* appellant, tametsi nōnihil ab hac disidet *περὸς ὡπιογενείας*, vel hoc nomine q̄ lati⁹ patet. Ne famis quoq̄, inuidiæ, somni, de quibus modo diximus *περὸς ὡπιογενείας* nō absurdē dixeris. Proponitur em̄ tecu persona quædam, cuiusmodi sunt & illæ, virtutis ac voluptatis, quas Prodicus sophista apud Herculē inter sese decertantes facit, vt autor est Xenophon. Item mortis ac vitæ, quas Ennius in Satyra cōtendentes inducit, teste Fabio. Item calumpniæ apud Lucianū, apud eundem eruditionis & statuariæ, Occasionis apud Ausonium. Fortunæ apud Horatiū in Odis, & Q. Curtium. Cupidinis apud Moschum. Peniæ, & Pluti apud Aristophanem. Iustitiæ apud Chrysippum referente Gellio. Philosophiæ apud Boetium Seuerinum. Lamiæ apud Politianum. Item Musarum, Gratiarum, Furiarū Bellonæ. Sphingis. Scyllæ, Charibdis, ac similium apud poetas. Sunt quædam propiores vero, sed tamen ad ostentatio-

O. iij. nem ac-

DE COPIA VERBORVM.

rem accommodatiores, cuiusmodi est Hippie descriptio apud Lucianum, & eiusdem apud Apuleium in floridis. Sed oratori magis conueniunt illę notationes (Sic enim appellant) quoties amantis, luxuriosi, avari, voracis, remulenti, somniculosi, garruli, gloriosi, ostentatoris, inuidi, sycophantę, parasiti, lenonisue personam depingimus. Huius generis extat exemplum in quarto rhetorices ad Herennium, vbi suis notis depingitur pseudoplutus, diuitiarũ ostentator, quum esset pauper. Ceterum e comediiis, quantum libet exemplorum sumere licebit. Nihil enim aliud agit comedia. Extant ad hoc facientes notę Theophrasti titulo. Mihi grammatici cuiuspiam videntur magis, q̃ Philosophi Depingitur autem ab omnibus circũstantiis, præcipue vero ab his. A natione, seu patria, si Pœni, Gręci, Galli, Scythę, Hyberni, Hispani, Scoti, Britanni formam, cultum, vocem, linguam, gestum, incessum, ritus, ingenium, ac mores expresseris. Pingendus aut Pœnus sedifragus, vaser, insolens, cultu ambitiosiore, atq; item de ceteris. Sunt & singularum ciuitatum peculiare notę. Vt mollior Atheniensis, & ad dicendum, quã faciendũ instructior, seueri Romani, parci Florentini. A sexu. Depingitur vir seuenor, mulier loquacior, inconstantior, supersticiosior.

Ab ætate tales effingimus, quales Horatius ostendit in arte poetica. A fortuna. Fastuosior inducitur diues. Humilior, ac timidior pauper.

A studiis Fit gloriosus, & facinorum suorum immodicus iactator miles, periurus leno, tristior rusticus, adulantior zulicus, nitidior urbanus, medicus ad quæstum propensior. poeta dominis auidior, fontibus, memoribus, ac secessibus gaudens, opum, & honorum ciuiliũ cõtempтор, sophista loquacior q̃ sapientior. Neq; negligendi cõmunes affectus quo sit animo pater in liberos, maritus in vxorem, ciuis in patriã, princeps in plebem, plebes in patricios, ceteriq; quos diligens

diligentissimè tradidit in rhetoricis suis Aristoteles. Sunt autem peculiæ etiam in singulis horum differentiæ. Neque enim satis est tenere quid seni, quid iuveni quid seruo, quid patri familias, quid lenoni conveniat. Alioquin singuli horum semper sui similes inducerentur. At comici præcipue varietatem in eiusdem quoque generis personis affectasse videntur. Quid enim dissimilius quàm Demæ, ac Mitiæ apud Terentium? Quorū, hic cum etiam gravissime filium obiurgat, blandus est, ille, cum maxime blanditur, amarus, lentus, & tamen uterque senex, atque adeo fratres. Quid diversius quam Chremes semper placidus, ac civilis, & Simo vehementer, ac suspiciosus? Item quam Pamphilus cordatus, & Carinus inops animi, consiliique, Quid tam dissimile, quam Phædræ cum morbo pugnans, & Chærea nihil habens pensæ? Multum item interest inter Daum pertinacissimum sperandi autorem, & Byrriam nihil præter desperationem adferentem. Plurimum inter parasitum Gæthone, & Phormionem, & ab utroque longe dissident parasiti Plautini, quemadmodum & huius meretrices à Terentianis plurimum discrepant. Terentius meretrices propemodum bonas fingit, veluti Philotim, & Bacchidè in Hecyra, Plautus senes amantes, ac festivos, & vxoribus veteratorie imponentes, quanquam alias Enclionem prodigiose tenacem ac suspiciosum facit.

Quod si personam tractamus ab alio occupatam, ab iis qui priores finxerint, aut descripserint, decorum petendum est, veluti si tractes Achillem, acrem, inexorabilem, simplicem, insensum regibus, insensum mendacibus, pedibus velocem inducas oportet. Nam huiusmodi primus finxit Homerus. Rursum Vlysses vafri, mendacem, dissimulatorem omnia tolerantem. Agamemnonem animo mitiore, sed imperij cupidum, timentem populum, voluptatis avidiorem, quam belli. Hectorem animo sublimi mortis, & augurio-

DE COPIA V RBORVM

rum negligentem, patriæ omnia posthabentem, Aiacem factis magis quam oratione strenuum, contumelie ac repulse impatientem. In summa, vt cuiusq; personam finxit Homerus, ita Tragicæ poetæ inducant oportet. Item si quis Aristidem, Themistoclem, Phocionem, Alcibiadem, Pisistracum, Iulium Cæsarem, Fabium, aut Camillum, aut Timonem, Socratem, Platonem, Epicurum cupiat effingere, ex historiis decorum petendum est. Quod exercitationis genus placuisse videtur iis, qui Menelai, Phœniciis, Achilles, Phalaridis, Bruti, Senecæ, ac Pauli epistolas, & orationes finxerunt. Idem spectandum erit scribendi dialogos, quibus personis quem tribuat sermonem. Ceterum decorum, quod est in fictis personis, veluti si philosophiam producas vultu constanti, & auctoritatis pleno. Musas simplices, ac blandiores, Gratiâ iunctas ac ronis solutas, Iustitiam rectis atque immotis luminibus, ceteraq; huius generis, id à rerum naturæ, ad quas alloditur, oportebit sumere. Est quoq; decorum in apologis, quod nemo recte tuebitur, nisi naturas animantium cognitas, atq; animaduersas habeat, vt sciat docilem, ac religiosum elephantum, delphinum, crocodylo inimicum, hominis amantem, aquilam in sublimi nidum ponere, scarabeum stercora, in quibus gignit ac gignitur, ex more protrudere, nec videri temporibus quibus incubant aquilæ, celsitatem in segetibus oua ponere, Erinacium gaudere discursu, inimicum serpentibus. Atq; hæc quidem, hisq; reconditiora facile petuntur ex Aristotele, Plinio, A Eliano.

Tractatur & hoc genus etiam ab oratoribus. Porro duriores sunt apologi, qui rebus inanimis, vt arboribus, aut faxis sermonem attribuunt. Sed oratorum magis peculiare sunt illæ *περὶ ὧν ὁ γὰρ ὁρῶν*, quoties suis cœu coloribus certa hominis persona depingitur, idq; eatenus, quatenus ad rem propo-

propositam attinget, quemadmodum apud Salust., Catilina, apud Liuium Anibal, apud Plinium Traianus. Rarius enim incidunt, sed tamē incidunt, ille formarum effictiones, quod genus sit, si quis mulierem formosam omnibus ferme numeris exprimat, aut contra deformem anū, quemadmodū Therpsitē effinxit Homerus, & Græcorum multos proceres ē mœnibus Helena Priamo sciscitanti indicat, & hunc imitatus Maro in sexto, complures Romanos describit.

Ad hanc formā præcipue pertinet schema *Διαλογισμὸς* id est, sermocinatio, quoties unicuique sermonem accommodamus, ætati, generi, patriæ, vitæ, instituto, animo, moribusque congruentem. Nam huiusmodi sermones in historia licet affingere. Vnde tot Thucydidis, Salustij, Liuij orationes. Effinguntur, & epistolæ, & apoththegmata. Demum, & cogitationes, veluti hominis secum loquentis, quanquam hoc poetis familiarius. Illæ propriè *πρὸς ὡπὸ ποιῶν* nomen merentur, quoties personam hominis procul absentis, aut iam olim defuncti, loquentem fingimus, seruatō deo ro, quod genus sit. Quid si nunc reuiuiscant præci illi huius urbis optimates, viderintque temporum horum mores, nonne in has voces erumpent? Deinde subiicienda oratio. Quid si nunc adesset proauus ille tuus, nonne mernō his te verbis obiurgaret? Quid si redeat in hanc lucem Camillus, nonne iure his verbis nobiscum agat? Et iam mihi videor audire illum sic mecum loquentem. Et fingite Plato nem ipsum ad hunc modū vobiscum expostulantē. Verēdiores sunt huiusmodi *προσώπων*, cum ea loquentes fingimus, quæ verisimile sit eos esse dicturos, si adessent. Duriores autem, sed tamen etiam in seriis orationibus, non tantum in exercitationibus adhibendæ, si quando rerum grauitas postulabit, quoties naturam, aut Rempublicam, aut prouinciā, aut patriam loquentem facimus, vt in Catili-

DE COPIA VERBORVM

nam fecit Cicero. Quæ tecum Catilina, & quodammodo
tacita loquitur. Rursum. Etenim si patria, quæ mihi vita
multo est charior, si cuncta Italia, si omnis respublica sic lo-
quatur, M. Tulli. quid agis? & Socrates apud Platonem in
Critone leges secum disputantes inducit. Huius generis est,
quoties diis ipsis, aut locis, aut alijs multis rebus orationem
accommodamus. At ea quæ proprie $\pi\rho\sigma\omega\tau\omicron\varsigma\ \gamma\epsilon\alpha\gamma\epsilon\iota\alpha\iota$
vocantur, metaphoris similibus & collationibus sunt illu-
striores. Cuius generis apud poetas magna vis est.

Loci descriptio.

Locupletatur oratio locorum quoq; descriptionibus, quas
Græci $\tau\omicron\pi\omicron\gamma\epsilon\phi\alpha\iota\alpha\epsilon$ appellat. Ab his frequenter narrati-
onum sumitur exordium, non à poetis modo, verum etiam
ab historicis, & apud oratores nonnunquam incidunt.
Huius generis est quoties tota loci facies, veluti spectanda
depingitur, ut urbis, montis, regionis, fluminis, portus, ville,
honorum, amphitheatri, fontis, specus, templi, luci. Quæ si
vere sint, $\tau\omicron\pi\omicron\gamma\epsilon\phi\alpha\iota\alpha\epsilon$ appellari volūt. Si fictæ $\tau\omicron\pi\kappa\epsilon$
 $\theta\epsilon\varsigma\iota\alpha\iota$. Prioris formæ sunt, Carthaginis, & portus apud
Maronem descriptio, apud Plinium in epist. Laurentia vil-
la. Apud Statium Surrentinum Pollij, & Tiburninum Man-
lij posterioris, sedes somni apud Ovidium, domus famæ, &
regia Solis apud eundem, inferorum, & Caci domus apud
Vergilium, Tenari apud Statium, domus apud Licianum.
regia Psyche apud Apuleium. Ad prius genus referendum
arbitror Vesuvii montis incendium, à Plinio minore de-
scriptum. Aetna ardentis, apud Claudianum. Tum si quis
Nilū, aut antrum Sibyllæ, arcus atq; id genus alia descripse-
rit, quæ quo sunt magis nova, hoc plus adferunt voluptatis,
& diutius licebit immorari, modo omnino nō sint aliena.

Temporis descriptio.

Pompe temporis descriptionem $\chi\rho\omicron\nu\omicron\gamma\epsilon\phi\alpha\iota\alpha\epsilon$ appel-
lant.

Lib. 11.

Metamor.

Lib. 3. de

sum ax-

re.

lant. Vnde non raro narrationis sumitur initium. Nonnunquam delectandi duntaxat gratia adhibetur. Veluti quoties portæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt. Quamquam ne hæc quidem animo ociose debent adhiberi. Quod genus est illa Vergiliana: Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem Corpora per terras. syluæq; & sæua quierat AEquora, cum medio voluuntur sydera lapsu. Cum tacet omnis ager, pecudes, pictæq; volucres, Quæq; lacus, late liquidos, quæq; aspera dumis Rura tenent, somno posite sub nocte silenti, Lenibant curas, & corda oblita laborum. Pertinet enim hæc descriptio nocturnæ quietis, ad amplificandum Didonis dolorem, qui ne tum quidem conquiescebat, cum omnia cætera quietem agerent. Nam mox sequitur. At non infelix animum Phœnissa, nec vnquam,

Aeneid.

Soluitur in somnos.

Veris, hyemis, autumni, æstatis, vindemiæ, iusticiæ, saturnaliū descriptiones ad id genus pertinent, quæ sæpe numero valent & ad probationem. Mixtæ sunt illæ, quoties temporum qualitatem exponimus, puta pacis, belli, seditionū, factionū, monarchiæ, democratiæ. Simul quum ostendimus quæ virtutes, aut quæ vitia tum maxime valuerint. Hæc quidē singillatim tractare conueniet nonnunquam exercendi ingenij gratia. Verum absoluta descriptio ex his omnibus constat. Nam Horatius, in ea quam modo citavi satyra, primum locum Exquiliarum describit, deinde tempus, præterea Priapi, ac maleficarum personas, postremo, & sacrificiū, & fugam crepitum territarum mira exprimit.

Quinta variandi ratio.

Quintum caput copiæ rerum est descriptio Rhetorica, quam Græci ἐπεγὰς a perspicuitate, & claritate numeri vocant representationem, vel definitionem Rhetoricam, et prorsum nascitur ex definitione Dial. præsertim illa quæ accidentariam descriptionem vocant, quæ non solum species, sed

DE COPIA VERBORVM

sed individua quoque describuntur, & definiuntur quasi. Et
 nihil admodum differt hac à definitione dial. nisi copia orati-
 nis, à qua fere abstinent Dialectici, utentes concisa plerumque,
 & arida definitione. Itaque energie descriptio rhetorica, & o-
 ratio exprimens rem, personam, affectum, mores, sermonem,
 ac circumstantiam, ita clarè, & copiose, ut lectori ob oculos ea
 quasi præsens versetur, veluti vivua pictura. Huius ergo of-
 ficiū est, illustrare, & depingere res quasi, ut omnibus par-
 tibus ferè expresse, & tanquam vivis coloribus expolite spe-
 dentur. Cum autem descriptionis Rhetoricæ species numeretur
 tur circiter viginti, ad præsens sufficit cognoscere undecim
 species, quarū prima est descriptio rei, quā αὐτοῦ ὅρα φησὶ
 vocant, αὐτὸ τὸ πᾶσι, id est, effigurationē vocant, quā
 rei figura, & forma depingitur, ut est, descriptio diluvij. in. 1.
 Met. tempestatū in secundo eiusdem. Secunda descriptio
 personæ prosopopœia, quā homo quispiam depingitur, ut pri-
 cipes Græci, totumque apud Platarchum in vitu, apud Aemi-
 lium Probum, apud Suetonium. Quin rhetores plerique latini
 videntur vocabulo prosopopœia, ut completatur mox sequen-
 tes sex quoque species. Vide Fabu. 3. cap. 10. Tertia species est,
 χαρὰν τῆς οὐσίας, effictio, vel pictura corporis, aut animi,
 ut Dauid effingit Crisonem, Cherea senem illum importu-
 nū, ut Mutio depingit Demeam, & seipsum, ut Homerus in
 3. Iliad. depingit formam Græcorum principum. Quarta est
 fictio personæ, prosopographia. Huius prima forma est perso-
 næ fictæ descriptio, poetis propria, oratoribus rara, ut Vergil.
 fingit Sybillam furem, in. 6. fingit personas apud inferos.
 Altera forma eius est, cum mutæ rei, aut incorporeæ, vel ho-
 mini mortuo affingimus personam, sermonem, vel effectum
 hominis, aut animalis, ut harpyi, furis, demonibus, somno,
 fami, invidia, fame, virtuti, iusticiæ, et similibus, sermonem,
 vel personam induunt poëta, & affingunt. Hanc secundam
 formam

formam Rhetores propriè vocant prosopopæiam specialem. Quinta species est esthopæia, proprietas seu expressio morum, de qua libellum scripsit Emporius sophista, & luculentè docet Fab. lib. 6. ca. 1. & sequentibus. Huius Esthopæie, quam vocare possumus expressionem morum, vel effectuum morum, tres sunt formæ, quarum prima est significatio, vel expressio morum prolixior, ut ingeniorum, artium, virtutum, vitiis sic vanum ostentatorem Thrasonem exprimit. Ter. militem Plantus, senectum Demeam, & hæc forma propria est comædijs, atq; dialogis, ubi peculiariter observare oportet decorum & proprietatem personæ, ut apud Lucianum, & Ciceronem. Secunda forma est expressio naturalium propensionum, & inclinationum, quales Græci vocant $\Phi\upsilon\sigma\iota\kappa\acute{\alpha}\varsigma\ \sigma\upsilon\beta\epsilon\gamma\alpha\varsigma$, id est, naturales, & innatas affectiones, non momentaneas, sed durabiles, ut expressio amoris paterni erga liberos coniugum, & amicorum inter se. Coniunctionis, equalium, hospitum, vicinorum. Dysfunctionis hostium inter se, in quibus effingendum mirus artifex est Iulius, & Herodotus. Sic Homerus, & Virg. cum Ovidio. Peculiariter enim historia animorum cupiditates, consilia, & res gestas fere sine tragici moribus illis depingit. Tertia forma est expressio affectionum leviorum, quæ non ita perturbant vehementer animos, neque precipitant, ut si quando latiores affectus hominum erga nos aliosve capiamus, & blandiendo eliciamus, ut cum animus in spem, in lætitiâ erigitur, & in risum quoq; qualia sunt amatoria blâdimenta in epistolis. Onidi, et Elegijs, quales sunt officiosa promissiones, & salutationes, officiosa colloquia, ut in Epist. Familiaribus apud Ciceronem, & in Dialogis eius qualis est captatio benevolentie, & fauor, atq; hæc adeo tertia forma peculiaris est exordijs, & in summa docet Esthopæia quod Rhetorica sit magna pars τῆς κολακίας, id est, adulationis, ut alicubi Plato dicit. Sexta species descriptionis Rhetoricæ est, $\pi\alpha\theta\omicron\rho\tau\omicron\iota\kappa\acute{\alpha}$, id est, vehementiorum affectuum, & per-

surpassionum

DE COPIA VERBORVM

urbationum expressio, de qua Macrobius lib. 4. toto præcipiti
 Huius sunt duæ formæ. Prima intentio quam Græci δονγ-
 σιν, nostri aliqui imaginationem vocant, qua metus, dolor, ira,
 furor, pudor, inuidia, effreni cupiditas, libido, immodica spes,
 immoderata letitia, perturbatioq; animi describitur, & ex-
 ercitatur. Huius exempla sunt passim obuia in Tragediis
 Græcis, & latinis. In hac fere immodicus est Stasius, vide
 Vergil. in. 4. Nec tibi diua parens, Item in. 10. Quid me alta
 silentia cogis. Rumpere, et cætera. Item in. 7. Heu stupem in-
 uisam. Vide Ciceronem in inuentum Verrinum, et Philippicis.
 Altera forma est cōmiseratio dicta Græci σιγντοδ, qua e-
 liciantur lachrymæ, vel mouetur misericordia, vel captatur
 uenia. Huius exempla sunt obuia in perorationibus Cicero-
 nianis, in querelis apud poetas. In summa vero, non maior
 faciundia cōmendatio, imo & admiratio cōparatur quàm ex
 Esthopæia, & pahopæia si in loco adhibeatur, quoru utrūq;
 diligenter describit Aristot. in Secundo rheo. definient illic
 mores, & affectus. Item Fab. in lib. 6. ca. 2. & sequentibus.
 Septima species descriptionis est dialogismus, quoties persona
 affingitur oratio breuis, vel longa pro decoro eam. Tales sunt
 cōtiones Liuianae, & apud alios historicos. Item orationes a-
 pud poetas. Huc refer illam, quam Fabius appellat allocutio-
 nem aliquam, qualis est apud Liuium legatorum Romuli. I-
 tem eiusdem Romuli allocutio, qua cōsolatur raptas. Sabinas
 Græci tale quiddā vocant πρσγνξδρεσιν, id est, diuisionē
 hoc est, informationem argumenti tractandi iusta oratione.
 Octaua species est mimis imitatio sermonis, vel morū, qua
 non modo persona orationem, sed etiam gestum effingimus,
 quale fuit quoddā peculiare fabularum genus, quas promun-
 clabant Mimi, ut apud Macrobiū de Laberio extat. Es
 has prædictas scilicet sex species, Quintilianus, atq; alij subij-
 cit profopopæia. Nona species, topographia, loci descriptio, ut
 Carthagini in. 1. Aenidos. Huc refer Cosmographiam, &
 Geographiam.

Geographiā. Decima species topothesia, loci fictio, et describitur locus, qui fortasse nō est in rerū natura, quales sunt apud Lucianū i verū narrationib⁹, vel saltē nō est talis qualis fingitur, ut in. 6. inferorū, et Elisi descriptio. Huc refert Astrothesam apud Aratū, Higiniū, Maniliū. Pontanū. Undecima species est *χρῶσις τοῦ τόπου*, descriptio tēporis, ut notis in. 4. *Æneidos*. Pacifici seculi in. 4. *Æglo*. Verg. Quatuor etiam in. 1. *Met.* Atq; hæc sunt undecim species descriptionis rhetorice, quibus Græci addunt nouem species, quæ non faciunt modo ad institutum, & superioribus subiunguntur.

Egressio, sexta locupletandi ratio.

Superioribus affinis sexta locupletandi ratio, quam Græci *παρεκβασις*, Latini partim egressionem, alij digressionē nonnulli excursum appellant. Ea est definitore Quintiliano alicuius rei, sed ad vtilitatem causæ pertinentis, extra ordinem excurrentis tractatio. Adhibetur aut, vel laudandi gratia, qualis est apud M. Tullium pro L. Cornello popularis illa virtutum Cn. Pompei commemoratio, in quā ille diuinus orator (nam Fabij verbis utar) veluti nomine ipso ductus excursum dicendi teneretur, abrupto quē inchoauerat sermone, diuertit, aut vituperandi, aut ornandi, aut delectandi, aut præparandi. Sumuntur aut ex iisdem ferme locis, quos modo retulimus, ab expositione rerum gestarum, à descriptione locorum, regionum, personarum. Item à tractatione fabularum, apologorum. Præterea à locis cōmūib⁹, quoties amplificandæ rei gratia, in gloriam, in luxuriam, libidinem, auaritiā, turpem amorem, tyrannidem, iram, ac reliqua vitia dicimus, atq; his, causa velut aliquantis per omisā, diutius immoramur. Aut contra, quoties frugalitatem, liberalitatē, continentiam, studia literarum, pietatem, cæcurnitatem laudibus efferimus. Hi tantum momenti habēt ad copiose dicendum, vt clari aliquot auctores eos ex profecto tractant.

Li. 4. ca. 3.

Vnde sumuntur digressiones.

DE COPIA VERBORVM

tractauerint *χρηλας* appellant Sunt & illi loci communes his nō dissimiles, quous libertatis commoda ponimus ante oculos, contra seruitutis incommoda. Mutabilitatem fortunæ, mortis æquam omnibus necessitatem, quantum valeat pecunia in rebus mortalium, vitæ humanæ breuitatem, atq; id genus alia innumera describimus.

Porro longius immorari licebit excursionibus, vel in initio dictionis. Qualis illa Hercules Gallici apud Lucianum, & Lamiarum apud Politianum descriptio. Vel in fine, quo iam fessus recreetur auditor. Quemadmodum in Georg. ferre facit Verg. In me lio, si quando digredi libebit, celerius eō redeundum, vnde digressus sis, nisi pars causæ iam absoluta digressionis ansam præbebit. Veluti post narratam causam, quo ad securam argumentationem auditor reddatur alacrior. Aut post probationē, siue omnino post locos inamœniore, quo tædium subtilitatis discutiatur. Aut nisi res ipsa locos huiusmodi suapte sponte offerat, qui inuitent ad diutius immorandum.

Sexta locupletandi ratio.

Sextum caput copiae rerum, est egressio, quam alij digressionem, alij excursum vocant, de qua Fabius in lib. 4. cap. 3. docet abunde. Etenim egressio est schema rerum, quo excurremus, & euagmur in aliquem locum communem, aliam uerem ab instituto quasi alienam, delectationis, vel amplificationis gratia. Sic Vergil. in sine. 2. Georg. egressionem facit in funebrem luctum de Cesare interempto. In. 2. Georg. egreditur in laudem rusticæ, & priuatiæ uitæ. In. 3. Georg. expanditur in laudem Octauij Cesarij, & obseruantie sue erga. Cesarem Augustum. In. 4. Geor. excurret in fabulam Orphei. Sic Liuius in. 9. ab urbe condita facit egressionem de Alexandro magno, & in. 8. de bello punico, egreditur in historiam Masinissæ, Sic, & Sallust. aliqui breuior, tamen digreditur in principio Catilinarij in descriptionem status urbis

Romæ

Romæ, & in principio Iugurthini digreditur in geographiã. Et hæc digressio aliquãdo est necessaria, sicq; etiã pars causæ est, à qua nõ debuit auelli, ut apud Verg. in 1. expositio Veneris de oriũ Carthagini, & de eadem apud Iustinum in principio 18. libri. Aliquando non est necessaria, sed delectationis gratia inseritur, et sic schema rerum est. Et prudenter oportet observare, ubi maior vel antecedens debeat amplificari, per digressionem quasi, vel ubi præstet nudã proponere præmissam conclusionis. Sic apud Cicer. pro Roscio, est digressio contra parricidas, pro Cælio, de studiosis, pro Achæa, de laude literarum. Vide & declamationes Erasmi, qui multum est in digressionibus. Cauere tamen oportet, ne excursus sint immodici, ne nimis prolixi, aut longinqui, & peregrini sint, quod vicinũ Asiaticis est peculiare Cætera quare apud Fabium locis Communibus. Sicubi maiorem Syllogismi vel thesisi aliquam explicamus, vide infra in cap. 27. 31.

Septima ratio.

Septima locupletandi ratio sumitur ab Epithetis. Diomedes Epitheton facit speciem antonomasiz, finitq; hunc in modum. Epitheton est præposita distinctio proprio nomini, aut ornandi, aut destruendi, aut indicandi causa. Ornandi ut diua Camilla. Destruendi, ut sceleratq; iuuentor Vlysses, indicandi, ut Larissæus Achilles. Sumuntur epitheta ab animo, ut Plato philosophorum sapientissimus. A corpore Theseus Græcorum omniũ deformissimus. A bonis externis, neq; id simpliciter, nimirum ab omnibus partibus bonorum, quæ proficiuntur à fortuna. A genere, ut Meænas generosissimus. Ab opibus, Cræsus regum opulentissimus. A forma, Nireus formosissimus. A vinibus, Milo Athleta fortissimus. A patria. Vlysses Ithacensis. Ab actu, monstrorum domitor Hercules. Ab euentu, bis capti Phryges. In summa, ab omnibus fortunæ commodis, aut incommodis. Neq; refert an hæc epitheta sint adiectiua nomina,

DE COPIA VERBORVM.

Ex plato nec ne modo quocunq; pacto proprietas quedam attribuz-
ne Vide tur non personis tantum, verum etiam rebus. Vt princeps
Cic. senect iuuenta, princeps, & amens consultor amor. esca malorum
Quando in voluptas, morosa, ac difficilis senectas, vitiorum expultrix phi-
losophia losophia, humana vitæ speculum comœdia, vitæ magistra
prosa adhi historia. In poematis licebit naturalibus epithetis uti, ut can-
eda sunt dida nix, liquidi fontes, frigida nox, volubilis amnis, aureus
patheta. sol. In oratione prosa non oportebit adhiberi, nisi empha-
Vide sin quandam habeant, & ad rem propositam pertineant. Vt
Plant. in non impetrabis causam tam iniquam ab Aristide iustissi-
ma eius. mo. Etenim Catone, severissimo morum censore audes a-
 gere floralia? Id potissimum fiet in citationibus exemplo-
 rum, aut sententiarum. Aristarchus eruditissimus, & idem dilige-
 tissimus. Cic. eloquentiæ princeps. Plato cœrissimus autor.

Septima locupletandi ratio.

Septimum caput copię rerum est Epitheton, id est, adiecti-
 uum nomen, aliunde tali rei additum instar tituli, ab aliqua
 proprietate, vel effectu sumptum, quod surgitur vice fere bre-
 uis descriptionis, ut cum Verg. Aneam vocat insignē pietate
 virum, & Lausum quo non sit pulchrior alter. Oruius hoc
 caput prorsum ex loco topics, qui vocatur à proprijs, item ab
 effectibus. Cauere aut oportet, ne epitheta sint ociosa, aut
 inepta, sed ut peculiarem quandam notā, & significationē na-
 turę proprietatisue in illa re ostēdat. Exempla sunt innume-
 ra, & optima apud Homerum, et Verg. aliosq; poetas. Nā in
 soluta oratione non sunt ita libera, & frequentia epitheta,
 nisi ubi periphrasim faciunt. Adhibemur verò plerumq; ex-
 plicandi, vel laudandi, vel vituperandi gratia, personis, et rebus.

Octaua ratio.

Circumstā- Octaua dilatandi ratio sumitur à circumstantijs, quas
tie. Græci Peristases vocant. Ex partim sunt rerum, ut causa, lo-
 cus, occasio, instrumentum, tempus, modus, atq; id genus alia
 partim personarum, ut natio, patria, sexus, ætas, educatio
 & disciplina

& disciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, studium, antea cta, commotio, consilium, nomen. Conducit autem ad multa circumstantiarum aptus, ac tempestivus usus. Primum ad amplificandum, atq; extenuandū, de quo mox paucis dicturi sumus. Deinde ad evidentiam, de qua paulo ante diximus. Præterea ad confirmationem, & probabilitatem. Facit enim ut tota oratio densis, ac crebris argumentis vndiq; diffusa sit, & communita. Quæ tamen si non explices, & quasi in aciem educas, tamen pugnat per se, & causamq; non mediocriter adiuuant, ut quemadmodum, aliud agentem, tamen agnoscere liceat, palæstricæ, aut musicæ peritum: ita ubiuis ex huiusmodi circumstantiis commodè suo loco admixtis rhetorem intelligere possis. Quod quoniam per omnem orationem fustum est, exemplo breui ostendi non potest.

Octava dilatandi ratio.

Octavum caput copię rerum est circumstantia, Græcis dicta peristasis, ex qua incredibili copia argumentorum, atque ornamentorum in qualibet causa ferè suppeditatur, adeo ut pleraque pars argumentorum rhetoricorum, & credibilium ex hoc capite petatur. Nostrates Dialectici in topica ponunt locum à communiter accipientibus, generalem quasi cuiuslibet patriæ argumentandi, quæ alioqui non satis commodè, & promptè in alios locos Topices referre statim potest. Illo loco communiter accidentium comprehendendi, & contineri possunt commodè circumstantiæ, tametsi Dialectici signa quoque in eum referunt, de quibus infra capitulo duodecimo. Verum circumstantia est adiectum quiddam rei extrinsecus, ita ut possit ab ea re non tantum imaginatione, sed & verè seperari, cum plerumque non necessario, sed contingenter rei applicetur. Vnde, & Rhodolphus circumstantias vocat applicita rebus. Est autem magna

P. g. controuersia

DE COPIA VERBORVM

cōtrouersia abud theologos, & Iureconsultos, utrum, & quomodo circumstantia variet speciem facti, vel rei, an noua pariat, an secus, ut Cicero quoq; in 1. Officiorum disputat, in cap. de Tēperantia, et decoro. Item rhetores de apertē dicendo, & orationis decoro, ut Fab. in 11. cap. 1. Et quidem uidetur variari facti species, vel saltem qualitatē iuxta circumstantias, ut aliud est saltare in nuptijs, in spectando, quā saltare in foro, vel in templo. Sed studioso rhetoricae satū est scire qualitatem, vel accidentia rerum mutari, et variari per circumstantias. Quod enim uni licet, nō statim alteri quoq; licet. Non consentiunt tamen rhetores in numero circumstantiarū quāuis re vera nihil impedit ista diuersitas numeri, quia uerbi tantum, & nō re differt admodum. Ex Fabio quidē licet colligere. 12. circumstantias quae sunt persona, causa, tempus, locus, numerus, occasio, facultas, instrumentum, modus, actus, tempestiuitas, & casus. Sed minui potest hic numerus, quia facultas, & occasio idem est, sicut tempus, & tempestiuitas, sicut modus, & actus sunt, idem. Fab. ex. 10. predicamentū, vel saltem ex posterioribus sex predicamentū Aristotelicis facit circumstantias in lib. 3. cap. 8. uerum nō satū facit Aristotelica sententia haec expositio Fabij. Sit ergo numerus circumstantiarum nouenarius. Primo persona. Secundo causa. Tercio locus. Quarto tēpus, quanto occasio. Sexto, instrumentum. Septimo modus. Octauo numerus. Nono casus. Quas nonem hoc distycho libet complecti:

Quis, quoties, occasio, ubi, cur, quomodo, quando
Casus, & instrumentum, cuiusq; peristasis esto.

Prima circumstantia persona recipit. 24. locos circiter, numeratos supra eodē cap. 5. qui sunt natio, patria, genus &c. qualibus persona describitur plerūq; ut apertissima, et copiosissima docent exempla apud Plutarchum in uitiis Imperatorum, & apud Aemilium probum in uitiis imperatorum Graecorum, quos duos auctores uile est conferre, ut videatur

discrimen

discrimen inter copiam Pluarchi, & breuitatem Aemilij. Nam serè eosdem principes describit vterq. Vide et alios historicos, vel declamatores, qui integram vitam aliquos personarum descripserunt. Secunda circumstātia est causa, quæ hic significat prorsus efficientis voluntaria intentionem, voluntatem, propositum, consilium, quod tendit in aliquem finem medium, aut vltimum, & significat etiam vsum aut finem negotij propositum, propter quem finem quispiā facit hoc, aut illud. Huc ergo refertur causa voluntaria, non naturalis. Et quisq. agit quadrifariam, vel enim propter boni adeptiōem, incrementum, conseruationem, & vsum, vel propter mali euitationem, imminutionem, liberationem, & conuersionem agimus teste Fab. & ipsa experientia. Huius rei exēpla non in autoribus solum, sed in cōmuni quoq. experientia sunt passim obuia. Sic Cicero prolixè argumentatur Clodium fecisse Miloni insidias, quod videres Milonem obstare suis conatibus & glorie. Et contrā Clodium à Milone iure casum, eo quod in animo suo proposuerit rempublicam afficere magno & insigni cōmodo, si Clodiū ciuem inquietissimum è medio tolleret. Sed aduertere oportet, & probè indicare, huiusmodi intentionem, vel consilium sæpe fallere, sæpe quoq. prauum, & erroneum esse. Tum ergo non quidem consilium, sed vel opinio, & error, vel affectio praua aut stulta vocabitur, ut mox infra in quinta circumstantia videbimus. Tertia circumstantia est, occasio, quam facultatem & oportunitatem, & auxilia vocant alij: ut facilius est paucos à multo, improvidos ab insidiosis, pauperem à diuite opprimi, & ex hoc loco sumuntur argumenta & coniecturæ à facili, possibili, difficili. Quarta est instrumentum, quod dicitur causa efficiens, ociosum quidē, sed tamen adiuvās, ut pennis est occidere veneno, q̃ gladio, Turpi⁹ est mori crapula, q̃ morbo, aut cura. Quinta circumstantia est modus, ut ex insidiis, ex aperto, blāditijs, minis, criminibus aliquem aggredi. Huc refert actum, hoc est

DE COPIA VERBORVM.

proxim in rebus, aut factis. Huc refertur etiam scientia, ignorantia, dolus, error, necessitas, casus, culpa, furor, de quibus & inreconsulti plurima, & Fab. in lib. 7. de qualitate, differunt. Sexta est locus, qui est, aut profanus, aut sacer, publicus, aut priuatus, immunus, aut non immunus, saluber, aut gratus, domesticus, aut alienus, & sic obserua similes differentias loci. Septima est tempus, ut dies sunt festi, aut profesti, tempus pacis, & belli, leuitie, iustus, &c. Octaua est numerus, ut quoties aliquod officium, vel crimen sit admissum, plurimum refert in priuatis, & publicis negotijs. Maiora enim, & grauiora sunt officia, vel delicta, qua ingemuntur. Nona circumstantia, est casus, id est, successus rei, consilijs conuentus, iuxta illud.

Careat successibus opto,

Quisquis ab euentu facta notanda putet.

Ex his nouem circumstantijs sumuntur, ut dixi plurima rhetorica ornamenta, argumenta, & effectus quoque, ut probat Macrobius in. 4. Opus est autem, ut has circumstantias valde prudenter obseruemus, ut honestum, decorum, utile, iucundum facile, difficile, possibile, licitum, tolerabile, et contra, turpe, intolerabile. Et valent circumstantie plurimum ad describendum, laudandum, vituperandum, probandum, afficiendum, amplificandum, diminuendum, in affirmatiuam, & negatiuam pariter partem, atq; harum alia prolixius tractari, alia breui perstringi, vel etiam omnino omitti potest, quia non omnes ex aequo cuilibet cause, vel rei conueniunt.

Nona dilatandi ratio.

Nona dilatandi ratio constat amplificatione. Eius complures formæ referuntur à Fabio. Nos eas breuiter attingemus, quæ ad præsens pertineant institutum. Prima amplificandi ratio constat incremento. Quoties gradibus aliquot peruenitur, non modo ad summum, sed interim quodammodo

modo supra summum. Huius exemplum est apud Marcū Tullium in quinta in Verrem actione. Facinus est vincere ciuem Romanum, scelus verberare, parricidiū necare, quid dicam in crucem tollere. Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potes. Ad hoc genus pertinet & illud cum congestis ordine quodam circumstantijs in contextu, & cursu semper aliquid priore maius insequitur. Huius exemplum est in secunda Ciceronis Philippica de vomitu Antonij. O rem non visu modo scdam, sed etiam auditu. Si inter coenam in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In coetu vero populi Romani negocium publicum gerens, magister equitum, qui ructare turpe esset, is frustis esculentis vinum redolentibus, gremium suum, & totum tribunal impleuit. Hic singulae voces incrementū habent. Etenim per se deformis fuerat, vel nō in coetu vomere, in coetu etiā non populi, etiā non Romani, vel si nullum negotium gereret, vel si non publicum, vel si non magister equitum. Hæc si quis diuidat, ac circa singulos gradus immoretur, augebit quidem orationis copiam, tamen minus efficaciter amplificabit. Huic contraria est comparatio. Nam vt incremento ad superiora tenditur, ita comparatio à minoribus incrementum petit. Fit autem comparatio, vel fictione, vel exempli collatione. Fictione quam hypothesein vocant, vt in prima parte exempli, quod modo retulimus ex Cicerone. Fingit enim hoc inter coenam accidisse priuato. Eiusdem est illud in Catilinā. Serui mehercle mei, si me isto pacto metuerent, vt te metunt omnes tui, domum meam relinquendā putarem. Collatione exempli, quoties proposito velut simili exemplo efficitur, vt id, quod exaggeramus, aut proximum illi, aut par, aut maius etiam videatur. Velut Cicero pro Cluentio cum exposuisset Mileſiam quandam à secundis hæredibus pro abortu pecuniam accepisse. Quanto est, inquit, Oppia-

DE COPIA VERBORVM

nicus, in eadem iniuria, maiore supplicio dignus. Siquidem illa cum suo corpori vim attulisset, seipsam cruciauit. Hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. In hoc genere non solum tota totis, sed etiam partes partibus comparantur, sicut hoc loco pro Milone: An vero vir amplissimus Scipio. Tyberium Gracchum mediocriter labefactantem Rempub. priuatus interfecit: Catilinam orbem terræ cæde atque incendio vastare cupientem nos consules perferemus? Hic & Catilina Graccho, & status Reipub. orbi terrarum, & mediocri labefactatio credi, & incendiis & vastationi, & priuatis consulibus comparatur. Quæ si quis dilatare velit plenos per singula locos habeat. Amplificamus & ratiocinatione, cum aliud creciscit, & aliud augetur, hoc modo. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tantum vini in Hippie nuptiis exhauseras, vt tibi necesse esset in populi Romani conspectu vomere postridie. Colligitur enim quantum vini biberit Antonius, quod illa totius corporis gladiatoria firmitas non quiuerit ferre, & concoquere. Ad hanc formam referendum est quoties res atrocissimas quasque in summam ipsi extulimus inuidiam eleuamus consulto, quo grauiora videantur, quæ sequutura sunt, quod genus est illud Ciceronis. Leuia sunt hæc in hoc reo. Metum virgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis precio redemit. Humanum est. Atrocissimum quiddam expectetur necesse est, cui hæc quæ sunt atrocia, comparata, humana atq; vilitata videantur. Amplificamus & congerie verborum, ac sententiarum idem significantium, quæ ratio finitima est figuræ synathroismo, de qua prius dictum est. Vtitur hac Marcus Tullius Cicero in actione pro Ligario. Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat, qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi, manus, ardor animi? Quid cupiebas? quid opta-

optabas? Hic velut aceruo creuit oratio. Idem fit interim omnibus altius atq; altius insurgentibus, vt in hoc exemplo: Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorq; sociorum, & Ciuium Romanorum licitor Sextius.

Amplificamus etiam quasi correctione quadam, vt Cicero in Verrem. Non enim furem, sed raptorem, non adulterum sed expugnatorem pudicitiae, non sacrilegum, sed hoste sacrorum, religionumq; non ficiarium, sed crudelissimum carnificem ciuium sociorumq; in vestrum iudicium adduximus.

Nona dilalandi ratio.

Nonum caput copiae rerum, est amplificatio rerum, quam specialem cognominamus. Video enim rhetores vocabulo amplificationis trifariam uti. Primo, vt significet amplificationem verbi, de qua supra in lib. 1. cap. 27. Secundo, vt significet quamlibet rerum figuram, & quodlibet schema tertij ordinis. Sic, & alia capita copiae rerum vocans amplificationem. i. locupletandi ornandiq; formas. Etenim hac generalis est amplificatio rerum. Tertio vt significet hanc specialem amplificationem, de qua in hoc cap. 9. & Fabius in 8. ca, 4. Verum hac amplificatio specialis est schema multiplex, & splendidum, quo ipsae res augentur, maiorem speciem capiunt, scilicet collatione alicuius splendidae rei, aut coniectura simili, & magnifica. Huius primarias formas quatuor hic Erasmus enumerat, post Fab. satis perspicue. Ceterum de amplificatione in genere sic ait Cicero in oratore perfecto: Amplificatio augendis rebus apta, & si aquabiliter toto corpore orationis fusa esse debet, tamen communibus locis maxime excelsit, qui communes appellati sunt, id quod videntur multarum idem esse causarum, sed proprie singularum esse debebunt. Augendum autem rebus, et contra abijciendum, id est, diminuendum, nihil est, quod non perficere possit oratio, quod inter media argumenta faciendum est, quotiescunq; dabitur locus, & penè infinitè in perorando. Haec illa, apud quem plurima, & opti-

DE COPIA VERBORVM

ma passim inuenies exempla. Es requirit amplificatio plerūq;
genus dicendi copiosum, & grande, tamen si leuiusculis rebus
non est temerē affingenda, neq; immodice, ut Asiatici facere
solent. Formae autē eius sunt quatuor, scilicet, incrementum à
minoribus ad maiora. Comparatio à maioribus ad minora,
ratiocinatio à signis. Congeries, ab enumeratione. Quae formae
ex quibus loci topici Dialect. nascantur, facillime licet vi-
dere. Nempe priores duae ex loco similium, Tertia ex signorū
rhetoricorum. Quarta ex diuisione, vel enumeratione suffi-
ciente. Incrementum, est schema rerū quo ex minori exagge-
ratione cōiectura facienda est, de multo maiore atq; adeo ma-
ximo, quae cōiectura magis animo aestimatur, quā verbis ex-
primi queat, cum minora illa supra modum extulerimus. Ex-
emplum habes pro Milone (Quod si scribes) usq; credenti, &
pro Roscio (is de rebus usq; intellige) item ibidem (eo prorum-
pere) usq; (futura sint haec omnia iudices imprudente Sylla)
& pro domo (hic vis extra ordinem). Comparatio hoc loco est
schema cum à maioribus exaggeratis sumitur cōiectura de
minoribus exaggerandis, hoc est, cum minora maioribus,
facilia difficilius, indigna multo indignioribus compara-
mus, vel etiam praefertimus, non argumentandi, sed tantum
ornandi gratia, ut in 1. Aeneidos.

O terq; quaterq; beati

Et in. 3.

O felix ante alias Priameia virgo,

Es in. 4. Georg.

Apes comparantur Quiribus Romanis.

Ratiocinatio est schema rerum, quo amplificamus rem conie-
ctura sumpta ab signo aliquo, vel circumstantia maiore, quae
fidē prope excedit, ut apud Verg. in. 3. Aeneid. Ingēs corporis,
Polyphemi magnitudo datur cōiectandi ab huius signi:

Trunca manum pinus regit, & vestigia firmat,

Graditurq; per aquor.

Iam medium, ne dum fluctus latera ardua tinxit,

Iacitq; per antrum immensum, faniem eructans &c.

Amplificamus

Amplificamus &c. Quarta forma quæ congeries est, ubi res plures ad idem pertinentes, vel diuersæ enumerantur, ut in. 1. ca. ad Romanos amplificatur impietas gentium longa congerie, id est, enumeratione atrocium criminum, quæ sunt impietatis fructus, cum inquit Paulus: Quia deum reprobarunt, tradidit eos in sensum reprobum &c. Et nascitur plane congeries, ut dixi, ex diuisione diale. & diuisione rhetorica, de qua supra cap. 1. synathroismo) id est, coacervatione, quæ est diuersarum rerum propriè enumeratio. Correctione quadam) Hic quintus modus pertinet ad amplificationem verborum, & ad hyperbolen, de qua supra in. 1. cap. 27. & 28.

Totidè autè sunt minuendi modi, quot sunt amplificandi. Pertinent ad orationis copiam & illi vulgares amplificandi modi, cum vel aduerbijs, vel nominibus, vel, alij partibus appositis amplificamus, vel in laudem, vel in vituperiù. Maiorem in modù me Cicero delectat, Dici nõ potest, quàm tibi faueat socer. Verbis consequi nequæ, quàm me delectet Cicero. Verù de his augendi rationibus, priore libro diximus.

Notus, & vsitatus est & ille modus amplificandi, cum speciem augemus generi collatam. Ut, cum omnes disciplinæ liberales plurimum homini conciliant vel ornamenti, vel commodi, tum in primis eloquentia. Quanquam hanc quoq; rationem superius attigimus.

Decimum caput copiarum est diminutio, quam extenuationem, & eleuationem appellant aliqui, schema contrarium superiori. Item duplex, scilicet diminutio verbi supra in. 1. cap. 29. & diminutio rerum, de qua in hoc cap. 4. Es in genere, diminutio est figura, qua extenuamus, & abicimus aliquando rem gratia venustatis, & modestiæ, vel contra, propter contemptum rei extenuatæ efferendam. Ad diminutionem verbi pertinent vocabula diminutiua, contemptam, & vilitatem significantia, ut homuncio, plebecula, fraterculus, atque alia quæ contemptum, & probrum ingerunt. Et Cicero hominem semisium

DE COPIA VERBORVM

Semissum terra filium. Sic Vergil. Seminivum conitatum.
Catullus percatatas chartas vocat. Sed diminutio rerū in-
sta sententia, ac oratione personam, ac rem extenuat, totidē
fere modis quot formis amplificatio auget in contrarium fe-
rē sumptū. Prima forma diminutionis est per decrementū,
quo schemate maioribus antea extenuatis, minora deinde fa-
cile extenuantur. Sic Hannibal in primo de bello punico in
concione sua extenuat difficultatem alpiū, quæ tamen erat
longe maxima, ut alios quoq; labores utmers præ illa paruos
esse ostenderet. Secunda forma cōparationis, ut si optimū a-
liquid malo compares, nobile ignobili, pulchrum sordido, in-
gens paruo, honestum turpi, vtile pernicioso. Sic enim rei me-
liori, ac maiori inuritur nota tam vili collatione, ut si dicas
manetam esse tam bonam, quā si sit plumbea. Huius exem-
plum optimum habes pro Murena ubi iuru scientia extenu-
atur. Contrario modo quam dixi, irridemus, quo et extenu-
amus, si parva magnis, si dissimilia inter se nulla propositiōne
conferamus, quasi per ironiam, ut si inepto poetæ, & versifi-
catori dicas, ipsius carmina meliora esse Ovidianis. Tertia
forma est ratiocinatio, quando contemptum effertur rei, &
aliquo signo circumstantiæ minore, leuiore, priore, ut si dicā
adedo fortem militem esse Thra sonem, ut crepitum foliorum,
& umbram suam menuat. Si dicam tanti te facio, ut ne o-
bolo quidem redimerem vitam, bonaq; tua. Quarta forma
congeries, cum multa coaceruamus vilitatem, & contemp-
tum significātia, ut conuicia, probra, contumelias, sicut Mene-
demus inquit, in me qui dicis horum conuenit, caudex, stipex,
&c. Et in huiusmodi probrosa diminutione artifex est Cice-
ro cum insectatur, & conuiciatur. Tam enim bene diminue-
re, quam splendide amplificare solet, ut in oratione contra Pi-
sonem, & de provincijs. Item in Ferrinis, & philippicis. Ar-
tifex idem est Cicero in modesta, civili, verecunda, dissimula-
toriaq; diminutione, qualia fere in exordijs, in literis artifi-
ciosis

ciosis, in gratiarum actionibus utimur, ut statim in exordio
prime Epist. in. 1. lib. ad Lætulū, ceteri tamen in diminutio-
ne probrosa acerbitas nimia, et libido cōiiciendi, immodicaq;
amarulentia debet, quā nihil est apud honestos viros odiosius.
Nam multo efficacior, & gravior est diminutio, & offensio
ironica, veteratorū dissimulatrixq; extenuatio, et irrisio, quā
aperta nimis atq; irata illa insectatio. Sic irrisiones Siri mul-
to sunt gratiosiores in Demeam, quam Demea. Tragica con-
iunctio. Sic et Cicero falsè plerūq; in aduersarios solet ludere.
Vide pro Flacco quā comiter Graculos testes irrideat: Plura
huc congere ex Fab. lib. 16. cap. 4. de visu, & facies.

Decima dilatandi ratio.

Decima dilatandi ratio inde sumitur, ut quam maximū
propositionum numerum reperiamus. Est autem propo-
sitiō rhetorica, cui probandæ adhibentur argumenta. Porro
quemadmodum inuenienda sit propositio. Fabius negat ar-
te comprehendī posse, ceterum ingenio atque vīsu constat
ea facultas. Atque inde fit, ut cum plures eadem didicerint
genibus argumentorum similibus vtantur, alius tamen
alio plura quibus vtatur, inueniat. Sumuntur autē propo-
sitiones partim ex his, quæ sunt vulgaria, partim ex his, quæ
sunt propria causæ. Exemplum sit hoc quod placuit Quin-
tiliano. Cum Thebas euertisset Alexander, inuenit tabulas
quibus centum talenta mutuo Theſſalis dedisse Thebanos
continebatur. Eas tabulas, quod esset vīsus commilitio Theſ-
salorū, donauit his vītro. Postea restituti à Cassandro repos-
cunt Thebani Theſſalos Res apud Amphictyonas agitur.
Centum talenta, & credidisse eos constat, & non recepisse.
His omnis ex eo, quod eas Alexander Theſſalis donasse dici-
tur, pendet. Constat, & illud, non esse ipsi ab Alexandro datā
pecuniam Thebanorum. In hoc igitur argumento huius-
modi propositiones, ac partes, ceu columnæ repēiendæ sunt.
Prima pars erit, Alexandrum nihil egisse donando, secunda,

*Quid sit
propositio
rhetorica*

*Vnde sum-
itur propo-
sitiones.*

non

DE COPIA VERBORVM

non potuisse donare. Tertia, non donasse. Ac primæ quæ-
dem partis, prima erit propositio pro Thebanis; iure repeti
licere quod vi sit ablatum. Pro Theſſalis hæc erit, tabu-
las non simpliciter vi qualibet, sed bello sublatas esse.
Ius autem belli plurimum valere in rebus humanis. Hoc
regna, hoc populos, hoc fines gentium, atque vrbium con-
tineri. Huic rursus aliam propositionem opponunt The-
bani. Non omnia in victoris potestatem venire iure bel-
li, sed in his, quæ in iudicium deduci possunt, nihil valere
ius belli, nec armis erepta, nisi armis posse retinere. Itaque
vbi illa valeant, non esse iudicem. Vbi iudex sit nihil illa
valere. Atque ea quidem è causæ circumstantijs sumitur,
quibus ostendi potest, quid hæc causa distet à cæteris. Ad
huius autem propositionis confirmationem sumitur à locis
exemplum simile. Ideo captiuos si in patriam suam redie-
rint liberos esse, quia bello parati, non nisi eadem vi possi-
deantur. Tertia pro Thebanis propositio ducetur, & ipsa
ex causis proprijs. In eo iudicio potissimū esse spectandam
æquitatem, in quo Amphictyones iudicent. Aliam enim a-
pud centumuiros, aliam apud iudicem priuatum, in eisdem
questionibus esse rationem. Atque hæc quoque eo valent, vt
appareat hanc causam distare à cæteris, in quibus ius belli
valere debeat. Porro secundæ partis pro Thebanis proba-
tio fuerit. Non potuit donari à victore ius, propterea quod
id demum victoris sit, quod teneat. Ius cum sit incorpora-
le, apprehendi manu nō posse. Rursus ad huius probatio-
nem adhibetur argumentum à dissimili. Aliam esse condi-
tionem hæredis, aliam victoris. Ad illum ius, ad hunc rem
transire. Iam ex causis proprijs altera sumetur propositio
superiori veluti subserviens, nempe hæc: vt donemus ius
alias ad victoriam transire, certè ius publici crediti ad victo-
rem transire nullo modo potuit, propterea quod si quid po-
pulus credidit, id omnibus debeatur. Et quādiu vnus super-
fuerit

fuerit, is sit totius summæ creditor. At Thebanos non omnes in Alexandri manu fuisse. Atq; hæc quidem non eget probationibus. Tertiæ partis vulgaris, hoc est cuius causæ congruens, propositio erit huiusmodi. Non donauit Alexander, quum tabulas donaret. Neq; enim in tabulis esse ius. Eaq; propositio multis argumentis defendi potest. A simili. Neq; enim quisquis hæreditatis habet tabulas, idem hæreditatis habet ius. Et si forte creditor tabulas amiserit, non continuo liberatur debitor. Altera propositio coniecturalis est. Alexandrum non hoc animo donasse Thessalis tabulas, vt honoraret, sed vt deciperet. Eaque varijs coniecturis erit probanda. Tertia iam non proprie ad hunc gradum attinet, sed est veluti nouæ controuersię initium. Sumitur autem è proprijs materiæ. Estq; huiusmodi, vt omnia donemus Thessalis, ius belli valere in iudicijs, & apud hos iudices, & in publico credito, atque item de cæteris: tamen si quid a misere Thebani, ab Alexandro victi, id à Cassandro restituti receperint oportet, maxime cum id velit Cassander. Item si quis suadet Marco Tullio, ne conditionem ab Antonio oblatam accipiat, nempe vt viuât ex-
*Exemplū
in genere
suasorium.*
 uistis Philippicis, his ferme propositionibus poterit uti. Non esse cuiquam egregio viro tanti emendam vitam, vt immortalẽ famam amittat. Huic generali subseruiat particularis è circumstantijs sumpta, præsertim Ciceroni, qui tot laboribus clarissimum, semperq; victurum nomen sibi pepererit, ac mortem esse contemnendam tot præclaris voluminibus æditis facundissime demonstrarit, maxime cum iâ seni non multum æui superesse videatur. Rursus altera principalis sumetur à circumstantijs. Nihil infelicius esse, quã Ciceronem virum optimũ debere vitã Antonio omnĩ pelsimo. Tertia coniecturalis erit, callide hoc agere Antonium, vt exustis prius Philippicis in quibus intelligat, & suam infamiam sempiternam, & Ciceronis immortalem
 gloriam

DE COPIA VERBORVM.

Aliud in genere suo sario. gloriam esse sitam. Deinde crepta vita totum quoq; extinguat Cicero- nem. Item si cui matrimonium dissuadeas, his licebit uti. Prima fuerit, si pietatem spectes, matrimonium est impedimento properantibus ad Christum. Secunda, si vite iucunditatem, innumeras curas secum adduxit, & scilix coniugiū. Atq; hic protinus aperit se latissimus campus de comparatione commodorum cœlibatus, & incommodorum matrimonij. Tertia, si libertatem, quam multi & vite anteponunt, hanc in primis adimit coniugij vinculū. Deinde ad particulares venies, quæ possunt esse innumerabiles, ut non hæc ducenda est, non hoc tempore, aut tibi non est ducenda vxor, pauperi, seni, studioſo, valetudinario.

*Quando crescat numerus pro-
positionum*

Crescit autem numerus propositionum etiā hoc pacto, quoties à fictione incipimus. Quemadmodum pro Milone Cicero. Fingit Milone per insidias occisum Clodium, tamē qui ciuem tam pestilentem pro salute Reip. periculo capitis sui sustulerit ē medio, summis etiam honoribus dignus videatur. Deinde ad seriam accedit, sed non occidit. Crescit item, quoties præparandi causa duriores aliquam propositionem extra rem propositam præmittimus, quò mollior videatur ea, quam conamur euincere. Veluti si quis in consultatione persuadere cupiens, ne Romanus pontifex Venetos bello adoriatur, iuxta prouerbium quo dicitur. Iniquum esse petendum, ut æquum feras, si rem prius labefaceret. Sunt autores nequaquam contemnendi, qui putent, imperium, ac prophanam ditionem nequaquam cōuenire, neq; dignitati summi pontificis, neq; tranquillitati ecclesiasticæ neq; christianæ pietati cui vni rebus oībus neglectis, ille debet consulere. Atq; hæc propositio velut obiter ex abundanti plurimis argumentis probari poterit. Deinde ad alteram descendet ad hunc modum. Hæc quidem atq; huiusmodi multa, alius fortasse diceret. Verū donemus conuenire, tamen longe alienū est à clementia christi vicē gerenti qui

Thema.

qui dixit. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Hu-
 iusmodi principatû armis, tumultu, cæde, sanguine, vel po-
 tere, vel repetere: Post ad tertiam veniet, ut maxime fas sit,
 tamē parū est tutum, propterea, quia anceps euentus belli. Un-
 de periculum sit, ne dum temporarijs, ac fluxis rebus eccle-
 siæ statum restituere conatur, penitus subuertat, atque id quo
 quæ compluribus exemplis, ac similibus confirmari potest.
 Deinde digredietur ad tertiam hoc pacto, ut deceat, ut liceat,
 ut vincas, tamen tanta malorum colluies etiam bellum
 iustissimum consequitur, ut non tanti, vel prophano princi-
 pi, nō modo Christiano, debeat esse terras, aut vrbes aliquot
 ferro repetere, nedū ei, qui sanctissimi titulū prę se fert, pos-
 set adijci, & hæc propositio ē circumstantijs personæ. Ut aliū
 pontificem deceat, Iulium tamen non deceat, si is sit Iulius,
 cuius mite ingenium, & singularis vitæ sanctimonia, à bello
 videatur abhorre. Quæ posteaquā argumentis probarit, ut
 ad id, de quo propriè consulatur, descendet hac ratione, ut ni-
 hil horum nos deterreat, quæ commemorauimus, tamen in
 præsentia bellum cum Venetis suscipere parū esse consultū
 videtur. Ex hæc à circumstantijs sumitur. Atque hanc propositi-
 onem rursus diuidet. Primum quod sine summo rei Chri-
 stianæ discrimine bellū id moueri non possit. Deinde quod
 sedes Romana, apud quam pietas semper summa fuerit
 permissa, parum meminisse videbitur officiorum, quæ sepe-
 numero ea gens summo cum vitæ discrimine in Christianam
 contulerit religionem. Postremo, quod ne causa quidē ido-
 nea est, cur etiam aduersus nihil promeritos arma mouere
 oporteat. Nisi si quis has non propositiones, sed rationes esse
 malit. Tamen nihil vetat, quod minus eadem sententia pro-
 positio sit, & ratio. Item si quis persuadere studeat regi cui-
 piam, ne bellum suscipiat cum Christianissimo gallorum
 rege, his propositionibus munire viam ad causam poterit.
 Primum, bello consistari non esse hominis ad beneuolen-
 tiam

nam nati, sed brutorum animantium, quibus natuta arma quidam adidisse videtur. Hæc est generalis. Huic subseruiet altera propositio. Imò nec omnium animantium, sed ferarum duntaxat. Rursum huic tertia subseruiet. Atq; adeò ne feræ quidem hoc pacto inter se dimicant, quo mortales. Neq; enim tigridi cum tigride bellum est, neq; leoni cum leone. At homo non aliud animal sequè sæuit in hominem. Tum feræ non certant, nisi aut tuendi scetus causa, aut fame in rabiem actæ. Hominem inanis ambitio, ac tituli, nescio qui leues, & affectati ad tam sanguinolenta bella cõ- citant. Huic iam succedet quarta è circumstantijs, quasi no- uus gradus. Vt hominum sit bellare, certè barbarorum est, ac feris non admodum dissimilium, nō eorum, qui legibus viuunt. Adde quintam, vt horum etiam sit, haudquaquam tamen Christianorum. Quandoquidem Christiana religio nihil aliud est, quàm pax. Licebit adijcere sextam. Vt deceat, non expedire tamen bellum suscipere, quòd omnibus pensatis, multo plus malorum est, quæ belli causa suscipi- untur, quàm bonorum, quæ victor etiam consequantur. Id iam contentione erit explicandum. Septima quoq; reperie- tur, vt expediat, non tamen esse tutū, & ancipitem esse bel- li exitum. Neque enim semper vincere, quorum melior est causa, aut qui superant apparatu, ipsas etiam copias in suum ducem nonnunquam arma vertere.

Atque hæc quidem propositiones magna ex parte generales sunt. Tum ad particulares venire licebit, quæ sumentur à propioribus circumstantijs. Vt omnia mittamus, tibi non est belligerandum, præsertim cum tali. Atq; hæc in multas di- uidi potest, vel quia puer es, & belli imperitus, vel quia no- uus rex, Atq; idem de ceteris. Nam exempla rationum dū- taxat ostendo. Rursum non cum hoc rege bellandum, tam potente, tam de patre tuo bene merito, tot vinculis tibi ad- stricto, tam in teipsum etiā officioso. Aut nō hoc simulo, non

hoc tempore, non his præsidij. Ad eundem modum, si quis
 scilicet alicui, ne literis Græcis det operam, primum hanc
 tentabit propositionem. Aut non magnopere, ad Christia-
 nam felicitatem vllas literas pertinere, aut etiam officere.
 Eam ubi probabilem effecerit argumentis, tum ad rem ve-
 niat hoc pacto. Vt demus esse causam, cur literis ceteris o-
 peram demus, certè à Græcis abstinendum, vel quod tantum
 habeant negotij, vt his discendis vita mortalium alioqui fu-
 gax, ac brevis, & imbecilla non sufficiat, vel si ætas maximè
 sufficiat, non tantum adferunt fructus, vt opere precium sit,
 eas etiam mediocribus laboribus parare. Postremò Græciæ
 subuersæ, & oppressæ fortunam comitari fato quodam eos,
 qui literis huiusmodi sese dediderint. Aut si alijs discendæ
 sunt, illi certè non esse discendas. Quæ iam è circumstantijs
 sumuntur, cuiusmodi plures sumi possunt. In huiusmodi
 prepositionibus, illud obseruandum arbitror, vt quod fieri
 potest, ita disponantur, vt à priore ad proximam quamque,
 quasi gradibus commodè liceat descendere. Quæ quidem in
 re mirus est Lucianus, vt in tyrannicida, quem nos Latinum
 fecimus. Si tantum conatus essem facinus tam egregium cū
 tanto capitis discrimine, iam præmio dignus eram. Deinde
 hinc digressus. Atqui non tentavi solum, verum etiam filiū
 repulsis custodijs occidi, num præmium feram? Hinc rur-
 sum descendens. At patrem quoque sustuli, data mortis occa-
 sione. Item in Abdicato, quem ipsum quoque Latinum feci-
 mus. Non licet abdicare, quem semel abdicatum, denuo in
 familiam receperis. Tum si maximè liceat, ob istam tamen
 causam non licet. Postremò si causa maximè sit idonea, ta-
 men ea est magnitudo superioris beneficii, vt eius respectu
 negligenda sint delicta patri. Quod si turba propo-
 sitionum nos offendet, tribus, aut quatuor vniuersam causam
 complectemur, ac deinde in tractando vnumquodque, si vide-
 bitur, in alias propositiones digerimus. Summas illas nõ-

*Aliud ex
 emplum.*

Qui

nunquam

DE COPIA VERBORVM

Arth 12. nunquam in diuisione proponimus. Diuisionem appello quasi limen argumentationis, quæ proponimus in summa quid, quo ordine sumus dicturi, nonnunquam in ipsa causæ tractatione, ab alia ad aliam, veluti gradibus quibusdam descendimus. Aut si natura parum inter se cohærebunt, ipsi commodis transitionibus in hoc repertis apte connectemus. Nam affectanti copiam, in primis illud erit spectandum, ut eas reperiatur propositiones, quæ, quicquid ad causam pertinet, absolute complectantur. Deinde ut recte diuidantur, postremo ut ordine quam maxime ad causam idoneo disponantur. Siquidem eo pacto fiet, ut neq; copia rerum confusa sit oratio, dum semper habet auditor certum aliquid, & in quod tendat animum, & quod meminisse possit, & quod expectet. Tum is qui dicit, nusquam hæreat, dum in promptu est, quo sese recipiat in viam. Sed propositionum inuentionem negat, ut dixi, Fabius arte tradi posse, cum ea tamen tum prior sit, tum difficilior. Verumt adiuuabit principio, quod vbiq; valet plurimum, natura, & ingenium. Deinde iuris prudentia, præsertim in genere iudiciali. Philosophiæ moralis, historiæ, & plurimorum autorum cognitio, in genere suasio, ac demonstratio. Postremo rerum plurimarum vsus, exercitatio, & imitatio. Nam ex similibus facile similia, aut etiam diuersa colliguntur. Quamquam ex ipsa rei natura vulgares propositiones reperiri poterunt, propriæ ex circumstantiis rei diligenter expensis. Denique scilicet ingenium adiuuabunt rhetorum præcepta de causarum capitibus, quæ Fabius status vocat, Græci staseis. Porro genus suasionum proprios habet locos, vnde propositiones petere liceat, rectum, laudabile, vtile, tutum, facile, necessarium, iucundum. Demonstratiuum item suos habet nempe bonorum ordines, & quæ his comprehenduntur.

Thema.

Decima dilalandi ratio.

Volucius

Vndecimum caput copia rerum est propositionum multi-
 plicatio, quæ sit ita cum unius causæ status, propositioq; causa
 primaria, pluribus alijs propositionibus, atq; argumentis expli-
 catur, ac probatur, iusto tamen ordine, ne fiat propositionum
 confusio, ut infra in. 9. exemplum patet in orationibus Cicero-
 nis. Et hoc caput, ut infra dicam, propriè spectat ad topicam,
 & ad inuentionem medijs, ubi dicitur quomodo eadem con-
 clusio, & propositio inferatur, & probatur ex multis modis,
 id est, rationibus, & præmissis. Spectat item hoc caput ad di-
 spositionem, quia copia, & multitudo propositionum, atq; pro-
 bationum indigesta nihilo plus valet ad victoriam causæ,
 quam milites incompediti, atq; in suas acies non locati. Opor-
 tet ergo huic ordini dispositionem, atq; ordinem accedere, de
 quo instruendo Fabius totum ferè septimum librum absu-
 mit. Ceterum propositio est oratio perfecta, veram aut fal-
 sum sine ambiguitate significans, hac si illata sit ex præmis-
 sis, id est, maiore & minore, tunc vocatur conclusio, ut in syl-
 logismo. Sin autem illata sit ex antecedente, tunc vocatur cō-
 sequens, ut in enthymemate, inductione & exemplo. Propo-
 sitionum autem alia est certa, alia credibilibus, alia falsa. Pro-
 positio certa est, quæ quidem non indiget probatione, sed alias
 nempe credibiles ipsa probat. Sic simplicia complexa de na-
 tura, aut moribus, aut sermone, sunt propositiones certæ &
 nobis quidem vel per naturam, vel per doctrinam notæ, ad-
 eo ut nihil amplius de ijs dubitet sane mentis homo, ut om-
 ne totum est maius sua parte, ut quodlibet est, vel non est,
 ut, utrum & falsum præsumunt congruum, & reliqua. Sic
 propositiones per experientiam nobis notæ sunt etiam certæ,
 et vim quasi certissimarum habent propositionum, præcipue
 ad vulgus. Atq; ex his certis fiunt demonstrationes, i. proba-
 tiones necessariae, de quibus aliàs apud Aristotelem, & in
 Dialect. ubi de materia naturali propositionum dicitur,
 & de demonstratione. Propositio credibilis, est propositio am-

DE COPIA VERBORVM.

*bigua, dubitabilis est probabilis, quæ ut ipsa indiget proba-
 tione, sic aliam quoq; dubiam propositionem eadem ipsa cre-
 dibiliter probari potest. Sed certam credilibus, & dubijs
 confirmare velle, mera est stultitia. Quin contra dialect. da-
 bia, & credibilia maximè conatur certis probare, verum a-
 pud Rhetores dubia non semper certa, sed plerumq; credibi-
 libus probantur & explicantur, & hinc fiunt argumenta
 Rhetorica, id est, credibilia, de quibus int. utranq; partem dis-
 putari, & controuerti licet. Porro credibilia sunt duplicia.
 Nā quedam bonis, & prudentibus tantum sunt credibilia,
 vulgo aut, & indoctis incredibilia, ut, sol est aliquoties ma-
 ior, quam terra, ut, aer est humidior, quam aqua, ut nihil est
 utile, quod non sit honestum, ut, sola virtus beatum facit, &
 similia paradoxa, id est, inopinata, & opinioni vulgi dissona.
 Quedam contra sunt credibilia vulgo, & indoctis, sed ea re
 probant boni, & docti, ut vulgares, & erroneæ opinioniones ex
 prauis affectibus & inscitia nata, ut O ciues ciues, quædā
 pecunia primum est. virtus post nummos. Et, voluptas est
 summum bonum, et finis hominis, ut, si ius violare licet, re-
 gni gratia violandum est, in cæteris pietatem cole. Huc adde
 credibilia media, quæ & doctis & indoctis probantur. Atq;
 hæc propriè sunt credibilia vocanda, cum præter ista ferè sint
 vera, posteriora verò plerumq; sint falsa. Propositio falsa est,
 quam vel experientia, vel doctrina, vel natura reprobat, et
 redarguit, ut ignis friges facit. Quanquam sæpe propositio
 falsa apparet alicui imprudenti vera esse in speciem, sed de-
 nig reperitur esse falsa. Ex huiusmodi apparentibus veris,
 cæterum falsis per se, fit paralogismus, id est, syllogismus sa-
 phisticus, qui imponit stultis, indoctis, vel imprudentibus. Et
 hanc falsam propositionem dialect. vocant impossibilem, vel re-
 motā. Sic credibilem appellat cōtinentem ferè, certā vero ne-
 cessariā. Rursum apud dialecticos propositio alia est vniuer-
 salis, alia indefinita, alia particularis, quantum subiectione
 est*

est nomen vniuersale, & commune, scilicet generi, vel speciei, ut, omnes diuites sunt animosi, ut diuitie faciunt animos, ut, quidam diuites sunt animosi. Alia propositio est singulari, cuius subiectum est indiuiduum, & singulare nomen, ut Crassus diues est animosus, Cræsus est diues. Sic enim quantitas propositionis plane indicatur à subiecto in hunc modum fere apud Rhetores. Sicut duplex est questio, scilicet, infinita, et finita, ut an sapienti viro sit ducenda uxor. An diuitie faciant animos, & questio finita, id est, singulari, an Cræsus sit diues, an Cicero sit studiosus praelegendus. Ita etiam duplex est propositio Rhetorica, scilicet infinita, ut sapienti viro est ducenda uxor, ut diuitie faciunt animos, & hanc vocant thesin, id est, communem propositionem. Alia est propositio finita, id est, singulari, ut Cræsus est diues, ut Cicero est studiosus praelegendus, & hanc vocant hypothesein, id est, causam, vel propositionem singularem. Itaque hypothesis Rhetorica eadem plane est propositio singulari Dialectica. Sed thesis Rhetorica complectitur propositionem Dialecticam vniuersalem, indefinitam, & particularem, tanquam suas species, atque hoc modo discernere hypotheses à thesi secundum singularem, & commune subiectum, videtur mihi sane iussimum, maximeque perspicuum, tamen si videam plerumque Rhetores propositionem communem, cuius subiectum sit nomen speciei vocare hypothesein, respectu sui generis, ut hanc dicant esse thesin, sapienti est ducenda uxor. Iam vero quia sapiens alius est politicus, alius est philosophus, hanc sequentes duas propositiones vocant hypotheses, respectu priorum generalis, scilicet politico viro est ducenda uxor, & philosopho viro est ducenda uxor. Verum hic cuius suum liberum permitto iudicium. Nobis interim docendi gratia sola propositio singulari Dialectica sit hypothesis Rhetorica, & propositio communis ex subiecto nomine speciei, vel generis sit thesis Rhetorica. Est ergo thesis propositio, vel vniuersalis, vel indefinita

DE COPIA VERBORVM

vel particularis, cuius subiectum non est individuum & singulare nomen, sed est commune nomen generis, vel speciei, ut studiosi debent perlegere Cicronem, ut diuitie addiderant animam Crasso, & hic tamen si duo singularia nomina, videlicet Crassi & Cicero. ponantur, tamen neutra hypothesis, quia duo illa apponuntur praedicato sed subiecta scilicet studiosi et diuitie sunt nomina communia. Sed hypothesis est propositio singularis, cuius subiectum est nomen individuum vel singulare, ut Cicero est studiosus pra legendum. ut Crassus superbit diuitijs. Sicut autem individua, & singularia continentur in sua specie, & communicant ex aequo natura sua speciei, & explicantur per suam speciem, & sicut species continentur in suo genere, & communicant naturae sui generis ex aequo, & definiuntur per suum genus sic hypothesis, i. propositio singularis, semper nascitur, explicatur, & indicatur ex sua thesi. Iam thesis est duplex, scilicet generica, cuius subiectum est nomen generis, ut virtus facit beatum, ut diuitiae faciunt animos, & thesis specifica, cuius subiectum est nomen speciei, ut iusticia facit beatum, ut pecunia facit animos, ut possessiones faciunt animos. Hypothesis vero est unius formae. Ut ergo omnis definitio & res est vel genus vel species, vel individuum in praedicamento rerum omnium ordine, sic quaelibet propositio est thesis generica, vel thesis specifica, ut hypothesis: & sicut genus gignit definitum suae speciei, ita thesis generica gignit probatque, te declarat theses specificas: & rursus sicut species gignit & definit individua sua, ita thesis specifica gignit, declarat, probatque suas hypotheses. Sic ergo quaelibet hypothesis i. propositio singularis exponitur, confirmaturque primo per suam thesin specificam, deinde per suam thesin genericam, sicut & quodlibet individuum intelligitur per suam speciem, & describitur omnibus coloribus, notisque suae speciei. Deinde sicut & species, ita & individuum cognoscitur per suae speciei genus, per genera

nia ea, quæ vel necessario, vel per accidens, aut credibilia
generi conueniunt. Et hic ascensum est ille prædicamentarius
rerumq; gradus ab indiuiduis, inde per speciem specialissi-
mam per species subalternas, per genera subalterna, usq; ad
summum genus, hoc est, ad prædicamentum, super quod non
licet ascendere. Tertio, propositionum alia est simplex & ab-
soluta, cuius subiecto vel prædicato, nulla applicatur circum-
stantia, ut, voluptatem omnia appetunt, ut, uxor est ducen-
da. Alia est negotialis, quam Græci peristatice, nostri cir-
cumsstantiarum vocant, cuius subiecto, vel prædicato una a-
liqua, pluresq; circumstantiæ applicantur, ut, uxor est ducen-
da sacerdoti, uidua non est ducenda iuueni, & hæc diuisio
magis inclarescit ex capi. 8. supra eodem. Hic ergo partitio-
nibus probè obseruatis, accede ad institutum capi. Erasmi de
multiplicatione propositionum. Verum propositionum multi-
plicatio, est digestio atq; diductio statum & causæ in sua capi-
ta, atq; membra, id est, in suas primarias, aut minus principa-
les propositiones, & harum probationes certas, & credibiles.
Quomodo autem hæc multiplicatio fiat in singulis statum
generibus egregiè docet Fab. in toto ferè. 7. libro. Docet item
Erasmus in hoc capi. 4. studioso apprimè necessaria. Primo
refert, & exanimare quamlibet hypothesin ad suas theses,
scilicet specificam, & genericam, & quamlibet specificam
thesin exigere ad suam thesin genericam. Secundo docet cir-
cumscribere suis circumstantiis alioqui simplices, et absolutas.
Nam circumstantiæ in rebus plurimum variant, & rerum
qualitatem saltem si non substantiam mutant, ut dictum est
supra eodem capi. 8. Et contra docet circumstantiis abstra-
here à rebus & causis, hoc est, res simplices, & circumstantias
inter se conferre, & propositiones absolutas et negotiales in-
ter se comparare. De utroq; autem horum præceptorum sa-
pissimè Cicero admonet in suis Oratorijs libris, scilicet hypo-
thesin referri debere ad suas theses, id est, causam quamli-
bet

DE COPIA VERBORVM

het & casum, ut iure consulti loquuntur, scilicet speciem, vel propositionem singularem, ut Dialectici loquuntur, referri debere ad suos locos communes, ad capita generalia, hoc est, in diuidua, ad suam speciem, et deinde species ipsas ad suum genus exigere. Sicut & Cicero idem mones, res ipsas quandoque circumstantiis alligari, quandoque à circumstantiis auelli oportere, in definiendo præsertim & comparando. Tertio docet hoc cap. ad unam hypothesein, vel causam adferre plures probationes, et argumenta. Siquidem una eademque propositio etiam minus, principalis, nedum primaria, & statim aded causa multum ac varijs plerumque potest medijs rationibus atque argumentis probari, explicari, & ornari. Ideoque Erasmi hoc caput nominat multiplicationem propositionum, hoc est, expeditam & copiosam inuentionem, atque bene digestam dispositionemque densitatem præmissarum, conclusionum in forma syllogismorum, inductionis, & exempli. Quamuis & sæpe propositio in ista sine formis argumentorum explicatur. Quarto docet multitudinem sic inuentarum propositionum probe digerere, & disponere suo ordine, quam dispositionem plerumque natura cause, & prudentia scriptoris, partim etiam ars ipsa artisque præscribit ratio. Sic enim, ut supra dixi, oportet hypotheses & controuersias in singula capita specialia & generalia, & non circumstantias diducere, ut tamen summi ordinem, seriemque teneant, ne sit propositionum rude, confusumque chaos. Agit autem hoc, 4. Eras. exemplis, magis quam præceptis, quia rerum huiusmodi inuentionem, & præmissarum potius à Dialectica peti debet, quam Rhetorica. Huc plurimum seruit tractatus, & usus predicabilium, & ea quæ de inuentione medijs præcipiunt Dialectici.

Vndecima ratio.

Vndecima locupletandi ratio sumitur ex accumulatione copiosa probationum, & argumentorum, quas Græci pístis vocant. Nā ad eiusdem propositionis confirmationem

variæ

varie rationes adhibentur, & rationes alijs argumentis confirmantur. Probationes autem partim sunt *ἐν τεχνῶν*, id est, artificiales, partim, *ἄ τεχνῶν*, id est, ab arte semote. Posterioris generis argumenta ducuntur potissimum à præiudicijs, à rumoribus, à tormentis, à tabulis, à iurando, à testibus. Prioris generis sumuntur primum ab his signis, quæ finitima sunt *ἄ τεχνῶν*. Horum alia sunt necessaria, quæ *τεχνικὰ* vocatur. Alia non necessaria, quæ *συνεῖα* dicuntur. Deinde ab argumentis. Nam hæc à signis distinguit Fabius, quorum aliud est credibile, aliud veluti propensius, aliud non repugnans. Ea plerumque ducuntur à circumstantijs, quæ quidem duplices sunt, personæ, ac rei. Personæ ferme sunt huiusmodi, genus, natio, patria, sexus, ætas, educatio, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, studia, affectio, antefacta, antedicta, commotio, consilium, nomen. Rei sunt hæc, causa, locus, tempus, occasio, antecedentia re, adiuncta, consequentia, facultas, instrumentum, modus.

LOCI COMMVNES.

Sunt item loci generibus, atque etiam partibus causarum omnibus communes. Nam superiores, etiam si tractantur interim, & alibi, tamen ad iudiciales controuersias, & in his quidem, coniecturales, sunt accommodatiores. Ducuntur autem generaliter argumenta, à finitione, seu sine, descriptione, etymologia, quæ finitionis, seu species quædam est. Ab his, quæ ad naturam definitionis pertinent, genere, specie, proprio, differentibus, partitione, diuisione, cuius variae sunt formæ. Ab exordio, summa, incremento. Ab inductione similium, dissimilium. A contrarijs, repugnantibus, obsequentibus, a relatiuis. A causa. Ab euentis. A comparisonem, quæ trifariam sumitur. A maiore. A minore. A pari. A iugatis, & si qui sunt alij. Nam neque de ordine, neque de numero, neque de vocabulis satis conueniet inter scriptores.

res. Scripserunt autem de his copiosissime Aristotiles, ac Boetius, satis accurate Marcus Tullius, sed subobscurè, brevissime Quintilianus. Oportebit autem eum qui semet exercet ad eloquentiam, singulos excutere locos, ac velut ostentim pullare, si quid possit elici. Vtus efficiet, ut deinceps sponte occurrant. Item ab ea, quæ rursùm pluribus locis est communis, fictione, a causæ proprijs.

Undecima variandi ratio.

Duodecimum caput copia rerum est probatio, quæ tametsi peculiaris parti sit rhetoricæ inuentionis, & orationis, comple-
tens confirmationem, & refutationem, tamen ab Erasmo
numeratur hic inter capita Copiæ, quia non admodum super-
fluoſe oportet inuentionem ab elocatione ſeperare, quod ad
res attingit, licet verbis, orationeque differant. Et ne cui mirum
hoc videatur, ſpectare debes conſilium Eraſmi, qui in hunc
modum libellum congerere voluit omnia ſerè, quæ ad ſacra-
dum comparandam, & alendam neceſſaria ſunt. Cæterum
probatio eſt dubiæ rei confirmatio, vel refutatio per argumen-
ta, vel certæ rei explicatio. Et petitur argumentatio, vel pro-
batio omnis ex .8. locis generalibus Dialecticis. Topicis, quorum
plurimum centum ſpecies numerari poſſunt in vniuerſum. Siquidem
loci argumentorum ſunt triplex, ſcilicet rhetorici, dialectici,
& ſophiſtici. Rhetorici loci in genere ſunt quatuor, ſcilicet in-
ſtrumentum forenſe, ſignum, circumſtantia duplex, & exem-
plum. Itaque primò argumẽtatio petitur ex inſtrumentis, id
eſt, locis forenſibus 7. de quibus vide Fab. in lib. 3. uſque in 8.
cap. Secundo à ſignis quorum alia ſunt tecnyria, id eſt cer-
ta, alia, cicota, id eſt, credibilia, alia ſunt prognostica, id eſt præ-
ſagia futuri euentus de quibus Fab. in. 5. cap. 9. Tertio à cir-
cuſtantiis, & locis perſonæ, quorum .24. enumerantur ſupra
eodẽ cap. 5. in deſcriptione perſonæ. Quarto à circumſtantiis re-
rum. 8. ſupra enumeratis, cap. 1. & à Fabio in. 5. cap. 10. &
ſigna circumſtantiæque vocantur dialectici cõmuniter accidentia,

sicut antea dixi. Quinto ex locis dialecticis certis, unde fiunt demonstrationes. Sexto ex locis dialecticis credibilibus, & de utroq; istorum genere affatim disserit Fab. 5. in cap. 10. & Rhodolphus in sua dialectica. Sunt enim iuxta vulgatiorem opinionem in topica dialect. 2. 4. loci huius nominibus appellati, scilicet definitio, genus, species, proprium, & etymologia coniugatum, vniuersale, particulare, totum, partes, materia, forma efficiens, finis, effectus, antecedens, consequens simile, oppositum, disparatum, exemplum, autoritas, communiiter accident, diuissio. De his locis tractat & Casarius in tractatu nono, et Aristoteles in topicis. Septimo argumentatio sumitur ab exemplis, quorum loci etiam sunt rhetorici, ut ostendam infra capitula proxima, & sequentibus duobus. Octauo ex locis sophisticis, unde fit paralogismus, id est, falsus syllogismus peccans in materia, aut forma; apparet tamen prima specie bonus alicui imprudenti, & incauto. Vide Casarium in tractatu ultimo, atq; hac vniuersa materia est argumentorum, et totius probationis, quae sumitur ex suis certis locis, tanquam ex promptuario, vel armentario sumuntur arma, et instrumenta necessaria. Sumitur ex accumulatione) Proximo cap. dixit de numero probantium propositionum, & probandarum quoque, deque harum dispositione sed hoc cap. 12, ostendit, & aperit locos topices unde signatur materia istarum probationum.

Plurimum autem valet ad probationem, atque adeo ad copiam, exemplorum vis, quae Graeci παραδείγματα vocant, & adhibentur, aut ut similia, aut dissimilia, aut contraria. Rursum, aut ut maiora, aut vtriusque, aut ut paria. Dissimilitudo, & inaequalitas constat genere, modo, tempore, loco, ceterisque ferme circumstantiis, quas supra recensuimus. Hoc autem genus complectitur, & fabulam, & apologum, prouerbiu, iudicia, parabolas, seu collationem, imaginem, & analogiam. Praeterea si qua sunt similia. Atque horum quidem pluraq; solent adhiberi non solum ad fidem faciendam,

DE COPIA VERBORVM

faciendam, verum etiam ad ornandam rem, ad illustrandam, ad augendam, ad locupletandam. Ergo si quis ex locis dictis magnam vim suppellectilis colligere volet, quantūlibet copiosam orationem poterit efficere, neque tamen erit inanis verborum congeries, & varietas excludet facietatem. Sed quemadmodum sint vel inuenienda, vel adhibenda, id non est huius instituti persequi. Verum si quis desiderabit ex Aristotele, Hermogene, Quintiliano petat licebit qui diligentissime hisce de rebus conscribere. Nos ea, quæ pertinent ad copiam persequemur, sed paucis, ne librum, non commentarium scribere videamur. Ergo ad parandam copiam, exempla primas tenent, siue deliberes, siue exhorteris, siue consoleris, siue laudes, siue vituperes, & ut summatim dicam siue fidem facere studeas, siue mouere, siue delectare. Horum igitur ut vim quam maximam, maximeq; variam comparare, & in promptu habere conueniet, ita variè tractare oportebit. Varietas exemplorum ab ipso genere nonnunquam perpenditur. Sunt enim, & antefacta, & antedicta, & publice gentiū consuetudines in exemplis sumuntur, & à discriminibus autorum, puta ab historicis, à poetis. Ex ex his à Comicis, Tragicis, Epigrammaticis, Heroicis. Bucolicis, à philosophis, & horum variz sunt sectæ, à Theologis, à sacris voluminibus, à diuersitate nationum, quod genus sunt, alia Romanorum exempla, & instituta, alia Græcorum, & inter Græcos, alia Lacædæmoniorum, alia Cretensium, alia Atheniensium, item alia Afrosū, Hebræorum, Hispanorū Gallorum, Anglorum, Germanorum. Rursum à temporis varietate. Nam alia sunt prisca, alia mediæ antiquitatis, alia recentia, nonnulla etiam domestica. Præterea à qualitate rerum, Nā quedam sunt militaria, quedā civilia, & quedam clementer facta, quedam fortiter, quedam sapienter, atq; item de cæteris. Nam id quidem est infinitū. Postremo è conditione personarū. Alia sunt principum, iudicū, patrum,

Ad parandam copiam exempla primas habent

Vnde exempla promanant.

rum,

tum, seruatorū, pauperum, diuitum, mulierū, virginum, puorū, rorum. Hęc igitur ad vnumquemq; locum plurima, variaq; sunt adhibenda, non solum ex omni Græcorum, ac Latinorum scriptorum genere collecta, verumetiam ex barbaris annalibus. Demum ē vulgi rumoribus. Mouent autem potissimum animos antiqua, illustria, nostratia, domestica, id est suam quæque gentem, suum quæque genus. Aut longa miæora, vt mulieres, pueri, serui, barbari.

Decimumtertium caput copie verum est exemplum, & 14. cap. est similitudo, & 15. cap. est autoritas, vel indicatio. Sic enim iam liber in titulo tria hæc capita conuelli, quæ Erasmi. ferè promiscuè tractat vsq; in cap. 16. Nascuntur autem hæc tria capita prorsum ex locis Topica, scilicet ex loco similium & dissimilium, ab exemplo, ab oppositis, vel repugnantibus, à disparatū, ab autoritate. Verum ne quem fallat æquiuocatio vocabuli, animaduertere oportet, exemplum bifariam usurpari. Primo generaliter, vt significet comparationem, vel accommodationem cuiuslibet facti, rei, dictiue alieni, quod aptè ad nostram causam confertur. Sic Fabius utitur voce exempli lib. 5. cap. 11. atq; huic exemplo in genere aptissimè quadrant due regule topices, quarum prior est de similibus idem esse iudicium: posterior est de dissimilibus diuersum esse iudicium. Tu addē tertiam Plerumq; similitudinem claudicare, & magis credibilem quam certam esse. Eæ hæc in genere de exemplo monuisse ad præsens satū sit. Sic enim exemplum genus est probationis, vel schematis, cui tres species subiectæ sunt. s. exemplū speciale, huius operis 13. cap. & similitudo, de qua infra in ca. 14. & autoritas, de qua in cap. 15. Differunt hæc tres species, non quidem tractatū, vel vsu, sed materia, vt in definitionibus rerum patet. Verum exemplū speciale est, rei gesta, aut vsu gesta, vultu ad personam deorsum, & explicandum id, quod intenderit, committens.

zio, et ad nostram causam accommodatio, propter similitudinem,
 & dissimilitudinem aliquam accersita, probandi, vel ornan-
 di gratia. Huius ergo materia est factum, vel res gesta ab a-
 liquo homine, pluribus hominibus, aut similibus personis. Ha-
 ius exempli sunt item. 4. species. Nam aliud est exemplum a-
 pologictum, ex apologo Aesopi, alteriusque auctoris sumptum, et
 apud Horatium. Rusticus urbanem matrem non pauperem
 scella, &c. Item, respondit quod ante leoni vulpes, &c. Aliud
 est exemplum fabulosum ex fabula poetae alicuius sumptum.
 Hora. Nos numerus sumus, & fruges consumere nati.
 Sponsi Penelopes &c. Aliud est Dramaticum 3. argumento
 ficto alicuius Comedie, vel tragedie, vel dialogi, aliusque nar-
 rationis fide petiti, ut apud Cicer. sepe citatur Terentium.
 Idem ut aliud Horatii, Telephus, & Peleus cum pauper, &
 exul uterque. Deponet fastus, & sesequipedalia verba. Aliud
 est historicum exemplum, ex historia aliqua, aut credibili ad-
 ductum, qua species est usitatissima. Nam firmiora exempla
 ex historia quam aliunde suppetunt. Sic ergo vides exempla su-
 ma ex formis expositionum, & narrationum, de quibus infra
 cap. 17. sed de similitudine, auctoritate, infra suo loco dicam,
 Quomodo tractanda sint exempla.

Porro non variantur modo, verum etiam augentur, &
 crescunt tractatione. Cuius rationes aliquot indicabimus.
 Primum augentur commendatione, Ea plerumque sumitur
 vel à rei, vel ab auctoris laude, vel gentis, unde ducitur exem-
 plum. Veluti si quis Lacedæmonicum factum, aut dictum
 adhibeat præfari poterit, eam gentem sapientia, & rei mili-
 taris, ac civilis disciplina ceteris longe antecelluisse, & exem-
 plis pulcherrimis semper abundasse. Si quis è Plutarcho cita-
 bit exemplum præfetur licet cum autorem vnum om-
 nium esse graulissimum, quippe qui summam philosophiæ
 scientiam cum historicorum eloquentia coniunxerit, ut in
 eo non solum historie fidem, verum etiam auctoritatem, & iu-
 dicium

dicium sanctissimi, doctissimiq; philosophi spectare oporteat. Item si quis M. Attilij Reguli ad hostem redeuntis exemplum velit adducere, poterit ad hunc præloqui modum *Apud Ciceronem. 1. Officiorum.*
Inter tam multa Romanæ virtutis insignia, decora, nullum unquam facinus pulchrius extitit, aut etiam laudatius, quàm M. Attilij. Huiusmodi cõmendatiunculas licetbit effingere, vel longiores, vel breuiores, vt cunq; locus postulabit. Affingendæ sunt autem, quæ maximè sint ad id, quod agitur appositæ. Veluti si in exemplo desiderabitur fides, autor à gravitate fideq; commenderetur. Si piùm videri voles, quod adfers, sumatur à pietate commẽdatio. Atq; item de cæteris.

Secundus modus locupletandi exempla.

Locupletantur item exempla, si fusius aut latius explerentur, exaggerationibus, atque amplificationibus. Nam qui breuitati studebit, huic satis erit exemplum seu notum verbo significasse. Id quod facit M. T. pro Milone. Neque enim possit ille Hala Seruili*, aut P. Nasica, aut L. Opimius aut me consule, senatus non nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. At qui copiam affectabit, is, id quod gestum sit, locupletius narrabit, ita vt fecit in eadem oratione Cicero. Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris ab eo interfectus est, cui vim adferebat. Et addidit epiphonema. Facere enim probus adolescens periculosè quam turpiter perpetimauit. Atque hũc ille summus vir scelere solum periculo liberauit. Quanquam in his, quæ ad ostentationem parata sunt, licetbit diutius exemplis locupletandis immorari, præcipue, si res sit huiusmodi, vt aliqua voluptatis illecebra retineat auditorem. Quod genus fuerit, si quis persuadere studeat ad prudentiam comparandam, multum conducere peregrinationes, multarum rerum inspectionem, in Solonij laude aliquandiu commoratus, & quam ciuitatem reliquerit, & quæ ob causam, & quæ maria transmiserit, & quæ

DE COPIA VERBORVM

Barbaras nationes, quo capitis periculo adierit, & quibus ad sit congressus, & quid mirandum conspexerit, & quantum temporis abfuerit, & quanto illustrior simul, ac sapientior in patriam rediderit, fusius poterit enarrare. Cuiusmodi serme sunt exempla de Pythagoræ, atque Apollonij peregrinatione apud diuum Hieronymum in præfatione, quam vniuersæ scripturæ diuinæ præponit. Sed huiusmodi rationis commodissimum exemplum est apud M. T. statim in principio secundæ, de inuentione libri, de Zeufide, qui Helenam picturus, virgines aliquot eximie formæ poposcit, ut ex singulis quod esset optimum eligeret, absolutum formæ simulachrum ederet.

Quomodo tractanda sint exempla.

Proponit inde Erasmius tres modos, quibus amplificatur, & explicatur exempla. Primus est, si dignitatem, atq; auctoritatem paremus bono exemplo, ab honesto, nempe a personâ auctori, à re ipsa, ab euentu facti, & contra si quâ notâ inuicemus malo exemplo. Id est à personâ auctori turpi, & à facti turpitudine, et ab euentu perniciofo. Vel à similibus circumstantiis. Secundus modus variandi exempla est hic, quod exempla quedam breuiter attinguntur, ut apud poetas ferè quadam prolixè tractantur, præcipue quæ nescire tractata possunt.

De exemplo fabuloso.

Atq; eadem dilatandi contrahendiq; ratio locum habet in fabulosis quoque exemplis. Nam & fusius, & contrahius exponi poterunt, si res, ac decorum patierit. Verum in his, quæ omnino fide carent, nisi iocabimur, præfari conueniet, à viris priscis, ac sapientissimis ista non sine causa fuisse conficta, neq; temere tot iam sæculis magno mortaliū consensu fuisse celebrata, deinde quid sibi voluerint, interpretabitur. Veluti si quis persuadere velit, non esse sectandum id, à quo natura quis abhorreat, dicet hoc veteres illos, de sapi

ac sapientes scriptores, & perspexisse prudenter, & apertissimo figmento significasse, prodita dignatum fabula, quorum temerarij conatus infelicitate cesserint. Aut si quis proponat hominem avarum, tam non habere, quod habet, quam id, quod non habet, præfatus, adhibebit Tantali fabulam. Si proponat viri sapientis esse munus, ut animi motu ratione iudicioque coercerat, allegabit, quod est apud Homerum primo libro Iliad. de Achille, iam manum admovente capulo, & Pallade à tergo reuocante. Item si quis proponat veram virtutis laudem non parati, nisi qui sit multis instantibus casibus, variisque exercitiis periculis, cum huiusmodi quam diximus præfatione, Ulyssiem adducet Homericum. Quanquam autem non ubique perinde obuia est allegoriarum ratio, tamen illud extra controuersiam est apud antiquitatis peritos, in omnibus veterum poetarum figmentis subesse allegoriam, vel historicam, velut in pugna Herculis cum Acheloo bicorni, vel theologicam, ut in Proteo se vertente in omnes formas, aut Pallade è Iouis cerebro nata, vel physicam, ut in fabula Phaëtonis, vel moralem, velut in his quos Circe poculo, & virga sua verterat in bruta animalia. Nonnumquam vnum, atque alterum allegoriarum genus permixtum. In quibusdam haud magni negotij est allegoriarum sensum reprehendere. Quis enim non intelligit, nam (de his quæ ad mores attinent, magis licet exempla ponere) Icarum in mare delapsi figmentum admonere ne quis altius efferatur, quam pro sorte sua. Sic nimirum fabula Phaëtonis monet, ne quis munus administrandum suscipiat, maius quam pro viribus. Sic Salmoneus in tartara datus præceptum, docet non esse æmulandum, quod longe supra fortunam nostram habeatur. Sic Marsias excoriatus docet non esse certandum cum potentioribus. Quid autem sibi vult Danaus auro deceptæ fabula? nisi quod, & Flaccus interpretatur, nihil tam esse munificum, quod non expugnetur pecunia, nihil tam

Quid prætararum figmentis sub sit.

Ouid. 2. Metamor. de quo Vergil. 6. Aeneid.

Rij.

incorruptum

DE COPIA VERBORVM

Incompactum, quod non manibus vitietur, Quid Heros-
 his labores, nisi sudoribus ac iuvandis alijs famam immor-
 talem parant? Quid Midæ vomum, nisi avaros & insatiabiles
 suis ipsorum opibus præfocant? Quid iudicium, nisi dotibus
 ingeni, cum pecunie studio nequaquam conveniret? Quid
 Bacchus à fulmine flagrans in Nympharum aquis iniectus
 nisi vini ardorem sobrio elemento restinguendum esset?
 Quod Græco etiam epigrammate testatum est, Quid inou-
 it Cerces fabula, veneficis vertentis in seras? nisi eos qui ne-
 quaquam ratione ducuntur, id quod hominis est proprium,
 sed totos sese dediturunt turpibus affectibus, iam præter ho-
 minis vocabulura nihil hominis habere, sed ad pecudum
 degenerasse naturam, puta libidine in vrsos, somnolentia
 ignaviaque in sues, ferocia in leones, atque item de consimili-
 libris. Quid Vlysses, qui solus poculo epoto, virgaque mon-
 strifica percuttus, non est mutatus, nisi firmum illum, & con-
 stantem sapientis habitum. qui nec frangi terroribus, nec
 ullis affectuū illectamentis ab honesto potest adduci? Quid
 Lotus semel gustata iam non sinens abire socios, nisi dulce,
 blandumque turpium voluptatum venenum, à quo nō ad-
 modū difficile sit abstinere. Relinquere, posteaquam gusta-
 ris difficillimum? Quid Serenium cantus, nisi assentationem
 ut rem omnium blandissimam, ita & pestilentissimam?
 Qui d Sylla, & Charybdis, angusto inter sese discrimine di-
 stantes, nisi virtutis viam angustam esse hinc atque hinc fi-
 nitimis instantibus vitijs, puta inter luxum & sordes fruga-
 litatem, inter quæ sic est moderanda vitæ ratio, ut quoniam
 medium in omnibus exacte tenere difficillimum est, eò po-
 tius vergas, ubi minus sit periculi, quemadmodum fecit V-
 lysses. Quid moly radice nigra, sed flore lacteo, herba mor-
 talibus inuentu difficillima, nisi sapientiam, ad quam pri-
 mus aditus arduus est, ac sudoris plenus, fructus suavisimè?
 Quid item ramus ille aureus apud Maronem? nisi sapien-
 tiam

nam in abdito sepositam, paucisque deprehensam? Sed ne longiores simus, huius generis interpretationum quantumlibet vim suppedietabit Eustathius enarrator Homeri. Nos quoque quondam adolescentes hisce de rebus nonnihil attingimus in libris, quos inscripsimus antibarbaros. Porro in hoc genere molliora sunt ea, quæ à poetis in hoc ipsum ficta constar. Velut quæ ad imitationem humanæ vitæ diis affingunt, quod genus, cum Martem à Vulcano vinculis irrentum facit Homerus. Cum Iupiter anchiromyis emissosomno, spem iniicit capiendæ Troiæ, cum longe aliud ageret. Nam hæc regum ars est, quosdam rumores data opera in vulgus spargere, cum multo aliud apud se destinarint. Atque his etiam molliora, quæ sic à poetis celebrata sunt, ut ad historiam, non ad fabulas possint referri. Qualis est Orestes parricida, cumque hoc Pyladis amicitia. Sunt enim, qui eam gestam affirmant. Qualis Alcestis mariti mortem sua redimens, cuius etiam meminit Vale. Mari. Item Codri ac Menecrei mors, Q. Curtij Deciorumque factis annumeratur. Et inter amicorū paria Theseus & Pirithous, Castor & Pollux referuntur. Qualis item Arion à Delphino reuectus in patriam. Nam D. Augustinus historiam autumat. Certe apud Vergelium, ac præcipue Lucanum, non dubium quin pluraque ad historiam pertineant. Quæquæ & Herodoti pluraque fide carent. Et Xenophon Cyropædiam magis ad exemplum instituendæ vitæ, quàm ad fidem historię scripsit. Quæ si pro veris accipiantur, fide valent. Sin pro fictis, cum sint à sapientissimis ac probatissimis autoribus prodita, hoc ipso valent, quod ab illis conficta sint, quorum autoritas præcepti vigorem obtinet. Contrà sunt apud poetas exempla certe atque historice fidei, de Scipione, de Annibale, de Augusto, de Pompeio, de Iulio. Sunt rursus alia, quæ nullus inficias esse conficta. Sed quoniam constar in hunc ipsam usum esse conficta, & à magnis conficta autoribus, nimiram exem-

Lib. 4. de amore coniugali.

De quibus Valer. lib. 4. cap. de pietate erga patriam Gell. lib. 16. cap. 29.

DE COPIA VERBORVM.

Fama. Verpli pondus habent. Quo de genere sunt inuidia, dea Fama, bilis. 4. At, Litæ, de quibus supra mentio facta est. Præterea peris- Aeneidos. az, quæ in dramaticis, aut mixtis poematibus inducuntur, Ovidius 2. præsertim comædijs, cum quibus dialogi multum habent Metamor. affinitatis. Etenim si quis suadeat cauendam esse parentibus De qua ne si quid peccent, testibus liberis peccent, nonne exempli Homerus vim habebit Clitipho in senæ seipsum exorciante, loquens nono Illia- ad hunc modum. Peuij, is mihi, vbi adhibet plus paulo, sua los. quæ narrat facinoræ. Nunc ait, periculum ex alij facinoræ, tibi quod ex vfu fiet, astutus. Næ ille haud scit, quam mihi nûs Exempla. furdo narret fabulam. Aut si quis suadeat iuxta sapientis Comica. responsum, æqualem esse ducendam uxorem, alioqui non uxorem duci, sed heram, si pauper diuitem adiunxeris, nonne exempli instar habebit Chremes in Phormione Nausistratam perinde vt dominam timeat. Item. Si quis suadeat neq; firmam latas, neq; tutam pauperi cum opulente esse amicitiam, nonne pro exëplo valebit Eucio in Aulularia Plautina, loquens ad hunc modum: Pauper Megadori diuitis deprecans affinitatem. Venit hoc mihi in mentem. &c. Nam locus notissimus est. Rursum vbi differas improbe facere parentes, qui se uiuunt in liberos delinquentes, cum ipsi senes peccent grauiora, nonne recte citabitur modo dicta Nausistrata, loquens hoc pacto. Adeo indignum tibi videtur, si filius homo adolescens si habet vnâ amicam, tu uxores duas. Nihil pudet? Quo ore illum obiurgabis? Responde mihi. Sed ne ego ineptus vnum, aut alterum exemplum profero cum tota comædia nihil aliud sit, quam humane vitæ simulacrum. Poteram item è tragedijs, ætologijs, dialogis, similes formas proferre. Sed in commentario abunde satis arbitror viam ingeniosis indicasse. Equidem celsissimo exempla non solum de his, quæ diximus, verum etiam à mutis animantibus, atq; etiam inanimis recte sumi. Quanquam videntur ad ὁμοιωσιν magis pertinere: veluti si quis propo-

Quid comædia

sita descripta; formicarum industria ad rem labore paratam adhortetur. Aut si quis exposita apum politia homines ad legū, ac disciplinæ ciuiliis obseruationem extimet. Aut si quis ab impietate an patres reuocet, proferat ciconiæ pullos, qui parentes ætate defectos vicissim alere, ac gestare dicuntur. Aut si adhortamur ad pietatem erga liberos, adducat asinam per medios ignes succurrentē pullis suis. Aut si quis detestetur ingratitudinem, adducto exemplo leonis, cuius ex Appione meminit Gellius, & draconis, qui nutriciū à latronibus obessum eripuit, autore Plinio. Aut si reprehendens hominem ab amicitia alienum, qui nec amet ullum, nec à quoquam ametur, delphini proferas exemplum, puerum adamantis, aut aquilæ virginis amore flagrantis, aut magnetis ferrā ad se trahentis. Sed hisce de rebus plura fortassis, ubi de parabola disputabimus. Nunc ad institutum. Admonet exemplum ex fabula non verisimili permolliendū esse excusatione, et inq. mythologiam, vel allegoriā exponendam. Progymnasma hoc rhetores coniecturā vocant, ut quare Prometheus fingitur ignem furtim sustulisse Iani celitus.

Tertius modus locupletandi exempla.

Dilatantur exempla vtriusque generis, hoc est tam fabulosa, quam historica, præter iam dictos modos etiam parabola, quam eandem ὁμοιωσιν vocant, Cicero collationem vocat. Tum comperatione, siue contentione. Parabola est, cum accommoda similitudo, quod adductum est exemplū ostendit, aut simile esse, aut dissimile, aut contrarium. Simile, ut, Non aliter quam Camillus rem Romanam à Gallis oppressam, & in extremam perniciem adductam sua virtute depulsis Barbaris restituit: ita Laurentius Latinas literas inscitia ferè barbarorum deprauatas, obrutas, extinctas, in pristinum nitorem velut ab inferis reuocauit. Dissimile, ut non par gratia debetur Laurentio, & Camillo, propterea quod hic pietate adductus, capitis sui periculo patriam à barbaris

Vide Horatium

Sermon. 1. Satira. 1.

Verg. li. 4. Georg.

Vide Gellium lib. 7.

cap. 8.

Plin lib. 10 cap. 5.

Ad Herennium li. 4.

Parabola quid

Vide Livium lib. 5.

ab urbe Cond.

DE COPIA VERBORVM.

barbaris liberauit. Ille famæ cupiditate commotus, vel potius quamplurimos taxandi libidine, linguam Latinam non oppressam restituit, sed ad certas quasi leges redegit, quæ feliciter ex eloquentium autorum lectione discerantur. Contrarium. Marcellus ornamenta Syraculanis hostibus

Lib. 2. ab urbe condita. Lib. 3. 1. decada.

restituit. Verres eadem socijs abstulit. Pugnant enim restituere, cum auferendo, hostes cum socijs. Item Brutus occidit liberos, prodicionem molientes, Manlius virtutem filij morte mulctauit. Et apud Vergilium. At non ille, satum quo te mentiris, Achilles, talis in hoste fuit.

3. Aeneid.

Porro comparatio demonstrat id quod adductum sit, aut par esse, aut minus, aut maius. Minus, ut si propter matrimonia violata vrbes euerse sunt, quid fieri adultero par est?

Cicero pro lege Manilia.

Item, maiores nostri sæpe pro mercatoribus, ac nauiculariis iniuriosius tractatis, bella gesserunt, vos tot cinium Romanorum milibus vno nuncio, atque vno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Legati quod erant appellati superbius, Corinthum patres, vestri totius Græciæ lumen, extinctam esse voluerunt, vos cum regem tutum esse patiimini, qui legatum populi Romani consularem vinculis, ac verberibus, atque omni supplicio excruciatum necauit? Par, ut apud eundem Ciceronem. Etenim mihi ipsi accidit, ut cum duobus patricijs, altero improbissimo, altero modestissimo, atque optimo viro peterem. Superavi tamen dignitate Catilinam, gratia Calbam. Maius, ut pro Milone. Negat intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. In qua vrbe tandem hoc homines stultissimi disputant? Nempe ea, quæ primum iudicium vidit de capite M. Horatij forisissimi viri, qui nondum libera ciuitate, tamen populi Romani comitijs liberatus est, cum sua manus sororem interfectam esse fateretur. Ergo in eo quod proprie vocatur exemplum (est autem rei gestæ, aut perinde ut gestæ, vtilis ad persuadendum commemoratio) aut benefici-

Pro lege Manilia.

Exemplum quid

finit

Sine significatur, quod genus est illud diui Hieronymi. Me- *Per. p.*
 mento Daretis, & Estelli. Aut latius per collationem ac- *Enim.*
 commodatur, per simile, dissimile, contrarium, par, maius,
 & minus. Atque ea collatio sumitur ab omnibus rerum, ac
 personarum circumstantijs. Adiuuatur autem, & oratio-
 nis artificio, cum verbis, ac figuris ad id adcommodis, alia
 consultò eleuantur, alia attolluntur. Porro qui copiosissi-
 me volet exemplum tractare, is singulas similitudinis, aut
 dissimilitudinis partes explicabit, atq; inter sese compara-
 bit. Quemadmodum facit Marcus Tullius in exemplo, quod
 superius retulimus, de legato occiso. Subiicit enim parti-
 um collationem. Illi libertatem ciuium Romanorum im-
 minutam non tulerunt, vos vitam ereptam negligitis? Ius
 legationis verbo violatam, illi persequuti sunt, vos legatum
 omni supplicio interfectum relinquitis? Videte, ne vt illis
 pulcherrimum fuit, tantam vobis imperij gloriam relin-
 quere, sic vobis turpissimum sit id, quod accepistis, tueri &
 conseruare non posse, Quod tamen quantumlibet copiose
 licebit facere, si quis plures circumstantias inter se componat
 Velut si quis horretur aliquem, vt filij mortem moderate *Thema.*
 ferat, & ex ethnicorum exemplis mulierem aliquam obij-
 ciat, quæ plurimum liberos mortem fortiter tulit, post
 sparratam rem ita comparabit. Quod mulier imbecilla pos-
 tuit, tu vir barbarus nō fecit? Illa cum sexu vicit & affectum
 matris, tu ab altero superaberis? Illa complurium liberorum
 iacturam animo infracto pertulit, tu vnum extinctum in-
 consolabiliter desicis? Adde quod illius filij simul omnes nau-
 fragio perierunt, morte videlicet in gloria, tuus in bello for-
 titer pugnans occubuit. Illa non habebat cui filios honeste
 imputaret, tu filium impendisti patriæ, illi vetè totique po-
 rione, tuus immortalis gloria semper victurus est. Illa natu-
 ræ gratias agebat, quod aliquando tot liberorum mater fa-
 cisset, tu tantum meministi te optatum perdidisse filium.

DE COPIA VERBORVM

Illa nō habebat faciendæ orbitatis spem, quippe maior quā
 ut iterum tam ferre posset, tibi & vxor fecunda, & ætatis
 num integra, valensque. Ergo quod barbara muliercula præ-
 stitit, tu vir Romanus non præstabis? Quod contemnere
 poterit literarum imperita, hoc te tot præditum literis tan-
 tum philosophiæ professorem frangit? Denique quam ani-
 mi fortitudinem præstittit pagana, hanc homo Christianus
 non exhibebit? Illa credens post rogum nihil superesse, ta-
 men luctum indecorum existimauit: tu doctus eos demū
 verē vincere, qui cum haud excesserunt ex hac vita, sine fine
 glamas tibi perijsse filiam. Et quod illa æquo animo red-
 didit naturæ, tu deo repetenti non reddis? Illa fortiter paruit
 necessitati, tu deo repugnas? Ex hac forma satis opinor appa-
 ret, quibus modis oporteat exempla conferre, quanquam in
 veris causis, quoniam maior est circumstantiarum copia, fa-
 cilis est inuenire varias contentionēs. Illud obijci admo-
 nendum, in huiusmodi contentionibus sententias, & epi-
 phonemata non inconcinne posse admisceri. Velut in hoc
 eodem exemplo post primam collationem: Quod mulier
 imbecilla potuit, tu vir barbatus non poteris subijci pote-
 rant senectutis, Natura discreuit sexum, tu nō discernis ani-
 mum. A muliere nemo fortitudinis laudem expectat. Vir
 nisi forti sit animo, nec vir nominis censetur. Vir utroque
 significat, & sexum robustiorē, & animum infatigabilem. Turpi-
 ter barbā gestat, qui pectoris robore superatur à femina. In
 post illam contentionē. Illa non habebat cui filius imputa-
 ret honeste, tu filiū impendisti patriæ. Poterant adijci sen-
 tentiæ ferre huiusmodi. Magnum doloris solatium est ha-
 bere, cui honeste potis imputare fortunæ. Venelli tuius, in
 nec gloriosius impenditur filius, quā patriæ. Rursum post
 illā illi vere, totiq; perierant, aut immortalis gloriæ semper
 victurus est. Adijci poterant huiusmodi. Longe felicius ho-
 nestā famā, quā hoc cōmuni spiritu viuitur. Corporis vita
 & cala-

& calamitosa est, & omnino, vt nihil accadat brevis, denique
cū pecudibus cōmunis: Illa clara sempiternaq; homines in
diuorū cōsortiū referens. Ad eundē modū singulis collatio-
num partibus sententiæ subijci poterant. Sed hæc obiter in-
dicasse sat fuerit. Nam de sententijs suo loco dicemus.

Tertius modis locupletandi exempla.

*Tertius modus, quo amplificatur, vel explicatur exemplū
hic est, cum non contenti simpliciter exposuisse in causa ex-
plum, copiosius illud, & clarius accommodamus, atque etiam
distinctius applicamus ad vōstram causam, partesque eius.
Hūc modum Græci αὐτὰν ὁδὸν ὑποφωτισμένην, vocant reddi-
tionem, & in dialēct. dici potest consequens. Explicatur in
exemplo de quo Fab. in 8. cap. 3. & 4.*

DE PARABOLA.

Iam verò si quis supersticiosius parabolam ab exemplo
separet, vt exemplum sit certæ rei geste: parabola, similitu-
do sumpta ab his, quæ fiunt, aut quæ natura, casuue rebus
adiuncta sunt, vt Attilius ad hostes reuersus, exemplum sit
seruandæ religionis, ac fidei. At naus pro ventorum ratio-
ne velum tollēs, aut contrahens, in hoc aut illud latus trans-
ferens, parabola sit, quæ doceat sapientem tempori cedere
oportere, ac rebus præsentibus sese accommodare: tamē ea-
dem est dilatandæ parabolæ ratio, quam in exēplo demon-
strauimus. Nam aliquando verbo notatur, vt non intelligat
tibi vertenda vela? aut: Desine lauare laterem. Vt iam vel
allegoria sit, vel metaphora. Aliquando latius explicatur,
& apertius accommodatur. Quod facit Cicero pro Murena
Quod si de portu soluentibus, qui iam in portum ex alto in-
vehuntur, prædicere summo studio tempestatum rationē,
& prædonum, & locorum, quod natura fert, vt his fauamus
qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingredi-
tur: quo, me tandem animo esse oportet, prope iam ex ma-
gna iactatione terram videntem, in hunc cui video maxi-

DE COPIA VERBORVM

suas tempestates esse subeundas? Rursum in eadem oratione, ut aiunt, in Græcis artificibus eos aulædos esse, qui cytharædi fieri non potuerint, sic nonnullos videmus, qui oratores evadere non potuerunt, eos ad iuris studium devenire. Superiorem Ciceronis parabolam sic imitatus divus Hieronymus in epistola quadam ad Heliodorum: Ex ego non integra rate, vel meribus, nec quasi ignarus fluctuum, & indoctus nauta præmoneo, sed quasi super naufragio ciectus in litus, timida navigaturis voce denuncio. In illo æstu, Charybdis luxuriz salutem vorat. Ibi ore virgineo ad pudicitiz perpetranda naufragia. Scyllæum renidens libido, blanditur. Hic barbarum litus: Hic diabolus pirata cum socijs portat vincula capiendis. Nolite credere, nolite esse securi, licet in modum stagni fuscum æquor arideat, licet vix summa iacentis elementi spiritu terga crispentur, magno hic campus montes habet. Intus est periculum, intus est hostia. Expedite rudentes, vela suspendite, Crux antem ne figatur in frontibus. Trāquillitas illa, tempestas est. Hic si quis singula pericula, quæ a vicijs, aut improbis, aut aliunde bonis moribus imminet, velit conferre cum singulis, quæ nautis vitæ discrimen adducere solent, deinde per comparisonem maius, aut minus, item dissimile, aut contrarium ostendere, postremo sententijs, & epiphonematis, ut inciderint, exornare, nimirum copiosissimè dilatabit orationem. Velut in hoc exemplo. Ut quo preciosior est res, hoc & diligentius solet asservari, & impedi circumspectius: ita tempora, quo nihil est preciosius, summa habenda est ratio, ne quid effluat sine fructu. Etenim si curatores dari solent his, qui gemmas, & aurum temere profundunt, quæ tandem erit infamia, tempus pulcherrimum immortalis dei munus, aut ocio, aut inhonestis studijs turpiter consumere? Quid enim perdis, cum tempus perdis, nisi vitam? At vita quid esse potest cæcitas? Et cum una gemmula perijt, iacturam vocas. Cum

totus perijt dies, hoc est bona vitæ portio, iacturam non vocas? Præsertim cum illa perditâ, aliunde possint recuperari, temporis irreparabilis sit iactura. Præterea illa cum tibi percutit, alijs plerunq; lucro lunt. At temporis dispendium in nullius transit compendium. Nullum est damnum, ex quo non aliquis emolumentum aliquod sentiat, præter dâ-
num temporis. Adde his, quod illarum opum iactura sæpe saluti fuit. Nam diuitiæ plerunq; vitiarum materiam ministrant, ita vt præstet temere profudisse, quam attente obseruasse. Quanto cuiusque rei vsus honestior, tanto turpior profusio. At nihil pulchrius, nihil præclarius, quâ bonas horas bene collotare, illa vt quam maxime serues, sæpenumero tamen, vel casus eripit, vel homo tollit, vt iactura te calamitosum duntaxat, non etiam turpē reddat. At temporis amissio, quoniam nō nisi nostro vitio contingit, non miseros solum, verum, & infames reddit. Pessimum infamię genus, quoties culpa in nullum confetti potest, præterquam in eum, qui patitur malum. Illis fundos, aut aedes mercari poteras, bonam mentem non poteras. Hoc præter alia animi ornamenta, parare poteras immortalitatem. Nulla est tam brevis vitæ portio, in qua non magnus aliquis ad felicitatem gradus fieri poterat. Postremo de illis male insumptis, patri fortassis rationem redditurus eras de, horis male transactis, deo. Sed satis est indicasse, in quantam amplitudinem dilatarî possit collatio, si quis ad eum modum singulares circūstantias velit componere, atque ornare. De dissimili eadem est tractandi ratio, cuius hoc sit exemplum. Neque enim vt naui vtilior noua, quam vetus, sic, & amicitia. Nec vt laudanda, quæ pecuniam plumbis largitur, ita & quæ formam. Neque enim vt in cursu melior est, qui lampadem accipit, quam is, qui tradit: ita in bello melior est imperator, qui exercitum accipit, quam is, qui tradit. Porro quemadmodum ab omni genere rerum collationes dari possint, super-

noscere commentario demonstratum est.

Ex parabola.

Quid sit
parabola.

Decimum quartum caput copiae rerum est parabola, quoniam alij similitudinem, plerique rectius comparationem vocant. Equidem est collatio rei mite, vel inanimatae, vel incorporeae, ad nostram causam, et institutum accommodata, propter simile, aut dissimile aliquid. Sicut ergo exemplum à facto hominis, et persona historiae, aut fabulosa fictaque petitur, sit comparatio à qualibet re praeter hominem, et praeter hominis factum sumitur, tamen si, ut Fab. admones in 6. cap. 12. non superstitiose sepeari debent exemplum, et comparatio, quae rhetores docendi magis gratia propter varietatem eorum seruati sunt, quam reuera. Et comparationis sunt quatuor species, scilicet similitudo specialis, qua similes res nostrae causae conferuntur, analogia, qua est multiplex comparatio, in qua totae, partes paribus conferuntur, et singula singula redduntur, tanquam familia, ut si quoniam compares humanum corpus ad Reip. corpus, in analogiam faciet, in qua singulae partes comparabit ad partes Reip. ut si caput significet magistratum, humeri, et pedes homines militares, manus, et pedes homines artifices, gula, et venter significet locupletes, et ociosos, qui tamen victum, et sumptum civitati suppeditant. Tales sunt multae similitudines compositae in euangelica historia, ubi plura pluribus conferuntur, et quam supra in 3. modo redditionem exempli vocauimus, hanc analogiam, id est, proportionem variae similitudinis hoc loco appellamus. Eicon, id est, imago, est ficta similitudo, quae cum descriptione quadam oculis subiiciuntur, et imaginem rei collata quasi vivam exprimit. Tamen si haec eadem plane videatur quae analogia, nisi quod alicubi potest carere redditione elocutio. Anthitesis est diuersarum rerum oppositio, aut dissimilium rerum comparatio. Iam vero diuersa alia sunt disparata, ut individua unius speciei, ne dum plurimum, ut plures species unius speciei, ne dum plurimum.

plurimum, ut hoc, diuersitas dispar est inter plura, quam binas. Alia autem diuersa sunt opposita, quæ Cicero repugnantia vocat, scilicet relativiua, ut pater, filius; contraria, ut bonus, malus, priuatiua, ut doctus, indoctus cõtradietoria, ut gloria est appetenda, gloria nõ est appetenda. Atqui oppositio non est nisi inter bina. Atq; hic aduerte duas regulas, diuersa, & opposita sibi collata magis elucescere. Secunda, opposita eadem subiecto simul inesse non posse eiusdem respectu. Erasmius autem promiscue, ut dixi, has species tractat, quia magnam affinitatem habent inter se, quoniam, et plura hic reperi de exemplo, significas procul dubio non ita superstitiose comparationem, et exemplum separari, nedum prædictas quatuor comparationis species ita subtiliter discerni. Simpliciter enim comparatio est, vel similitum collatio, et quæ vocatur homiosis; id est similitudo, vel comparatio, & diuersorum collatio inter se, quæ vocatur anthitesis, id est oppositio, & quæ in genere similitudo appellatur. Viriusque forme; & præsertim prioris pulcherrima exempla copiose enumerat. Erasmius in libro similitud.

DE IMAGINE.

ἐἰκόνη, quam Latini vocant imaginem, collationi videtur affinis, quam si explicis sit collatio. Velut si dicas, ut asinus fuisse non depellitur à pabulo nisi satur, ita bellator nõ con- quiescit à cæde, donec expleuerit animum suum. Collatio est. Si dixeris aliquem more draconis, aut leonis in hostes insillisse, ἐἰκόνη est: Aut Achillem ignis solis instar armis relucens venisse in prælium, imago est potius quàm similitudo. In utroq; ut creberrimus, ita felicissimus est Homerus. Tamen si ἐἰκόνη magis ad euidentiã, aut grauitatem aut incunctitiam orationis faciat, quàm ad probationem. Ceterum quanquam exemplorum & similitum vsus ad eadem ista cõfert, tamen ad faciendam fidem non vulgariter adiuvant præsertim cum per inductionem, quam Græci vocant ἐπαγωγή.

DE COPIA V RBORVM

Vide fab. γωγιν adhibentur. Quo in genere plurimus est Socrates *lib. 3. ca. de* Platonius. Exemplum per inductionem adhibebitur hoc *exemplis.* modo. Dic mihi quem tandem fructum attulit Demosthe-

ni insignis eloquentia? Nempe præter alia incommoda, in-
 felicitissimum, & miserandum exitum. Quid autem præmij
 Tyb. & C. Gracchus attulit? Nimirum eadem, & miseram,
 nec satis honestam. Quid porro illi tantopere laudato Anto-
 nio. Certè, & hic latronum ficiis crudelissimè confossus est.
 Age Ciceroni eloquentiæ parenti, quam mercedem attulit?
 Nonne mortem, & acerbam, & miserandam? I nunc, & tot
 vigilijs ad summam eloquentiæ laudem emittere, quæ præ-
 stantissimis quibusq; viris semper exitio fuit. Simile abhi-
 betur per inductionem hoc modo. De nauigādo num me-
 lius disputabit natura, quam medicus, an non medicus, re-
 ctius de medendi ratione differet, quam pictor? Num pictor
 de colorum, & umbrarum, ac linearum ratione melius docet
 quam sutor? Num anriga de ratione moderandi currū me-
 lius quam nauita? Ea si plurima conferantur, faciunt ut om-
 nino probabile videatur vnumquemque melius de ea re di-
 cturum esse, quam melius ponit. Deinde ad rem accommo-
 datur similitudo. At quid orator, qui de omni re se profite-
 tur optimè dicturum? Notum est exemplum de Aspasia,
 & AEschine.

*Exempla
inductionis*

*Exempli
huius men-
tio fit apud
Vallā lib. 3.
dialect. ca.
de inducti-
one,*

De contentione demonstratiua.

Est & generalis quædam contentio, præsertim in gene-
 re demonstratiuo, quoties laudandi, vituperandiue gratia
 personam cum pertona conferimus. Veluti si quis Iulium
 Romanum pontificem laudaturus, eum cum C. Iulio Ce-
 sare componat, atq; illius benefacta cum huius comparet.
 Aut contra vituperaturus, malefacta cum malefactis confe-
 rat. Item si quis Maximilianum laudaturus, eum componat
 cum M. Antonio imperatore. Est & rerū comparatio, quod
 genus est, si quis historiam laudans, eius viliusque comparet
 eam

cum eorum beneficiis, qui re bellica Remp. auxerunt. Aut poëticam laudare cupiens; huius commoda cum Philosophiæ commodis committat, atque expendat. Est & vnus ad multa comparatio. Vt si quis historiæ laudes exaggerare cupiens, eam cum laudatissimis quibusque disciplinis compareret. Atque in his duplex ratio. Aut enim alterius partis bona cleuas, alterius amplificas, aut alterius partis sic exaggeras laudes, vt præferas tamen, aut certe æques, quod laudandum suscepis. In vituperando attollis vitia, sed sic vt scelestiorem tamen, aut æque scelestum ostendas quem insectaris. In his illud obseruandum, vt quæ adhibentur ad comparisonem, sint cum confessa, tum insignia. Vt, si bonum principem conferas cum Traiano, aut Antonino philosopho. Contra malum cū Nerone, aut Caligula. Rursus si hominem maledicum conferas cum Zoilo & Hyperbolo, aut hominem obrectatorem cum diplade aut regulo, hominem voluptatibus effeminatum cum Sardanapalo. Crescet autem comparisonis copia, si quemadmodū modo attigi, ad vnus hominis, aut rei laudem seu vituperationem, personarū complures, aut res adhibeantur. Veluti si quis principem laudaturus ē multis excerptat, quod in quoque maxime excelluit, ē Iulio Cesare felicitatem animique præsentiam, ex Alexandro magnanimitatem, ex Augusto vrbauitatem, ex Tito seniore ciuilitatem, ex Traiano sanctimoniam & clementiam, ex Antonino gloriæ contemptum, atque item de ceteris. Similiter & in vituperando. Præterea si iracundiam detestans conferas eam cum enormi temulentia, cū phrenesi, cum morbo comitiali, aut demoniaco. Aut si linguæ virulentiam damnans, componas eam cum habitu hominis pestilentia laborantis, cum afflatu serpentum, quibus est venenum præsentissimum, cum exhalatione quorūdam lacuum, aut specuum, subitam mortem adferente.

DE COPIA VERBORVM

De contentione demonstratiua.

Cum admonuerit breuissimis verbis de imagine, iam indicat exemplū, & cōparationem quandoq; esse parā causā, cum adhibentur gratia probandi, quandoq; esse schemata, cū adhibentur ornandi causa prāter necessitatem.

DE IVDICIIS.

Vide Fab. bb. cap. de exemplis. Ad exemplorum genus, ut diximus, referuntur, & iudicia, quæ Græci cryses appellant. Eæ sunt sententiæ scriptorum illustrium, gentium, virorum sapientum, aut clarorum ciuium. Ex antiquis, ac celebratis poetis magna vis iudiciorum colligitur. Item ex historiographis, ex philosophis, ex arcanis literis. Nam his rursum eadem varietas, quæ in exemplis ostensa est. Sunt & apud Græcos, qui in his vndecunq; colligendis laborarunt, quorum de numero Stobæus quidam. Idem valēt sapientum apophtegmata, cuiusmodi sunt illa celebrium virorum dicta, & quæ referuntur à Plutarcho. Et hoc varium genus est. Etenim si spectemus rem, sunt militaria, sunt philosophica. Si personas, sunt regum, sunt sapientum, sunt popularium. Si qualitatem, sunt grauius dicta, sunt facete dicta, sunt acute dicta. Huc pertinent & prouerbia, vel ab autoribus sumpta, vel vulgo iactata. Nam publica gentium instituta non video quid ab exemplis differant. Certe oracula, & responsa numinum, iudicia subiiciuntur, veluti si Socratem probes sapientem, quod ita Appollinis oraculo sit iudicatum.

DE SENTENTIIS.

Vide fabium. lib. 8. capi. de generibus sententiarum. Est sententiarum genus, nō illud quidem peti- tum ab au- toribus, sed à nobis ad presentis rei commoditatem confi- utum. Eas licebit omnibus orationis partibus admiscere. Atq; adeo vnus locus complures sæpenumero sententias pa- rit. Incidunt enim & in enarrando, & in mouendis affecti- bus, non solum in probationibus. Quinetiam sæpenumero transi- tiones per sententias fiunt. Quæ si in loco adhibean- tur

tur, haud mediocrem orationi copiam adiungent, neq; id si-
ne gravitate, aut gratia. Sunt autem sententiarum variae for-
mae. Siquidē aliae sunt catholicae, ut invidentia ipsa sui sup-
plicium est. Aliae non placent nisi ad rem relatae. Ut nihil
tam popolare, quā bonitas est. Aliae quae ad personam re-
ferantur. Ut princeps, qui vult omnia scire, necesse habet
multa cognoscere. Rursum alia simplex. Ut omnia vincit
amor. Alia rationem habet subiectam, aut admixtam, ut in
omni certamine, qui opulentior est, etiam si accipit iniuriā,
tamen quia plus potest, facere videtur. Quaedam duplices
sunt ex partibus contrarijs, nulla tamen addita ratione, ut
Obsequium amicos, veritas odium parit. Quaedam ex di-
uersis, Mors misera non est, aditus ad mortem miser est.
Huic generi si ad vtranq; partem ratio subijciatur, quadri-
partita fuerit sententia, ad hunc modum. Qui adolescen-
tium peccatis ignosci oportere putant, falluntur. Hæc pri-
ma sententiae pars. Ei subnectitur ratio, propterea quod
aetas est impedimento bonis studiis. Deinde tertia pars e-
rit. At hi sapienter cogitant, qui adolescentes maximē ca-
stigent. Et rursum additur ratio. Ut quibus virtutibus om-
nem vitā tueri possint, eas in aetate maturissima velint cōpa-
rare. Id exemplum etiam si est in rhetorica ad Herennium
scripta, tamen mihi sane non admodum arridet. At non est
arduū aliud huiusmodi fingere. Iuuentutem decet industria
Adiicitur ratio, Nam turpe sit eas dotes, quas natura ad bo-
nas artes comparandas illis annis attribuit, in ocio, foedisq;
voluptatibus consumere. At senectutem opulentia decet.
Huic quoq; subijcitur ratio, quo videlicet aetas naturæ præ-
sidijs destitutior, exterarum rerum adminiculis vtrunq; ful-
ciatur. Item aliud. Senectus inops, calamitosa indocta, tur-
pis. Nam & miserum est tum egere, cum imbecillitas natu-
rae pecuniæ subsidia præcipuè requirit. Et turpe, tum res
optimas nescire, cum nec discere decorum est, & docere
S.ij. pulcher.

*Cicero pro
Ligario.*

Egloga. 10

*Terentius
in Andria*

*Ex Cicero
ne ad He-
rennium
cap. de sen-
tentia.*

DE COPIA VERBORVM

pulcherrimum. Rursum est sententia recta, vt, tam deest a-
uaro quod habet, quam qui non habet. Est figurata, vt, ser-
uare potui, perdere an possim rogas? Simplex erat, facilius
est perdere, quam seruare. Est communis rerum, vt, nocere
Pro Ligario facile est, pro lesse difficilius. Est ad personas accommoda-
ta, vt iam minus appareat sententia, vt est illud Marci Cice-
ronis. Nihil habet, Cæsar, nec fortuna tua maius, quam vt
possit, nec natura melius, quam vt velis seruare. Est illud e-
tiam taciturnum, & quasi dissimulatum sententię genus apud
Maronem: Et cæco carpitur igni. Explicuit enim Ouidius
4. Aeneid. Tectus magis æstuat ignis. Item in narrando; Pars maior
In Ancor. vicit meliorem. Explicabis si dixeris, fere fit vt pars maior
vincat meliorem. Iam aliud sententię genus, quod epiphro-
Fab. lib. 8. nema Græci, Fabius acclamationem appellat. Ea est rei
narratę vel probatę summa acclamatio. Narratę, vt apud
8. Aeneid. Vergilium: Tantę molis erat Romanam condere gentem.
Probatę apud M. Tull. pro Ligario. Quorum igitur impu-
nitas Cæsar tuę clementię laus est, eorum te ipsorum ad
crudelitatem acuet oratio? Neque tamen quoduis epiphro-
Sic li. epi- noma continuo sententia est, etiam si plerunq; est, verum
gram. ad quicquid in clausula argutę additum ferit aurem, epiphro-
Candidi: noma dici potest quod genus proprium est epigrammatis,
Das nihil vt in epigrammate de oue lupi catulum vberibus alente.
et dicis Natura haud vnquam vertitur officijs. Vnde apud Martia-
candida lem sepenumero carmen epiphonemate clauditur. Vt: Aut
πέντα- vigilis, aut dormi Nasidiene tibi. Item: Vis dicam quid sis,
Φίγω magnus es ardelio, Vritur & Val. Maximus frequenter hoc
Idem li. 6. genere. Item Seneca suas epistolas fere claudit epiphonemas
Que non- te. Neque defuerunt, quibus epiphonematum vsus ad eod im-
diem data pense placuit, vt omni loco, omni sensui clausulam accla-
sunt stulte matoriam subiiciendam existimarent. Sed vt sententiarum
negata pu- omnium, ita & acclamationum debet esse modus, vt ibi
tas. demum adhibeas, vbi locus postulat, aut certe paritur. Est

Notma

Noema sententiae genus, quod non dicitur, sed intelligitur, Quod genus est illud dictum in quendam agentem cū sorore talionis, quodd sibi dormienti pollicem resciderat, cum illa fratre saepius à ludo gladiatorio redemisset: Eras dignus ut haberes integram manum. Nam intelligitur, ut rursus in ludo depugnaret. Simile est illud Hortensij, ni fallor, qui negabat se vnquam cum matre, aut sorore redisse in gratiā, intelligitur enim nunquam illi cum matre, aut sorore incidisse dissidiū. Sunt noua sententiarum genera, ex inopinato, & ex alio relatis, & ex alio translatis, ex geminatione, ex contrarijs. Quorum exempla si quis desideret, ex Quintiliano petat licebit,

DE IVDICIIS.

Decimum quintum caput copiae rerum est indicatio, quae rectius vocatur autoritas. Graeci *crisin*, id est, iudiciū appellant, & *Dialekt* locum topicos ab autoritate, cuius regula hāc gradum, permissimo cuiq; in sua professione maximè credendum esse. Verum autoritas est alieni instituti, vel dicti, sententiae, ut collatio ad nostram causam accommodata, propter simile aut dissimile quippiam. Huius species cum Erasmo, & Fab. in 8. ca. 5. plures pernumeret, tamen septem praecipue sunt. Prima quomodo i. sententia moralis vulgata, tanquam commune principium ad mores pertinet: ut, Labor improbus omnia vincit, quales sunt Salomonis, vel Catonis sententiae. Item apud Phoclidem, & Theognidem poetā, & tota Eschica huiusmodi sententia est refertissima. Secunda Prolepsis, id est, sententia communis vel regula generalis ad nostrum, vel sermonem pertinet, quod praecipuum dialekticum complexum alijs vocatur, quales sunt catholicae, & communes regule in Physicis, in mathematicis in artibus dicendi, inq; alijs professionibus, natura vel doctrina cognita. Ex huiusmodi sententia sumitur ferè maior in qualibet demonstratione, quae aliquā axiomata, hoc est, dignitates vocant, S. iij, tanquam

DE COPIA VERBORVM.

tanquam fide dignissimas sententias. De his amplius traditur ab Aristotele, & aliis in materia syllogismi demonstratiui, quomodo principia alia sint cōmunia, quæ per naturam quasi cognita, valēt in omnes professiones, & actiones, alia vero sunt propria per doctrinam cognita, quæ in suā quāq; professionem valent, ut generales regulæ singularium artium. Tertia paræmia. i. prouerbiū vel adagium, de quo abunde Erasmus in principio adagiorum. Quarta chreia, quæ est breuissima expositio alicuius facti, vel dicti, auctoris nomine citato, plerūq; sententiosa, quandoq; etiam non sententiosa, ut si dicam, recte iudicauit Iugurtha Romam esse venalem, si modo emptorem haberet. Item, bene dixit Plato, mutatis cantibus musicorū in ciuitate, mutari quoq; eiusdem mores Chreian Cic. in præfatione. 3. Offic. pertrahat, Scipionē dicere solitū se nunquā, minus ociosum esse quā cū ocio suo, nec minus solū, quā cū solus. Quinta, emhime-ma, est sententia ex cōtrarijs, ut si bonis placere magna laus est, ceriē malū hominibus probari ignominia est. Item. Obsequium amicos, veritas odium parit. Neg. est hic emhime-ma species argumentationis dialecticæ. Sexta ænos, est dictū, vel sententia ex apologo sumpta, qualia sunt epimythia. i. apologos, eorum vsum indicātes. Septima oraculum, chrismos, id est, dictum ab ore dei exceptum, vel ex mandato dei prolatum, qualia sunt omnia ferē quæ in Bibliis aīcuntur, & præcipiuntur. Sic multa oracula, deorum prophanorum citantur à gentibus, & responsa Prophetarum, & Sibyllarū. Verum ex hīs septem speciebus, prima, secunda, & septima species, ferē demonstrationis cuiuslibet maiorem suppeditant præmissam. Si quæ verd nominentur species aliæ sententiarum, illæ connumerari possunt prædictis septē, sicut apophthegma. i. diderū, refertur ad chreian. Epithonema ad sententiam. Sic & noema, quod sententiosum scōma detortunt in personam aliquam, cuius mores, vel inepie notantur, ut

DE COPIA VERBORVM.

adijciuntur rationes, cū & eum, quem debent, honorē Reipublice reddunt, & pro multis perire malunt, quam cum multis. Iam adiungitur huic cōtrarium. Etenim vehementer est iniquum, vitam à natura acceptam, per patriam cum seruaueris naturæ cum cogat reddere, patriæ cum roget, nō dare, & cum possis cum summa virtute, & honore pro patria interire, malle per dedecus, & ignaviā viuere, pro amicis, & parentibus, ac ceteris necessarijs adire periculum cum velis, pro Republica, in qua & hoc, & illud sanctissimum patriæ nomen continetur, nolle in discrimen venire. Deinde abhibetur simile. Itaque uti contemnacus est, qui nauigando se, quam nauim mauult incolumen: ita vituperandus qui in Reipublicæ discrimine suæ salutis plus quam cōmuni cōsulit. Additur collatio similitudinis, à maiori. Naue fracta, multi incolumes fuerunt. Ex naufragio patriæ saluus nemo potest enatare. Sub hæc exemplum annectitur. Quod mihi videtur Decius intellexisse, qui se deuouisse dicitur, & pro legionibus se in hostes immisisse medicæ. Huic annectuntur sententiæ, vnde vitam amisit, non perdidit. Re enim vilissima maximam redemit. Vitam dedit, accepit patriam. Amisit animam, potius est gloria, quæ cum summa laude, prodita verustate, quotidie magis enitescit. Demum apponitur conclusio, tanquam epilogus. Quod si pro republica debere accedere, ad periculum, & ratione demonstratum est, & exemplo comprobatum, hi sapientes sunt existimandi, qui nullum pro salute patriæ periculum vitant. Ergo conueniet huiusmodi thematis exerceri pueros, qui ad copiam parandam instituuntur. Quamquam ne hoc quidem exemplum ex Herenniana rhetorica mihi magnopere probatur, nisi quod vitæ quæ rationem dicit. Potest autem copiosius etiam tractari, si plures sententiæ, & rationes, si plura similia, si exempla plura congeras.

DE

Decimum sextum caput copia rerum est explicatio, quam
Graeci exegesis vocant, quasi operis & rei absolutam per-
fectionem, & expositio est synonymia pluribus explicata ver-
bis sensibus figurisq. idem significantibus, & in rebus cognati
finitimiq. commemoratio proluxa. Vel expositio est rerum
figura, quom. versamus saepe diuersim. modis eadem & in
vna re haeremus, atque in eadem commemoramur sententia,
ita tamen ut aliud, atque aliud dicere videamur. Haec de-
finitio elicitur ex oratore perfecto Cicer. & ex quarto ad
Herennium. Huius figura expositionis Cicero ostendit dupli-
cem usum, cum dicit eam primo valere plurimum in expo-
nenda, explicandaq. re, & ad illustrandum id, quod exponi-
tur, atq. ita primum inseruit descriptioni, de qua supra eo-
dem cap. 5. & expositioni de qua infra. 17. Secundo, expoli-
tionem valere ad amplificandum ut q. qui audient illud
quod augebimus, tanto & tam illustre esse videatur, quan-
tum efficere poteris oratio & exprimere, & ita secundo in-
seruit haec amplificationi, de qua supra eodem ca. 9. Nō enim
solummodo quatuor sunt formae amplificationis supra nu-
meratae, ca. 9. sed plures aded. Et sunt qui expositionem idem
esse dicant cum amplificatione, veruntamen aded. differt ex-
positio ab amplificatione, ut syntomia, id est brevis, expositi-
oni cōtraria, differt à diminutione. In summa ergo expoli-
tio est duplex secundū Ciceronem. Primo, cum eandē rem di-
uerse, & cōmutatē dicimus. Secundo cū de eadem re diuer-
se, & cōmutatē dicimus. Prior species vocatur expositio
per synonymiam et sit trifariam. Primò cōmutatis verbis
per synonymiam vocabulorum, vel cōstructionis, de qua su-
pra in 1. cap. 17, ut est in 17. Meram in querela Hecubē.

Nata iaces, videoq. meum tua vmbra petis.

Et ne perdidideris quenquā sine cedo meorum,

Tu quoq. vnus habes. Et postea; Cecidisti famina ferro

Postq.

DE COPIA VERBORVM

Postq̃ tot amissos, tu nunc, quæ sola leuabas

Maternos luctus, hostilia busta piasti &c.

Sic enim dolor facit loquaces, & discretos. Secunda fit commutato gestu, et pronuntiatione variata, sic Roscius actor fabularum solebat cum Cicero domi certare, verum ille sa-
pius gestu, & affluente corporis, an Cicero crebrius eadem sen-
tentiam variaret, & mutaret per synonymiam. Tercio fit
mutata tractatione per figuras, si eandem sententiam prima
verbis proprijs, & sine figura, deinde figuratis verbis, et tro-
pis, schematibusq̃ primi secundiq̃ ordinis, quasi per synony-
miam figurarum mutatam efficeramus, & q̃s præsertim figuris
mutemus variè, quæ auditorem, vel dicentem quoq̃ exusci-
pent, atq̃ expergeficiant, ut est communicatio, interrogatio,
subiectio, apostrophe, cōpretatio, et similes figurae. De hac au-
tem prima expolitionis specie per synonymiam propriè doce-
tur supra in. 1. toto libro, cuiusq̃ proponuntur ab Erasmo ex-
empla, & experientia cap. 30. & alibi, & omnino plurima
exempla eius passim inueniuntur apud autores copiosos, ut
apud Ouidium, Erasimum, Ciceronem in epistola quoq̃, quin
& apud Terentium alioqui præfationem, ut in Andria actu
primo scena. 5. Querela Pamphili. 2. in actu. 4. scena prima
Querela Charini, & in actu 2. scena. 3. obinurgatio Simonis,
in Eunucho actu. 1. scena. 2. Excusatio Thaidæ, & in actu. 5.
scena. 9. gesticulatio Chæreæ. Et hac satis de expolitionis sy-
nonymiae, quam, et interpretationem vocant, & cuius pluri-
mus est usus in grammatica, expositione autorum, & com-
mentariorum, et in paraphrasi liberiore apud Erasimum. Al-
tera species vocatur expolitio rerum, multo copiosior non so-
lum in verbis synonymis, sed in rebus quoq̃ cognatis, & fini-
tims, commemorans diutius quam de eadē re vocant. Atq̃ hæc
sanè ferè nihil aliud est, quàm expolita probatio, vel argumen-
tatio explicata. Nam in hac orationis parte versatur pluri-
mum. Cuius expolitionis ordinem docendi gratia talcm indi-
cant

cant septenariū, ut patebit in exemplo Erasmi ex Cicerone. Primo ponitur propositio complectens rem expolendam. Secunda ratio eius propositionis tanquam in syllogismo minor subnectitur, et potest hæc ratio simplex, aut multiplex esse. Tercio moralis sententia sequitur gratiosa, et populari, tanquam maior in syllogismo, vel quæ propositio, aut ratio tam probetur quàm illustretur. Et hæc sententia vel absolute, vel item cū summa ratione additur. Quarto sequitur contrariū siue sententia siue orationis illustrandæ causa, quod erit quasi per impossibile syllogismum reducere, vel quasi ex oppositis illustrare. Quinto similitudo illustri accommodatur ex re aliqua simili. Sexto exemplum facti simplex, aut multiplex subiungitur. Etenim expolitioni plurimum inseruit exemplum, comparatio, et auctoritas. Septimo conclusio, vel syllogismus ad finem ponitur, continens repetitionem breuem, rationem propositionis, comparisonis, et exempli. Estq; hæc conclusio quasi epilogus totius argumentationis, et loci expoliti. Non tamen supersitiose istum septenarium numerum, vel ordinem observare semper necesse est, quia pluribus etiam figuris, aut paucioribus, et diverso quoq; ordine res augeatur, et expolitur, ut apparabit in exēplis infra allegatis. Genus dicendi requirit expolitio plerumque non admodum grande, sed medium illud, et temperatum, ceterum copiosum, quale est Erasmi, qui in expoliendo, et commorando est mirabiliter felix, et frequens, ut in tyrannicida, in bello, inuenies tamē alicubi apud Ciceronem, et Vergilium, ut mox in propositione, et inuocatione Aeneid. grandi genere explicata: expolitiones, quæ faciunt ad amplificationem, quod genus familiare est Statii in Thebaide, et Achilleide. Exēpla vere huius figura passim apud Cice. inuenies, ut pro Quinctio, vide quomodo exponas propositionem ipsam, nihil debuisse Quintium ipsi Neuiro, quia neminem toto biennio Neuius, alioqui auarissimus, compellari de debito. Et hoc exemplum pertinet ad
primam

DE COPIA VERBORVM

primam speciem. Aliud exemplum pertinuens ad hanc secundam speciem habes pro Roscio Amerino, ubi docet accusatorem esse debere veracem non calumniatorem, & pro eodem Roscio pulcherrimum est exemplum expolita huius sententia, crimen parricidij non temere in hominem cadere, ubi grandis oratione utitur. Exemplum est item pro Calio de Clodij improbitate, et Calij innocentia valde commodum. Solet autem Cic. in. 2. specie expolitionis fere pulchra, et connexi periodis decurrere, atq; ita rei expolita non tantum lux, verum etiam auctoritas, gratiaq; comparatur. Finitima porro est expolitioni commemoratio, a graeco vocata epexergasia, cum in argumento, vel loco firmiore, vel illustriore, quo tota continetur, & splendet, manemus diutius, & eodem saepius redimus. Estque haec propria orationis figura, tanquam sanguis diffusus per totum corpus. Nam est commemoratio pars causa potius, quam schema. Sic Cicero locum de suspicionibus in Miloniana valde urget; sic Phylles suam prudenciam, suaque cum filia saepe ingerit in. 12. Meia. Sic Moses in Deuter. passim beneficia dei erga Hebraeos, & minas dei contra contumaces ingerit, & inculcat. Etenim in qualibet bona oratione, & sic caput cause petimus, & urgemus. Et quidem separo commemorationem ab expolitione magis secundum autorem libri ad Herennium, quam ex animi mei sententia, quia parum caute mihi videntur seungi figurae aliqui affines, et similes, cum haec superstitiosa distinctio impediat discentem potius, quam expediat. Dicerem ergo idem esse expolitionem, & commemorationem, ut utranq; etiam supra complexus sum una definitione. Fabius quidem commemorationem vocat, repetitionem eiusdem probationis ex abundantia, id est, expolitionem, quae primas certe obtinet propemodum inter figuras, inseruiens peculiariter styli exercitationi, ut ait Cicero, quare diligenter hanc formam in bonis autoribus observare, imitari, exercereq; debemus, cum sit ad parandam copiam, et ad quilibet

libet rem illustrandam perspicueque exprimendam maxi-
 mē vtili. Verum in eo cauere oportet. Primo ne expositio per
 synonymiam aberres in tautologiam, quæ est fastidiosa inge-
 minatio, & tædiosa repetitio eiusdem rei, vel sententiæ, nul-
 la commutatione verborum nullaque, orationis varietate
 culta. Secundo ne in re tenui operosam expositionem rerum
 faciamus, quam periergiam, id est, supermaculeam operam ni-
 misq; curiosam, immodicam loquacitatem vocant, et hoc vi-
 tium illi cauendum est deniq; qui serio declamare, vel dicere
 volunt, quia priuatim intra parietes de re tenui ludere ver-
 bosum, & loquacius non inutile est, sed miram copiam adiu-
 uat. Verum hæc utraq; vitia non cauere, est audientem ob-
 tandere, non rem expolire, nedum gratiam rei conciliare, quæ
 tamen sunt obuia instanti, ut supra in .i. cap. 8. dictum est
 satis. Expositioni diuersa virtus orationis, est breuitas, quam
 Græci Syntomian, id est, concisam, vel pressam orationē vo-
 cant. Ea quidem apta est exprimende rei, & ad docendum
 mūrē vtilis, quæ vltimur cum aliquid breuiter significare, per-
 spicue, vel dissimulare malimus, quam explicare. Hanc co-
 mitatur vel simplicitas, vel obscuritas, iuxta illud, breui es-
 se laboro, obscurus fio. Videndum est autem ut rei celerita-
 tem, & breuitatem significemus crebris commatibus, atque
 membris, cuiusmodi orationis concisis argumētū, et demon-
 strationibus vti solemus, ubi ex aperto aduersariam inua-
 dimus, & re magis, quam verbis expugnamus. Est etiā nar-
 rationibus quandoq; necessaria breuitas, ut Fab. lib. 4. cap. 2
 ostendit. Et familiaris est syntomia illis, quos vocant vulgo
 Atticos, id est, utentes breui, & tenui, subtilique genere ora-
 tionis, qui breuiter rem obfoluunt, & perspicue paucis expo-
 nunt quid velint, neque diu immorantur eidem rei trahan-
 de, qualis est Aristot. Salustius, Emilius, Probus, Iustinus, Te-
 rentius, atq; alij huius generis auctores. Est autem cauenda ob-
 scuritas, vicinam quidem diuersum vicinam breuitati, ut

DE COPIA VERBORVM

ne omittamus necessaria, sicut in expolitione cauere oportet, ne versetur in superuacaneis, & ociosis, atque hæc de expolitione, & breuitate ad præsens dicta sufficiant. Quod autem Erasmus hoc loco de expolitione sententiæ tantum loquitur, & iudicationis non refertur debet ad solas sententiæ tractandas, & expoliendas, sed omnino cuilibet argumento accommodari debet, quod potest commodè explicari tractarique verbosè. Reliqua autem de his schematibus vicijsq; diuersis facile per usum, & exercitationem styli, et observationem auctorum intelligentur.

DE APOLOGIS.

Ad fabulosoꝝ genus proximè accedunt appologi, nisi quod & delectant vehementius, & efficacius persuadent. Delectant morum faceta quadam imitatione. Faciunt fidem, quia verum veluti ponunt ante oculos. Capiuntur his præcipue rustici, & imperiti, & si quis alius est, qui mores aurei sæculi sapit. Celebrantur apologi maxime AEsopi nomine, qui vñus est sapientum numero ob hoc ipsum est habitus, etiam si Quintilianus ab Hesiodo scriptas fuisse, certe maioris cuiuspiam ingenij opus existimat, quo minus mirandum, si Menenius Agrippa plebem Romanam à periculossima seditione reuocauit, cõficto in id apologo de corporis humani membris aduersus ventrem conspirantibus, vt refert Titus Liuius. Et Themistocles Atheniensibus persuasit ne nouarent magistratus, fabula de vulpe muscis obsita. Quin liberum est cuiq; pro re confingere genus huiusmodi. Verum vt apte confingas, cum ingenio valcas oportet, tum animantium naturas (sunt autem infinitæ varietatis) penitus animaduersas habeas, necesse est. Porto quod ad vsum attinet, significantur verba, quemadmodum exempla, maxime si notus sit apologus, veluti si dicas. Si tua scripta lacerant, ac dantur imperiti, noli laborare, certe doctissimo cuiq; maxime probantur. Quid enim mirum, si gemmam aspernat

*Lab. 5. ca.
de exem-
plis.*

*Liui. li. 2.
1. decad.*

*Vide plu.
tarchum
in vita e-
ius.*

aspernatur Gallus AEsopicus: aut si quis dicat, nullus hostis, quantumlibet impatens, humilisq; negligendus, aut cõtemnendus est, posteaquam nec scarabeum impune contemnit. Aquila AEsopica. Aut hoc pacto, tuis ipsius benefactis nitere, non maiorum splendore, ne tibi vsu veniat, quod AEsopi corniculæ. Dilatantur autem præfatione commendationis. Commendamus tum autorem ipsum, tum Apologorum genus, ita vt fecit Aulus Gellius in explicanda, caesitæ fabula. AEsopus ille è Phrygia fabulator, & cætera. Nã locus in promptu est. Deinde si describendis animantium, aut rerum formis, ac naturis, quos inducis, longius immoraberis. Quãdoquidem hoc iam ipsum, & cum voluptate accipitur, & ad eruditionem liberalem pertinet. Veluti si scarabæi formam, deinde quemadmodum è stercorebus nascatur, & quo pacto posterioribus pedibus erectis stercore protrudat, atq; id genũs alia describas. Ad eundem modum aquilam regnum in auiũ genus obtinere, armigeram esse Iouis, non offendi fulmine, nõ cõnuere ad ardentissimos solis radios, perniciosissimo volatu vltra nubes ferri. Denique quęcunq; vel ad scarabæorum humilitatẽ exaggerandam, vel aquilæ generositatem attollendam pertineant. Quod quidem argumentum nos per lusum tractauimus in prouerbis. Atque hac in re non permittendum, si quid animanti cuipiã fabulis potitarum est attributum. Quod genus è Lycione natos, lupos ex adolescente perdicem, cygnum Apollini sacrum esse, & sub fatalem horam suauissimẽ canere, coruum eiusdem fuisse nuncium, & ob cõsationem ex albo nigrum fractũ. Aut si quid proditum est historię insigniter ab his factum, velut de aquila, quę virginem admauit, apud Plinium. De Bacephalo Alexãdri magni equo, atq; idem de ceteris. Nam rationem duntaxat ostendimus. Deinde cum ad ipsum apologum erit ventum, fusius, ac latius narrare licebit. Id fiet citra pædiũ, si faceta quadã imitatione, quod est in homi-

*Apud Ho-
ratium ep̃s
stola ad
Florum.*

*Plin. li. 10.
cap. 3.*

*1. Trãsfor.
Lib. 8. Me-
tamor.*

*Lib. 8. cap
43.*

DE COPIA VRBORVM

nam vita ad fabulae mores accommodabimus. Præterea si ad eandem rationem sermones, sententias, dicta; affingemus. Exemplum aptissimum est apud Horatium in Saryr. Rusticus urbanum murem cuius paupere fectur

Sary. 6. li.

Accipisse cauo, veterem vetus hospes amicum
Asper, & attentus quasitis, vt tamen arctum
Solueret hospitii animum, &c. nam in promptu locus est.
Est item exemplum dilatari apologi apud Apuleiũ de cor-
uo, & vulpe. Rursus apud Aulum Gellium de calata aui-
cula. Cæterum quod ἐπιμύθιον vocant, id est, apologi in-
terpretationem, nõ admodum refert initio ponas an in fi-
ne. Quanquam & hinc incipere licebit, & in hanc desinere,
modo sermonis accedat varietas.

De somnijs.

Affinguntur a nonnullis somnia quoq; quæ fortassis ad
hibenda non sunt, nisi in ostentatione, quod gentis Lucia-
ni somnium. Aut quoties ea pro veris visis, horrandi, deter-
rendiue gratia narramus. Tale est Prodicæ figmentum de
Hercule ambigente, vtram vitæ viam ingrederetur, virtutis
arduam, an voluptatis procliuẽ. Simile de Momo, qui hoc
reprehendit in homine, quod demiurgos illi finxisset cor

*In epist. ad
Eustochiũ
de custodia
virginita-
tis.*

fluuosum, nec addidisset, fenestram. In boue, quod in sum-
mis cornibus non addidisset oculos, vt videret quid ferret.
Huiusmodi videtur illud diui Hieronymi, de sese flagris
cæso, quod Ciceronianus esset. Et nos item pueri in hoc ge-
nere lusimus.

De fictis narrationibus.

Iam fictæ narrationes rerum gestarum & persuadendi
gratia pro veris adhibeantur, quam maxime fieri potest, ad
verisimilitudinem componantur oportet. Sunt autem ex
ante rhetorica notæ partes, quibus probabilitas constar. Cu-
iusmodi est fabula de Memmio apud Ciceronem, & fre-
quasse de Vulpecio apud Horatium. Genus hoc video nonnul-
lis ni-

is nimium placuisse, qui vulgi credulitate fienti stultissima In. 2. de
 quidam miraculorum ostenta pro certissimis inuenerunt Oratore.
 christianorum literis. Porro quæ risus causa finguntur, quo Lib. 1. epi
 longius absunt à vero, hoc magis demulcent animos, modo sola, epist
 ne sint aniculari similia deliramentis, & eruditis allusioni- la quæ me
 bus doctas etiam aures capere possint. Quo de genere sunt ppi: Quen
 Luciani veræ narrationes, & ad huius exemplum effectus a que dicit.
 sinus Apulei. Præterea Icaromenippus, & reliqua Luciani
 pluraq;. Item argumenta ferme omnia veteris comœdiæ,
 quæ non imagine veri, sed allusionibus, & allegorijs dele-
 ctent. Nam illud fictionis genus, quod ad simulachrum re-
 rum adumbratur, haud dubium est, quin ad parabolâ per-
 tineat. Exemplum huius est apud Platonem de specu, in quo Li. 6. de r
 victi quidam vmbis perinde vt ipsi rebus delectantur. publica.

De allegorijs Theologicis.

At quoties ad pietatem adhortamur, aut dehortamur,
 plurimum adiumenti conferant exempla veteris ac noui te-
 stamenti, id est, Euangeliorum. Quæ per allegoriam variè
 tractantur, & eadem modò ad mores hominum, modò ad
 corpus ecclesiæ Christo capiti conderum, & coherens, modò
 ad celestem illam communionem rursum ad prisca nas-
 centis fidei tempora, & ad hæc nostra possunt accommodari.
 Sed hæc de rebus copiosius, & exactius differamus i libello,
 quem instituius de Theologicis allegorijs. Atq; hæc fer-
 me omnia ad exemplorum genus referuntur, in quibus su-
 mus paulo diutius immorati, quod ex hoc potissimum
 mundo copiz supellex depromatur. Sed priusquam ab his
 digrediamur, visum est etiam nonnulla paucis admonere.

DE APOLOGIS.

Decimum septimum caput copia rerum est expositio, vel
 enarratio Græci vocata Exegesis. Quamvis autem Eras-
 mus hoc loco de apologo præcepit, & allegoria & se vera de
 Tj. apologo

DE COPIA R E R V M

apologico, & allegorico exemplo tractando loquitur, neque enim institutum est nouum hic caput copia tradere, tamen vsus, et experientia docet, expositionem esse peculiare caput copiae rerum, quae non semper necessitatis, vel exempli causa tanquam pars argumenti propositi, verum, & sepe ornatus gratia inseritur orationi tanquam schema, ut iedum fallat auditorem. Verum expositio est rei gesta, vel ficta narratio. Huius quoniam numerentur quinque species in lib. ad Herennium, nos tamen ex sententia Erasmi tres addimus. Prima species expositionis apologus est. 1. fabella, in qua rebus inanimatis, vel mutis animalibus colloquia, affectus; & negotia hominum affingimus, ut apud Aesopum, supra. Cap. 13. dictum est. Secunda species mythos fabula, est narratio poetica, quae non vera, sed procul à veritate remota, imo plerumque ne verisimiles quidem res complectitur, ut apud Ouid. in Metamorph. apud Lucianum in veris narrationibus. Tamen si aliquando poetae veras quoque res scribant, ut Lucanus, & Vergilius, quibus admiscet in loco fabulas delectandi gratia. Tertia species drama argumentum, est aduosa expositio, continens rem fictam quidem, sed tamen verisimilem pleraque parte, & quae fieri sic & potuerit accidere, ut in Comed. & dialogis, ut in Bucolicis, & eclogis. Nam Tragediae partim fabulae, partim drama habent. Quarta species historia est expositio rerum vere gestarum, voluptatis, & utilitatis causa scripta, unde virtutum, vitiorum, consiliorum, euentuum, dilectorum, fortunarumque exempla imitanda, aut fugienda sumuntur, ut apud Livium, Salsitium, Herodotum, Diodotum, & alios historicos graecos Latinosque, veteres, ac nouos. Quinta species narratio rhetorica, est expositio facti perspicua, et breui, in qua probationi capita, & materies argumentorum continenter, & proponuntur inde in probatione explicanda, de qua infra cap. penul. & Fab. in. 4. ca. 2. 100. Huius exempla sunt prima, & optima apud Ciceronem in orationibus plerisque. Item apud

apud declamatores, & alios oratores. Convenit autem experiri priores species quatuor diligenter, ideo ut inde commodius rhetoricam narrationem in causis scholasticis, vel Civilibus exponere possimus, atq; assuescamus ad perspicuitatem, & exponendi ordinem, quia nihil est difficilius, quam bene, & perspicue narrare, ut inquit Cicero. Sexta species Ethopœia, quæ & Ethologia vocatur, de qua supra eodem cap. 5. eam in personis, & affectibus positam sic describit Cicero in primo ad Herennium dicens, illud genus narrationis, quod in personis positum est nempe Ethopœia, id est, proprietates morum, & affectuum, debes habere sermonis festivitatem, animorum similitudinem, gravitatem, lenitatem, spem, metum, suspicionem, desiderium, dissimulationem, errorem, misericordiam, veniam, rerum varietatem, fortuna commutationem, insperatum incommodum, subitam lætitiā, iucundū exitum. Verum hæc in experiendo transigentur, quæ quidem omnia pertinent ad descriptionem morum, & affectuum præcipue leniorum. Sed de hac ethopœia extat libellus Emporij Sophistæ Græci, & etiam supra eodem cap. 5. satis dilucide dictum est. Septima species est allegoria, quam Latini allusionem vocant hæc quidem non est simplex narratio sed est alienæ expositionis interpretatio, & accommodatio, alludens ad rem ab alio narratam, & ad presentes mores, vel affectus, vel ad naturam. Sic allegoria alienam narrationem transfert ad suum institutum indicans eius usum cum apologum exponit, & accommodat ad mores nostros, ut cum fabula exponitur, & refertur, vel ad mores, vel ad naturam, quæ species allegoriæ vocatur mythologia id est fabule interpretatio & accommodatio, de qua supra eodem cap. 13. satis docuit, & eius exempla plurima habentur apud Boetium in genealogiis, qui plerasque fabulas erudite, tametsi non satis bona oratione, exponit. Sic Horatius, ut dixi, fabulam Homericam de porco refert ad ociosos,

DE COPIA RERVM

& voluptarios homines, & nos numerus sumus, &c. Sic Propertius lib. 2. Eleg. de amore fabulam Cupidinis exponit. Est & altera species allegorie, quam Syniologian, id est diuinatoriam expositionem appellare possimus eam, si que prodigia, signa, somnia, responsa, ostenta interpretatur coniectans ex alijs futuros euentus aliunde quippiam latens. Sic Syllius Italicus in .1. exponit somnia Hannibalis profecturi in Italiam, quod etiā Linus in .1. de bello punico. Sic Anchises exponit oraculum Apollinis de Italia petenda in .3. Aneid. & extat Graci cuiusdam iustus commentarius de expositione somniorum. Huc refert etiam chiromantiam, & Physiognomiam, aliasq; species mantices, id est, diuinationū, cuius plurima exempla numerat Cicero in lib. de diuinatione, & Val. lib. 2. cap. 5. de auspicijs, de omniibus, de somniis. Sic, & ecclesiastici scriptores saepe utuntur allegoria, cum historiam, vel prophetiam aliquam, aut parabolam exponunt aliorum quam verba eius sonent ut apud Lucam exponitur parabola de seminante, apud Mattheum parabola de vineis, & latronibus, apud D. Petrum de dilectio, & arca refertur ad baptismum. Verum de his consule potius ipsos Ecclesiasticos. Octaua species expolitionis est exyptia, id est, enarratio, qua est aliene sententiae, vel scripti simplex expositio propria Grammaticis illis, quos commentarios, vel commentatores vocamus, qualis est Sertius, & Donatus in Verg. Asconius in orationes Ciceronis. Macrobius in somnium Scipionis, aliq; commentary in aliorum scriptorum opera. Huius enarrationis tres sunt modi. Primus, cum iustum aliquem vel longiorem atq; ampliorem locum alieni scripti quam breuissimum verbis summam, & perspicue exponimus, ut fere Asconius in orationibus, ut Inreconsulti in summarijs legum suarum. Secundus modus, cum alienam sententiam totidem fere verbis, sed alijs tamē et synonymis exponimus, qua proprie vocatur interpretatio. Sic etiam cum græca, aut vernacula Latine reddimus. Atq;

in hac interpretatione observare debemus proprietatem sermonis, & sententia. Tertius modus cum alienam sententiam in suo commentario, & paraphrasi, id est, liberiori, et copiosiore expositione explicamus, multaq; de nostro declarandi gratia addimus, petita tamen ex finitimo. Talis est commentarius Macrobij in somnium. Tales sunt pleriq; alij commentarii veteres, ubi tamen caueri debet maxime, ne inhaereamus diu in illis, quae sunt aliqui perspicua, et contra ne obiter, & neglecte transeamus obscuriora, & ea quae indigent aliore indagine. Huius autem vniuersae narrationis officium pertinet ad alteram speciem Grammaticae, quae inde nomen habet exgeticæ, quod sit expositoria, de qua Fab. in. lib. admonet eius esse indicare Oeconomiam quoque, id est, dispositionem, vel artificium scriptorum. Verum haec de octo formis expositionis dixisse modo satis sit.

Ratio colligendi exempla.

Iam primum quemadmodum vnumquodlibet horum variè possit accommodari per similitudinem, & per contrarium, per comparationem, per hyperbolen, per epithetis, per imaginem, per metaphoram, per allegoriam, superiori commentario demonstratum est. Nunc ut qua ratione fieri possit, ut amplissimam horum vim in promptu, ac velut in numero possumus habere, indicabimus. Consilium quidem non perinde magnificum, ut frugiferum, quod utinam iuvenes olim ipsi fuissetmus sequuti (nam tum quoq; veniebat in mentem) video quantum momenti litterulis nostris fuerit accessurum. At tamen candidi est ingenij, non invidere bonae spei iuuenibus, quod tibi vel negarit fortuna, vel non paratis diligentia. Ergo qui destinavit per omne genus auctorum lectione grassari (nam id omnino se vel in vita faciendū, ei qui velit inter eruditos haberi) prius sibi quam plurimos cūparabit locos. Eos sumet partim à generibus, ac partibus viciorum, virtutumq; partim ab his, quae sunt in rebus mortalium

DE COPIA RERVM

*Contra-
rioni eadē
st memo-
ria.*

mortalium præcipua, quæq; frequentissimè solent in sua-
dendo incidere, eaq; conueniet iuxta rationem affinitatis &
pugnantiz digerere. Nam & quæ inter se cognata sunt, vi-
tro admonent, quid consequatur. Ex contrariorum eadem
est memoria, puta sit exempli causa primus locus, pietas,
& impietas. Huic subiicientur species inter se cognatæ.
Prima est pietas in Deum, secunda in patriam, tertia in pa-
rentes, aut in liberos, aut etiam in eos, quos oportet paren-
tum loco colere, veluti præceptores, & quorum beneficio
seruati sumus. Ex aduerso est impietas. Iam his cognata
superstitio, adiicienda igitur. Atq; hic aperit sese campus la-
tissimus de prodigiosis deorum cultibus, ac varijs diuersa-
rum gentium ceremonijs. Ita inepta parentum in liberos
indulgentia, quæ falsa est pietas. Sit proximus si videtur ti-
tulus fides, hanc in species seces libebit, est fiducia erga deū,
est fides humana, est fides in amicos, fides seruorū in do-
minos, fides in hostes, totidēq; de perfidia. Item sit titulus
beneficentia. Huic quum suas species subiectas, restat gra-
titudo, non illa quidem huic subiecta, neq; rursus contraria
sed adhærens, eaq; veluti consequens. Hæc per omnes lo-
cos tractari possunt. Primum quid sit pietas, quomodo dif-
ferat à cæteris virtutibus, quid habeat peculiare, quibus of-
ficijs præstetur, aut violetur, quibus rebus alatur, aut corrū-
patur, quid fructus homini pariat. Hic sese aperit campus
exemplorū, ac iudiciorū. Sed virtutum ac vitiorū ordinem
sibi quisque suo fingat arbitrio, vel è Ciccone, siue malit, è
Valerio Maximo, aut ex Aristotele, aut ex diuo Thoma pe-
tat. Deniq; si malit, elementorum ordinem sequatur. Neq;
enim id magni refert, quanquam nolum illū huius generis
particular tam minutim concisas in ordines referre, verum
eas duntaxat, quæ videantur frequenter in dicēdo vsu venire.
Id autē vel ex locis causarū licebit cognoscere, nepe demon-
strationijs, susorij, & iudicialibus. Quod genus ferme sunt

piculi

tituli apud Valentiū Maximū, & nōnulli apud Pliniū. *Ca. Quid loci
terū quæ extra viciōrū, ac virtutū genera sumuntur, partim sunt apud
pertinent ad exempla, partim ad locos communes. Prioris Plin. lib. 7*
generis ferme sunt huiusmodi. Insignis longæuitas, viuida
senectus, senilis iuuentas, insignis sc̄licitas, insignis memo-
ria, subita rerum cōmutatio, subita mors, mors spontanea,
mors prodigiosa, partus prodigiosi, insignis eloquentia, in-
signis opulencia, ex humili genere clari, vafricis ingenij,
insigne corporis robur, insignis forma, egregiū ingenium
in deformi corpore, atq; id genus innumera alia, quorum
singulis oportebit subijcere quæ cum his pugnant, quæq;
cum his habent affinitatem, vt insigni eloquentiæ oppo-
nitur insignis infantia. Finitima sunt vocalitas, sc̄licitas in
gesticulando histrionica, & si qua sunt huiusmodi. Poste-
rioris aut generis sunt istiusmodi. Primū interest quibus
studijs puer adsuescat. Magni refert quibuscū viuas. Suum
cuiq; pulchrum. Facilis offensa, reconciliatio difficilia. Tu-
tissimum est nulli credere. Ama tanquam osurus, oderis
tanquam amaturus. Bis dat, qui citō dat. Fortunā sui cuiq;
mores parāt. Et lentæ regum iræ. Et periculosa principum
amicitia. Et dulce inexpertis bellū. Et infida societas regni.
Et optimum senectæ viaticum eruditio. Sed quid ego hæc
recensere pergo, cū sint sexcenta millia. Ergo ex his ea sunt
deligenda, quæ videbuntur ad dicendū maximè commo-
da. Ad hunc gregem pertinent, & illa comparatiua. Celi-
batus ne sc̄licior, an coniugiū? Vita priuata, an secus? Po-
tior monarchia, an democratia? Vita studioforum, an idio-
tarū? Tum autem ex superioribus, si qua sunt quæ virtuti,
aut vitio videbūtur esse confinia, ea licebit suo titulo subij-
cere, vt illa. Bis dat, qui citō dat. Et nihil carius constat,
quam quod precibus emitur. Et beneficiū dando accepit,
qui digno dedit. Et nihil tā perit, q̄ quod cōfertur in ingra-
tum. Et beneficij gratiam perdidit, quisquis exprobrauit.

DE COPIA RERVM

Hæc atque huiusmodi ad liberalitatis titulum referri possunt. Verum ne indigesta rerum turba pariat confusionem, profuerit titulos, qui latius patent, in aliquot secare partes. Liberalitatis titulum, ut exempli causa loquamur, ita licet parti. Si subiiceris, Beneficium prompte citosq; datum. Beneficium aptum, beneficium digno, aut indigno collatum. Beneficium exprobatum. Beneficium mutuum. Et si qua iudicabuntur magis idonea. Nam nos indicandi gratia dūtaxat hæc ponimus. Ergo posteaquam tibi titulos compararis, quot erunt satis, eosq; in ordinem quem voles digesseris, deinde singulis suas partes subiiceris, rursus paribus addideris locos communes siue sententias, iam quicquid visquam obuium erit in vllis autoribus, præcipue si sit insignitus, mox suo loco annotabis, siue erit fabula, siue apologus, siue exemplum, siue casus nouus, siue sententia, siue lepide, aut alioqui mire dictum, siue parcemia, siue metaphora, aut parabola. Atque ad eum modum pariter fiet, ut & alius infideant animo, quæ legaris, & adsuescas uti lectionis opibus. Sunt enim qui plurima teneant velut in mundo reposita, cum in dicendo scribendoque mire sint inopes, ac audi. Postremo vtrunque postular occasio, ad manum erit dicendi supellex, certis veluti nidis constitutis, unde quæ voles petas. Porro nulla disciplina tam semota est à rhetorica, unde non facias locos tuos locupletiores. Nam à mathematicis, quæ remotissimæ videntur, sumuntur similitudines. Quandoquidem cum sphaera vndique sui simili, cumque tetragono quocunque cadat pariter quatuor angulis nixto, conuertat sapiens suis opibus scilicet, nec aliunde pendens, & quæcunque inciderit fortunæ procella, sua virtute firmus, & immobilitas. Ut ne dicam interim quod Theologi mysteriorum enarrationem frequenter à mathematicis petunt propter arcanam quandam rerum, ac numerorum analogiam. Nam à physicis non solum parabolæ, verumetiam exempla quædam petuntur.

peritur. Parabola fuerit si dicas. Quæadmodû fulmen summos mœtes frequētissimè ferit ita summa potestas grauissimis casibus est obnoxia. Item quemadmodum fulmen ita liquefacit, intacta cera, ita principum animus in rebelles & obstitentes scire debet, in ceteros vti clementia. Exemplo fuerit Elephanti pudore in abdito coeuntes, si quis etiam in coniugatiæ modestiam, ac voluptatis dissimulationem desideret. Et delphini fœtus adultos diutius comitantes, nec sinentes parvulos suos ingredi, nisi grandior aliquis, cœu pædagogus adsit, & custos, si quis admoneat, quanta cura servuari atque institui debeat à parentibus prima illa, & lubrica puerorum ætas. Itaque studiosus ille, velut apicula diligens, per omnes autorum hortos volitabit, flosculis omnibus adsultabit vndique succi nonnihil colligens, quod in suam debeat alucanum. Et quoniam tanta est in his rerum frequentitas, ut omnia decerpi non possint, certè præcipua deliget, & ad operis sui structuram accommodabit. Sunt autem quæ eadem non solum ad diversos, verum ad contrarios vius quadrare possint, eoque diversis annotanda locis. Quod genus, si de insanabili cupiditate hominis avari agat, rectè accommodabis Charybdis fabulam. Rursum si de inexplebili ventris ingluvie, aut libidine mulieris inexhausta, nimirum conveniet eadem. Item apologus Æsopi de hirto, ac vulpe simul in puteum descendentibus, quadrabit vel in prospicientiam, qua sit, ut non aggrediare negotium, nisi prius apud te perpendetis, qua ratione queas explicare, vel in fictum amicorum genus, qui quum videantur amici commodis consulere, maxime tamen suum agunt negotium. Præterea ex morte Socratis non solum ducitur exemplum, mortem non esse formidandam viro bono, quum ille tam alacri vultu cicutam hiberet, verum etiam virtutem invidiæ obnoxiam, neque satis tutam esse in turba malorum.

Rursum inutile, vel potius perniciosum esse philosophiz

*Aphificis
non solum
parabole,
verum etiam
exempla parantur.*

*Pli. lib. 2.
cap. 5.*

*Apud Cic.
1. Tuscul.*

DE COPIA RERVM

*Locus de
vita &
morte,
Socratis
copiosissi-
me tracta-
tus.*

phiz studium, nisi te ad mores communes deflexeris. Iamq;
hoc ipsum factum trahi potest & in laudem Socratis, &
in vituperium. Laudandus enim qui nulla sua culpa, sed
sola inuidia damnatus, tam fortiter mortē neglexerit. Vi-
tuperandus qui inuiti philosophiæ studio, neglectuq; mo-
rum communium, amicis acerbissimum luctum, vxori,
liberisq; calamitatem, sibi exitiū conciliarit, quum alij so-
leant vtilis esse patriæ, suis præsidio, simul & ornamento;
idq; verè sapientis esse, relictis aliquando terribis illis sa-
pientiæ decretis, vulgi studijs, & opinionibus accommoda-
re sese, temporiq; quod aiunt, seruire. Iam si partes exēpli
circumspicias, quot locos licebit illicere? Accusatus per in-
uidiam ab Anyto, & Melyto, perditissimis ciuibz. Locus
communis est, veritas odium parit. Item alter. Insignis vir-
tus conciliat inuidiam. Rursum alius: Apud indices plerū-
q; plus valet nobilitatis ratio, q̃ respectus honesti. Rursum
alius: Nihil impudentius opulentiā, si cum improbis mo-
ribz copuletur. Quid enim absurdius, q̃ omni facinore
dedecorosos Socratem in ius vocare? Rursum alius locus:
Non quidlibet cuius decorum est, Eoq; Socrates non ab-
iicit sese ad iudicum pedes. Neq; enim conueniebat, vt qui
per oēm vitā docuerit mortē non esse formidandam, nisi
turpis esset, eum nunc veluti ob mortis metū abiectē sup-
plicē esse, quæ eadē causa commouit, vt neque iudicium
declinaret, neq; in media causa exiliū eligeret, neq; postre-
mo cum liceret, ē carcere vellet effugere, ne ipse à seipso dis-
crepare videretur. Atq; hæc quidē vna pars est. Deinde cum
morituros tam ociose, tamq; placide disputat, cum non
alio vultu & cutam bibit, quam quo vinum solet, cum mox
emorturus locatur in Phædonem, admonens vt gallum
perfoluat AEsculapio, locus est. Mortē etiā optabile esse ijs,
qui sibi vitæ integre actæ conscij sunt. Rursum alter lo-
cus. Cuiusmodi fuerit hominis vita, id in morte potissimū
apparet.

apparere. Rursum: Constantis sui; perpetuo similis exemplum est. Etenim cuiusmodi fuerat in omni vita Socratis vultus, oratioq; talis erat & morituro. Tertia pars est: Dum in carcere agit Socrates, interim nusq; Alcibiades, nusq; Agathon, nusq; Phædrus, sed Crito, Phædon, Simias. Atq; hic locus, est in periculis demum apparere, qui sint veri amici. Nam vulgares illi sibi tum consulunt, cum in officijs communibus adsunt. Quarta pars est: Cum amicis de animæ immortalitate multa disputat, vxorem, ac liberos quum pauca mandasset, dimittit. Locus est, philosophum leuiter tangi oportere vulgaribus affectibus, id quod mire congruit cū doctrina Christi. Quinta pars est: Statim à morte Socratis versus est, in accusatores populi furor, Socrati desiderato aurea posita statua. Locus erit: Vulgus temerè odisse, & amare. Rursum alius: Virtutē præsente odimus, sublatam ex oculis querimus inuidi. Rursum alius: Fucatam gloriam vnā cum vita perire, virtutis splendorem à morte maxime inclarescere. Hinc arbitror liquere, in quot vsus idē exēplū possit accommodari. Similiter & in parabola fiet, velut in nauigatione, quot similia duci poterunt. Vt optimum gubernatorē tempestas, ita optimū imperatorē aduersę res declarant. Item, vt nemo clauū cōmittit amicissimo, sed nauigandi peritissimo, ita nemo Reip. gubernacula mandabit ei, cui studeat maxime, sed quem maxime iudicabit idoneū. Rursum: Quēadmodū ventis nimium secūdis nautę vela contrahunt, cū parū prosperi sunt, tū latius pandunt sinus, ita quū res vehementer succedunt, tēperandus est animus ne insolescat. Cōtrā cū inimica est fortuna, tum fortitudine, ac spē secuturę felicitatis, dilatandus ac fulciendus. Item quoties rectum cursum per tempestatem tenere non licet, tū obliquis flexibus eō nihilo secius, quo peruenire velimus, contendere oportebit. Item quoties artē vincis tempestatis impotentia, tū ancoram iaciunt nautę velis

DE COPIA RERVM

velis collectis. Ita vesaniēti multitudinī nonnunquam cedendum est, donec oratione tractabilis esse incipit. Item quemadmodum nauta non semper eodem modo tenet velum, verum nunc tollit in altum, nunc contrahit, nūc in hoc latus, nunc in illud transfert, vtcunq; ventorum ratio postulat: ita sapiens non in omni loco, omnīq; tempore, & negotio simili vitę tenore debet vti, sed vultum, orationem, motus, pręsentibus rebus accommodare. Item sicut in magnis tempestatibus peritissimi nautę, vel ab imperito nonnunquam admoneri se patiuntur, quod alijs alia soleant in his casibus in mentem venire: ita bonus rex in magnis reipublicę periculis, nullius consilium audire grauabitur. Item vt minimo periculo navigatur eo gubernatore, qui maximis sit iactatus periculis, ita tutissimus est ciuitatis status eo principe, qui grauisimis casibus sit excitatus. Item, vt qui clauum regit, non satis arbitrat̃ur se suo fungi officio, nisi circumactis oculis, quid cuique faciendum admonuerit: ita principem non agit, nisi qui magistratuum etiā inferiorum officia moderatur, ac pręstat. Item, quemadmodum insanat nauta, si propter odium aliquorum quos naui vehit, nauim perire sinat, quę perdita, nec ipse possit esse incolumis: ita sanę mentis non sit, qui ob factiones, patrię incolumitatem non tueatur, quę nisi sit incolumis, nec ipse incolumis esse possit. Itē vt non nisi sæuissimis tempestatibus sacram ancoram iacere nautę solent, ita non est nisi in grauisimis periculis, ac rebus propē desperatis ad extrema remedia veniendum. Sed nā ego ineptus, qui ista persequar, quum iam videas aliquot similitudinum millia hinc sumi posse. Nonnunquam eadem quoque collationis pars ad diuersa trahitur. Quod genus sit? Si lunę crebras mutationes, vel ad fortunę vices accommodes, vel ad humanę vitę instabilitatem, vel ad stultorū inconstantia. Quin eadem quoq; sententia varios in vsus deflectitur, vt Facundus comes in via

pro vehiculo est. Iucundior est vita, si non solus agas, sed cum
 lepidis, ac festiuis amicis consuetudinem habeas. Rursum
 semper bonus aliquis liber circumferendus, cuius lectione
 tedium discutias. Item, si te lætus animus comitetur, & be-
 ne sibi conscius, nulla pars vite sentiet tedium, hic optimus
 est vix comes si læta narret. Sin turpium factorum memo-
 riam tibi refricet, tedium enecat. Eadem est prouerbiorum,
 & apothegmarum ratio, quorum vsum ostendimus in
 principio collectionum prouerbialium. Proinde quedam
 erunt eadem diuersis adscribenda locis, aut annotanda certe.
 Nam sit erit aliquando tribus significasse verbis adscriptis
 autorum locos vnde peti possunt, præsertim si paucis expo-
 ni non queat. Sed iam quo res exemplo magis perspicua sit, *Titulus.*
 titulus, inconstantia aut morum inæqualitas, experiamurq; *Morum.*
 quod res ad hunc conferri possint. Primum è Poetarum fa- *in æquali-*
 bulis petam Mercurium varias formas sumere solitum, vt *tas.*
 est vaser deus, nunc apud superos, nunc apud inferos,
 nunc apud mortales agentem, variis etiam fungentem offi-
 ciis, nunc Ganymedis agentem parteis, porrigendo Ioui po-
 cula, nunc nuncia perferentem, nunc animas deducentem
 ad Charontem, nunc negociatoribus, ac patronis operam *Versatilis.*
 dantem, nunc cithara videntem, nunc virga, galero etiã bi- *Præfatus*
 colore, postremo variis gaudentem cognominibus. Ea sunt *mercato-*
 apud Aristophanem in Pluto, dicitur enim *σεφάϊς*, *ribus*
 ἐμπολαῖς, *Δόλις*, *ἡγεμόνις*, *ἐναγώνιος*, *Dux vite*
 apud Homerum, & apud Hesiodum *Διάκτορος ἀγρεῖ*, *Præfatus*
 Φοντῆς. Dicitur, & Cillenius, *ἐριόβις*. Petam Vertumnū *certamini-*
 deum, cui inde etiam nomen, quod subinde vertat formam. *tus.*
 Petam Proteum omnia vertentem sese in miracula rerum *Interius.*
 Petam Empusam ex Aristophanis ranis, id est, demonis ge- *Argicida.*
 nus, identidem alia atque alia specie sese offerentis. Item *Valde* *92*
 Morpheæ, quoscuque velis vultus inducere solitum. Item *tilis.*
 Circe

DE COPIA RERV M

Circen beneficijs, ac magica virga homines in varias ferarum formas vertentem. Nam improbi secum non constāt, sed diuersis agitantur affectibus. Petam καίρου volubilem deum nunquam sui similē, & huic similē, si videbitur, Rhānufiam, Petam Iouem, nunc aquilam, nunc cygnum, nūc taurum, nunc aureum imbrem tactum. Præterea chimæra capite leonis, ventre virgineo, cauda draconis, ac varium illud portentum quod fingit Horatius in ipsa statim fronte artis poetice. Adducam, & Ianum bifrontem, & triformem Geryonem, & Bacchum, cui poete tribuunt ἐνὶ ὄρει hoc est morum lenitatem, ac facilitatem, ac talem in Ranis fingit Aristophanes, & si qua sunt alia apud illos, quæ prodigiosæ varietatis imaginem habent. Adducam, & Vlyssē, quamlibet pro tēpore personam gerentē, vnde & πολύτροπον statim in operis initio vocat Homerus. Deinde à physicis petam lunæ similitudinem, nunquam eodem vultu nobis redeuntis, nunc semiplenæ, nunc plenæ, nūc emorientis, nūc renascentis, nūc pallentis, nunc rubentis, nūc albicantis, nūc antecedentis solem, nunc à tergo sequentis, Petā similitudinē cœli verni, aut autumnalis, nunc nubili, nunc sereni, nūc tranquilli, nunc ventis cōmoti. Petam collationē maris assidue vicibus æstuarijs decurrentis, ac recurrentis, præcipue Eurupi mirā celeritate septies die, ac nocte reciprocantis. Addam Polypum, cuius mutabilitas etiam proverbio locū fecit. Addam chameleontem colorem subinde mutantem. Item, Pantheram, ac Pardum versicoloribus maculis variegatum, aut si quod est aliud animal huiusmodi. Itē anguilam lubricam. Adiungam pueritiæ in horas mutatum ingenium. Adijciam mulieris peculiarem inconstantiam, vulgus leui momento mobile. Præterea argenti viui miram mobilitatem. Arundinem ad omnem auram facile mobilē. Foliorum arentium, plumæ, ramenti q; leuitatem. Cere sic xibilem, ac mollem naturam. Somniorum inconstantiam,

Plinius li.
2. cap. 9.

rotę volubilitatem. Adducam laminam, quę summis turrib;
 ac templorum fastigijs solet imponi, quo ventum circuma-
 ctu suo indicet. Adducā bilibrem, facili momento huc, atq;
 illuc vergentem. Adducam opus vermiculatum, versicolo-
 ribus tessellis miram varietatem ostentans. Quędam etiam
 ingenio finguntur, veluti si quis comparer inconstans ho-
 minis animū, nunc hoc, nūc illud cogitantis, speculo rotun-
 do in foro frequentatissimo suspenso, quod huc, & illuc dis-
 cursante turba, figuris innumeris varietur, aut vitro quod
 quęcunq; colorem subieceris, eum imitari videtur, aut pen-
 fili chalybi, quod hinc atq; hinc admotis magnetibus, quorū
 alter alliciat ad se, alter depellat, leui memento nunc huc,
 nunc illuc rapitur, nec vnquam conquiescat. Aut sphaerę in
 plano volubili. Iam ex historijs mutuō sumam Gręcorum *Satyra. 3.*
 genuinam leuitatem, quam describit Iuuenalis. Lubricam
 Allobrogū fidē. Pœnos simili morum inconstantia. Scythas *Exodi. 4.*
 indices mutatis pascuis nullam certā incolentes sedem. Vir-
 gā Moyſi subinde in aliam atq; aliam versam speciem, Ari-
 stippum quamuis agentem personam, vt quę omnis, vt in-
 quit Flaccus, dequit color, nūc Cynico vtentiē pallio, nūc re- *Lib. 1. epist.*
 gia purpura. Item *Himuleucon* illum, de quo meminit Luci-
 anus. Catilinam vario ingenio, ex Salustio. Hannibalē ex T. *In dialogo*
 Liuii: Ex valerio maximo, quibus alius fuit vitę tenor in *cōtra eum*
 adolescentia, atque in senectute. Rursum ex tertia Horatii, *qui inquit*
 satyra Tigellium. Nil equale homini fuit illi, sepe velut qui *Promethę*
 currebat fugiēs hostem, persepe velut qui Ianois sacra. *ser-*
 ret, &c. E comœdijs exemplum sumetur muliebris incon-
 stantiz, Sōstrata in Adelphis. Au mi homo sanus ne es? an
 hoc proferendum tibi videtur esse vspiam? Ac paulo post.
 Ah minime gentium, non faciam. Amantium inconstan-
 tiam exprimet Phędria, ē rure repente rediens. Puerilem
 inconstantia Antipho ex Phormione. Sed hoc persequi lon-
 gum est. E tragœdijs mutabor Phędram variatis *secū sen-*
 gentijs

DE COPIA RERVM

*In Medea
Seneca.*

*Panagaea
Dianam.*

*Venti cum
pus*

*Mutabili-
or corhur-*

no. Hydra

*magnus va-
rius*

In iliade.

tentij nunc volentem, nunc nolentem, Medeam item ante filiorum eedem diuersis agitarum affectibus. Ab Ouidio Bibliem, Narcissum, A Marone Didonem, iam Aenea parante discessum. Atque hoc genus innumerabiles personas passim exhibent poete. Ex apologis allegabo rusticum illū, qui satyro admirāte, eodem ex ore modo calidū, modō frigidum efflabat, & si qui sunt alij. Nam in praesentia rationē diutaxat ostendimus. E prouerbijs mutabor *Hemileuco ten panagaea Artemin.* Item *anemu pedicon.* Ex *eumetabolo-teros cothormu.* Ex *Hydru poiciloteris.* Ex *Lybicon therio,* aliaque consimilia. Nam ipsi in prouerbijs locos adiunximus, unde ista peti possint. Et saxum quod subinde voluitur, nō obducitur musco. Et arbor, quē subinde transplantatur non grandescit. Rursum ex apothegmatis addam illud additū In Cic. Duabus sedere sellis. Et in eundē apud Salust. Aliud stans, aliud sedens loquitur. Ex homero *Alloprofallon,* sic enim vocat Matrem incertarum partium, quique nunc cum his sentit, nunc cum illis. Ex Ouidio, ni fallor: Et tantum cōstans in leuitate sua. Ex Hor. Leuior cortice. Et: Mutat quadrata rotundis. Et: Romē Tybur amo ventosus, Tyburē Romam. Ex Plu. Tipula leuior. E Phormion: Volo, nolo, volo, quod dictum est, non dictū est, &c. Ex Euripide: *plagia gar phronen, ta men nyn, tade palai, ta de auica.* Iam apparet opinor quanta huius quoque generis supellex ex tot scriptoribus colligi possit. Eadem est sententiarum ratio, quas non tantum ab autoribus sumere. verum etiam pro re nouas parere licet. Quibus omnibus si totidem opponas contraria, deinde subiūxeris utriusque finitima, nimirum quam orationis immensus penus futurus sit vides. Ac cū tam varius sit vsus, id quod diligentius ostendimus in opere de ratione conscribendarum epistolarum, nihil erit quod non aliquo pacto possit ad locupletandum orationem accommodare. Quandoquidem contraria quoque adhibentur, vel per ironiam

ironiam, vel per dissimile, vel per comparisonem. Per ironiam, ut si quis hominem nunquam sui similem Socratem appellet, qui in omni vita semper eodem visus est vultu. Per dissimile, ut si dicas. C. Iulium Cæsarem nullius unquam facti poenituit. Hic nihil unquam decreuit, quod non mox resciderit. Per comparisonem, si dicas, quam Cato ille, quem Cicero præfractum vocat, à sententia non potuit abduci, tam hic non potest in eadem retineri sententia. Porro finitima, quæ sunt, facili deflexu, ad vicina trahuntur. Quod genus Persianum illud, Tecum habita. Nam *Satyræ. 5.* & si propriè quadret in eum qui maiora molitur, quam pro sorte sua, tamen, qui non est suæ sorte contentus, cum in constantia cognationem habet, huc torqueri poterit, præsertim cum Seneca scribat. Plurimum argumentum compositæ mentis existimo posse consistere, & secum morari. Quia eadem simul & in laudem torqueri possunt, ut si omnium horarum hominem, versatiliq; ac dextro ingenio laudes, ex inconstantia penario sumes Polypum, ad speciem subiecti soli mutantem colorem. Sumes Euripum, ac negabis mare hoc esse tam versatile, quam huius sit ingenium. Sumes flammam stare nesciam. Sumes cælum subinde alia facie. Sumes arundinem vicinque flauerint auræ, flectentem sese. Dices sapientis esse pro re nata, pro tempore, pro loco mutare sententiam, ac vitæ rationem. Scrupida saxa, ac brutam tellurem unam non moueri. Ceterum ex animantibus ut, quodq; præstantissimum est, ita maxime mobile esse. In vniuersa natura quo quicquam præclarior est, hoc à quiete longius abesse. Infima est, quæ non mouetur terra. At mobilis aqua, mobilior aër, ignis hoc quoq; mobilior, cælum quam maxime mobile. Proinde mentem hominis, auram, atq; ignem ab antiquis vocari. Contra stultos, tardos, stupidos, lapides, plumbum. In quas res maxime cadit, constantia vocabulum. Per huius-

DE COPIA R E R V M

modi locos pleraque constantia suppellectile ad vituperandum traxeris, & ex inconstantia ad laudem torseris. Verum de his, ut modo dictum est, alias tempestivius. Nunc reliquas dilalandi sermonis persequamur.

Ratio colligendi exempla. 18. Cap. copia rerum.

Decimum octavum caput copie rerum est locus communis, quem supra in catalogo cognominavi thesin Græce, non quod idem prorsus sit thesis, & locus communis, sed quia magnam affinitatem inter se habeant, cum thesis, ut supra eodem cap. 17. abunde dixi sit propositio, adeoque thema complexum. Sed locus communis sit proprie incomplexum, id est, pars thesios scilicet propositi quæ subiectum commune, & universale, & sæpe prædicatum commune, & universale, & sæpe prædicatum commune ex quibus oportet componi quælibet thesin, ut felicitas, & virtus, sunt duo loci communes, ex quibus tanquam partibus recte componitur, ut propositio ex subiecto communi, & prædicato, hæc thesis, felicitas est in virtute. Sic ergo pleraque theses licet dividere in duos pluresve locos communes, sicut propositio dividitur in suas partes, scilicet in subiectum, & prædicatum, de quorum utroque si dicatur seorsim tanquam de thematis incomplexum, id appellatur tractatio loci communis, ut si de felicitate seorsim, & de virtute seorsim differatur, id vocabitur tractatio duorum locorum communium, scilicet felicitatis, & virtutis, & quam non ita superstitiose loquantur omnes rhetores de discrimine thesios, locique communis, tamen utile esse mihi quælibet puerilem hanc differentiam, & quidem certam observare inter thesin, & locum communem, cum sæpe de istorum duorum discrimine mihi dabitur, & quasi nodus querant in scirpo. Itaque locus communis est thema incomplexum, non inadiuvum, sed commune vocabulum, ex quo componitur thesis tanquam ex subiecto de re aliqua bona, malæ, aut mediæ, quod thema inseritur causæ orandi, vel docendi gratia,

gnatia, ut infra patebit in plurimis exemplis Erasmi.

Quod aut ad præsens caput copie attinet, tametsi professio-
num singularum peculiare sint loci communes, & theses tan-
quã primaria capita, ut in physica, in iurâ scientia, in medi-
cina, singuli prope tituli significat locum communem suæ professio-
nis, tamẽ satis interum est scire duplicem esse locum communem,
scilicet rhetoricum, & forensem. Cognominatur aut forensis
locus communis incertus locus à Cicerone in. 1. rhetoricorum,
eod quod ambiguus, et incertus soleat in utraque partem tratta-
ri in foro, ac iudicio, atq. civili causa, ut cum in foro dicitur
pro testibus, & contra testes, pro tabulis, & contra tabulas,
ut apud Ciceronem pro Flacco. Item pro fama, & contra fa-
mam, ut pro Cælio. Itẽ pro iudice, et contra iudicem, pro pa-
trono, & contra patrum, qualia plurima in utraque parte
ambigua disputantur à iureconsultis in exceptionibus dica-
toris, & declinatoris, & à Fab. in prioribus capitibus lib. 5.
ubi de loci, & instrumenti forensibus docet, ut etiam supra
eodem cap. admonuit. Ceterum ad rhetoricam nostram, & ro-
piam hi loci incerti, & forenses nihil admodum pertinent, quia
scholasticis exerceri debent potius in demonstratiuâ, dialecti-
câq. causis, quam in civilibus, tametsi aliquando in scholasticis
quoq. materiis incidunt controuersie de instrumenti, & loci
forensibus apud Terentium in Phormione, apud Fabium
in declamationibus. Veruntamen nos hoc cap. proprie loqui-
mur de loco communi rhetorico, ne professiones videamur vel
lo confundere, atq. commiscere. Voco autem rhetoricum lo-
cum communem non quolibet principium incomplexionem ex
quavis professione, sed id demum quod spectat ad humani-
tatis studia, nempe ad professionem poeticam, historicam, &
oratoriam, & præcipue ad philosophiam moralem. Nam typi-
finitum esset, & inuenosum opus, si tangere coneris omnes
omnium facultatum, & artium locos, principia, & capi-
ta in vnum compilatum. Seligenda sunt ergo demum

V.g.

capita

DE COPIA RERVM

capita, ut dixi, quorū est plurimus usus in nostris studiis humanioribus reliqua uero, hoc est sua permutamus. In theologia, iureconsultis, medicis, phisicis, & mathematicis, & quidem longe satius est paucos, certosq; numero locos probe tenere, & perdiscisse, quam uix posse multos numerare, nedum pernoscere. Primum igitur generalissimos locos constituam modicē, tanquam prima capita. Deinde istorum species certo numero, minime tamen superstitioso proponam. Tertio deniq; indicabo triplicem modum tractandi locos communes, eorumq; usum maxime necessarium studiosis. Sint ergo primarij loci communes hi. Primo Deus. 2. natura. 3. homo. 4. animus, 5. sermo. 6. affectus. 7. uirtus. 8. praesentia. 9. iusticia. 10. Respublica. 11. fortuna. 12. temperantia. Sub his duodecim locis primarijs recensentur & alij loci communes rhetorici circiter. 180. ut eorum sit haec series, & catalogus. Primo deus. 2. pietas, & impietas. 3. superstitio. 4. ceremonia. 5. prodigia, et miracula. 6. diuinitas. 7. fatum. 8. necessitas. 9. fortuna, & casus. 10. fortuna bona. 11. fortuna mala. 12. felicitas, et infelicitas. 13. poenae flagitiorum, ultioq; diuina. 14. natura. 15. mundus. 16. caelum. 17. elementa. 18. terra regionēs, & urbes. 19. regionum, populorumq; uarij mores, & ritus, atq; mutationes. 20. metheora. 21. metalla, et metallaria. 22. lapides, & gemmae. 23. liquores, & unguenta, succi, uinum, potus. 24. planta. 25. fruges. 26. animalia. 27. uita. 28. mors. 29. testamenta. 30. cecitas. 31. temporū res gestae. 32. valetudo. 33. uictus. 34. medicina. 35. homo. 36. anima. 37. corpus. 38. sensus. 39. labor. 40. otium, & negligentia. 41. consuetudo. 42. questus. 43. diuina. 44. paupertas. 45. licentia. 46. forma, vel deformitas corporis. 47. animus, & ratio. 48. sapientia, & intellectus. 49. exercitatio, & meditatio. 50. ingenium, & indoles. 51. philosophia, id est, uerborum, & rerū scientia, & copia. 52. artes liberales, literariae. 53. artes mechanicae ingenuae. 54. artes sordidae, & quaestuariae opificia. 55. iusticia.

inflicia. 56. sermo. 57. institutio, & disciplina. 58. preceptores
 59. discipuli. 60. facundia. 61. comitas. 62. facetia. 63. garru-
 litas, & taciturnitas. 64. infacundia. 65. affectus. 66. volun-
 tas, & liberum arbitriū. 67. spes. 68. letitia. 69. timor. 70.
 dolor. 71. bona conscientia. 72. mala conscientia. 73. virtus
 74. modus, vel mediocritas. 75. officium. 76. decorum, et or-
 do. 77. gloria, & auctoritas. 78. fama. 79. viciū. 80. turpi-
 tudo, & flagitiositas. 81. infamia. 82. prudentia. 83. cōsiliū,
 & deliberatio. 84. temeritas. 85. veritas. 86. mendaciū. 87.
 curiositas. 88. error. 89. stoliditas, & stordia. 90. iustitia. 91.
 iniusticia. 92. fides. 93. dolus. 94. suspicio. 95. perfidia. 96. pie-
 tas erga suos, ut continges, liberos, parētes, & cetera. 97. cog-
 nationes, & affinitates. 98. impietas in suos. 99. charitas, &
 humanitas. 100. inhumanitas, & morositas. 101. facilitas, et
 clementia. 102. seueritas. 103. ira, orcum, & inuidia. 104.
 crudelitas. 105. liberalitas, & beneficentia. 106. gratitudo
 107. ingratitude. 108. auaricia. 109. prodigalitas. 110. ma-
 gnificentia. 111. iniuria, & malignitas. 112. calumnia, & ob-
 treectatio. 113. amicitia. 114. inimicitia. 115. adulatio. 116. si-
 mulatio, & hypocrisis. 117. Respub. & politia. 118. societas
 humana. 119. regnum. 120. tyrannus. 121. aristocratia. 122.
 Oligarchia. 123. Democratia. 124. Timocratia. 125. magi-
 stratus. 126. iura, et leges, et statuta, et cōsuetudines. 127. pa-
 ctia, & contractus. 128. iuris scientia. 129. rerum civilium
 usus, & experientia. 130. mores, & discrimina ciuium, &
 popularium. 131. iudicia. 132. licentia. 133. crimina, & flagi-
 tia. 134. pœna capitales. 135. mulctæ et noie cēforia. 136. Sa-
 cerdotes, et sacra. 137. Senatus. 138. optimates. 139. equestres,
 & generis nobilitas. 140. plebes, & ignobilitas generis. 141.
 feruitus. 142. pax. 143. factiones inter optimates, et inter no-
 biles, & bella ciuilia. 144. seditio. 145. bellum. 146. scientia
 rei militaris, & disciplina militaris. 147. agricultura. 148.
 ædificia, & opera priuata publica. 149. vita priuata. 150.

V.iii.

fortitudo

DE COPIA RERVM.

151. fortitudo. 152. ignavia. 153. constantia, & leuitas animi. 154. patientia, & mollicies. 155. popularitas, & ambitio. 156. re-
 pulsa. 157. Pietas erga patriam. 158. fortitudo muliebris. 159. temperantia. 160. verecundia, & impudentia. 161. castitas,
 & amor honestus. 162. coniugium, & liber. 163. cælibatus
 164. amor inhonestus. 165. sobrietas. 166. crapula, et ebrietas
 167. modestia, & grauitas morum. 168. libido, & dissoluti
 mores. 169. superbia. 170. ciuitas. 171. candor, & libertas
 in sermone, vel actione. 172. ludus. 173. voluptas licita. 174.
 voluptas turpis. 175. societas honesta. 176. societas praua.
 177. res fatales. 178. res naturales. 179. rei voluntariae. 180.
 res artificiales. 181. res fortuna. Atq; hic fere catalogus est
 capitum, & locorum communium rhetoricorum. Si quæ vero
 reperiuntur affines, aut diuersi, illi poterunt hui commodissi-
 me subnecti, quia ex iisdem locis contraria sumuntur, pro ut
 contrariorum est eadem ratio. Consulto autem omisi locos co-
 munes, & principia incomplexa aliarum professionum, imo
 necessario omisi, quia peculiarem eorū tractationem sua quæq;
 professio requirit, ut antè dixi, ipsaq; rerum experientia do-
 cet. Caterum triplex est modus tractandi locum communem,
 scilicet iuuenilis, dialecticus, rhetoricus, quorum unusquisq;
 exerceri potest à mediocriter studioso, & rerū perito, in quo-
 libet loco communi, haud quidem sine plurimo fructu. Tra-
 ctatio iuuenilis est cum sub titulo alicuius loci communis, vel
 thesæos congeris studiosus iuuenis exempla, sententias, et au-
 thoritates ad eundem locum pertinentes ex quibuslibet bonis au-
 toribus. qua ratione utitur ille, qui rapsodiam collegit Poly-
 antheam, secundum ordinem alphabeti, & qui elucidarium
 poetarum composuit. De hac etiam Erasmus hoc cap. præci-
 pue admonet. Voco autem hunc locum tractandi iuuenilem,
 quia utiliter permittitur imperiti adhuc dialecticæ, & rhe-
 toricæ iuuenibus, et pueris, adeo præsertim, ut si non iam co-
 mentario, quæ ipsi memoriæ inscribant eiusmodi sententiæ,
 exempla,

exempla, & præcepta de locis communibus, ut sunt Catonis, & Mimi septem sapientium, Hesiodi, Theognidis, Phocilidis, Solomonis, et sapientum sententiæ; atq; dictoria, qualia plurima Erasmus uisus collegit in libro apophthegmatum; ut sunt apologi Aesopi, & fabellæ poetarum pudicæ, præsertim ex comædijs, ut sunt historiae, & exempla apud Val. Max. & Sabellicum in libri exemplorum, atq; apud alios eius generis scriptores, qualis est præcipue Plutarchus. Potest autem exemplum, vel sententia breuiter annotari, nomine auctoris citato, idq; chreia erit, de qua supra eodem cap. 17. vel iusta oratione commutatis verbis sub titulo suo, aut aliorum describi, quæ exercitatio apud veteres etiã fuit usitata. Non mediocriter uero iuuenem inde sequitur commodum, si sit aliqua scientia rerum, & exercitatio styli, & diligentia legendi, et obseruandi; atq; prop-ritudo in posterum argumentandi per syllogismum; cuius maior sæpe est thesis ex locis communibus composita, vel per inductionem, & exemplum, est ubi uerè thesin elicimus ex hypothesi. Tractatio dialectica est, quando aliquem locum communem, vel thesin ordine suo, ac methodo dialecticæ, uia rectè docendi per suas questiones inquirimus, & perdiscimus: hæc magis seria & grauior requirens aliquam dialecticam peritiam, et prudentiam. Ceterum methodus est compendiaria docendi uia, qua itur recta per questiones dialecticæ ad cognitionem cuiusq; thematis propositio, ut de propositio themate simplici queratur.

1. An sit	5. Quæ causæ.	9. Quæ affirmatiua
2. Quid sit	6. Qui affectus	10. Quæ diuersa
3. Quæ partes	7. Quæ propria	11. Quæ circumstantiæ.
4. Quæ species	8. Quæ accidentiæ	12. Quæ exempla.

Es enim hæc sunt ferè duodecim questiones dialecticæ, uel methodicæ, quas Aristotel. in principio. 2. posteriorum quaternario numero breuius describit. variat tamen sapientissimè, & numerus, & ordo istarum questionum, præcipue apud rhetores pro natura thematis, & pro capite audientium, neque enim

DE COPIA RERVM:

omnes quæstiones in quamlibet causam quadrant, vel desiderantur, neq̃ idem numerus ordine observatur superstitiose in quouis argumento proposito, neq̃ sunt quæstiones multe, & supernacua proponenda de rebus ociosi, vel alio qui natura & experientia cognitis, & potius, sed de ignotis demum, et grauibz causis scitu, tractatuq̃ dignis inquirendum est diligenter, quarum cognitio discantis animum reddat prudentiorem, & vtiliter adiuvet. Vt enim de lana caprina rixari, vel differere de asini umbra ridiculum, ita vilius, & necessaria neglecte sequiterq̃ inuestigare aut omittere, mere stultum est, imò exaniabile studijs nostris, quanquam accidit plerunq̃ nobis, vt necessaria ignoremus, quia non necessaria didicerimus. Est cum tot circiter sint quæstiones methodice de themate simplici, & incomplexo quoq̃, tamen coniunctum & incomplexum thema, id est, propositio, & thesis habet propriè unicam quæstionem, scilicet verum an falsum sit, (vt in analyticis posterioribus vocat) quod sit. Ita enim, inquit dicere quod sit, est affirmare vel negare quippiam esse verum, aut falsum. Veritas, autem & falsitas thesium & propositionum suis partibus, suisq̃ argumentis probatur, aut improbat, & explicatur, vt supra eodem cap. 11. & 12. ostendimus, & in dialectica absolutius docetur. Resolvitur autem thesis tractanda, aut probanda, in suos locos communes plures, vel unum, sicut propositio qualibet resolvitur in suum subiectum, & predicatum, tanquam in partes suas, quæ singule partes thesios, tunc fiunt simplicia themata, & loci communes, terminiq̃ incomplexi, vt an affectus cadat in virum sapientem, id est, verum ne, an falsum est, quod sit eadem in virum sapientem affectus. Hanc thesim resolvēs inuenies duos locos communes rhetoricos ex media Philosophia morali petitos, qui sunt affectus tanquam subiectum thesios, & vir sapiens tanquam predicatum. Iam erit tibi bñ exordium per supra

nunctat as

numerat. 12. quæstiones, ut an sit affectus, quid sit affectus, quæ partes, & cætera. Et rursum de altero quærit. Primum an sit ullus vir sapiens secundum Stoicos. Deinde quid sit vir sapiens. Quæ sunt causæ viri sapientis Stoici: atq; hunc ipse iam videt usum locorum communium, & thesaurum in copia dicendi, nempe ex his locis tanquam ex largissimo fonte effluere inmensam dicendi, differendiq; copiam, & uberrimum orationis flumen, id quod in arte resolutoria de methodo manifestius dicitur. Est autem prorsus necessarius ista quæstionum usus, ut Cicero quoq; testatur in. 4. Academica dicens, querendi initium ratio attulit, quæ perfectis virtutem, scientiam, cum esset ipsa ratio confirmata querendo, quæstio autem est appetitio cognitionis, quæstionisq; finis est inuentio. Hæc ille. Porro quo magis multiplex est thesaurus, & plus verborum habet, & plures locos communes, principiaq; incompleta plura continet, atq; maiorem numerum quæstionum, & ampliorum materiam dicendi copiamq; suppediat. Sic thesaurus propositionum hypotheticarum constans multo est ditior, & argumentosior Categorica; ut.

Nescia mens hominum fati sortisq; futura,

Et seruare modum rebus sublata secundis.

In hac thesi hypothetica copulatiua continentur. 7. loci communes, scilicet. 1. moderatio. 2. mens humana. 3. fatum, 4. Fortuna. 5. modus. 6. superbia. 7. fortuna, & magis est multiplex, quam hæc thesaurus Categorica.

Luxuriam animi rebus plerumq; secundis, (Vel quæ illa Fortuna, quem nimium fouet, stultum facit.

Iam si in ista hypothetica thesi: Nescia mens hominum, & c. septies per. 12. quæstiones methodicas ibi, certè infinitam copiam rerum & orationum inuenies. Hæc fortasse nimis verbose libuit hic repetere ex media arte dialecticæ, ut etiam experirentur iuniores, quantum sit elementorum præceptorum dialecticæ. usus, & præxi in vniuersa oratione re-

tumq;

DE CŒPIA RERVM

nunquam cœpia paranda, & tractanda, utque in tota adra
 rhetorica nullo modo dialectica, ut iudicant imperiti cœpiam
 rerum, aut verborum diminuit, imò & auget, & confirmat
 eam maximè, adeo ut profiteri libere auserit Atticum, id est,
 bonum oratorem fieri sine dialectica posse neminem. Verum
 Asiatici, id est mali oratores sunt etiam mali dialectici. Ete-
 nim dialecticus imperitus, & negligens, ceterum copiosius lo-
 quutor, non potest esse Atticus, & rerum inanis orator,
 quem nimia cœpia reddit plane inopem, & infantem, quia
 dat sine mente sonum. Ceterum exempla tractationis dia-
 lect. locorum communium, & thesium, plurima habes apud
 Aristot. in physicis, præcipue apud Thoniam Aquinatem in
 summa, ubi plerasque Theologiæ, & Ethicæ, & reliqua phi-
 losophiæ locos, principiaque methodicè pertrahat. Tractatio
 rhetorica locorum communium inuentione nihil, vel parum
 differt à dialect. modo tractandi, sed tantum eloquutione,
 quam requirit rhetorica longe copiosior, magisque illustra-
 tam expositionibus, amplificationibus, circumstantiis, compa-
 rationibus, & ceteris rerum schematis, & sæpius Cicera
 suis orationibus inserit locos, & theses illustres, & amplifica-
 tas. Sed in dialogis & lib. Officio, temperat sibi nonnihil à
 grandioribus, & ambiciosius figuris, & ornamentis, quia dia-
 logus ut habet quidem speciem disputationis rhetorica, id est,
 copiosior, tamen requirit sermonem sedatum, ac familiario-
 rem, ut illis apparet. Plato tamen Cicero, Fabioque præstā-
 tius alicubi splendidiusque spiritu orationis elatiore fertur, &
 tantum eloquentiæ suæ inuolucrum agit, cum Aristotel. con-
 trā in suis libris sit mirabilis dissimulatio, utens Attico illo
 tenui, & retractorio genere dicendi, quem Aristot. lem di-
 citur primum inuenisse modum tractandi locos communes, atq;
 theses, quod ego de dialect. tractatione facile aduorto, eū ex-
 ercere solitum suos discipulos huiusmodi usus principiorum
 philosophiæ, & tractatu methodico qualem in eius operibus
hodieq;

hodieque deprahendimus manifestè, nempe ordinem docendi, ac viam per prædictas quæstiones demonstratam, & dialecticas, sed rhetoricorum modum planè antiquioris esse oportet, cum is sapissimè apud Platonem, & apud Xenophontem inueniatur, & apud veteres quoque poetas. Siquidem Hesiodus multus est in thesibus; & Euripides, aliique magni rhetores in chori ferè expolunt, vel amplificanti aliquem locum communiem, vel thesin. Quod vero toties hic denuo thesium facimus mentionem, ita debet accipi, neutrum sine altero posse rectè, ac sanè intelligi, aut tractari, tamen si supra eodem capitulo undecimo seperatim de thesi, & in hoc cap. octauo decimo seorsim de loco communi doceatur oportet varietatem, & amplitudinem utriusque materie, quam confusè vno capitulo completi esset difficilimum, & prolixum, cum & dialectica sua principia incomplexa separet à complexis. Porro vsu locorum communium, & thesium, ut dixi, non modo incredibile est, et immensus, verum etiam maximè necessarius omnibus. Nam ferè hoc asserere possumus, nihil prorsum neque rectè dicere, neque intelligere, medium, vel tantillum bene dicere, aut tolerabiliter scribere studiosum posse serio absque methodica istorum cognitione, quantumlibet sibi, & indoctis videatur esse doctus, & sapiens, id quod experientia arguit quotidiana cum videmus non satis istorum peritos vix unum atque alterum versus commodè posse de illo argumento themateque sibi proposito dicere, quamlibet diu multumque cogitent, aut meditentur. Cuius inscitia culpa residet in solo neglectu principiorum istorum philosophia, & partium eius. Putet ergo studiosus tuum demum se profecisse aliquid, imò & multum cum hos locos, atque ex his compositas theses poteris assequi, & intelligere, & vel mediocriter tractare, quorū notitia est elementarum, & principiarum ethica, physica, & cognitio, ut sal-

DE COPIA RERVM

sem capita primaria istarum professionum iuuenes non negligant, sed ea vel à Peripateticu vel à Cic. percipiant. Hæc quidem ad præsens verbosius, verum ut spero. vilius quoq. de loco communi, & de thesi admonere volui, qui & quot sint loci communes rhetor. quotuplex sit modus tractandi eos, qui sit ipsorum usus, plus quam necessarius studiosis. Iam inde Erasmi ipsum, & eius exempla audiemus.

DE PARTIVM RHETORICARVM

multiplicatione.

1. Crescet oratio numero partium orationis. Vt enim qui breuissimus esse studet, q̄ potest paucissimis virtut partibus ita qui dilatare cupiet, etiam legitimis illis, & arte præscriptis partibus aliquid accissionis curabit adiungere. Nam cum in summa tria sint oratoris officia docere, delectare, flectere, cui placet breuitas, is vno contentus tantū docebit, quod sit narrando & argumentando, cui copia, simul omnibus utetur, idq. in omnibus orationis partibus non solū in peroratione, aut exordio. Rursum qui studet breuitati, poterit narratione, aut hac quoq. prætermissa, si causæ ratio patietur, esse contentus sola probatione. Atq. hæc etiam vt omitti tota non potest, ita potest coarctari, cohiberiq. Contra, qui copiam affectabit, non modo sex illis utetur, exordio, narratione, diuisione, confirmatione, confutatione, peroratione, sed & suo loco latius explicabit exordiorum locos, & in tota oratione, quoties causa præbebit oportunitatem, exordiola quædā admiscebit, quibus fauorem, attentionem, docilitatem retineat, atq. renouet, aut iædium discutiat, aut quæ dicturus sit, præmolliat. Incidunt autem huiusmodi persæpe. Docilitatem potissimum renouamus commodis transitionibus, quarum formulas aliquot superiore commentario proposuimus, quod genus fuerit. Audistis largitione, corruptela, sanguine, stupro, ac cædissimis artibus paratum honorem. Nūc ostendam illud, quod tur-

piet

Quando docilitas renouetur.

piter est adeptus, turpius administrasse. *Attentio* *renoua-*
 tur hisce ferme modis. Magna sunt hæc, sed leuia præ his, *quomodo*
 quæ nunc dicturus sum. Et nunc ad ipsum rei caput accedo.
 Proinde quæso, ut hæc animis quam maximè attentis au-
 diatis. Et, Sed his longius fortasse sum immoratus, cetera
 paucis, ac dilucidè expediām, si mihi, sicut ante hæc fecistis,
 aures, atq; animos præbere velitis. Et alius paulò repetam.
 Sed ita verba sum facturus, ut neq; sine fructu, neq; sine vo-
 luptate sitis audituri, atq; id genus alijs modis. Nam his
 mille pro rei natura fingi possunt. Tædium discuntur, aut
 excluditur, hoc pacto. Rogo diligenter auscultetis. Prima
 fortasse fronte minutū videtur quod tracto, verum si pau-
 lisper attēdetis, intelligetis nimirū sub hac specie maxima
 Reipub. pericula occultari. Et quæso paratissimi paulisper,
 mox aperiam quorū hæc spectent. Et nunc rem ante
 hac inaudita audietis. Et rem accipietis omnium maxime
 ridiculam. Porro sanior isdem rationibus renouatur, qui-
 bus paratur. Insuper, & argumentamur aliquoties in ex-
 ordio. Si quid erit amoliendū, quod alioqui sit offusurū re-
 liqua dissecet. Verū id non nisi cōsilio ex rei circumstantijs
 sumpto. Narratio vehementer locupletatur schemate, quod
 quidā appellāt sermocinationē, quæ vni aut pluribus perso-
 nis affingimus sermonē congruentē. Velut quū, Home-
 rus Iliados X. facit Priamum senem Hectorem debortan-
 tem à prælio, post hunc Hecubam. 2. Andromachen vxo-
 rem detorrentē à prælio, atq; his respondentē Hectore, miris
 seruator cuiusq; personæ decoro. Neq; quicquā est admira-
 bilius in historianū scriptoribus. Nā historicis hoc ornatum in exordia
 suffragijs premissum est orationem personis affingere, de argumen-
 tatione loquor, an idem liceat Christianis in dubio est, nisi tamen
 quod simile factū videtur in historia Septæ Machabæonū, ac lib. 4. cap.
 præter alios qui martyrum vias descripserunt, idē sibi permi-
 sisse videtur diuus Ambrosius in vita beate Agnetis. Nar. ont.

Quibus ra-
tionibus fa-
nor renou-
atur.

Quando
de egressu

ratio præter q̄ quod aliquando fufius explicatur, & omni-
 bus argumentis, atq; affectibus expletur, etiam crefcit per
 AUREO q̄. Ea eft, vt oftendit Fabius, repetita narratio, quo-
 ties res paucis, ac fimpliciter expofita, denuo fufius & or-
 natius eadem enarratur. Id quod fit vel inuidiæ, vel mifera-
 tionis caufa. Præterea crefcit ne egressione fubiectionis. Quod
 ita demum permittit Fabius, fi excufus ille fic adheret, vt
 fit quali narrationis finis. Veluti fi atrox fuerit circa finem
 narratio; profequamur eam veluti fpiritu protinus erum-
 pente indignatione, atq; id quidem in caufis feriis, ac peri-
 culofis. Cæterū in re ad oftentationē parata, nihil vetat quo
 minus expofita re in locum aliquem, quam maxime plau-
 fibilem, & amicum exparietis: quo fimul & narrationis fæ-
 diū abftineas, & voluptate sermonis ad futura probationem
 reddas alacriores. Hi loci cuiusmodi funt, fuperius eft demon-
 ftratum. Propofitio dilatabitur primum, fi pro fimplici, du-
 plici, aut multiplici vitemur, etia si vna fit fatis, propterea q̄
 alios alia mouent. Vt si reciffet, præmio magis quam fup-
 plicio dignus erat. Aut res hæc nec eft honefta, nec expedit,
 nec fine lumino periculo fieri potest. Quod si maxime fit
 honefta; maxime expediat; maxime fit tuta, tamen fieri
 non potest, vt confequamur. Deinde, si non nuda omnino,
 fed argumentis obiter interiectionis, & affectibus accensam
 proferemus. Qualis eft illa Ciceronis pro Milone, Hæc ficut
 expofui, ita gefta funt iudices, infidiator fuperatus, vt victa
 vis, vel potius oppreffa virtute audacia eft. Deinde mifer af-
 fectus. Nihil dico quid Reipub. confequuta fit; nihil quid
 vos, nihil quid cœs boni, nihil fine id proftit Miloni, qui hoc
 fato natus eft, vt ne fe quidē feruare potuerit, qm̄ vna Reip.
 vosq; feruaret. Deinde argumenta congent, si id iure non
 poffet, nihil habeo, quod defendat. Sin hoc & ratio doctis, &
 neceffitas barbaris, & mor genibus, feris natura ipfa præfent-
 fit, vt omne femper vim quacumq; ope poliant, à corpore, à

capite, de vita sua propullarent: nō potestis hoc facinus improbiū indicare, quin simul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorū telis, aut vestris sententijs esse percūdū. Mox redit ad affectus. Quod si ita putasset, certe optabilius Miloni fuit iugulum dare P. Clodio non semel ab illo, neq; tū primū petiū, quā iugulari à vobis, quia se illi iugulandū nō tradidisset. Atq; itē in sequētib; controuersiam cōstituēs. Nā locus est notus, repetit summā argumentorū, quib; vltus fuerat in exordio. Id tamen magis licuit Cicero ni, propterea q̄ in exordio quæstiones aliquot tractauerat, tamen idem & alibi continget verbis commode interiectis, maxime enumeratione, aut expositione, quæ est altera diuisionis pars, de qua supra nonnihil attingimus, quū de propositionib; ageremus. Quod genus fuerit, si disuāsurus Ciceroni, ne vitā ab Antonio accipiat, exustis Philippicis, sic proponas. primū illud vide mi Cicero, num te dignū sit, vt immortalem ingenij tui famā, tot paratā sudoribus, quaq; tuos oēs illustrasti, ob tantulū xui, quod tā grandis longū superesse nō potest, exusto pulcherrimo omniū monūmēto, rotāte aboleas. Deinde num forti viro, qui semper oīa post habuerit libertati, ferendū sit, vt vitā rerum omniū optimam, & in qua sunt omnia, debeat ei portento, cui quouis etiam nomine obnoxius esse nemo liber velit. Postremo videat, ne parū prudēris sit in te tanta fidē habere hosti perfidissimo, qui nec amicis vnquam fidē seruauit. Neq; perspicere, q̄ vel cæco appareat, nihil aliud agere versutissimū carnificē Antonium, nisi vt totū extinguat Ciceronem. Nam simpliciter proponi poterat hoc modo. Primum non est tanti vitā. Deinde miserum debere vitam inimico. Postremo decipere cupit Antonius, non seruare. Quod si qua proposuio durior videbitur, eam oportebit, velut exordiolō premollire. Vt si proposueris laudare Platonis dogma de vxoribus communibus, vt hoc exempli causa sumatur, dicis te non fugere, quod

*Vide, &
Fab. lib. 3.
cap. de sus-
sorio, &
Senecam
in contra-
uersijs*

DE COPIA RERVM

quod rem omnium sententia absurdissimā polliceri vide-
ris. Verū illud orabis, vt tantisper iudicium suum differant,
donec argumentorum summam audierint, nihil diffidere
re, quin penitus exposita re, sint in diuersam sententiā pedi-
bus ituri. Tantum illud cogitent, hoc quicquid est, non esse
temere dictū à tanto philosopho, quiq; ceteris in rebus ob
excellentiā ingenij, diuini cognomen promeruerit. Ve-
rū quod in formis hominum, idem in rerū iudicio usu ve-
nire. Quasdā si procul, & oscitāter aspicias, nihil vetustius,
fuo videlicet, oculis imponente. Sin propius, ac fixius con-
templeris, iam quod paulo ante mirē blandiebatur oculis,
maiorē in modum incipit displicere. Silenis nisi explices,
quid magis ridiculū? Sin explices, quid augustius? Adeo ve-
ritas latet in abdito, nec oportet in dijudicādis rebus popu-
lum autorem sequi, cui semper pessima pro optimis proba-
ri consueuerint. Ergo seposita paulisper recepta illa, & a-
nimis penitus infixa opinione, rem ipsam iudicio perpen-
dant, nec prius in hanc, aut hanc partem flectant animum,
quā totum argumentorū orbē acceperint. Quodā enim
fore, quæ per se stulta videri possint. Verum si quis inter se
coniuncta perceperit, is demum veri concentum, & har-
moniam sensurus est. Huiusmodi præfatiuncula pro causæ
natura cōmode afficta, nonnunquā expedit auditoris ani-
mum ad sequuturā argumentationē præparare. Iam vero
probationes, præter eas locupletādi rationes, quas superius
ostendimus ex leuī labefactione, seu præparatione & asse-
ueratione. Labefactamus autem, seu præparamus duobus
modis propositionibus. Nunc autē voco propositiones non
quæ summam causæ complectātur, sed velut singularium
partiū collectiones, seu conclusiones, quas oratoribus mos
est initio argumentorū proponere, & easdē in fine vehe-
mentius per affectus, aut per epilogū repetere. De hoc ge-
nere dictū est superioribus titulis, Præterea quū ita propo-
nimus

nimus, vt ipsa orationis figura fidem abrogemus, aut conciliemus, cuiusmodi est illud Cicero. pro Milone. Sed antiqua ad eam orationem venia, quae est propria nostrae questionis, videntur ea esse refutanda, quae in senatu saepe ab inimicis, & improbis iactata sunt, & in concione etiam paulo ante ab accusatoribus. Quum inimicos, & improbos nominat, iam hoc ipso non parum fidei abrogauit aduersariorum propositioni. Deinde propositionem ipsam per uentiam eleuat. Negant intueri lucem fas ei, qui a se hominem occisum fateatur. Nam atrocitas illa verborum, negant intueri lucem fas, pro eo quod erat puniendus est, cum irrisione pronuncianda est. Adiunguntur huiusmodi preparationes singulis etiam collectionum partibus. Quandoquidem eodem in loco Tullius exemplis refutaturus, quod erat propositum, ita praeparauit. In qua tandem ut be homines stultissimi hoc disputant? Deinde adiungit exemplum M. Horatii, quem sororem occidisset, absoluti. His non dissimiles sunt asseuerationes, quae quae argumenta non sunt, tamen se penumero potius habent argumenti, si probationibus admisceantur, ut quis tam caecus, qui hoc non videat? Quis tam impudens, ut neget? Et illud, stultius est quam ut refelli debeat. Quis enim non intelligit? &c. Et perfra faciem, & aude negare. Haec quum ita sint, quae tandem impudentia est, &c. Locupletantur & singulae collectiones epilogis particularibus, quae summam rationum paucis comprehendam, auditori denovo sub oculos reuocant, ut maiore cum fide conclusio succedat, quae quidem in re frequens est Marcus Tullius, propterea quod latius explicet argumentationis aciem. Huius generis exemplum erit illud ex oratione pro Pompeio. Quare videte, num dubitandum vobis sit omni studio ac id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus locorum, vestigalia maxima, fortunae plurimorum ciuium, cum publica defenduntur. Denique crescunt & excursionibus per amplificationem, vt singulis probationibus suos affectus adijciamus,

*Vide Lib.
1. ab vni
condita.*

DE COPIA R E R V M

adiciamus, ad quod proprie destinata est conclusio. Quam
 si copiosam esse volumus, geminam efficiemus, ut simul, &
 per epilogū præcipua argumenta recensentur, & effectuum
 omne genus per omnes locos tractetur. Eos ex Aristotele, &
 Quintiliano petere licebit. Quin, & Poetæ in hoc genere
 miri sunt. Vehementiores, quos Græci $\pi \alpha \theta \eta$ vocant, suppe-
 ditant Ilias Homeri, ac tragoediæ, moderatiores illos, qui de-
 lectant potius, q̄ perturbant, subministrat Odyssea Homeri,
 & comœdiæ. Quanquā in Iliade, Græcorūq; tragœdijs sepe
 miscentur $\eta \mu$ (sic enim Græci vocāt affectus comicos) Lati-
 norū tragœdia parcius hoc genere utitur. Inter affectus au-
 tē ponenda delectatio, quanquā hæc nō in peroratione tan-
 tum, verū in tota oratione, quū res fert, debet admisceri. Por-
 ro quid cuiq; iucundum sit, Aristoteles in affectuum locis
 diligenter prosequitur, & de facetijs Mar. Tullius, Quintili-
 anus de risu scribere, traditis iocādi rationibus. Delectatio,
 quæ petitur ē comicis affectibus, præcipuè locū habet in nar-
 ratione, vel quia rē veluti subiiciūt oculis, vel quia ab omni-
 bus agnoscitur. Quis enim nō cū voluptate legat, quomo-
 do apud Homerū Andromache Hæctori armato occurrit ad
 portam ciuitatis, qua proditurus erat in præliū, nō sola (neq;
 enim id decet pudicas matronas) sed comitabantur pedisse-
 quæ, puerum in vlnis gestās Astyanactem Hæctoris filium,
 patri vnice charum, & quod addit Homerus, pulchro Side-
 ri adsimilem, quò per hunc vxor expugnaret affectus mari-
 ti. Hæctor tacite arrisit cōspecto puero. Andromache propius
 adstans, dextram porrexit, ac nominatim compellauit.
 Dein post affectam vtriq; congruentem orationem, quum
 Hæctor infantem appeteret oscularurus, ille territis armorū
 splendore, ac crista ē galeæ fastigio minitante, clamans reflex-
 it se in sinum nutricis. Hic risit vterq; , pater, & mater. At
 Hæctor sublatam à capite galeam humi deposuit, atque ita
 puerum

puerum amplexus osculatus est. Mox ei fausta precatus tradidit matri, illa cum excepit in sinum bene olentē *dacryōen gelasasa*, id est, lacrymabile ridens. Ea res Hectori mouet misericordiam, atq; uxorem manu sustentans, consolatur, nomine eam appellans, mox reponit galeam. Illa marito obtemperans, domum se recepit, vbi muliebri fletu cōplentur omnia, quod crederent eum ex eo prælio non rediturū. Itaq; spirantem adhuc pro mortuo desient. Interim non mediocrem addūt gratiam intermista epitheta *corythaiolos hektor*: Et *Hu paidos orexato phaidimos hektor*. Et *eutronio tithemos*. Et *Lophon hippiochairen*. Et *pater te philos, cai potnia meter*. Et *corithu pamphaioosan, cai philon yion*. Et *alochu philes*: & quid iudicauimus *chendes colpo*. Et *corytha hippurum*. Hæc virtus præcipue in causa est, quæ nemo legens Homerū saturatur, sed perpetua voluptate ducitur. Hi sunt affectus de quibus scribit Horatius. Morata recte fabula uulgius Veneris, sine pondere, & arte, valdius oblectat populum, meliusq; moratur, quam versus inopes rerum nugæque canoræ. Sunt huiusmodi narrationes aliquot insignes apud Marcum Tullium. Velut in Philippica secunda de antonio. Vehabatur in Eßedo tribunus plebis, lictores laureati antecedeabant, inter quos aperta lectica mima portabatur, &c. Nā indicasse locum satis est. Sunt in eadem oratione, & aliæ quomodo capite inuoluto ad amicā literas amatorias pertulerunt, quomodo consul in Lupercalibus accurrerit. Delectant & illa, quum non actio tantum, sed agentium gestus quoq; describitur. Quale est illud in Pisonem. Ita enim sunt præscriptæ scite, & literate, vt scriba ad ærarium qui eas retulit, præscriptis rationibus secum ipse, caput sinistra perfiricans commurmuratus sit. Ratio quidem hercle apparet, argentum *oichetai*. Rursus illud. Respondens, altero ad frontem sublato, altero ad mēum depresso supercilio crudelitatem tibi non placere. Quamquam hæc interit, & ad

DE COPIA RERVM

fidem orationis faciunt, quam ea que velut extra narratio-
nis necessitatem adiunguntur, simplicitatis habent speciem.
Fabius miratur narrationem M. Tullij pro Milone. Milo,
quū in senatu fuisset eo die quo ad senatus dimissus est, do-
mum venit, calceos & vestimenta mutauit. Paulisper dū se
uxor, vt fit, comparat, commemoratus est.

De partium rhetoricarum multiplicatione.

Decimum nouum caput copia rerum est multiplicatio par-
tium orationis rhetorice, & quum hoc caput precipuum sit
inventioni, non eloquutioni, plane vides Erasmm non ad-
modum separare in hoc commentario partes inventionis a
partibus, figurisq; eloquutionis, quum vtraq; ex æquo perti-
neat ad scientiam, copiamq; rerum, vt sepiissime iam di-
ctum est. Sunt autem partes orationis rheto. 5. Prima est ex-
ordium, de qua Fab. in. 4. cap. 1. Secunda est narratio, de qua
vide Fab. in. 4. cap. 2. cui in cap. 3. subnectit digressionem,
de qua supra eodem cap. 6.

Tertia est propositio cum partitione, de quibus Fab. in. 4.
cap. 4. & 5. Quarta pars est probatio continens confirmatio-
nem nostrorum dictorum, & refutationem aduersariorum
obectorum, de qua vtraq; Fab. in lib. 3. 1010, & Dialect. in
topica, & supra eodem cap. 12. Quinta pars est peroratio,
de qua Fab. in. 1. cap. 1. & sequentibus. De his partibus vide
etiā rhetoricam ad Herennium, & Ciceronem de inuen-
tione, & 2. de oratore, & in partitionibus & alios rhetores.
Summatim verò docet Erasmus in hoc cap. 19. in oratione
breui exordia, vel perorationes, aut breuiter absolui, aut
omnino non adhiberi. Quandoque etiam vnā, pluresue ex
alijs partibus breuius institui. Contrā verò in longa oratio-
ne omnes, vel saltem plerasq; has partes tractari prolixius
adiectis pluribus schematis, & insertis quog; affectibus, de
quibus supra cap. 5. ubi de Ethopœia et pathopœia diximus.
Vtriusq; autem modi exempla passim obuia sunt apud auto-

res, ut breuitate in Epist. familiaribus, & apud poetas, historicosq; ubi plerumq; partes ista pressius tractantur, & parcius. Sed proxima exempla habes in orationibus insu, causisq; pertractatis, ut apud Cicronem in orationibus, & Erasmm in declamationibus, & alibi ubi plures & longiores partes adhibentur orationi pro conditione, modoque cause. Cetera vero omnino à rhetoribus require.

Sunt itē & figure, quę ad orationis iucunditatem pertinent, quas nō magni negotij est ex artis præceptis petere, & à nobis nisi multis verbis referri nō poterant. Delectant & allusiones, sed agnoscentē dūtaxat. Itaq; in loco sunt adhibēda.

Vigesimum, & vltimum caput copię rerum est schema rhetoricum tertij ordinis, qualia argumenta rerum, & orationi vocantur, quorum aliā nulla est speciatim mentio, in hoc secundo commentario. facta ab Erasmo. Ideo oportuit hoc caput copię superaddere ad finem, & nomenclaturam explicare, siquidem Erasmus paucissimū verbum tantum perstringit. Alij vero rhetores verbose pertractant inter schemata. Erat ergo hoc vltimum caput, quasi generale caput, & locus compendij in arte rhetorica, in quod referat qualibet schemata rerum sententiarum figuras, & ornamenta, quorum non meminit Erasmus in hoc. 2. lib. sigillatim. Sed alij rhetores ea recensent, definiunt, & explicant adpositis exemplis. Ceterum schemati vocabulo isti videntur quinque faciam. Primo enim generaliter schema significat quemlibet habitum, aut formam, quum in alijs rebus, tum in oratione sensui obiectam, & natura, ingenio, aut fortuito inditam, quales à dialecticis vocantur, 4. species qualitatū, & in predicamento habitus. Sic genus dicendi appellant schema, id est, figuram orationis rectam, vel obliquam, simplicem, aut variam, figuratam, aut non figuratam, quales formas & characteres orationis triplici genere Fab. in. 12. cap. 10. comprehendit. Secundo qualibet dictionis, vel orationis figura

DE COPIA RERVM.

Grammatica, vel Rhetorica, propria vel impropria vocatur Schema, sic Synonymia & Enallage, sic Metaplasmi & Grammatica figura constructionis, & Syllepsis, Zeugma, &c. Sic tropi dictionis, & orationis vocantur schemata, nendum sequentia trium ordinum. Tertio significat figuram dictionis rhetoricam primi ordinis, quod caput erat sextu copie verborum supra in. 1. cap. 32. & Fab. in. 9. cap. 2. Quarto schema significat figuram orationis rhetoricam secundi ordinis, quod ca. 7. erat copie verborum supra in primo cap. 12. Quinto schema significat rhetoricam rerum figuram tertij ordinis quale nunc. 20. caput copie reru ponitur, & huiusmodi schema tertij ordinis a rheto. appellatur varijs nominibus, & a Fab. alicubi argumenta, & potest quando sunt partes causarum, que non possunt omitti comode alicubi vocantur ornamenta, & amplificationum forma, & virtutes orationis, et lumina, & colores, scilicet quando non sunt partes causarum, & eximi, vel omitti possunt, hoc est, quando non probandi, sed ornandi gratia causis inferuntur, & apud Fab. in. 8. cap. 3. ad finem usque libri, & in. 9. ca. 2. aperte videtur. Cicero vocat exornationes sententiarum, id est, sensuum in oratione, & figurat sententiarum, & in oratore perfectio. Alij nominant argumenta rerum, quod hu non tantum orationis, sed, & causae corpus augeatur, & increseat. Talia plerumq; Erasmi in hoc. 2. commentario recensit, hoc tamen modo, ut non admodum separarit partes causarum, id est, argumenta, & locos inventionis a scematibus, id est, ornamentis, & locis elocutionis. Qua vero omisit ipse consulto, remittens nos ad alios rhetores, eorum scilicet praecipua hic subiungam, nomina tantum non item definitiones eorum neque exempla recenses, ab alijs querenda. Praeter ergo enumerata in hoc. 2. lib. copiae schemata rerum tertij ordinis. 19. & satis perspicue & verbosèq; descripta recenseri adhuc, & annumerari in hoc. 20. capite copia rerum generali quasi haec sequentia rerum schemata tertij

teretj ordinis possunt. Primo synonymia supra in primo capitulo. 11. 12. & 2. cap. 16. Secundo climax, vel gradatio as-
 finis cum Sorite dialectico. Tertio commutatio. Quarto obie-
 ctio. Quinto responsio. Sexto prateritio. Seprimo occupatio.
 id est, tacite objectionis refutatio, vel declinatio. Octauo cor-
 rectio. Nono parenthesus. Decimo reiectio. Undecimo etio-
 logia. i. cause dictio, vel ratio. Duodecima confessio. Decimo-
 tertia dicæologia, vel excusatio. Decimoquarto necessitas.
 Decimo quinto translatio. Decimosexto deprecatio, & de his
 quinque proximis Fabius in .7. cap. sexto satis tradit. Deci-
 mosseptimo color, qui est proprie ficta, & commentitia, vete-
 ratoriaq; narratio, aut simulata, & obliqua defensio alicu-
 ius suspectæ causæ, vel perperæ facti, vel mala propositioni-
 nis apud Fab. in .3. cap. decimo, & in .4. cap. 3. & in .9. cap.
 .2. ubi de figuratis causis adeoq; de suspectis causis prudenter
 adderet, quomodo illiusmodi vitiosa causa diligenter, & cal-
 lide sint fucande, & tegende, sicut merces vitiosæ fucan-
 tur, unde vicia pateant temporibus. Quare etiā malos cau-
 sos vocant rhetores figuratis causas, quod commentitio co-
 lore sint pingenda, & adornanda. Constat autem color longe
 pluribus alijs schematis, presertim qualia ad simulandum,
 dissimulandumque omnia, ad fallendum audaces cautos
 quoq; ne dum improvidos valent, efficaciaz sunt. Decimo-
 octauo permutatio, vel antiphrasis, quoniam virtutes proximo-
 rum vitiorum nominibus, aut contrariarum appellamus se-
 vid, propter inuidiā, & odium, vel irridendi gratia, ut si quis
 liberalem prodigium, aut avarum si quis fortem, temerariū,
 aut ignavū vocet, vel quem vitia appellamus virtutū no-
 minib. Decimo nono inuersio. Vigesimo expositio, de qua vi-
 de ad Heren. in .4. Vigesimo primo emphasis. Vigesimo secū-
 do simulatio, huc alijs annuerāt collectionē. i. argumentatio-
 nis quālibet speciem ut syllogismū enthymemā, inductionē,
 consequentiam, confirmationem, id est, argumentationem,
 X.iiij. quia

DE COPIA RERVM

qua plura argumenta, vel diuersi syllogismi unam eandem conclusionem inferunt & probant, ut supra dixi cap. proximo, & supra eodem cap. 11. & 12. Verum huc atq. similia, vel argumenta, vel schemata, potius quere à dialect. & ad Heren. in. 4. circa finem, apud Fab. in. 9. cap. 2. & in. 5. cap. 10. Apud Grecos rhetores, quorum valde verborum de schematibus tractatum descripsit Trapezentius in suis rhetoricis. Videt & Rutilium, & Aquilam in libello de schematibus, qui longè plura enumerat, sed tamen valde prudenter cauendum est, ne immodicum numerum congeramus schematum & figurarum, quia multitudo parit confusionem, ne superstitiosa diligentia figuras cognatas precipue separamus, ne etiam in legendis autoribus amittamus eorum sententiam, interim dum schemata, & exornationum sectamur, subtiliterq. nimis immoramur eis. Quam praeipuanam adhibere debet studiosus huic tertio schematum ordini, qui copiam rerum, atq. orationis mirabiliter arguet. Vile est enim diligentius obseruare metaphoras insigniores, magisq. illustres. Quo modo verò schemata tertij ordinis pluraq. ex loci topica dialect. nascantur ex superioribus satis apparet. Et quidem de verborum, atq. rerum copia habemus, qua potuimus diligentia, explicauimus Eras. utriusque commentarium, cuius aliorumque rhetorum praeceptis, ut lectis diligensq. obseruatio bonorum autorum accedat oportet. Nam sine usu, et experientia omnes omnium artium, nedum rhetor. dialecticæq. præceptiones, & regulæ sunt inuile, & prorsum inutiles & superuacuae. Caterum utriusque copiae optimum exemplar, & ideo in quolibet ferè scripti, & orationis genere à Cicerone adhibetur.

Petoratio, & conclusio huius operis, qua ostendit superiora præcepta esse necessaria, nedum utilia iuxta ad orationis breuitatē, & copiam, ut supra in. 1. cap. admonuit, & breuiter enumerat. Repetitq. strictim aliquot capita utriusq.

copie, prescribens formam brevis & copiose orationis.

EPILOGVS.

Ergo cui placebit Laconica illa breuiloquentia, primum Atticorum exemplo præfationibus, & affectibus abstineat. *Vide Fabi Rem simpliciter, ac summam exponat. Argumentis, non ut lib. 6, omnibus utatur, sed præcipuis duntaxat, eaq; non explicat, sed confertim adhibeat, ut in singulis prope verbis sit argumentatio, si quis explicare velit, sit docuisse contentus ab amplificationibus, ab asseuerationibus, à similibus, exemplis, sententijs, epiphonematis, fabulis, apologis, allusionibus, facetijs temperet, nisi quid horum ita erit necessarium, ut citra flagitium omitti non queat. Itē ab omnibus figuris quæ vel amplam, vel illustrem, vel acrem, vel ornatam, vel iucundam, reddunt orationē, abstineat. Rē eandem ne alijs, atq; alijs formis tractet, & ita singulis verbis significantibus explicet, ut multo plus intelligatur, quam audiarur, & aliud ex alio colligi possit. Contra qui copiam sequitur, singula dilatare studebit his ferme, quas dixi, rationibus.*

Quid utrobique vitandum.

At caueat uterq; ne quod fere fit, affectatione in finitima vitia delabatur. Breuitatis amator videat, ne tantum hoc agat, ut pauca dicat, sed ut optima, quam potest, paucissimis. Et cui placet Homericum illud: *pauca men eidem placeat, & hoc quod sequitur, alla mala ligēs.* Et cui probatur *polymythes*, non prætermittat, & hoc quod statim subiicitur: *ud hamartoepes*. Nam nihil æquē conuenit breuiloquentiæ, quam verborum proprietas, & elegantia, cui si accesserit simplicitas, facile vitabitur obscuritas, vitium, quod plurimæ breuitatis studium comitari consuevit. At hic rursum videndum, ne frigescat oratio, dum nullis affectibus inflammatur. Proinde res ita ponetur ante oculos, ut per se nonnullos aculeos tacite insigat animis. Tum omnia Atti-

DE COPIA RERVM

eo lepore condienda erunt. Illud in primis cauendum; ne breuitatis studio necessaria dictu prætermittamus. Contra qui copiam petet, delectum item adlubeat oportet, & verborum, & rerum, & figurarum, ne rationes sint futiles, exempla parum idonea, sententiæ frigida, excursus æquo longiores, parumque tempestiui, ne figuræ durius affectatz. Quapropter ordinis, ac dispositionis, summam oportet habere rationem, ne rerum indigesta turba, totus sermo perturbatus sit, & confusaneus, & ubiq; tedium varietate, iucunditate, niluq; leuandum. Varietas potissimum petitur a figuris, & ab eisdem iucunditas. Risus ab his præceptis, quæ tradidit Cicero. Sunt autem & peculiare partium varietates non negligendæ. Proinde expediet plurimas exordiorum formulas in promptu habere. Sunt & narrationis complures modi, sunt argumentationum diuersæ formæ, neq; simplex affectuum natura, sed hæc a rhetorū præceptis petantur oportet. Admonendum hoc quoque, ne quouis in loco parem copiam affectemus. Sunt enim quædam stæpia. Verum relictis his, quæ natura copiam non admittunt, partes maxime fecundas, ac tractabiles deligamus, nisi forte periclitandi, aut ostendendi ingenij causa, libeat aliquando ex musca, quod ait, elephantem facere, quemadmodum Favorinus febrim, Synesius caluitium, nos stultitiæ encomio, & anorum Aldinam laudauimus in proverbij. Sed is exercendo detur venia, si luxuriat adolescens. Ceterū ubi non luditur, sed res seria cū periculo agitur, ibi rhetor non stultus adhibito consilio, copię modum ex vtilitate causę metietur.

PER ORATIO.

Adieceram exemplum Thematis in arctum contracti, & eiusdē fusius explicati, quod hic non addo, ne sarcina maior videatur accessio. Liber extat ad illustrissimum principem juniorem Guilielmum ducem Cliuensem, titulo, de pueris, statim ac liberaliter instituendis.

FINIS.

INDEX

INDEX CAPITVM SEV TITVLORVM

commentarius. Et primo libri primi de

Verborum copia.

Periculosam esse copia affe- Variandi ratio per Antoma-
flationem. 3 masiam. 26

A quibus inuenta & exerci- Variandi ratio per periphra-
iata copia. 4 sin. 27

Autores quemadmodum lu. Etymologia, Notatione, Fi-
serint ostentatione copia. ibid. nitioneque varia. ibid.

Quibus vitio data immodi- Variandi ratio per Metap. ibi.
ca copia. 5 Deflexio. ibid.

Eiusdem artificii esse, breui- Ab animali ad nō animal. ib.
ter, & copiose dicere. 6 Ab animali ad animal. ibid.

De stulte affectantibus vel Ab inanimato ad inanimat.
breuitatem, vel copiam. ibid. Metaphora reciproca. 29

Duplicem esse copiam. ibid. Variandi ratio per allego. 30

Quas ad res conferas hec ex- Variandi ratio per catachre-
ercitatio. 7 sin. ibid.

Quibus exercendi rationibus Variatio per onomatop. 32
hec facultas pareatur. 11 Variandi ratio per Metal. ib.

Prima preceptio de copia. 12 Variandi ratio per synec. 33

Prima variandi ratio per sy- Variandi ratio per equipollē-
nonymiam. 14 nam. ibidem

Vocabula sordida, iniustata, Variandi rat. per cōpara. 34
poetica, prisca, obsoleta, du- Variandi ratio per relatiuū

ra, peregrina, nouata. 27 cōmutacionem. ibid.

A Etatū ppria vocabula. 21 Variandi ratio per amplifi-

Ratio variandi per enallogen, cationem. ibid.

sine heterosin. 22 Variandi ratio per hyperbo-

Variatur numerus, persona, lex. 33

Genus, Casus, Species, Figu- Variandi rat. per meiosis. ibi.

ra, Tempus, Modus, Declinā- Variandi ratio per composi-
tio, coniugatio. 24 tionem. ibidem

Variandi

Variandi

INDEX

Dividendi formæ.	ibid.	Pensandi verba.	79
Distribuendi formæ.	ibid.	Aptitudinis for.	ibi.
Prohibendi, aut impediendi.	ib.	Ablegandi verba.	ibi.
Dubitandi.	63	Proficiscendi.	ibid.
Sine, & Citra.	ibid.	Conatus.	74
Ostentandi.	ibid.	Explicandi, & implicandi.	ibid.
Corrigendi sanandiq.	ibi.	Verba finis seu pro.	ibi.
Blasphemiæ siue hortandi.	ibi.	Qua est impudencia.	ibid.
Tuæ cau. Vtrum nec ne.	66	Quam ut. Quam qui.	ibid.
Concedendi parum abesse.	ibid.	Bene est.	75
Incertitudinis indicia.	ibi.	Mea sententia.	ibid.
Correctionis, & occupationis.	Plus, & plus quam.		ibid.
ibidem.	Ac summum.		ibid.
Autores citandi formula.	67	Vrminimum.	ibid.
Variatio impera. modi.	ibid.	Morem gerendi.	ibid.
Variatio futuri.	ibid.	Rogandi, ignoscendi.	ibid.
De periphrasi generali.	ibid.	Abrogandi.	76
De modo potentiali.	68	Ornandi.	ibid.
Æstimandi verba.	ibid.	Inter canam.	ibid.
Emendi for, & similia.	ibid.	Similitudinis verba.	ibid.
Discriminis rogandi.	ibi.	Mutui.	ibid.
Affirmandi.	69	Fallendi.	ibid.
Accusandi.	ibid.	Est amicus, &c.	77
Vilitatis.	ibid.	Sperandi verba.	ibid.
Prefagij.	70	Ad verbum.	ibid.
Officiendi, & iuvandi.	71	Extrahere diem.	ibid.
Functionis.	ibi.	Ironie verba.	ibid.
Qui. modum tribuimus.	ibid.	Paratum, ac facile.	ibid.
Tutorum variatio.	ibid.	Depellendi, agnoscendi.	ibid.
Gratulandi verba.	72	Ab adolescentia.	ibid.
Gratias agendi.	ibid.	Accurate.	78
Referendi beneficium.	ibid.	Perficiendi.	ibid.
Originis verba.	ibid.	Committendi.	ibid.
	Pensandi		Amandi

INDEX

Amandi.	ibid. Maior opinione.	83
Cupendi.	ibid. Contigendi verba.	ibid.
Male precandi.	ibid. Refugiendi.	ibid.
Pollicēdi, ibid. Principat.	79 Officiorum vocabula.	ibid.
Ludorum vocabula.	ibid. Studij ibi.	Vitiandi. 86
Agere delectum.	ibid. Sositudinis.	ibid.
Adimendi honorem.	ibid. Sensus.	ibid.
Persuadendi.	ibid. Prestandi.	ibid.
Inferendi, seu ratiocinādi. ibi.	Panendi.	ibid.
Nil. Nisi.	80 Dissidij.	ibid.
Laudandi ac vituperandi.	Reconciliandi.	87
summa.	ibid. Sapientia, aut contrā.	ibid.
Perdenda opera.	ibid. Excipiēdi siue exclud.	ibid.
Fructus.	ibid. Vt vii, aut contrā.	ibid.
Impudentie.	ibid. Comperta.	ibid.
Afficiendi verba.	81 Copia.	ibidem.
Ignorandi aut contrā.	ibid. Indicta causa.	88
Turpe est, & similia.	ibid. Prosperitas aut contrā.	ibid.
Quin &, Vt non.	ibid. Antiquitatis. Totum.	ibid.
Id quod, quod; Ita ut, ut. ibi.	Perspicuitatis.	ibid.
Amplificandi verba.	ibid. Nobilitatis, & contrā.	ibid.
Reciproca constructio.	ibid. Violentie.	89
Non contentus.	ibid. Rumoris. Exempli.	ibid.
Satis faciendi.	ibid. Interneciones.	ibid.
Impunitus, aut contrā.	ibid. Atrox, Rigoris.	ibid.
Suadendi, aut consulendi.	82 Ascribēdi, & imputādi. ibi.	
Prudens.	ibid. Additionis. Facilitatis.	90
Cause.	ibidem. Distandi. 91. Tempestivē. ibi.	
Dierum notatio.	ibi. Ante tempus.	ibid.
De numerabilibus.	ibid. Post tempus. Celeritatis, ibid.	
Adverbia temporis.	83 Spacium loci exiguū.	92
Annumerandi.	84 Spacium magnum loci ut	
Inij ac finē.	ibidem. temporis.	ibidem.
	Maior.	Mituent

INDEX

Metuendi.	ibid.	Egressio, quæ est sexta locu-	
Apertitudinis aut contrâ.	ibid.	plesandi ratio.	112
Moriendi.	ibid.	Septima ratio.	113
Mortis spontanea.	93	Octava locuplet.	ibid.
Mortis adacta.	ibid.	Nona dilatandi seu locuple-	
Propositi.	ibid.	tandi ratio.	115
Periculi imminentis.	ibid.	Decima dilatandi ratio.	119
Facile, Difficile.	94.	Undecima ratio.	125
Prætextus.	ibidem	Loci communes.	126
Temeritatis. Exequiarum.	ibid.	Quomodo tractanda exem-	
Cōsuetudinis, aut contrâ.	ibid.	pla.	128
Tarditatis.	ibid.	Secundus modus locup.	129
Non ultra.	ibidem.	De exemplo fabuloso.	ibid.
COMMENTARIIS.		Tertius modus locupletandi	
tundi, qui est de rerū Copiæ		exempla.	134
INDEX.		De parabola.	135
Prima locupletandi ratio.	95	De imagine.	136
Rem uniuersam luxu perdi-		De contentione demonstrati-	
dit.	ibid.	ua. ibid.	De iudicijs. 137
Cyclopediam absoluit.	96	De sententijs.	ibid.
Omnibus naturæ, fortunæq.		De expolitione.	140
dotibus præditus.	ibid.	De apologijs.	143
Totus commendat.	97	De somnijs.	144
Secunda variandi ratio.	99	De fictis narrationibus.	ibid.
Ex ea uirgine filij sust.	ibid.	De allegorijs theologicis.	145
Verbum cepit.	ibid.	De ratione colligendi.	147
Tertia ratio.	100	De partiū rhetoricarū mul-	
Quarta ratio.	103	tiplicatione.	163
Quinta ratio.	104	Epilogus operis.	165
Descriptio rei.	105	Quid utriq. hoc est tam bre-	
Descriptio personæ.	107	uitatis, quàm copie studia-	
Descriptio loci.	109	so sit utrandam.	ibid.
Descriptio temporis.	ibid.	Peroratio.	ibid.

Egressio.

FINIS.

PHILIPPVS ENGENTINVS
LECTORI.

Faccarus hand unquam congeſſis undiq; gazis,
Orbe pererato tot cumulauit opes.
Cum gemmas, aurig; modum perquirat inanem,
Es hinc Sarrana, vellera tincta manu.
Quot ſimul in chartas modicas congeſſit Eraſmus,
Munera per longam non peritura diem.
Si malis animum, quam corpus ornare ſuperbum,
Hunc ſequere, & totus ſordeat ille tibi.

